

คำนำ

พุทธประวัติเป็นตำนานที่แสดงพระจรรยาของพระพุทธเจ้า ผู้
นับถือพระพุทธศาสนาควรรู้ เพื่อจะได้ปฏิบัติตนให้เป็นไปตามแนว
ของพระพุทธองค์ ถ้าไม่รู้ก็ยากที่จะปฏิบัติให้ตรงต่อจุดประสงค์ของ
พระพุทธศาสนา เมื่อเป็นเช่นนี้ ท่านจึงได้จัดเรื่องพุทธประวัติไว้เป็น
หลักสูตรนักเรียนและธรรมศึกษาด้วยประเภทหนึ่ง สนามหลวงได้ออก
ปัญหาสอบได้ และเรียบเรียงเฉลยไว้สำหรับตรวจจำเดิมแต่มีการสอบ
ได้นักธรรมเป็นลำดับมา มหามกุฏราชวิทยาลัยได้จัดพิมพ์ขึ้นไว้เป็น
ตัวอย่างเฉพาะบางศก และมีเอกชนรวบรวมพิมพ์ขึ้นตามลำดับศกบ้าง
แต่กองตำรากรมหมอกฎฯ เห็นว่า ไม่สะดวกแก่การศึกษาของนักเรียน
จึงได้จัดพิมพ์ให้เป็นไปตามลำดับหมวดตอนของหนังสือพุทธประวัติ
แต่ก็ยังมีไขว้เขวกันอยู่บ้างเล็กน้อย เพราะปัญหามีความพาดพิงเกี่ยว
ถึงกัน กิจการทั้งปวงเกี่ยวแก่การทำหนังสือนี้ กองตำราได้มอบภาระ
ให้แก่พระมหาสนธิ์ กิจจกาโร ป.๕ วัดบวรนิเวศวิหาร จัดทำทุก
ประการ.

การจัดพิมพ์ได้ตัดข้อที่ซ้ำกันหรือคล้ายคลึงกันออก และการ
รวบรวมปัญหาเฉลยนี้ นอกจากของสนามหลวงแล้ว ยังได้รวบรวม
ปัญหาเฉลยของสนามมณฑล และสำนักเรียนบางสำนักมาไว้อีกด้วย
ปัญหาข้อไหน ออกศกไหน ได้ลงเลขบอกไว้ข้างล่างทุกข้อไป ตอน
ไหนเห็นว่าสมควรมีปัญหาอีก ท่านผู้รวบรวมก็แต่งเพิ่มขึ้นและลง
อักษรย่อคำกำกับ "ส. ป." (สนธิ์ เปรียญ) และบางข้อเห็นว่า ควร.

๑. ปัจจุบันเป็น พระญาณวโรดม.

มีเชิงอรรถ ก็ได้ทำอักษรย่อบอกไว้ในที่นั้น ๆ สำหรับการออกปัญหา
พุทธประวัติสอบในสนามหลวง ได้เริ่มเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕ เป็นต้นมา.

การประมวลปัญหาและเฉลยจัดพิมพ์ขึ้นด้วยวิธีนี้ เชื่อว่าจักอำนวยประโยชน์แก่นักศึกษา และแก่ผู้ใคร่แก้ไขข้อปฏิบัติ.

กองตำราขอขอบใจพระมหาสมณธี กิจจกาโร ป. ๕ วัดบวรนิเวศวิหาร ผู้รวบรวมแลเรียบเรียง และขออุทิศผลอันเกิดแต่หนังสือนี้ บูชาพระคุณของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ผู้ให้กำเนิดนักรรรม และท่านบูรพูปัชยาจารย์ ผู้บริหารพระศาสนา สืบ ๆ กันมา.

กองตำรา

มหามกุฏราชวิทยาลัย

๒๐ มกราคม ๒๔๘๐

ปัญหาและเฉลยพุทธประวัติ
นักธรรม และ ธรรมศึกษาชั้นตรี

ข้อความทั่วไป

ถาม. พุทธประวัติคืออะไร ? เป็นสำคัญอย่างไรที่พวกเราต้องเรียนรู้?

ตอบ. พุทธประวัติ คือ เรื่องที่พรรณนาความเป็นไปของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า. เป็นสำคัญในการศึกษาและปฏิบัติพระพุทธศาสนา เพราะแสดงพระพุทธรายาให้ปรากฏ อย่างเดียวกับตำนานย่อมนับเป็นสำคัญของคน ที่ให้รู้ได้ว่า ชาติได้เป็นมาแล้วอย่างไร.

๒๑/๘/๖๕-๑๔ ฐ. ก. ๒๕๑๔

ถ. การเรียนรู้ความเป็นไปของพระพุทธรายา ที่เรียกว่าเรียนพุทธประวัติ มีประโยชน์อย่างไร ?

ต. การเรียนรู้ความเป็นไปของพระพุทธรายานั้น ย่อมเป็นสิ่งสำคัญและมีประโยชน์มาก เพราะพุทธประวัติเป็นเรื่องที่แสดงพระพุทธรายาของพระพุทธรายาให้ปรากฏ ทั้งที่เป็นส่วนอัตตสมบัติและสัตตูปการสัมปทา เป็นสิ่งสำคัญของผูปฏิบัติพระศาสนา อย่างเดียว

กับตำนาน ย่อมเป็นสิ่งสำคัญของชาติตน ที่ให้รู้ได้ว่า ชาติได้เป็นมา
แล้วอย่างไรจะนั้น เพราะพระองค์เป็นเยี่ยงอย่างอันดีทั้งอุบายวิธีและ
ระเบียบดำเนินการในส่วนที่ท่าแก่พระองค์เองและแก่สัตว์อื่น ผู้ที่ได้
ศึกษาพุทธประวัติแล้ว ย่อมจะทราบพระพุทธรายาที่ได้ทรงดำเนิน
แล้วอย่างไร เท่ากับได้เห็นตัวอย่างที่ดี เป็นเหตุให้ทำชีวิตของตนให้
เป็นประโยชน์ นำความปฏิบัติให้ถูกต้องตามคลองธรรม อันจะให้
ได้บรรลุผลที่มุ่งหมายในพระพุทธศาสนา ซึ่งผู้ปฏิบัติต้องประสงค์
อย่างต่ำ ๆ เมื่อเรียนรู้จักหิบน้อมเอามาใช้ในกิจการทางโลก จะ
เป็นส่วนพระวิริยะหรือพระขันติเป็นต้นก็ตาม ก็ยังเป็นประโยชน์มาก
ส่วนผู้ไม่ได้ศึกษาเล่าเรียนให้รู้ให้เข้าใจแล้ว ย่อมจะนำความปฏิบัติ
ของตนให้ผิดไปหรือเหลวไป ไม่เป็นผลดี หรือบางทีอาจเสียผลแก่ตน
เอง คำที่คนเราคนหนึ่ง ๆ ไม่มีปัญญาของตนเองจะรู้ให้รอบคอบใน
สิ่งทั้งปวงได้ ต้องอาศัยได้ยินได้ฟังได้เห็นอย่างของท่านผู้มีปัญญา
กว่าตน เช่นดังพระบรมศาสดาผู้เลิศทางปัญญาเป็นต้น เพราะฉะนั้น
ท่านจึงกล่าวสุตะการฟังว่าเป็นทรัพย์อันประเสริฐ ไซ้แต่เท่านั้น ผู้
ศึกษาเมื่อรู้จักความเป็นไปของพระองค์แล้ว ย่อมจะรู้สึกระคุณ
ของพระองค์มากขึ้น อันเป็นเหตุเจริญศรัทธาความเชื่อมั่นเลื่อมใส
เท่ากับระลึกถึงบูรพบุรุษผู้ได้ทำประโยชน์ไว้ในต้นวงศ์สกุล แล้วระลึก
ถึงบุญคุณของท่านนั้น.

๒๒/๖/๕๘

๓. พุทธประวัติ ก็แปลว่า ประวัติและความเป็นไปแห่งพระ

พุทธเจ้า แต่เหตุไฉนท่านจึงนำเรื่องพระสาวกมาพรรณนาไว้เป็นอันมาก
ทำให้ผู้ศึกษาต้องอ่านและจำมากเข้า ?

ต. การที่ท่านเอาเรื่องสาวกเข้ามากล่าวไว้ในเรื่องพระพุทธรเจ้า
ด้วยนั้น คือเป็นธรรมดาอยู่เองของการรจนาหนังสือต่าง ๆ ซึ่งมีเนื้อ
ความคิดต่อกันเนื่องกับยี่ดียว อันนับเป็นเรื่องเป็นราว ก็จำต้อง
มีทั้งคนดีและคนชั่ว เด็กและผู้ใหญ่ ผู้หญิงและผู้ชาย มิตรและอมิตร
บ่าวและนายเป็นต้นอยู่ด้วย แต่ใครเป็นตัวการสำคัญอยู่ในเรื่องนั้น
เขาก็ให้ชื่อว่าเรื่องของคนนั้น เช่นเรื่องวงศ์ ๆ จักร ๆ ทางโลก
เป็นต้น ส่วนคนนอกนั้นก็เป็นแต่เพียงผู้หนุนเหตุหนุนความดี เป็นผู้
รับรองของผู้นั้นให้ปรากฏชัดแจ้งมากขึ้น และให้ความมั่นและแรง
ขึ้นเป็นต้น แม้ถึงเรื่องพุทธประวัติของเราก็เป็นเช่นนั้น ที่ท่าน
พรรณนาถึงพระสาวกไว้ด้วย ก็เพื่อจะหาผู้รับรองและเป็นพยานใน
พระคุณความดีของพระพุทธรเจ้า และพระธรรมที่พระองค์ได้ตรัสรู้
แล้วว่าเป็นของดีจริง ถ้าหากท่านจะไม่พรรณนาถึงพระสงฆ์สาวก
ไว้ด้วย ไหนเลยจะรู้ว่าธรรมนั้นดีแท้จริง ไม่มีใครเป็นพยานแห่ง
ความตรัสรู้ของพระองค์ คน ๆ เดียวยากที่จะให้คนอื่นผู้ที่เขายังไม่
รู้จักหวนอนปลายเท้าของตนเชื่อถือได้ ต่อมีพยานหรือคนรับรอง
หลาย ๆ ปากเขา นั้นแหละคนทั้งหลายเป็นอันมากจึงจะเชื่อถือ ด้วย
เหตุผลที่กล่าวมาเพียงเท่านี้เป็นต้น เรื่องพุทธประวัติจึงต้องมีเรื่อง
พระสาวกเข้าแทรกอยู่ด้วยเป็นอันมาก แต่พระพุทธรเจ้าเป็นประธาน
สำคัญในเรื่องนี้ ท่านจึงขนานนามเรื่องนี้ว่า "พุทธประวัติ."

ก. พุทธประวัติกับปฐมสมโพธิ เป็นเรื่องแสงพุทธจรรยา
อย่างเดียวกัน แต่ทางรจนาไปคนละอย่าง อย่างไหนท่านมุ่งอย่างไร ?

ค. พุทธประวัติมุ่งตำนาน ปฐมสมโพธิท่านมุ่งอภินิหาร.

๖/๕/๖๑-๑๓/๕/๖๖

ก. ยุคที่เป็นอยู่ ณ บัดนี้เป็นยุคอะไร ? จำเดิมแต่เป็นมาล่งไป
ได้สักเท่าใด พระศาสดาของเราทั้งหลายจึงอุบัติขึ้นในโลกนี้ ?

ค. เป็นกสิยุค. ล่งไปได้ประมาณสัก ๒๐๐๐ ปีเศษ.

๔/๕/๖๖

ก. พุทธประวัติยอมเป็นเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดสัทธาปสาทะ ในการ
ศึกษาและปฏิบัติพระศาสนา แต่เป็นเรื่องที่น่าสับสนมานาน ท่านว่ามี
เปลือกและกระพี้เข้าแทรกปน เช่นนี้ท่านจะศึกษาและปฏิบัติอย่างไร ?

ค. ต้องวิจารณ์สอดส่องให้รู้ชัดว่า ตอนนี้เป็นเปลือก ตอนนี้เป็น
กระพี้ นี้เป็นแก่พุทธประวัติแท้ ตามเหตุผลที่จะพึงมีเป็นได้
ตามคติแห่งธรรมดา และพิจารณาให้เห็นว่าจะพึงประพุดได้อย่างไร
จึงจะไม่ไร้ผลที่ชอบ แล้วเลือกดำเนินแต่ในสิ่งที่เป็นประโยชน์ เช่น
ปฏิบัติตามคำสอนที่พิจารณาเห็นและตามพระจรรยา ของสมเด็จพระ
สัมมาสัมพุทธเจ้า อันเป็นวิสัยที่ตนจะทำได้ด้วยความไม่ประมาท.

๓/๕/๖๔

ก. พุทธประวัติที่ใช้เป็นองค์นักธรรมชั้นตรีในเวลานี้ ท่านผู้
รจนามุ่งอะไร ? และมีประโยชน์อย่างไรในชั้นนี้ ?

๑. ปฐมสมโพธิ.

ด. พุทธประวัติเล่ม ๑ ที่ใช้เป็นองค์นักธรรมชั้นตรีในเวลานี้ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงรจนาขึ้น เพื่อมุ่งตำนาน. มีประโยชน์อย่างสำคัญในการศึกษาและการปฏิบัติ พระพุทธศาสนา เพราะแสดงพระพุทธรายาให้ปรากฏ อย่างเดียวกับตำนานซึ่งเป็นประโยชน์สำคัญของชาติฉะนั้น.

๒๕/๘/๖๕

ด. พระพุทธประวัติเกี่ยวกับการปฏิบัติพระธรรมวินัย อย่างไร ท่านจึงเอามารวมไว้ในส่วนหนึ่งของการศึกษาแผนกนี้ ?

ด. เกี่ยวด้วยเป็นต้นเค้าแห่งการปฏิบัติ เป็นตัวอย่างวิธีดำเนินการในทางพระพุทธศาสนา เป็นอุบายทำให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระรัตนตรัย ให้ได้มีแก่ใจประพฤติปฏิบัติพระธรรมวินัย โดยไม่ต้องมีใครมาบังคับตั้งนี้เป็นต้น.

๒๕๖๓

ด. คติการศึกษาพระพุทธประวัติ พู่ออย่างรวม ๆ ก็มี ๓ ทาง ทางหนึ่งเกี่ยวกับตำนาน ทางหนึ่งเกี่ยวกับอภินิหาร อีกทางหนึ่งเกี่ยวกับธรรมปฏิบัติ ทั้ง ๓ นี้ ทางไหนให้สำเร็จผลแก่ผู้ศึกษาอย่างไร ?

ด. ทางตำนาน ให้สำเร็จผลคือทราบเรื่องของพระพุทธเจ้าว่าเป็นมาอย่างไร. ทางอภินิหาร ให้สำเร็จผลคือผู้หนักในทางนั้น ได้ความอัศจรรย์ในพระพุทธานุภาพ เกิดความเลื่อมใสพอใจในธรรมปฏิบัติ. ทางธรรม ให้สำเร็จผลคือให้หยั่งทราบข้อปฏิบัติและ

เหตุผลที่เป็นความจริงโดยละเอียด.

๒๘/๘/๖๓

ถ. การเรียนธรรมก็ทราบกันได้แล้วว่ามีประโยชน์มากอยู่ คือ
จักได้ปฏิบัติตามส่วน การเรียนรู้พุทธประวัติมีประโยชน์อย่างไรด้วย
เล่า ท่านจึงจัดเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา?

ต. การเรียนรู้ความเป็นไปของพระพุทธเจ้านั้น ย่อมเป็นสิ่ง
สำคัญและมีประโยชน์มาก เพราะพุทธประวัติเป็นเรื่องที่แสดงพระ
พุทธจรยาของพระพุทธเจ้าให้ปรากฏ ทั้งเป็นส่วนอรรถสมมติและ
สัตตูปการสัมปทา เป็นสิ่งสำคัญของผู้ปฏิบัติพระพุทธศาสนา อย่างเดียว
กับพงศาวดารย่อมเป็นสิ่งสำคัญของชาติคน ที่ให้รู้ได้ว่าชาติใดได้เป็น
มาแล้วอย่างไรฉะนั้น. เพราะพระองค์เป็นเยี่ยงอย่างอันดีทั้งอุบายวิธี
และระเบียบดำเนินการ ในส่วนที่ทรงทำแก่พระองค์เองและแก่สัตว์
อื่น ผู้ที่ได้ศึกษาเท่ากับได้เห็นตัวอย่างที่ดี เป็นเหตุให้ทำชีวิตของตน
ให้เป็นประโยชน์นำความปฏิบัติให้ถูกตามคลองธรรม อันจะให้
บรรลุผลที่มุ่งหมายในพุทธศาสนาซึ่งผู้ปฏิบัติต้องประสงค์ อย่างต่ำ ๆ
เพื่อเรียนรู้จักหิบน้อมเอามาใช้ในกิจการทางโลก จะเป็นส่วน
พระวิริยะหรือพระขันติก็ตาม ก็ยังเห็นได้ว่าเป็นประโยชน์มาก ไซ้
แต่เท่านั้น ผู้ศึกษาเมื่อรู้จักความเป็นไปของพระองค์แล้ว ย่อมจะรู้สึก
พระคุณของพระองค์มากขึ้น อันเป็นเหตุเจริญศรัทธาปสาทะ เท่ากับ
ระลึกถึงบูรพบุรุษผู้ได้ทำประโยชน์ไว้ในต้นวงศ์สกุลแล้วระลึกถึงบุญคุณ
ของท่านนั้นเป็นเหตุให้ทำตาม การเรียนพุทธประวัติมีประโยชน์โดย

ดังต่อไปนี้.

๒๔๖๗

ถ. การเรียนอะไรก็ต้องเรียนให้รู้ จับวิชาใดมาเรียนต้องให้รู้
กระจ่างในวิชานั้น สนามหลวงเชื่อว่านักเรียนต้องมีความรู้กระจ่างใน
วิชาพุทธประวัติดีแล้ว สามารถถือเอาคติให้สำเร็จผลได้จริง จึงขอให้
นักเรียนแสดงคติที่ได้จากการเรียนวิชานี้มาคู่สัก ๓ ทาง ?

ต. การเรียนวิชาพุทธประวัตินี้ ได้คติ ๓ ทาง คือ (๑) ทาง
ตำนาน ให้สำเร็จผล คือให้ทราบเรื่องของพระพุทธเจ้าว่าเป็นมา
อย่างไร พร้อมกับทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องกับพระองค์ที่เราควรรู้. (๒) ทาง
อภินิหาร ให้สำเร็จผล คือได้เห็นวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ที่พระองค์ทรงกระทำสำเร็จอย่างน่าอัศจรรย์ ผู้ที่หนักในทางอภินิหาร
ก็จะได้ศรัทธาปสาทะในพระพุทธานุภาพยิ่ง ๆ ขึ้น. (๓) ทางธรรม
ให้สำเร็จผล คือได้หยั่งทราบข้อปฏิบัติและเหตุผลที่เป็นจริงโดยละเอียด
แล้วปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง.

๒๔ ๖. ก. ๒๕๑๕

ประเภทที่ ๑

ถ. ชมพูทวีปนั้น ในบัดนี้ท่านเข้าใจว่าได้แก่ประเทศอะไร ?
ตั้งอยู่ทางทิศไหนแห่งประเทศไทย ?

ต. เข้าใจว่าได้แก่ประเทศอินเดีย. ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศพายัพ คือ
ทิศตะวันตกเฉียงเหนือแห่งประเทศไทย.

ส. ป.

ก. การตั้งชื่อสถานต่าง ๆ โดยมากท่านมักถือเอานิมิตอย่างไร
อย่างหนึ่งเป็นที่ตั้ง สำหรับการตั้งชื่อประเทศที่ชื่อว่าชมพูทวีปนั้น
ท่านเข้าใจว่าถือเอาอะไรมาเป็นนิมิต ?

ข. เข้าใจว่า ที่ประเทศนั้น คงจักมีไม้หว้าที่ใหญ่ประจำทวีป
เมื่อท่านจะขนานนามแห่งทวีปจึงถือเอาต้นหว้านั้นเป็นนิมิตแล้ว จึง
ตั้งชื่อว่า ชมพูทวีป.

ส. ป.

ก. คนพวกอริยกะนั้นวิเศษอย่างไร พระอาจารย์จึงได้พรรณนา
ว่า พระบรมศาสดาของเราได้เกิดในคนจำพวกนั้น ?

ข. พวกอริยกะเป็นพวกที่รอบรู้ขนบธรรมเนียม เป็นผู้ชำนาญ
ในวิธีปกครอง เป็นพวกที่มีฤทธิ์มีอำนาจมาก ด้วยเหตุนี้จึงสามารถ
เข้าตั้งถิ่นฐานอยู่ในชมพูทวีปได้ พวกนี้ไม่ใช่เจ้าของถิ่นเดิม ยกลงมา
จากแผ่นดินข้างเหนือ ข้ามภูเขาหิมาลัย รุกไล่พวกมีลักษณะเจ้าของ
ถิ่นเดิม ให้หลบหนีไปอยู่ปลายเขตปลายแดน พวกอริยกะมีฤทธิ์
มีเดชดังนี้ พระอาจารย์จึงได้พรรณนาว่า พระบรมศาสดาของเรา
ได้เกิดในคนจำพวกนี้.

๑๖/๓/๕๖-๖๕

ก. ชมพูทวีปนั้นแบ่งเป็นกี่จังหวัด ? จังหวัดไหนเป็นที่อยู่ของ
ชนชาติใด ?

ด. เป็น ๒ จังหวัด. มัชฌิมชนบทเป็นที่อยู่ของชนชาติมีลักษณะ
ก่อน ชนชาติอริยกะมาแย่งเป็นเจ้าของถิ่น ภายหลังรุกไล่ชนชาติ
มีลักษณะให้ไปอยู่ปัจฉิมชนบท.

๖/๕/๖๑

ด. จงพรรณนาชมพูทวีปให้ฟัง ว่าแบ่งแยกกันอย่างไร ?

ด. ชมพูทวีปนั้น แบ่งเป็น ๒ จังหวัด ๆ ในเรียกว่ามัธยมชนบท
จังหวัดนอกเรียกปัจฉิมชนบท. มัธยมชนบทพวกอริยกะอยู่ ปัจฉิม-
ชนบทพวกมีลักษณะอยู่ ครั้งพุทธกาลมีกำหนดดังนี้ ทิศบูรพา ภายใน
แต่มหาสาครเข้ามา ทิศอาคเนย์ ภายในแต่แม่น้ำสัลลวตีเข้ามา
ทิศทักษิณ ภายในแต่เสตกัณณนิคมเข้ามา ทิศปัจฉิม ภายในแต่ภูคคาม
เข้ามา ทิศอุดร ภายในแต่ภูเขาสีรชชะเข้ามา ที่ในกำหนดนี้
เรียกมัธยมชนบท นอนนี้ออกไปเรียกปัจฉิมชนบท แมื่กาลล่วงมา
นาน ชื่อบ้านเมืองเปลี่ยนแปลงไป แต่ก็ว่ายังมีปรากฏแบ่งเขต
อยู่ในแผนที่อินเดียทุกวันนี้.

๑๕/๑๑/๕๖

ด. มัชฌิมชนบท ในครั้งพุทธกาล ท่านกำหนดเอาอะไรเป็น
ขอบเขตให้รู้ได้ ?

ด. ท่านกล่าวไว้ในบาลีจัมมขันธ์วินัย กำหนดเอานครบั้ง
แม่น้ำบั้ง นิคมบั้ง ภูเขาบั้ง คือ ทางทิศบูรพาภายในแต่มหา-
สาครเข้ามา ในทิศอาคเนย์ภายในแต่แม่น้ำสัลลวตีเข้ามา ในทิศ

ทักษิณภายในแต่เสตกัณณนิคมเข้ามา ในทศปักษิมภายในแต่ถุณคาม
เข้ามา ในทศอุครภายในแต่ภูเขาสีระชะเข้ามา ภายในกำหนดนี้
เรียกว่า มัชฌิมชนบท.

ส. ป.

ถ. เขตของมัชฌิมชนบทนั้น ในบัดนี้เราจะรู้ได้อย่างไร ?

ต. ในบัดนี้เราจะรู้ได้ตามแผนที่อินเดีย คือในทศบุรีพาภายใน
แต่ประเทศเบงกอลเข้ามา ในทศทักษิณภายในแต่ประเทศเดกกันเข้า
มา ในทศปักษิมภายในแต่ประเทศบอมเบย์เข้ามา ในทศอุครภายใน
แต่ประเทศเนปาลเข้ามา ภายในกำหนดนี้เป็นมัชฌิมชนบท.

ส. ป.

ถ. อาณาจักรในชมพูทวีป ครั้งพุทธกาลปรากฏโดยชื่อ คือ
อะไรบ้าง ?

ต. คือ อังคะ มคธะ กาสี โกสละ วัชชี มัลละ เจติ วังสะ
กुरु ปัญจาละ มัจฉะ สุรเสนะ อัสสกะ อวันตี คันธวะ กัมโพชะ
รวมเป็น ๑๖ อาณาจักร มีวิธีปกครองต่างๆ กัน มีพระเจ้าแผ่นดิน
ดำรงยศเป็นมหาราชบ้าง เป็นแต่เพียงราชาบ้าง และมีอธิบดีบ้าง
เป็นผู้ปกครองโดยทรงอำนาจสิทธิ์ขาดบ้าง โดยสามัคคีธรรมบ้าง.

๒๔๖๘-๗๑

ถ. ในสมัยก่อนพุทธกาล แบ่งคนเป็นกี่พวก เรียกว่าอย่างไร ?

ต. แบ่งคนเป็น ๔ จำพวก คือ กษัตริย์ จำพวกทหาร ๑
พราหมณ์ จำพวกครูสอน ๑ แพศย์ จำพวกค้าขาย ๑ ศูทร จำพวก

รับใช้ ๑ ทั้ง ๔ จำพวกนี้รวมเรียกว่าวรรณะ มีฐานะต่างกันดังนี้
กษัตริย์ มีฐานะทางรักษาบ้านเมือง พราหมณ์ มีฐานะทางฝึกสอน
และทำพิธี แพศย์ มีฐานะทางทำนาค้าขาย ศูทร มีฐานะทางรับจ้าง
ทำการทำของ. นี้กล่าวเฉพาะจำพวกใหญ่ ๆ ซึ่งเป็นหลักฐาน. นอก
จากนี้ยังมีอีก คือ จำพวกคนเกิดจากบิดามารดาต่างวรรณะ เช่นพวก
พราหมณ์ได้ดับศูทร มีบุตรออกมาจัดเป็นอีกจำพวกหนึ่ง เรียกว่า
จัณฑาล แต่เป็นพวกที่เลวทั้งนั้น เขาไม่นิยมนับถือ.

๑๓/๑๒/๕๗-๒๕/๑๒/๕๘

ถ. การศึกษาของคนในยุคนั้นเป็นอย่างไร ?

ต. การศึกษาของคนในยุคนั้น ย่อมเป็นไปตามประเภทของ
วรรณะ พวกกษัตริย์ก็ศึกษาไปในยฺวทวิธ พวกพราหมณ์ก็ศึกษาไปใน
ศาสนาและวิทยาต่าง ๆ พวกแพศย์ก็ศึกษาไปในศิลปะและกสิกรรม
พาณิชยการ พวกศูทรก็ศึกษาไปในการทำงานที่จะพึงทำด้วยแรง.

๑๓/๑๒/๕๗-๑๐/๑๑/๕๘

ถ. ความเห็นของคนในยุคนั้น อันปรารถนาก่อเกิดความตาย
และสุขทุกข์เป็นต่าง ๆ กัน ส่วนความนิยมในพระพุทธศาสนาต่าง
ออกไปหรือเหมือนกับเขาอย่างไร ?

ต. ความเห็นของคนในยุคนั้น อันปรารถนาก่อเกิดความตาย
และสุขทุกข์เป็นต่าง ๆ กัน ย่นลงสั้นคงเป็น ๒ คือถือว่าตายแล้วเกิด
ก็มี ตายแล้วสูญก็มี ความนิยมในพระพุทธศาสนาเหมือนกับพวกอื่น
ต่างจากพวกหลัง ในพวกที่ถือว่าตายแล้วเกิด บางพวกเห็นว่าเกิดเป็น

อะไรก็เป็นอยู่อย่างนั้นไม่แปรผันต่อไป บางพวกเห็นว่าเกิดแล้วแปรผันต่อไป ความนิยมในพระพุทธศาสนาเหมือนกับพวกที่ถือว่าเกิดแล้วแปรผันต่อไป ต่างจากพวกที่ถือว่าเกิดเป็นอะไรก็เป็นอยู่อย่างนั้นไม่แปรผัน ส่วนใหญ่ สุขทุกข์ บางพวกถือว่าไม่มีเหตุปัจจัย บางพวกถือว่า มีเหตุปัจจัย ความนิยมในพระพุทธศาสนาต่างจากพวกที่ถือว่าไม่มีเหตุปัจจัย เหมือนกับพวกที่ถือว่าไม่มีเหตุปัจจัย ในพวกที่ถือว่าสุขทุกข์มีเหตุปัจจัย บางพวกถือว่ามีมาเพราะเหตุภายนอกมีเทวดาเป็นต้น บางพวกถือว่ามีมาเพราะเหตุภายในคือกรรม ความนิยมในพระพุทธศาสนาต่างจากพวกที่ถือว่ามีมาเพราะเหตุภายนอก เหมือนกับพวกที่ถือว่ามีมาเพราะเหตุภายใน.

๑๖/๑๑/๕๕

ถ. อาชญาแห่งบ้างเมืองเป็นเครื่องปกครองบุคคลได้ แต่ไม่สนิททำศาสนาซึ่งเป็นเครื่องรักษาน้ำใจคน ประเทศที่เจริญแล้วจึงมักมีศาสนาเป็นหลักเป็นพื้นเมือง ก็ประเทศที่พระบรมศาสดาของเราอุบัติขึ้นมีศาสนาอะไรเป็นพื้นเมือง ? โฉนไม่ทรงแสวงหาโมกขธรรมในศาสนานั้น หรือทรงแสวงแล้วเหมือนกันแต่ไม่ได้ จงเลือกตอบตามแต่จะมีหลักประกอบ ?

ต. มีศาสนาพราหมณ์เป็นพื้นเมือง. ทรงแสวงแล้วเหมือนกันแต่ไม่ได้ เช่นเสด็จไปอยู่ในสำนักอาฬารดาบสกาลามโคตร และอุทกดาบสรามบุตร ซึ่งมหาชนนับถือว่าเป็นคณาจารย์ใหญ่ ทรงศึกษาลัทธินิยมของท่าน ๆ ได้สั่งสอนตามลัทธิตนจนสิ้นแล้ว สรรเสริญ

พระองค์ว่า มีความรู้เสมอด้วยตน ชวนให้อยู่สอนหมู่ศิษย์ต่อไป
พระองค์ได้ทรงทำทดลองในลัทธินั้นทุกอย่าง ทรงเห็นว่าไม่ใช่ทาง
พระสัมมาสัมโพธิญาณ จึงเสด็จออกจากสำนักพระดาบสทั้ง ๒ นั้น
เป็นตัวอย่าง.

๑๓/๑๑/๕๓

ถ. เมื่อก่อนพระพุทธเจ้าบังเกิดขึ้นในโลก ประชาชนโดยมาก
ในครั้งนั้นนับถือศาสนาอะไร ?

ค. นับถือศาสนาพราหมณ์โดยมาก. ทราบได้จากพฤติกรรม
ต่าง ๆ ที่ปรากฏในตำนาน เช่นการแบ่งหน้าที่แห่งวรรณะ และการ
ทำพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งมีพราหมณ์เข้าเป็นเจ้าการในทางศาสนพิธี.

๒๔๓๓

ด. พระศาสดาของเราเกิดขึ้นในพวกไหน และพวกนี้คืออะไร ?

ค. พระศาสดาของเราเกิดในพวกกษัตริย์ ชาตอริยกะ. พวก
อริยกะนั้นเป็นพวกเจริญด้วยความรู้และขนบธรรมเนียม ชำนาญในวิธี
ปกครอง มีอำนาจมาก.

๒๕/๑๒/๕๘

ด. ในคำสรรเสริญพระศาสดา มีชื่อว่า "เกิดในพวกอริยกะ
ในมัธยมชนบท" ดังนี้ เป็นคู่กับชื่อว่า "เป็นกษัตริย์โดยชอบ"
กล่าวโดยย่องเป็นเกียรติยศหรือกล่าวโดยสักว่าเป็นไปอย่างนั้นเท่านั้น
จงตอบให้ได้ความกระจ่าง ?

ค. ไม่เพียงกล่าวตามความเป็นไปเท่านั้น ท่านมุ่งยกย่องเป็น

เกียรติยศด้วย เพราะพวกอริยกะผู้ยกเข้ามาตั้งในชมพูทวีปเป็นผู้เจริญ ด้วยความรู้และขนบธรรมเนียม และมีฤทธิ์มีอำนาจมากครอบพวก มีลักษณะเจ้าของถิ่นเดิม และมีชนบทนั้นเป็นถิ่นฐานที่พวกอริยกะ เข้าตั้งอยู่เป็นใจกลางแห่งการปกครอง ผู้ใดได้เกิดในพวกอริยกะ ผู้นั้นย่อมเป็นที่นิยมถือ ทั้งคนพวกเดียวกันทั้งของคนพวกมีลักษณะ เช่นเดียวกับในบัดนี้ คนเกิดเป็นฝรั่งมีผิวขาวย่อมเป็นที่นิยมนับถือทั้ง ของพวกฝรั่งด้วยกัน ทั้งของพวกอื่นผู้สู้ไม่ได้ก็ดี ก็ปรารถนาจะเอา อย่างก็ดี เพราะความรุ่งเรืองของพวกฝรั่งนั้นเป็นมูล และผู้ใดเกิด เติบโตในมัธยมประเทศ ผู้นั้นย่อมได้พบเห็นและรู้การงานต่าง ๆ ได้รับการฝึกหัดในสำนักที่ดี ได้สมาคมกับคนมีปัญญา เขาย่อมฉลาด กว่าย่อมสามารถกว่าที่เกิดในคนปัจฉิมชนบท เช่นเดียวกับคนเกิด ในเมืองหลวงต่างชาวบ้านนอกด้วยวุฒิของเขา พระศาสดาเกิดขึ้น แล้วในพวกอริยกะในมัธยมชนบท จัดว่ามีกำเนิดเป็นพื้นมา.

๔/๓/๖๐

ถ. พระศาสดาของเราเสด็จอุบัติขึ้นในคนพวกไหน ชาติอะไร ? และคนชาตินี้คืออย่างไรท่านจึงยกย่องนัก หรือสักว่าพระศาสดาได้เกิด ในหมู่นั้นก็พลอยดีไปตาม จงเฉลยให้ชอบแก่เหตุ ?

ค. พระศาสดาของพวกเราเสด็จอุบัติขึ้นในคนพวกกษัตริย์ ชาติ อริยกะ เป็นพวกเจริญด้วยความรู้และขนบธรรมเนียม ชำนาญทั้ง ยุทธวิธีและการปกครองและมีฤทธิ์มีอำนาจมาก การที่ได้รับยกย่อง

เช่นนี้ไม่เฉพาะในยุคของพระศาสดา แม้ก่อนแต่นั้นก็ปรากฏว่าชาติ
นี้ดีมาแล้ว พึงเห็นได้ในพวกอริยชาติรุกไล่พวกมีลักษณะเจ้าของถิ่น
เดิมเสีย นี่ก็เพราะอำนาจและชำนาญในยุทธวิธี และเมื่อเข้ายึดมั่น
ในถิ่นนั้นเป็นกรรมสิทธิ์แล้ว ก็ปรากฏว่าชาติอริยจะอาจปกครอง
และทำความเจริญได้ดีกว่าเจ้าของถิ่นเดิม ฉะนั้นจึงเห็นได้ว่าคนชาตินี้
ดีจริง ไม่แต่สักว่าพระศาสดาได้เกิดขึ้นเท่านั้น.

๒๔๖๖

ถ. พระบรมศาสดาของเราเสด็จอุบัติในคนพวกไหน ? สกุล
โคตร เป็นอย่างไร ?

ต. พระบรมศาสดาของเราเสด็จอุบัติในชนพวกอริยชาติ จัง-
หัดมัชฌิมชนบท ชมพูทวีป แคว้นสักกะ สกุลกษัตริย์ พวกศากยะ
ผู้โคตมโคตร เป็นพระโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะศากยะกับพระนาง-
สิริมหามายา เจ้ากรุงกบิลพัสดุ์.

๒๕/๘/๖๕

ถ. สมเด็จพระศาสดาของเราทรงอุบัติขึ้นในประเทศไหน ? ทวีป
อะไร ? และมีพระชาติ พระโคตร พระสกุล เป็นอย่างไร ?

ต. ทรงอุบัติขึ้นในมัชฌิมประเทศ ชมพูทวีป. มีพระชาติเป็น
กษัตริย์ โคตมโคตร สกุลศากยะ.

๒๕/๘/๖๗

ถ. เมื่อกล่าวแต่ครั้งตั้งดำบรรพ์ พระวงศ์ของพระศาสดา
สืบเนื่องมาจากชนพวกไหน ?

ด. สืบเนื่องมาจากชนชาติอริยกะ.

๑๖/๑๑/๕๕

ด. พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นเมื่อไร ที่ไหน และใครเป็นผู้ตั้งขึ้น ด้วยวิธีการอย่างไร ?

ด. พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นเมื่อก่อนพุทธศก ๔๕ ปี ที่มัธยม-ประเทศแห่งชมพูทวีป พระพุทธเจ้าเป็นผู้ตั้งขึ้น ด้วยวิธีการบำเพ็ญพระองค์ให้ตรัสรู้ แล้วทรงสั่งสอนธรรมให้ผู้อื่นตรัสรู้ตาม.

๒๔๗๓

ปริเฉทที่ ๒

ด. ชาตินุมิของพระองค์เรียกชนบทอะไร ? ประเทศไทยของเราที่ตั้งอยู่ในทิศไหนแห่งชนบทนั้น ?

ด. เรียกว่าสักกชนบท. ต้องอยู่ในทิศอาคเนย์แห่งชนบทนั้น.

๔/๕/๖๖

ด. ชาตินุมิของพระองค์อยู่ที่ไหน ? สกุลเป็นอย่างไร ?

ด. ชาตินุมิของพระองค์อยู่ในชมพูทวีป จังหวัดมัทธิมชนบท แคว้นสักกะ กรุงกบิลพัสดุ์. สกุลของพระองค์เป็นกษัตริย์ กรุงกบิลพัสดุ์นั้น สืบเชื้อสายลงมาโดยลำดับ จนถึงพระบิดาของพระองค์ ทั้งพระองค์เป็นพระโอรสรัชทายาท.

๓/๑๑/๖๐

ด. สักกชนบทเป็นประเทศใหญ่หรือเล็ก ? มีอะไรเป็นหลักที่จะ

อย่างไรเห็นสม ?

ด. สักกชนบทเป็นประเทศเล็ก. มีบาลีอุโบสถสูตรในติกนิบาต. อังกฤษเป็นหลักที่อ้าง คือสักกชนบทไม่มีปรากฏใน ๑๖ มหาชนบทนั้น.

๑๒/๑๑/๕๘

ด. สกุลของสมเด็จพระบรมศาสดาอยู่ในอาณาจักรชื่ออะไร ? มีประวัติเป็นมาอย่างไร จึงได้ชื่อว่าอย่างนั้น ?

ด. ชื่อสักกะ มีประวัติเป็นมาอย่างนี้ พระเจ้าโศกกากราช เสวยราชสมบัติในพระนครหนึ่ง มีพระราชบุตร ๔ พระองค์ พระราชบุตร ๕ พระองค์ อันประสูติแต่พระมเหสี ซึ่งเป็นพระราชกนิษฐาของพระองค์ ครั้นอยู่มาพระมเหสีทิวกคต ได้พระมเหสีใหม่อีก พระมเหสีใหม่นั้นประสูติพระโอรสอีกองค์ ๑ พระองค์ทรงปราโมทย์ พึงพระราชทานพรให้พระนางเจ้าเลือกสิ่งที่จะต้องประสงค์ พระนางก็ไม่ยอม ขึ้นกราบทูลอ่อนวอนอยู่เนือง ๆ ได้ลั้งวาจาไปแล้วจะไม่พระราชทานก็เสียดาย พระองค์จึงตรัสสั่งพระราชบุตร ๔ พระองค์ ให้พาพระกนิษฐาจรุงคินิเสนาไปสร้างพระนครอยู่ใหม่ในดงไม้สักกะ ตั้งเป็นอาณาจักรขึ้น จึงได้นามว่าสักกะ อนึ่ง ท่านว่าเมื่อพระโอรส เหล่านั้นสร้างพระนครเสร็จแล้ว พระบิดาทรงทราบตรัสชมว่า อาจ ๆ จึงถือเอาพระวาจานั้นมาขนานชนบทเพื่อเป็นศรีพระนคร เพราะคำว่า

อาจ ศัพท์บาลีว่า สักกะ เหตุนี้จึงได้ชื่ออย่างนั้น.

๑๕/๖/๖๘

ถ. พระวงศ์ของพระศาสดาเรียกว่าอย่างไร ? ตั้งอยู่ที่ไหน ? มีมูลเหตุเป็นมาอย่างไร ? กล่าวแต่เพียงย่อ ๆ.

ต. เรียกว่าศากยะ ตั้งอยู่ในสักกชนบท ชมพูทวีปตอนเหนือ จังหวัดประเทศหิมพานต์. มีตำนานตัดเล่าแต่ย่อ ๆ ว่า ด้วยความพลั้งของพระเจ้าโศกกากราช ที่พระราชทานพรแก่พระมเหสีใหม่ ให้พระนางเลือกสิ่งที่จะต้องประสงค์ พระนางจึงทูลขอราชสมบัติ ให้แก่พระโอรสของพระองค์ เพื่อรักษาสัตย์ พระเจ้าโศกกากราชจึงจำต้องให้ พระราชโอรสซึ่งประสูติแต่พระมเหสีองค์เก่า ๔ พระองค์ กราบถวายบังคมลาพาพระภคินี ๕ พระองค์ ยกจตุรงคินีเสนาออก จากพระนครไปสร้างพระนครในดงไม้สักกะ ประเทศหิมพานต์ ชนบทนั้นจึงได้นามว่า สักกชนบท. พวกศากยะนั้นน่าจะได้ชื่อตามชนบท แต่ในอรรถกถาว่าได้ชื่อดังนั้น เพราะความสามารถตั้งบ้านเมืองและตั้งวงศ์ตามลำพัง พระเจ้าโศกกากราชพระราชบิดาออกพระโอษฐ์ชมว่า เป็นผู้อาจ.

๒๑/๘/๖๘

ถ. ในสมัยที่พระพุทธเจ้าอุบัติขึ้นนั้น สักกชนบทมีวิธีปกครองกันอย่างไร ? และเทียบกับวิธีปกครองของประเทศไหน ในสมัยเดียวกัน ?

ต. สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ทรงสันนิษฐานไว้ว่า มีวิธี

ปกครองโดยสามัคคีธรรม ไม่มีผู้ใดผู้หนึ่งทรงอำนาจสิทธิ์ขาด และ
เทียบเคียงกันกับแคว้นวัชชีและแคว้นมัลละ.

๒๘/๘/๒๕

ถ. ระบบการปกครองประเทศชาติของพระพุทธเจ้า เป็นไป
อย่างไร ? และใครเป็นผู้ปกครองสักกประเทศ ?

ด. ปกครองโดยสามัคคีธรรม มีเจ้าครองนครเป็นส่วน ๆ
เช่นพระเจ้าสุทโธทนะ เจ้าภัททิยะ และเจ้ามหานาม เป็นต้น บางครั้ง
ก็รวมเข้าในจักรวรรดิโกศลมหาประเทศ. ไม่ปรากฏว่าใครทรงอำนาจ
สิทธิ์ขาดแต่ผู้เดียวอย่างบางประเทศ.

๒๔๒๘

ถ. วงศ์ของพระผู้มีพระภาคครองนครไหน ? มีวิธีปกครอง
อย่างไร ?

ด. วงศ์ของพระผู้มีพระภาคเจ้า ฝ่ายพระชนกครองนครกบิล-
พัสดุ ฝ่ายพระชนนีครองนครเทวทหะ. วิธีปกครองไม่ได้กล่าวไว้ชัด
ถ้าสันนิษฐานตามประเพณีแล้ว ปกครองโดยสามัคคีธรรม เหมือน
ในแคว้นแคว้นวัชชีซึ่งมีเจ้าวงศ์หนึ่ง เรียกว่าลิจฉวี เสมิกันทั้งนั้น
เมื่อมีกิจเกิดขึ้น เช่นการสงคราม เป็นต้น เจ้าเหล่านั้นก็ประชุมกัน
ปรึกษาแล้วช่วยกันจัดตามสมควร.

๑๒/๑๑/๕๘

ถ. พระเจ้าสุทโธทนะพุทธบิดาเป็นกษัตริย์มิใช่หรือ เมื่อเช่น

นั่น การที่พระอาจารย์ในอรรถกถาเข้าใจว่าท่านเป็นราชาทีเดียว ก็
เป็นอันไม่ผิดนะซี ?

ด. เป็นกษัตริย์. จะจัดเอาเป็นถูกแน่ทีเดียวยังไม่ได้ จริงอยู่
ภาษาไทยเราเมื่อกล่าววกษัตริย์ ก็มักรู้สึกกันว่าเป็นคำสำหรับเรียก
ท่านผู้ดำรงพระยศเป็นราชา พระการจักรวรรณะไม่ปรากฏแพร่หลาย
ในประเทศเรา คำว่ากษัตริย์กับราชคูประหนึ่งว่าใช้ปนไวพจน์แห่ง
กัน ความจริงคำว่ากษัตริย์เป็นชื่อของคนพวกหนึ่ง ซึ่งมีหน้าที่รักษา
บ้านเมืองและเป็นนักรบต่างหาก ชนบทเช่นสักกะตามประเพณีนิยม
ปกครองโดยสามัคคีธรรม แม้สักยะบางองค์จะมีเรียกกันว่าราชา
ก็น่าจะเป็นอันว่านั่นเป็นยศสืบกันมาตามสกุลเท่านั้น จึงมีสันนิษฐาน
ลงไปไม่ถนัดว่า พระเจ้าสุทโธทนะพุทธบิดาเป็นพระราชราชา.

๔/๘/๖๖

ด. พระสัมมาสัมพุทธเจ้าอุบัติขึ้นในที่ไหน ? เป็นบุตรหลาน
ของใคร จงเล่ามาตามที่ได้ ?

ด. พระพุทธเจ้าอุบัติขึ้นในแคว้นสักกะ จังหวัดมัชฌิมชนบท
ชมพูทวีป ในชนพวกอริยกชาติ สกุลกษัตริย์ พวกสักกะ. เป็นพระ
ราชโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะ เจ้ากรุงกบิลพัสดุ์กับพระนางมายา
และพระองค์เป็นพระราชนัดดาของกษัตริย์ ๒ พระนคร คือ พระเจ้า
สีหหนุและพระนางกัญจนนาเป็นพระเจ้านุพระเจ้าย่า พระเจ้าอัญชนะกับ
พระนางยโสธราเป็นพระเจ้ตาพระเจ้ยาย.

๓/๕/๖๔

ก. พระพุทธบิดา พระพุทธมารดา ทรงพระนามว่าอย่างไร ?
เป็นพระราชวงศ์อะไร ?

ค. พระพุทธบิดา ทรงพระนามว่าสุทโธทนะ ศากยวงศ์. พระ
พุทธมารดา ทรงพระนามว่าพระนางมายา โกลิยวงศ์.

๒๑/๘/๖๕

ก. สมเด็จพระบรมศาสดา ทราบกันแล้วว่าเป็นพระโอรสใคร
พระชนกใครและพระภักดาของใคร แต่อยากทราบความสัมพันธ์ทาง
พระญาติของพระองค์กับพระเจ้าสีหหนุและพระเจ้าอัญชนะว่า พระองค์
เป็นอะไรของท่านทั้ง ๒ นั้น ๆ ? (จงเรียกโดยราชาศัพท์)

ค. เป็นพระราชนัดดา.

๑๕/๑๑/๖๒

ก. ใครเป็นพระเจ้านุ้ พระเจ้าย่า พระเจ้าตา พระเจ้ายาย
ของพระพุทธเจ้า ?

ค. พระเจ้าสีหหนุเป็นพระเจ้านุ้ พระนางกัญจนนาเป็นพระเจ้าย่า
พระเจ้าอัญชนะเป็นพระเจ้าตา พระนางยโสธราเป็นพระเจ้ายาย ของ
พระพุทธเจ้า.

๒๒/๖/๕๘

ก. พระชนกชนนีของสมเด็จพระบรมศาสดาก็รู้กันอยู่แล้ว ใคร
จะทราบต่อไปว่า ท่านทั้งสองเป็นโอรสของใคร ? ครองนคร

ชื่อไร ?

ด. ฝ่ายพระชนกเป็นพระโอรสของพระเจ้าสีหุกับพระนางเจ้า
กัญญา ครองนครกบิลพัสดุ์ ฝ่ายพระชนนีเป็นพระราชธิดาของ
พระเจ้าอัญชนะกับพระนางยโสธรา ครองนครเทวทหะ.

๒๕/๘/๖๘

ถ. พระเจ้าสุทโธทนะกับพระนางมายาเกี่ยวข้องเป็นพระญาติกัน
โดยทางไหนบ้างหรือเปล่า? และจงระบุพระนามพระภาคพระภคินีที่
ร่วมพระชนกชนนีทั้ง ๒ ฝ่าย?

ด. พระเจ้าสุทโธทนะกับพระนางมายาเกี่ยวข้องเป็นพระญาติกัน
โดยพระชนกของพระเจ้าสุทโธทนะ เป็นพระเชษฐภคินีแห่งพระชนนี
ของพระนางมายา พระชนกของพระนางมายาก็เป็นพระเชษฐภคินี
แห่งพระชนนีของพระเจ้าสุทโธทนะ ถ้าพูดตามภาษาสามัญก็ว่าลูกพี่
ลูกน้อง แต่จะว่าใครเป็นลูกพี่ ใครเป็นลูกน้องไม่ถนัด ฝ่ายพระเจ้า
สุทโธทนะ มีพระภาค ๔ พระองค์ คือ สุกโกทนะ ๑ อมิโตทนะ ๑
โธโตทนะ ๑ ฆนิโตทนะ ๑ พระภคินี ๒ พระองค์ คือ ปมิตา ๑
อมิตา ๑ ฝ่ายพระนางมายามีพระภาค ๒ พระองค์ คือ สุปปพุทธะ ๑
ทัณฑปาณี ๑ พระภคินีพระองค์ ๑ คือพระนางปชาบดีโคตมี.

๑๖/๑๑/๕๕

ถ. มีใครบ้างที่เป็นพระภาคและพระภคินีของพระองค์ ซึ่งร่วม
พระบิดากัน หรือไม่มี?

ด. มี พระนันทะและพระนางรูปนันทา ซึ่งเกิดแต่พระนาง

มหาปชาบดีโคตมีพระนาง ส่วนองค์อื่นไม่ปรากฏ.

๑๘/๑๑/๕๓

ถ. พระเจ้าสุทโธทนะ มีพระโอรสและพระธิดากี่องค์ ? องค์ไหน เป็นเลิศ มีพระมารดาทรงพระนามว่าอย่างไร ? วงศ์ไหน ?

ต. พระเจ้าสุทโธทนะ มีพระโอรส ๒ พระองค์ คือพระสิทธัตถกุมาร ๑ พระนันทกุมาร ๑ ราชธิดา คือนางรูปนันทา ๑ ๑
สิทธัตถกุมาร เป็นเลิศเพราะได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ศาสดาเอก
ในโลก มีพระมารดาทรงพระนามว่า สิริมหามายา ฝ่ายโกถิยวงศ์,
นันทกุมารและนางรูปนันทานั้น มีพระมารดาทรงพระนามว่า ปชาบดี-
โคตมี พระน้องนางของสิริมหามายา เป็นวงศ์เดียวกัน.

๑๕ ธ. ก. ๒๕๐๒

ถ. หากว่าพระศาสดาจักไม่ได้เกิดในสกุลยวงค์ และจักเกิดใน
สกุลต่ำกว่านั้น ผลจักผิดจากที่ได้เป็นมาแล้วอย่างไรบ้าง ?

ต. ผลที่ได้รับผิดจากที่เป็นมาแล้วอย่างนี้ คือ เมื่อพระองค์ได้
ตรัสรู้แล้ว จะเสด็จไปเที่ยวประกาศพระศาสนาแสดงธรรมคำสั่งสอน
ของพระองค์ให้แพร่หลาย ผลที่ได้ก็จัดทรามลง เพราะว่าคนที่มี
ชาติสูงตระกูลสูง ย่อมมีทิฏฐิถือชาติสกุลของตนเป็นเบื้องหน้า ในเวลา
ที่พระองค์ทรงสั่งสอน ก็จักไม่เชื่อถือต่อธรรมคำสั่งสอนของพระองค์
เพราะเห็นว่าพระองค์มีชาติอันต่ำช้าเลยทราม ตัวอย่างเช่นในบัดนี้
จะมีคนารู้หลักนักปราชญ์ก็ดี แต่งหนังสือหรือแสดงธรรมคำสั่งสอน
ของตนให้คนเชื่อถือได้ก็ดี แต่เกิดในสกุลที่ต่ำ ก็ไม่สามารถจะสั่ง

สอนคนที่มีสกุลสูงชาติสูงกว่าตนให้เชื่อถือโดยง่ายได้ จะสั่งสอนให้เชื่อได้ง่ายได้ก็แต่คนที่มีสกุลต่ำกว่าตน เช่นนี้ก็พอจะแลเห็นได้ว่าคนที่มีชาติสูงสกุลสูง ย่อมไม่นับถือคนที่มีชาติสกุลต่ำ. อนึ่ง คนที่มีชาติและสกุลต่ำกว่าพระองค์ แต่มีความนิยมนับถือในบุคคลผู้มีชาติและสกุลสูง (ซึ่งเรียกว่ารูปปมาณิกา) ก็จะมีความเชื่อมั่นต่อธรรมคำสั่งสอนของพระองค์น้อยลง ไม่เป็นเหตุที่จะปลุกศรัทธาความเชื่อและความเลื่อมใสของบุคคลจำพวกนี้ให้แน่นขึ้นได้ เพราะฉะนั้น เมื่อพระองค์เกิดในชาติและสกุลสูง ซึ่งเป็นผู้นิยมนับถือของชนทั้งหลาย ศาสนาของพระองค์จึงได้แพร่หลาย เป็นที่นิยมนับถือของชนทั่วไปตลอดกาลนาน.

๓/๘/๕๕

ถ. เพราะเหตุไร พวกสากยะจึงถือตัวมากนัก ?

ต. เพราะว่าสกุลของพวกสากยะเป็นสกุลที่สูง และเขานิยมนับถือว่าเป็นชาติที่บริสุทธิ์ทั้งฝ่ายบิดามารดา ซึ่งเรียกว่าอุกโตสุชาติ ไม่ปนคละกับชาติที่เลว มีชาติจันฑาลเป็นต้น ซึ่งมหาชนไม่นับถือ และพวกนี้มีสกุลเนื่องมาแต่กษัตริย์ ซึ่งพวกชนในครั้งนั้นเขานิยมนับถือกัน เพราะฉะนั้น พวกนี้จึงถือตัวระวังไม่ให้พวกที่มีชาติต่ำสกุลต่ำโคตรต่ำกว่าตนเข้ามาปนคละ เพื่อจะรักษาสกุลให้บริสุทธิ์ เป็นที่นิยมนับถือของมหาชนทั่วไปตลอดกาลนาน.

๓/๘/๕๕

ก. พระพุทธเจ้าซึ่งเป็นพระศาสดาของเราเกิดในจำพวกไหน ?
และเมื่อได้ตรัสรู้แล้ว ทรงบัญญัติพระศานานิยมตามนั้น หรือ
นิยมต่างออกไปอย่างไร ?

ข. พระพุทธเจ้าเกิดในพวกกษัตริย์ ซึ่งเป็นที่นิยมในเวลานั้น
ครั้นตรัสรู้แล้วหาได้ทรงนิยมตามวรรณะนั้นไม่ แต่ทรงนิยมตาม
คุณธรรมที่ได้ทำให้เกิดขึ้น แต่ถึงดังนั้น ในส่วนคติโลกซึ่งไม่เสีย
ธรรม เช่นการพุดจาพระองค์ก่อนุมิตตาม.

๑๓/๑๑/๕๓

ก. พระศาสดาของเราทั้งหลายเสด็จอุบัติขึ้นในคนจำพวกไหน ?
สกุลอะไร ? ตั้งแต่นั้นถึงบัดนี้ได้กี่ปีแล้ว ?

ข. พระศาสดาของเราทั้งหลายได้เสด็จอุบัติขึ้นในคนพวกอริยก-
ชาติ ในจังหวัดมัชฌิมชนบท ชมพูทวีป แคว้นสักกะ ในสกุล
กษัตริย์ พวกศากยะผู้โศตมโคตร เป็นพระโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะ
เจ้ากรุงกบิลพัสดุ์กับพระนางมายา. ตั้งแต่นั้นมาถึงบัดนี้ได้ ๒๕๓๕ ปี
แล้ว. (เอา ๘๐ บวก พ.ศ. ปัจจุบัน)

๑๐/๑๑/๕๘-๑๕/๑๑/๕๙

ปริเฉทที่ ๓

ประสูติ

ก. พระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติด้วยรูปกายอุบัติ และธรรมกาย-
อุบัติเมื่อไร ? เมื่อพระองค์ปรินิพพานแล้ว ในส่วนพระกายทั้ง ๒ นั้น
ยังคงเหลืออยู่อย่างไรหรือไม่ ?

๑. ปมสมโพธิ. ส. ป.

ด. รูปกายอุบัติ เมื่อเสด็จสู่พระครรภ์และประสูติ. ธรรม-
กายอุบัติ เมื่อได้ตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ. ยังเหลืออยู่
ทั้ง ๒ คือ ส่วนรูปกาย พระสารีริกธาตุยังเหลืออยู่ ส่วนธรรมกาย
พระธรรมคำสั่งสอนเหลืออยู่.

๑๒/๑๐/๕๕

ด. พระบรมศาสดาประสูติเมื่อศกเท่าไร ? มีพระชาติเป็น
อย่างไร ?

ด. พระบรมศาสดาประสูติเมื่อก่อนพุทธศก ๘๐ ปี. ได้มาอุบัติ
ขึ้นในหมู่บ้านชาติอริยกะ ในสกุลกษัตริย์สาकยวงศ์ ที่ตั้งอยู่ในจังหวัด
มัจฉิมชนบท ชมพูทวีป พระองค์เป็นพระโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะ
กับพระนางเจ้ามาया พระเจ้าสุทโธทนะเป็นพระโอรสของพระเจ้า
สีหหนุ ๆ เป็นพระโอรสของพระเจ้าชยเสนะ ตำนานกล่าวไว้ว่าพระเจ้า
โอกกาการาชเป็นต้นพระวงศ์ของพระบรมศาสดา.

๑๖/๗/๕๖-๖๕

ด. พระองค์ประสูติที่ไหน ? เหตุไรจึงประสูติที่นั่น ?

ด. พระองค์ประสูติที่ป่าลุมพินีวัน ในระหว่างกรุงกบิลพัสดุ์ และ
กรุงเทวทหะต่อกัน. พระคันถรจนจารย์แสดงเหตุว่า พระนางเจ้า
ปรารถนาจะเสด็จเที่ยวสกุลของพระองค์ในเทวทหานคร. (ธรรมเนียม
พราหมณ์ ภรรยาไม่ครรถ์หากคลอดที่เรือนของสามีไม่ กลับไปคลอด
ที่เรือนสกุลแห่งตน) เผอิญประชวรพระครรภ์จึงประสูติที่นั่น.

ก. ในการที่พระศาสดาประสูติ ณ ปาลุมพินี ได้ความเป็น ๒
นัย นัย ๑ ว่าพระนางเจ้ามาयाเสด็จประพาสตำบลนั้น นัย ๑ ว่า
พระนางเสด็จเยี่ยมสกุลของพระองค์ในเทวทหนคร ถึงตำบลนั้น
ประจวบเวลาประชวรพระครรภ์ นัยไหนที่หลักฐานอย่างไรที่ฟังได้ ?

ข. นัยหลังมีหลักฐานที่ฟังได้ สมด้วยธรรมเนียมพราหมณ์
ภรรยาไม่คลอดที่เรือนของสามีไม่ กลับไปคลอดที่เรือนของ
สกุลแห่งตน คนในยุคนั้นถือตามลัทธิของพราหมณ์โดยมาก พระนาง
เจ้ามาयाก็น่าจะถือตามนั้น พระนางทรงพระครรภ์แก่ใกล้จะประสูติ
จักเสด็จประพาสสถานไกลเช่นนั้นควมใช้เหตุ.

๓/๕/๖๖

ก. ทำไมพระนางมาयाเมื่อจะประสูติพระโอรสผู้มีบุญญาธิการ
ถึงเพียงนี้ จึงเสด็จไปประสูติกลางป่ากลางดง ซ้ำต้องยืน ไม่นั่งนอน
อย่างคนปกติ ดูน่าทุเรศทุรังนัก ?

ข. ถ้าเฉลยโดยซัดธรรมดาง่าย ๆ ว่าเป็นธรรมดาพระโพธิสัตว์
ต้องเป็นเช่นนั้น. พุทธประวัติว่า ธรรมเนียมพราหมณ์เวลาจะคลอด
บุตร ย่อมไปคลอดที่เรือนแห่งสกุลของตน แต่ความจริง คงเสด็จ
ไปเพื่อจะเยี่ยมสกุลของพระองค์ เมื่อทรงเหนื่อยในมรรคา ทั้งพระ
ครรภ์ก็สมควรจึงได้ประสูติที่นั่น สถานที่เช่นนั้น คงไม่เหมาะแก่การ
นอนการนั้น จึงได้ประทับยืน. อันบุคคลผู้มีบุญญาธิการก็ต้องแปลก
จากธรรมดาคนสามัญ เป็นลางนimitว่าท่านผู้นี้ชอบกลคอยดูไปเถิด.

๖/๕/๖๑

ก. พระบรมศาสดาประสูติที่ไหน ? และเมื่อไร ?

ข. พระสูติที่ได้รับไม้สาละในลุมพินีวัน ซึ่งตั้งอยู่ริมเขตเมือง กิลิพัสดุ์และเมืองเทวทหะต่อกัน ในปัจจุบันสถานที่นั้นอยู่ในตำบล รุมมินเด แขวงเปชวาร์ ประเทศเนปาล. และประสูติเมื่อก่อน พุทธศก ๘๐ ปี.

ค. อ. น.

ก. พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นพระโอรสของใคร ? และมีใคร เกิดร่วมพระชนกหรือพระชนนีอีกบ้าง ?

ข. เป็นพระโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะและพระนางเจ้ามายา มีพระนันทะกับพระนางรูปนันทาเกิดร่วมพระชนก แต่ไม่มีผู้เกิดร่วม พระชนนีเลย.

๓/๘/๓๔

ก. พระองค์ประสูติจากสกุลนั้น เป็นเหตุสะดวกแก่การแผ่พระ ศาสนาอย่างไรบ้างหรือไม่ ? จะอ้างหลัก.

ข. เป็นเหตุสะดวกแก่การแผ่พระศาสนาอย่างนี้ นำให้ผู้นิยมใน สกุลสูงและผู้ถือสกุลน้อยใจนักถือพระศาสนาโดยง่าย ว่าสั้น ๆ ก็คือ ท่านชั้นสูงเข้าใกล้ได้สนิท เป็นปัจจัยทำคนชั้นต่อลงมาให้นิยมตาม เป็นโอกาสที่พระองค์จะทรงสั่งสอนธรรมได้ทั่วถึงเร็ว. อ้างครั้งพระ องค์เสด็จถึงกรุงราชคฤห์ ประทับอยู่ ณ ลักขณวัน ครั้งนั้นก็คงมีกิตติศัพท์ ขจรไปว่า พระสมณโคดมโอรสแห่งศากยราช ละหรวาสสมบัติเสีย เสด็จออกบรรพชา จากศากยสกุล เป็นต้นดังนี้. พระเจ้าพิมพิสาร

พระเจ้าแผ่นดินมคร ได้ทรงสดับกิตติศัพท์นั้นแล้ว เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยราชบริวาร ออกไปเฝ้าพระศาสดาถึงลัญจิวัน ในคราวนั้นแล พระศาสดาทรงแสดงธรรม พระเจ้าพิมพิสารและราชบริวาร แบ่งเป็น ๑๒ ส่วน ๑๑ ส่วนได้จักขุเห็นธรรม ส่วน ๑ ตั้งอยู่ในไตรสรณคมน์. ความมีสกุลสูงเป็นเหตุสะดวกดังนี้.

๑๐/๑๑/๕๘

ถ. ถ้าพ่วงตามตำนาน ขื่อว่าพอประสูติแล้วก็ทรงดำเนินด้วยพระบาทได้ ๗ ก้าว เราเชื่อตามนี้ ท่านว่ายังเป็นการก่อกวนผลไม้มิ่งเปลือก ถ้าปล่อนเอาแต่เนื้อใน จะสันนิษฐานว่ากระไร ?

ค. สันนิษฐานว่า เทียบกับการเกิดด้วยนามกายเป็นพระพุทธเจ้า พระองค์ตรัสรู้ ณ จังหวัดคยาอันเป็นหนได้ ประกาศพระศาสนาขึ้นไปหนเหนือ นับชนบทที่อยู่ในอาณาจักรเดียวกันเป็นหนึ่งได้ ๗ ชนบท คือ กาสี กับโกศล ๑ มคธกับอังคะ ๑ สักกะ ๑ วัชชี ๑ มัลละ ๑ วังสะ ๑ กุรุ ๑ ทรงหยุดเพียงเท่านี้ ไม่ก้าวต่อไป ก็ได้แก่สิ้นเวลาของพระองค์เพียงเท่านั้น.

๑๒/๑๐/๗๘

ถ. ตามที่ท่านพรรณนาถึงอภินิหารของสมเด็จพระบรมศาสดา ว่า พอพระองค์ประสูติแล้วก็ทรงดำเนินได้ ตรัสได้ แปลกกว่าสามัญชน เรื่องนี้เข้าใจความอย่างไร ?

ค. สันนิษฐานว่าเป็นความแสดงเทียบปฏิบัติทาเมื่อได้ตรัสรู้แล้ว ทำให้เป็นเชิงบูรพนิมิต ขื่อว่าอย่างพระบาทไปได้ ๗ ก้าว แล้วหยุดยืนนั้น น่าจะได้แก่ทรงแผ่พระศาสนาให้แพร่หลายใน ๗ ชนบท หรือ

๑. ปฐมสมโพธิ ส. ป.

เพียงเสด็จด้วยพระองค์เอง จำนวนชนบทก็ได้กัน นับชนบทที่อยู่ในอาณาจักรเดียวกันเป็นแต่หนึ่ง คือ กาสีกับโกศล ๑ มคธกับอังคะ ๑ สักกะ ๑ วัชชี ๑ มัลละ ๑ วังสะ ๑ กุรุ ๑ เป็น ๗ นอกจากนี้มีแต่ชนบทน้อย ที่ขึ้นกับชนบทใหญ่ ทรงหยุดเพียงเท่านั้น ไม่ก้าวต่อไป ก็ได้แก่สิ้นเวลาของพระองค์เพียงเท่านั้น ที่ทำตรีสประกาศพระองค์ว่าเป็นเอกในโลก ก็ได้แก่ตรีสพระธรรมเทศนาที่คนได้ฟัง อาจยังเห็นพระคุณว่าพระองค์เป็นยอดปราชญ์เพียงไร.

๒๕/๘/๖๘

ถ. พระบรมศาสดาไปประกาศพระศาสนาด้วยพระองค์เอง ได้กี่ชนบท ? ชนบทอะไรบ้าง ? ข้อนี้เทียบด้วยอภินิหารในเวลาประสูติข้อไหน ?

ต. ได้ ๗ ชนบท นับชนบทที่อยู่ในอาณาจักรเดียวกันเป็นแต่หนึ่ง คือ กาสีกับโกศล ๑ มคธกับอังคะ ๑ วัชชี ๑ สักกะ มัลละ ๑ วังสะ ๑ กุรุ ๑. ข้อว่าเมื่อประสูติพระครรภ์แล้วทรงย่างพระบาทได้ ๗ ก้าว

๒๔๖๓

ถ. จำเดิมแต่ประสูติใหม่ เขาเข้าใจกันว่าพระบรมศาสดามีคติเป็นอย่างไร ? ข้อนี้เป็นเพราะเหตุไร ?

ต. เขาเข้าใจกันว่า พระบรมศาสดามีคติเป็น ๒ สถาน ถ้าอยู่ครองฆราวาสจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ครองแผ่นดินมีสมุทร-สาคร ๔ เป็นของบเขต ถ้าออกผนวชจะได้เป็นพระศาสดาเอกในโลก ข้อนี้เป็นด้วยพระองค์มีพระลักษณะต้องด้วยพระมหาบุรุษลักษณะ ๓๒ ประการ อันมีในตำรับของพราหมณศาสตร์ เพราะฉะนั้น เขาจึง

ได้พยากรณ์คดีพระองค์เป็นอย่างนั้น.

๒๘/๕/๖๕

ถ. ใครเป็นผู้ทำนายพระสิทธัตถะว่า ถ้าเป็นฆราวาส จักเป็นพระบรมจักรพรรดิ ถ้าผนวชจักเป็นศาสดาเอกในโลก เขารู้ได้อย่างไร จึงทำนายเช่นนั้น ?

ต. อสิตดาบส. เขารู้ได้โดยเห็นพระลักษณะต้องตามกัมภีร์มหาปุริสลักษณะพยากรณ์ศาสตร์.

๖/๘/๖๑

ถ. ท่านเหล่านี้ คือ กบิลดาบส อสิตดาบส เกี่ยวข้องกับพระมหาบุรุษอย่างไร ? ในสมัยไหน ?

ต. กบิลดาบส เป็นผู้ชี้สถานที่สร้างพระนครในดงไม้สักกะแก่ศากยกุมาร ผู้เป็นต้นวงศ์ของพระมหาบุรุษ.

อสิตดาบส เป็นผู้ค้นเคย และเป็นที่เคารพนับถือของศากยกุล โดยเฉพาะพระเจ้าสุทโธทนะซึ่งเป็นพระพุทธรบิดา และในเวลาทีพระมหาบุรุษประสูติใหม่ ๆ ท่านได้ไปเยี่ยมและได้พยากรณ์ทำนายพระลักษณะของพระมหาบุรุษว่ามีคติเป็น ๒ ก่อนคนอื่นทั้งหมด.

๒๓ ธ.ค. ๒๕๐๓

ถ. เมื่อประสูติแล้ว ภายใน ๗ วันมีเรื่องราวเกี่ยวเนื่องด้วยองค์พระกุมารนั้นอย่างไร ?

ต. มีดังนี้ :-

อสิตดาบสเข้าไปเฝ้าเยี่ยมและทำนายพระลักษณะ.

๒. เลี้ยงพรหมณ์ ๑๐๘ และมีการทำนายพระลักษณะพร้อมกับ
ขนานพระนาม.

๓. พระมารดาทิวกต.

๒๔๓๑

ถ. พระเจ้าสุทโธทนมหาราช ทรงนับถือในพระสิทธัตถกุมาร
ซึ่งเป็นพระโอรสของพระองค์ถึงเพียงไหน ? เมื่อไร ?

ต. ถึงกับถวายบังคมพระโอรส. เมื่ออดีตดาบสมาเฝ้าคราวหนึ่ง
เมื่อแรกนางวัณฺณคราวหนึ่ง แต่ในพุทธประวัติแสดงว่า ถวายบังคม
แต่แรกนางวัณฺณเท่านั้น ครั้งเมื่ออดีตดาบสมาเฝ้าไม่ได้ถวายบังคม.

๖/๘/๖๑

ถ. ตามธรรมดาเด็กต้องไหว้ผู้ใหญ่ ลูกต้องไหว้พ่อแม่ แต่ตาม
พุทธประวัติปรากฏว่ามีนักบวชไหว้เด็ก พ่อไหว้ลูก ท่านได้ศึกษาพุทธ-
ประวัติมาแล้ว เห็นตอนไหนที่เป็นไปในการทำงานนี้ ลองเล่ามาพอ
ได้ความ ?

ต. นักบวชไหว้เด็ก ตอนอดีตดาบส (อีกอย่างหนึ่งเรียก กภาพ-
เทวิล) ผู้อาศัยอยู่ข้างภูเขาคิณพินด์ เป็นที่คุ้มเคยและนับถือของ
ราชสกุลศากยะ ได้ทราบข่าวว่าพระโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะประสูติ
ใหม่ จึงเข้าไปเยี่ยม ครั้นเห็นพระโอรสต้องด้วยพระลักษณะของ
ตำรับมหาบุรุษ เมื่อเห็นอัศจรรย์อย่างนั้นแล้ว ก็มีความเคารพนับถือ
มาก จึงลุกขึ้นกราบที่พระบาททั้งสองของพระโอรสนั้น ๆ พ่อไหว้ลูก
ตอนวัปมงคลแรกนางวัณฺณ ซึ่งเป็นนักยัตฤกษ์ของบ้านเมือง พระราช-

บิดาเสด็จแรกนาขวัญด้วยพระองค์เอง โปรดให้เชษฐสีทศตถกumar ไปด้วย ให้ประทับภายใต้ร่มพุกฤษ์ ฝ่ายพระกุมารอยู่พระองค์เดียว จึงเสด็จ ขึ้นนั่งขัดสมาธิเจริญอานาปานสติ ยังปฐมฌานให้เกิดขึ้น ขณะนั้น เวลาบ่าย เสด็จไม่อื่นก็ชายไปตามตะวัน แต่เสด็จชมพุทธตรงอยู่จุด เวลาเที่ยง ครั้นความทราบถึงพระบิดา พระองค์เสด็จมาและบังคม พระโอรส เป็นเกียรติปรากฏสืบมา ดังนี้.

๒๓ ธ.ค. ๒๕๐๓

ก. เมื่อประสูติแล้ว ได้รับคำทำนายว่าอย่างไร ? และสมจริงตามคำทำนายนั้น เมื่อพระชนม์เท่าไร ?

ข. ได้รับคำทำนายว่า ถ้าอยู่ครองฆราวาสจักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ถ้าเสด็จออกทรงผนวชจักได้ตรัสรู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นศาสดาเอกในโลก. และสมจริงตามคำทำนายนั้น เมื่อพระชนม์ได้ ๓๕ และต่อมาตลอดพระชนมายุ.

๒๔/๘/๖๕

ก. พระปัญญาวัคคีย์ทั้ง ๕ รูป ๆ ไหนที่ปรากฏแน่นอนว่ามีอายุแก่กว่าพระพุทธเจ้า ? ข้อนี้มีอะไรเป็นเครื่องอ้าง ?

ข. พระอัญญาโกณฑัญญะมีอายุแก่กว่าพระพุทธเจ้า. เพราะปรากฏตามตำนานว่า เมื่อพระพุทธเจ้าประสูติได้ ๕ วัน มีการเลี้ยงพราหมณ์ ๑๐๘ ซึ่งมีโกณฑัญญะพราหมณ์หนุ่มรวมอยู่ในจำนวนนี้ด้วย.

๒๔๖๗

ถ. การพรรณนาความงดงามแห่งพระรูปสมบัติ ของพระพุทธเจ้า
ดูไม่เกี่ยวแก่ธรรมปฏิบัติ เหตุไฉนในตำนานจึงกล่าวไว้ด้วย ?

ต. ไม่เกี่ยวแก่ธรรมปฏิบัติโดยตรงก็จริง แต่ก็ต้องมีผลอยู่บ้าง
จะเรียกว่าเกี่ยวโดยอ้อมก็ได้ เพราะชนบางเหล่าย่อมพอใจในความ
งดงามแห่งรูป เมื่อทราบว่าเป็นพระรูปงาม ก็เป็นเหตุให้
เกิดความเลื่อมใสได้ เป็นทางให้สนใจในธรรมที่พระองค์ทรงสั่งสอน
หรือเพื่อแสดงอภินิหารของพระองค์ว่า เป็นผู้ประเสริฐทุกอย่าง แม้
แต่พระรูปก็ยังหาที่ติมิได้.

๒๑/๘/๓๓

ถ. พระคันถรจนจารย์กล่าวความบริบูรณ์ของพระศาสดา เมื่อ
ครั้งยังดำรงอยู่ในฆราวาสเป็นนักเป็นหนา ด้วยมุ่งหมายอย่างไร ?

ต. ด้วยมุ่งหมายจะแสดงว่า พระองค์มิใช่เป็นผู้ขาดแคลน หรือ
เป็นผู้ที่สกุลของพระองค์ไม่ชอบ ไม่อุปถัมภ์บำรุง จึงต้องจำพระเหตุที่ย
เสด็จออกทรงผนวช.

๒๑/๘/๖๕

ถ. การสรรเสริญพระลักษณะแห่งพระกาย จนถึงว่าเป็นเหตุ
ได้รับคำทำนาย ๒ สถาน มีประโยชน์อย่างไร ?

ต. ความตรัสรู้ไม่เกี่ยวแก่รูปร่างก็จริง แต่คุณธรรมความดี
ของมนุษย์โดยมากมักมีในท่านผู้มีรูปร่างที่น่าให้เกิดความนับถือ น้อย
ทีเดียวจะมีในท่านที่มีรูปร่างไม่สมประกอบ ความมีรูปร่างประกอบ
ด้วยลักษณะอันดีนั้น ย่อมทำให้เกิดความเลื่อมใสของพวกชนผู้หนัก

ในรูปซึ่งเรียกว่า รูปปรมานิกา อันที่แท้ทำให้เกิดความเลื่อมใส เบื้องต้น แม้แก่คนจำพวกอื่นด้วย การสรรเสริญลักษณะแห่ง พระกาย มีประโยชน์จะแสดงให้เห็นว่าเป็นลักษณะที่ควรรองรับพระ โพธิญาณ และทำให้เกิดความเลื่อมใสในเบื้องต้นอย่างนี้ พระชาติ อุคคหุณพระโพธิญาณได้ฉันใด พระกายอันประกอบด้วยพระลักษณะ ก็ได้ฉันนั้น ท่านจึงสรรเสริญไว้.

๑๖/๓/๕๖

ถ. ท่านกล่าวพระลักษณะพระกายแห่งพระศาสดาคือชมว่างาม ด้วยมุ่งผลอย่างไร ? การตรัสรู้ธรรมไม่เกี่ยวข้องกับรูปสวยหรือไม่สวย มิใช่หรือ ?

ต. จริงอยู่ การตรัสรู้ธรรมไม่เกี่ยวข้องกับรูปโฉม แต่ผู้มีรูปงาม เป็นสง่าอาจปลุกความนับถือในเบื้องต้น อันนำไปเข้าไปหา ไซ้แต่ เท่านั้น ยังนำอศจรรยอีกว่า คนผู้ทรงคุณสมบัติย่อมมีรูปโฉมนำมา ซึ่งความน่านับถืออันสมควรกัน นาน ๆ จะได้เห็นหรือได้ยินสักครั้ง หนึ่งคราวหนึ่งว่า คนมีรูปร่างน่าเกลียดน่าชังเป็นคนดีฉลาดหลักแหลม เช่นพระลกุณฏกัททิตยะผู้เตี้ยเล็กแต่เป็นพระอรหันต์ แม้ตำราทาย ลักษณะรูปโฉมมีตำรามหาบุรุษลักษณะเป็นอย่างสูง ย่อมตั้งเกณฑ์ ตามแก่นี้เอง พระคันถรจนาจารย์กล่าวชมพระลักษณะพระกายแห่ง พระศาสดา น่าฟังความอย่างนี้ และเพื่อเชื่อมอนุสนธิเรื่องเนื่องมา แต่การทำนายนั้นด้วย.

๔/๓๑๖๐

ก. พระบรมศาสดาทรงสมบุรณ์ด้วยสมบัติอย่างไร ชาวเราจึงเคารพนับถือโดยสนิทใจ ไม่นึกน้อยหน้าพวกศาสนิกอื่น ๆ ? จงแสดงพอได้ความ.

ค. ทรงสมบุรณ์ด้วยสมบัติทั้งปวง มิได้บิพร่องแม้แต่อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งควรยกขึ้นก่อนขอคดีเถียน เช่นพระองค์มีพระชาติสูง คือเป็นพระโอรสแห่งกษัตริย์ มีหน้าที่จะได้ครองราชสมบัติแทนพระบิดา มีพระรูปโฉมงดงาม ต้องตามตำราพยากรณ์ศาสตร์ ทรงสมบุรณ์ด้วยโภคสมบัติบริวารสมบัติอย่างล้นเหลือ มีพระปรีชาเฉียบแหลมในศิลปวิทยาต่าง ๆ มียุทธวิธีเป็นต้น เพราะได้ทรงศึกษามาด้วยดี จนได้รับยกย่องจากหมู่พระญาติว่า เป็นผู้ทรงสามารถไม่มีราชกุมารอื่น ๆ เทียมถึง นี่เป็นส่วนทางโลก ส่วนทางธรรม พระองค์ทรงถึงพร้อมด้วยปัญญาคุณ คือมีพระปัญญารอบรู้สรรพธรรมทั้งอย่างหยาบและอย่างละเอียดโดยสิ้นเชิง ทรงถึงพร้อมด้วยปาริสุทธิคุณ คือมีพระขันธสันดานบริสุทธิ์หมดจด เพราะละกิเลสอาสวะทั้งปวงและวาสนาได้เด็ดขาด และทรงถึงพร้อมด้วยกรุณาคุณ คือมีพระหฤทัยประกอบด้วยพระกรุณา เสด็จไปแสดงธรรมโปรดหมู่สัตว์ในที่ต่าง ๆ โดยไม่ทรงคำนึงถึงความยากลำบากและอามิสสำหรับตอบแทนเลย พระองค์ทรงสมบุรณ์ด้วยสมบัติดังแสดงมานี้ ชาวเราจึงเคารพนับถือโดยสนิทใจ ไม่นึกน้อยหน้าพวกศาสนิกอื่น ๆ.

ถ. พระบรมศาสดาของเรา ไม่ใช่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์แรกดอกหรือ ? จึงกล่าวถึงในคำทำนายเท่านั้น ?

ต. ถ้าพิจารณาตามอักษร พระบรมศาสดาของเราก็ไม่ใช่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์แรก แต่ความเข้าใจของข้าพเจ้าว่าเป็นพระองค์แรกที่ทรงบัญญัติพระพุทธศาสนา เป็นธรรมดาอยู่เอง ในยุคหนึ่งจำเป็นต้องมีผู้ใดผู้หนึ่ง เป็นโจกในการสอนศาสนา และคำสั่งสอนนั้นก็คงจะชีบาปบุญคุณโทษสุขทุกข์เหตุผล และชักนำไปปฏิบัติเพื่อความบริสุทธิ์และความสงบสมกัน โดยใจความ ในคำทำนายนั้นจะรอยจะหมายท่านผู้เป็นศาสดาโจกเช่นนั้น แต่ใช้ภาษาว่าพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงพาให้เห็นว่ากล่าวด้วยอำนาจสัตสตทิวัจฉิ.

๑๖/๓/๕๖-๖๕

ถ. พระนามเดิมของพระศาสดาว่าอย่างไร ? แปลว่าอะไร ? มีอธิบายอย่างไร ?

ต. พระนามเดิมว่า สิทธัตถกุมาร แปลว่า มีความต้องการสำเร็จ. น่าจะหมายความว่า ได้พระโอรสเป็นแรกสมหวัง แต่พระอรธกถาจารย์แก้ว่าความบริบูรณ์ จะต้องการอะไรได้ทั้งหมด.

๒๑/๘/๖๕

ถ. ลองนึกดูว่า พระบรมศาสดาของเราเป็นจักรพรรดิราชกับเป็นพระศาสดาเอกในโลก ข้างไหนจะมีประโยชน์มากกว่ากัน เมื่อ

เป็นเช่นนั้น ไฉนพระราชบิดาเป็นต้น จึงผูกพันไว้ในกามสุขต่าง ๆ
เล่า ?

ด. การเป็นพระเจ้าจักรพรรดิซึ่งมีสมุทรสาครทั้ง ๔ เป็นขอบเขต
อันจะทำประโยชน์แก่มหาชนในทวีปนั้น ๆ ได้ ก็เพียงแต่มนุษย์-
สมบัติและสวรรค์สมบัติ ซึ่งนับว่าเป็นโลกีย์สุขเท่านั้น ส่วนเป็น
พระศาสดาเอกในโลก จักได้เที่ยวตรัสเทศนาโปรดสัตว์ด้วยประโยชน์
ทั้ง ๓ ตามอุปนิสัย ให้ได้มนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ และนิพพาน-
สมบัติ ซึ่งนับว่าเป็นโลกุตระสุขยอดเยี่ยมกว่ากัน แก่พระญาติวงศ์
มีพระราชบิดาเป็นต้น มีพระราชประสงค์จะให้สืบพระราชสันตติวงศ์
ทั้งไม่ทรงทราบว่าการที่เป็นพระศาสดาจะเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขอัน
ยอดเยี่ยมสักเพียงไร ฉะนั้น จึงได้ทรงผูกพันไว้ในกามสุขต่าง ๆ ฉะนั้น

๒๕/๘/๖๕

ด. การได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าดีกว่าเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ
มิใช่หรือ ? เหตุใดจึงว่าจำเป็นอยู่เองที่พระราชบิดาเป็นต้น ประารถนา
จะให้อยู่ครองฆราวาสสมบัติยิ่งกว่า จึงต้องผูกพันด้วยกามสุขต่าง ๆ ?

ด. ดีซี แต่พระเจ้าสุทโธทนะคงพอพระเหตุภัยในการเป็นพระ
เจ้าจักรพรรดิมากกว่า จึงทรงผูกพันในกามสุข.

๓/๕/๖๔

ด. ความเป็นพระพุทธรเจ้าก็วิเศษอย่างยิ่ง แต่เหตุไฉนพระราช-
บิดาจึงไม่ทรงยินยอม กิดผูกพันไว้แต่ในทางฆราวาสสมบัติ ?

ด. เพราะเหตุว่าความเป็นพระพุทธรเจ้า หาได้เป็นประโยชน์โดย

ตรงแก่พระญาติวงศ์เหมือนความเป็นพระเจ้าจักรพรรดิไม่ ส่วนความเป็นพระเจ้าจักรพรรดิไม่เป็นเพียงแต่ทำประโยชน์ ทั้งเชิดชูพระเกียรติยศแห่งสกุลวงศ์ด้วย เพราะเหตุนี้จำเป็นอยู่เองที่พระราชบิดาจะต้องผูกพันไว้ในฆราวาสสมบัติ.

๑๖/๑๑/๕๘

ถ. พระคันถรจนจารย์ พรรณนาความเสวยความสุขของพระมหานุรุชไว้ทำอะไร ?

ต. เพื่อจะแสดงให้เห็นว่า แม้พระองค์ได้รับความสุขเช่นนั้นซึ่งมนุษย์ชนสามัญนิมรค์ใครว่าเป็นของดี พระองค์ยังสละเสียได้ ไม่มีความนิมยินดี และเพื่อจะให้บุคคลที่มีความมัวเมาอยู่ในกามสุขสมบัติ มีความนิมยินดี และสรรเสริญกามสุขสมบัติว่าเป็นของดี เบื่อหน่ายด้วยอาศัยที่ยกพระศาสดาขึ้นเทียบเคียง แต่นั่นก็จะเกิดศรัทธาความเชื่อความเลื่อมใสต่อพระองค์ ปลงปัญญาลงเห็นตามความเป็นจริง ก็สามารถที่จะประสพคุณธรรมได้ตามความสามารถแห่งความปฏิบัติของตน.

๓/๘/๕๕

ถ. เหตุไฉนพระองค์จึงไม่มัวเมาในกามสุขนั้น และกลับเบื่อหน่ายเสียอีก ?

ต. จริงอยู่ ธรรมดากามสุขเป็นของที่น่าเพลิดเพลินเจริญใจของชนทั้งหลาย และชนทั้งหลายโดยมากซึ่งยังเป็นปุถุชนอยู่ ย่อมสรรเสริญเฝินยอนักว่า กามสุขเป็นของดีน่าปรารถนา แต่นั่นแล

เมื่อท่านผู้มีปัญญาไตร่ตรองไปแล้ว ก็จะเห็นได้ตามความเป็นจริง
ของธรรมดา หนีธรรมดาไม่พ้น ธรรมดาเขาแบ่งอยู่แล้วว่า สภาพ
ทั้งปวงย่อมมีเป็นคู่ ๆ กัน เช่นมีร้อนแล้วต้องมีเย็นเป็นเครื่องแก้กัน
เป็นต้น เพราะฉะนั้น เมื่อที่ใดมีสุข ที่นั้นย่อมมีทุกข์เจือปนอยู่ด้วย
นี้แลธรรมดาแบ่งอยู่เช่นนี้ การที่จะรู้จะไรได้ว่าเป็นทุกข์ ก็ต้อง
อาศัยได้รับความสุขมาเสียให้เพียงพอก่อน ก็เมื่อพระมหาบุรุษท่าน
จะได้อรรถว่า กามสุขเป็นทุกข์ ก็เพราะพระองค์ได้เสวยกามสุขมาเสีย
เพียงพอแล้ว คือในระหว่างที่พระองค์ยังดำรงอยู่ในฆราวาสสมบัติ
นั้น พระประยูรญาติทั้งหลายมีความเอื้อเพื่อช่วยกันอภิบาล จะได้
ข้างไหนก็มีเสวตฉัตรกัน เพื่อจะป้องกันเสียซึ่งสัมผัสต่าง ๆ ที่มี
ปราสาท ๓ หลังเป็นที่อยู่ อันสมควรแก่ความสบายในฤดู เมื่อมี
พระชนมายุสมควรจะมีพระชายาได้แล้ว พระบิดาก็ส่งทูตไปขออนาง
พิมพา ซึ่งเป็นพระราชธิดาของพระเจ้ากรุงเทวทหะ มาให้เป็นพระ
ชายา จนเกิดบุตรด้วยกันคนหนึ่งเรียกว่าราहुล พระมหาบุรุษเจ้า
พระองค์ได้เสวยกามสุขมาเสียจนเพียงพอเช่นนี้แล้ว พระองค์จึงรู้ได้ตาม
ความเป็นจริงของธรรมดาว่ามีทุกข์เจือปน จึงทำให้พระองค์เบื่อหน่าย
ต่อกามสุข.

๓/๘/๕๕

๓. พระสิทธัตถะได้รับการศึกษาอย่างไรบ้าง ?
๔. ได้รับการศึกษาวิชาหลายอย่างมีวิชานับเป็นต้น จากครู

วิสามิตร.

๒๓/๘/๗๒

ถ. ว่าถึงส่วนการศึกษา พระพุทธเจ้าได้ทรงปฏิบัติมาเป็นแบบอย่างที่ดี ในเวลาที่เป็นคฤหัสถ์ และในเวลาทรงผนวชเพื่อแสวงหาโมกขธรรมมีบ้างหรือไม่? จงชี้แจง.

ต. มี. เมื่อพระองค์เป็นคฤหัสถ์ ได้ทรงศึกษาศิลปวิทยา มีอักษรสมัยและยุทธวิธีเป็นต้น จนมีความรู้ดีหาผู้เปรียบได้ยากในสมัยนั้น ทรงผนวชแล้ว ขึ้นต้นเสด็จไปทรงศึกษาในสำนักอาฬารดาบสและอุทกดาบส จนหมดความรู้ของอาจารย์ ได้รับความยกย่องจากอาจารย์ว่าเป็นเยี่ยม ทั้งนี้ก็เพราะอาศัยที่ทรงศึกษาจริง มีพระวิริยะไม่ย่อหย่อน ควรเป็นแบบอย่างที่ดียิ่งของผู้ศึกษาทั่วไป.

๒๑/๘/๗๓

ถ. พระบรมศาสดา ทรงมีพระปรีชารอบรู้ในธรรมฝ่ายศาสนาอย่างเดียวหรือ ๆ ว่าทรงมีพระปรีชารอบรู้ในศิลปวิทยาฝ่ายโลกด้วย? มีอะไรเป็นหลัก?

ต. พระองค์มีพระปรีชารอบรู้เฉพาะในทางธรรมฝ่ายศาสนาอย่างเดียวน่าจะได้ พระองค์ยังมีพระปรีชารอบรู้ในทางศิลปวิทยาฝ่ายโลกด้วย. มีตำนานตอนหนึ่งเป็นหลักอ้าง คือเมื่อพระองค์ได้ทรงเจริญวัยสมควรแก่การศึกษาศิลปวิทยา พระราชบิดาได้ทรงพาไปมอบไว้ในสำนักของครุวิสามิตร พระองค์ทรงเรียนได้ว่องไว จนสิ้นความรู้ของอาจารย์แล้ว ได้แสดงให้เห็นปรากฏแก่พระญาติ ไม่มีพระราชกุมาร

อื่นจะเทียบถึง นับว่าพระองค์มีความรอบรู้ในเชิงศิลปวิทยาทางโลก
เป็นอย่างดีเหมือนกัน.

๑๒/๑๐/๓๘-๑๔ ฐ. ก. ๒๕๑๖

ถ. พระชายาของสิทธัตถกุมารคือใคร ? มีเชื้อสายเกี่ยวพันกัน
อย่างไร ?

ต. คือพระนางยโสธราหรือพิมพา. เป็นพระธิดาของพระเจ้า
ศุภปพุทธะ ผู้เป็นพระมาตุลา กับ พระนางอมิตามเหสี ผู้เป็นพระ
ปิตุจฉา.

๒๔๓๑

ปริเฉทที่ ๔

เสด็จออกบรรพชา

ถ. พระองค์ทรงพระปรารภเหตุอะไรจึงเสด็จออกทรงบรรพชา ?

ต. ตามบาลีมีฉฉิมนิกายแสดงว่า พระองค์ทรงปรารภความแก่
ความเจ็บ ความตาย เป็นต้น.

๒๕/๘/๖๕

ถ. เหตุใฉฉินจึงเสด็จออกทรงผนวชๆ ที่ไหน ? เมื่อไร ?

ต. ๑. ทรงเห็นคนแก่ คนเจ็บ คนตาย ชวนให้สังเวช.

๒. ทรงเห็นบรรพชิต ชวนให้พอพระหฤทัย.

๓. พระโอรสประสูติ ทำให้เป็นห่วงผูกพัน.

๔. ทรงเห็นกิริยาวิปลาสของนางสนมก้านลิ้นในราตรี.

เหล่านี้ประมวลกันซ้ำเติมให้ทรงเบื่อหน่ายที่สุด จึงเสด็จออกทรง
ผนวช ๆ ที่ฝั่งแม่น้ำอโนมา. เมื่อวันอาสาฬหปุณณมี ก่อนพุทธศก
๕๑ ปี.

๒๔๗๑

ก. พระองค์ทรงผนวชเมื่อพระชันษาได้เท่าไร ? พอทรงผนวช
แล้วก็ได้ตรัสรู้ที่เดียวหรือ ๆ ต่อเมื่อไร ?

ค. ๒๕ ปี. ล่วงไปได้ ๖ ปี จึงได้ตรัสรู้.

๒๕/๘/๖๘

ก. ผู้ที่ออกบวชเป็นบรรพชิต บางคนปรารถนเอง บางคน
ปรารถนคนอื่น พระมหาบุรุษเมื่อเสด็จออกบรรพชา ทรงปรารถนใคร ?
จงอธิบาย.

ค. พระมหาบุรุษเมื่อเสด็จออกบรรพชา ทรงปรารถนเองด้วย
ทรงปรารถนคนอื่นด้วย ๆ อธิบายว่า ทรงปรารถนคนอื่นนั้น คือปรารถน
ถึงคนแก่ คนเจ็บ คนตาย ที่ปรากฏในระหว่างทางว่า ทุกคนที่เกิดมา
ในโลกนี้ ไม่มีทางที่จะรอดพ้นไปได้ ปรารถนถึงบรรพชิตว่า เป็นวิธินา
ทางรอดพ้นได้ดีที่สุด และทรงปรารถนถึงพระองค์เองว่า แม้พระองค์ก็จะ
ต้องแก่ เจ็บ ตายเช่นนั้น ควรจะหาทางรอดพ้น ด้วยการบวชอย่าง
บรรพชิตที่เห็นนั้น.

๓. ฐ.ก. ๒๕๑๗

ก. เมื่อพระองค์เสด็จออกบรรพชา พระชนมายุเท่าไร ? มีใคร

ได้บวชโดยเสด็จคราวเดียวกันบ้าง ? หรือเสด็จออกเฉพาะพระองค์
เดียว จงอ้างหลักฐานให้พอฟังได้.

ต. พระชนมายุ ๒๕ ปี. ไม่มีใครได้บวชโดยเสด็จในคราวเดียวกัน ทรงผนวชเฉพาะพระองค์เดียว. (มีหลักฐานในการเสด็จหนีออก
บรรพชาเป็นข้ออ้าง)

๒๕/๑๒/๕๘

ถ. เมื่อเสด็จออกบรรพชานั้น ไม่ถูกห้ามปรามดอกหรือ ?

ต. เมื่อพระองค์เสด็จออกบรรพชานั้น ไม่ถูกห้ามปราม. จริงอยู่
พระญาติทั้งหลาย มีพระบิดาเป็นต้น มีความเอื้อเฟื้อรักใคร่ต่อ
พระองค์ ด้วยหวังว่าจะให้พระองค์อยู่ครองราชสมบัติ เพราะ
พระองค์เป็นรัชทายาท สมควรจะได้เสวยราชย์แทนพระบิดาต่อไป
ยิ่งกว่าจะยอมให้พระองค์ออกบวช ซึ่งอดีตดาบสได้ทำนายไว้ว่า
พระองค์มีคติ ๒ อย่าง คือถ้าอยู่ในฆราวาสจักได้เป็นจักรพรรดิ ถ้า
ออกบวชจักได้เป็นพระศาสดาเอกในโลก เพราะพระองค์พร้อมด้วย
มหาปุริสลักษณะตามตำรา ก็แต่ว่าเมื่อพระองค์จะออกบวชนั้น
พวกพระญาติทั้งหลายมีพระบิดาเป็นต้นคงลงความเห็นว่าเป็นการ
ออกบวชเพื่อบำเพ็ญพรตครั้งหนึ่งตามศาสนาพราหมณ์ จึงได้ยอมให้
ตามความประสงค์ไม่ห้ามปราม และทั้งเพื่อจะถนอมพระเหตุภัยของ
พระองค์ด้วย แต่เมื่อพระองค์ออกบวชแล้วไม่กลับเสียเฉย ๆ พวก
พระญาติไม่รู้จะทำอย่างไร มีหน้าซ้ำพระองค์ยังตัดพระเมาลีของ
พระองค์ด้วย แต่เมื่อพระองค์ออกบวชแล้วไม่กลับเสียเฉย ๆ พวก
พระญาติไม่รู้จะทำอย่างไร มีหน้าซ้ำพระองค์ยังตัดพระเมาลีของ
พระองค์เสีย เพื่อจะให้พระญาติสิ้นหวังในการที่พระองค์จะกลับมา
อีก เพราะคนในสมัยนั้นถือกันว่า การโกนหัวเสียเป็นอัปรีत्यัญไร

เพราะเหตุดังกล่าวมานี้แล จึงทำให้พระองค์ออกบวชได้โดยไม่มีผู้ใดขัดขวาง.

๓/๘/๕๕

ถ. พระศาสดาเป็นกษัตริย์โดยพระชาติ น่าจะทรงพอพระหฤทัยในการยุทธ์และปรารภนาเป็นผู้ปกครองเมืองและประชาชน อย่างไร จึงพอพระหฤทัยในความเป็นพระศาสดาสอนพระศาสนามากกว่า จนถึงยอมเปลี่ยนภาวะของพระองค์ ?

ต. พระคัมภีร์จารย์กล่าวว่า เพราะทรงปรารภถึงชราพยาธิมรณะ อันจะพึงมีแก่พระองค์และคนอื่น แล้วยังสังเวชพระหฤทัยบ้าง หลีกหาอุบายปลดปล่อยบ้าง ข้อแรกไม่สมแก่คำว่า พระองค์ทรงพระมหากรุณาเป็นพื้นมาเดิม และได้บำเพ็ญพระบารมีมาด้วย ข้อหลังฟังได้ แต่ความยังไม่กระจ่าง เพื่อความประสานตามค่านัน มาลงกัน สันนิษฐานว่า ทรงเบือนในภาวะเป็นกษัตริย์ผู้บำเรอด้วยกามคุณ ลุ่มหลงอยู่ แก่เจ็บตามไปเปล่า ทำชีวิตให้เป็นหมัน พระองค์ปรารภนาจะยังพระชนม์ของพระองค์ ให้สำเร็จประโยชน์แก่มหาชนมากที่สุด จึงทรงเลือกเอาข้างเป็นพระศาสดา ผู้สอนพระศาสดา ยอมเปลี่ยนภาวะของพระองค์.

๔/๓/๖๐

ด. พระองค์ทรงสมบุรณ์ด้วยพระสิริราชสมบัติทุกประการ ซึ่งจะเป็นที่ล่อพระหฤทัยไม่ใช่หรือ ? เหตุไฉนจึงได้เสด็จออกทรงผนวชเสียเล่า ?

ด. พระองค์ทรงสมบุรณ์ด้วยพระสิริราชสมบัติทุกประการ น่าจะเป็นที่ล่อพระทัยอยู่ก็จริง แต่เพราะพระองค์เป็นผู้มีพระบารมีและอินทรีย์อันได้อบรมมา จึงทำให้พระหฤทัยกลับเบือนหน้าเสียอีก ทั้งได้ทอดพระเนตรเห็นเทวทูตทั้ง ๔ คือ คนแก่ คนเจ็บ คนตาย กับเพศบรรพชิต ยังมีพระหฤทัยสังเวชมากขึ้น จึงได้ทรงพระดำริต่อไปว่า บรรดาสภาวะธรรมทั้งปวงย่อมมีของแก่ตรงกันข้าม เช่นมีร้อนอย่างนี้มีเย็นแก่ มีมืดแล้วก็มีสว่างแก่ บางที่จะมีทางแก่ทุกข์ ๓ อย่างนี้ได้บ้างกระมัง แต่อยู่ในภพราวาสไม่อาจแสวงหาได้ เพราะเพศนี้เป็นที่ตั้งแห่งความคับแค้นและเป็นที่ตั้งแห่งอารมณ์ อันเป็นที่ทำใจให้เศร้าหมองขุ่นมัว คุณเป็นทางมาแห่งฐิติ บรรพชานี้แลเป็นช่องฉะนั้น พระองค์จึงได้เสด็จออกทรงผนวชเสีย ดังนี้.

๑๕/๑๑/๕๕

ด. ปฏิปทาของนักปราชญ์ ที่ยอมสละธรรมที่ชอบ ด้วยมุ่งผลอย่างหนึ่ง คุณไม่ปรากฏมิใช่หรือ? เมื่อเช่นนั้น ข้าว่าเสด็จหนีออกบรรพชาก็ดี เสด็จออกทั้งที่พระมารดาบิดาทรงกันแสงอยู่ก็ดี ก็เป็นข้อที่กลืนไม่ลงนะซี?

ด. กลืนไม่ลงจริง. แต่หาใช่กลืนไม่ลงเพราะทีกักเอาว่าเป็นการเสพปฏิบัติแห่งนักปราชญ์ ดังสำนวนที่ทำให้เป็นเท่าเป็นทางไว้ในปัญหาไม่ คือกลืนไม่ลงเพราะยังไม่ได้เหตุอันพอ โดยประการอื่น

แห่งอาการอื่นที่เสด็จออกบรรพชา ดังมีแจ้งในตำราพุทธประวัติ.

๒๔๕๓

ถ. ธรรมคาสภาวะทั้งปวง ย่อมมีของที่เป็นข้าศึกแก่กัน เช่น มีร้อนแล้วมีเย็นแก่ มีมืดแล้วมีสว่างแก่ บางทีจะมีอุปายแก้ทุกข์ ๓ อย่างนี้ได้บ้างกระมัง นี่หมายความว่าอย่างไรจึงจะเทียบเข้าข้างต้นได้ ?

ต. หมายความว่า เมื่อมีสิ่งที่แก้ ที่เจ็บ ที่ตายแล้ว ก็น่าจะมี สิ่งที่ไม่แก้ ไม่เจ็บ ไม่ตาย แก่กันอย่างไร จึงเทียบความข้างต้นได้.

๑๓/๑๑/๕๓

ถ. พระมหาบุรุษทรงดำริว่า สภาวะธรรมทั้งปวงล้วนเป็นของ มีข้าศึกแก่กัน เช่นร้อนก็มีเย็นแก่ มืดก็มีสว่างแก่ โดยนัยนี้ พระองค์ จึงทรงเห็นทุกข์ ๓ อย่างนั้นมีอะไรเป็นเครื่องแก้ ? ทรงดำริดังนั้นให้ สำเร็จประโยชน์อย่างไร ?

ต. ทรงเห็นว่า เมื่อมีการ แก้ เจ็บ ตายแล้ว ก็น่าจะมีการ ไม่แก้ ไม่เจ็บ ไม่เจ็บ เป็นเครื่องแก้กัน. ให้สำเร็จประโยชน์ คือ ทำให้พระองค์กำจัดความเมาในวัย ในความไม่มีโรคและในชีวิตเสีย ไม่หลงยินดีเพลิดเพลินอยู่ในกามสุข พิจารณาเห็นฉราวาสเป็นที่ตั้ง แห่งอารมณ์อันทำให้เศร้าหมอง เหตุความรัก ความชัง ความหลง ไม่มีช่องทางที่จะชวนขวนขวายหาอุปายแก้ทุกข์ ๓ อย่างนั้นได้ ต่อนั้นก็ มี อธิษาศัยน้อมไปในบรรพชาไม่ไยดีในฉราวาสสมบัติ.

๑๒/๑๐/๓๘

ถ. พระดำริเช่นนั้น เป็นความคิดของผู้คงแก่เรียน คนอ่อน

เรียนยากที่จะจับหลักคิดเช่นนั้นจริงไหม เพียงนี้ก็ถือว่า พระบรมศาสดาของเราทรงแก่การศึกษามาแล้ว มิทำให้ชื่อว่า ตรัสรู้ด้วยคำฟังพระองค์อ่อนไปหรือ? จงบริหาร.

๓. ถูกแล้ว พระดำรินั้น เป็นความคิดของผู้คงแก่เรียนคนอ่อนเรียนยากที่จะจับคิดเช่นนั้นจริง ข้อนี้ถือว่า พระองค์ทรงแก่การศึกษามานานแล้ว แต่ไม่อาจทำให้ชื่อว่า ตรัสรู้ด้วยคำฟังพระองค์อ่อนไปเลย กลับทำให้แจ้งวิเศษขึ้นเสียอีก เพราะการที่ทรงแก่การศึกษามานั้น เป็นอันรับรองว่าพระองค์เฉลียวฉลาดปราศจากความมมกาย พระชั้นรัตนคานของพระองค์เป็นภษณะเลิศ ควรรองรับพระสัมมาสัมโพธิญาณอันยอดเยี่ยม ความเป็นผู้บริบูรณ์ด้วยพระมหาปริสตัทษณะ เป็นภษณะที่ควรรองรับพระโพธิญาณฉันทิ แม้ความเป็นผู้ไม่มมกาย มีพระชั้นรัตนคานเฉลียวฉลาด ก็เป็นภษณะที่ควรรองรับพระสัมมาสัมโพธิญาณฉันทิ อันพระสัมมาสัมโพธิญาณเป็นพระรัตนคะอย่างยอดเยี่ยม จึงได้ขนานนามว่า อนุตตระ ประดิษฐานลงในรัตนคานที่เฉลียวฉลาดจึงสมกัน รัตนคานทิงมมกายหาอาจที่จะแสวงหาพระโพธิญาณนั้นได้ไม.

๔. หากพระองค์จะตั้งพระเหตุทียและพากเพียรไปในทางเป็นพระเจ้าจักรพรรดิและสำเร็จด้วย โลกจะได้รับประโยชน์เพราะความเกิดของพระองค์มากกว่า หรือน้อยกว่าที่ได้เพราะเสด็จออกผนวช? จงอธิบาย.

๕. หากว่าพระองค์จะอยู่ครองฆราวาส และจักได้เป็นพระเจ้า

จักรพรรดิด้วย โลกจะได้รับประโยชน์เพราะความเกิดของพระองค์
เท่านั้น แต่น้อยกว่าที่ได้เพราะเสด็จออกผนวช พระองค์จักปกครอง
เฉพาะประชาชนผู้อยู่ใต้พระบารมี ให้อยู่เย็นเป็นสุขปราศจากภัย
อันตราย ชั่วพระชนม์ของพระองค์เป็นอย่างมาก หากจะได้ทรงตั้ง
พระราชกำหนดกฎหมายที่ใช้เป็นประโยชน์สืบลงมา ก็สำหรับคน
พวกหนึ่งเท่านั้น ไม่นานเท่าไรอาณาจักรก็จะเปลี่ยนแปลงไป ประโยชน์
นั้นก็ไม่มียั่งยืน และประโยชน์ที่พระองค์จะพึงให้เกิดขึ้นนั้น ก็เพียงใน
ปัจจุบันและเป็นทางแห่งสุดคติต่อไป รวมใจความว่า เป็นแต่เพียงส่วน
โลกีย์ พระองค์เสด็จออกผนวชทรงสั่งสอนพระศาสนาในต่างอาณาจักร
ก็ได้ หากว่าครั้งทรงพระชนม์อยู่ทรงแผ่พระศาสนาไปไม่ได้กว้าง
เท่าไรนัก ถึงอย่างนั้นในภายหลังพระศาสนาก็ยังได้แผ่ออกมาตลอด
ดินแดน นอกจากชมพูทวีปที่เป็นอาณาเขตของพระเจ้าจักรพรรดิ
พระพุทธบัญญัติและบรมพุทโธวาทยังตั้งอยู่เป็นประโยชน์แก่เวไนย
นิกร และประโยชน์ที่พระองค์ให้เกิดเป็นอย่างสูงถึงภูมิโลกุตระ เพียง
จะเทียบชมพูทวีปอันตกอยู่ในอำนาจของพวกต่างชาติต่างศาสนา ถ้าพระ
องค์ครองฆราวาส แม้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิด้วย โลกจักได้รับประโยชน์
น้อยกว่า เพราะเสด็จออกผนวช.

๑๖/๓/๕๖-๖๕

๓. พระมหานุรุชทรงบริบูรณ์ด้วยความสุขอย่างสิ้นเหลือ น่าจะ
ทรงพอพระหฤทัยในทางฆราวาส แต่เหตุไฉนกลับมีพระหฤทัยทรง

ยินดีในบรรพชา ?

ด. เพราะพระองค์มีพระปรีชาล่องสามัญชน มิได้ทรงเมานในกาม สุขสมบัติ ที่คนทั้งหลายอื่นเห็นว่าเป็นสุขอย่างยิ่งในทางโลกีย์ ทรงเห็นว่าความเป็นอยู่เช่นนั้นทำชีวิตให้เป็นหมันไม่มีผล ยิ่งทรงพระปรารภถึงคนอื่นที่เป็นอยู่ด้วยอาการเช่นนั้น อันพระกรุณาเตือนพระหฤทัยให้ทรงพระอุตสาหะทรงยินดีในบรรพชา เพื่อเป็นช่องจะได้บำเพ็ญปฏิบัติให้เป็นประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่น ทำชีวิตให้มีผล ไม่เป็นหมัน.

๒๑/๘/๖๕

ถ. กามสุขท่านว่าเป็นเครื่องเหนี่ยวสัตว์โลกไว้ให้ติดในอาลัย ยิ่งกามสุขในราชกุลยิ่งมีแรงมากกว่าที่เป็นสามัญชน แต่ไหนสมเด็จพระบรมศาสดาจึงไม่ติดอาลัย เสด็จออกบรรพชา ?

ด. กามสุขถึงจะเป็นเครื่องเหนี่ยวสัตว์โลกก็จริง ก็เหนี่ยวอยู่แต่ผู้ที่ไร้ปัญญา ถ้าผู้ที่สมบูรณ์ด้วยกำลังปัญญาแล้ว เหนี่ยวทำอะไรก็ไม่อยู่ สมเด็จพระศาสดาพระองค์ทรงเพียบพร้อมทั้งพระกำลังปัญญา ทั้งพระกำลังกรุณา จะเหนี่ยวพระองค์ไว้ไหวที่ไหน อย่าเอื้อมถึง สมเด็จพระศาสดาเลย พระสาวกของพระองค์เหนี่ยวท่านเท่าไรไม่อยู่ ก็ถมไป จะหาตัวอย่างในบัดนี้ก็ได้

๑๕/๑๑/๖๒

ถ. เมื่อทรงครองฆราวาสสมบัติก็นับว่าทรงสมบูรณ์พอ และต่อไปภายหน้าก็มีเงาอยู่ว่าจักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ เสวยสมบัติ

อย่างมเหสีมา เหตุไฉนจึงเสด็จออกบรรพชาเสีย ?

ด. เพราะทรงปรารถนา พยาธิ มรณะ อันครอบงำมหาชน
ทุกคนไม่ล่วงพ้นไปได้ ผู้ที่เกิดมาแล้วต้อง แก่ เจ็บ ตาย ไปเปล่า
หาได้ทำชีวิตให้มีประโยชน์อะไรไม่ แม้เป็นอย่างนั้นเพราะโทษที่หลง
มัวเมาอยู่ในวัยในความไม่มีโรคและในชีวิต เหมือนหนึ่งเป็นคนจะไม่
ต้องแก่เจ็บตาย มีแต่ขวนขวายหาของอันมีสภาวะเช่นนั้น ไม่คิด
หาอุบายเครื่องพ้นบ้างเลย และทรงพิจารณาเห็นกามสุขสมบัติเป็น
เครื่องพาให้ลุ่มหลงและถมทุกข์ทวีขึ้น ไม่มีโอกาสที่จะพ้นได้ พระ
องค์ทรงเบื่อหน่ายความเป็นอยู่ของพระองค์ด้วยอาการเช่นนั้น ที่คน
อื่นสำคัญเห็นเป็นสุขอย่างยิ่งทางโลกีย์ ทรงเห็นบรรพชาเป็นทางที่
ห่างจากอารมณ์อันล่อให้หลงและมัวเมา เป็นช่องทางที่จะได้บำเพ็ญ
ปฏิบัติ เพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่น ทำชีวิตให้มีผลไม่เป็น
หมัน ฉะนั้น จึงได้เสด็จออกบรรพชา.

๒๖/๘/๓๐

ฉ. ไฉนไม่ทรงแสวงหาในฆราวาสวิสัย ?

ด. เพราะฆราวาสเป็นที่คับแคบ เป็นที่ตั้งแห่งอารมณ์ทำใจให้
เศร้าหมอง เหตุความรักความหลง คือเป็นทางที่มาแห่งธุลี จึงไม่
ทรงแสวงหาในฆราวาสวิสัย.

๒๔๕๓

ฉ. การที่พระองค์ไม่ทรงยินดีในการเป็นพระราชากรองแผ่นดิน
เสด็จออกบรรพชาเสีย เป็นเพราะเบื่อหน่ายในความเป็นอยู่ของ

พระองค์อย่างไร ? หรือเพราะทรงกรุณาแก่หมู่สัตว์ ?

ด. ข้อนี้เป็นทั้ง ๒ อย่าง คือทรงเบื่อหน่ายในความเป็นอยู่ของพระองค์อันไม่ได้ทำชีวิตให้เป็นประโยชน์พอแก่พระประสงค์ หาได้ทรงเบื่อหน่ายเพราะขัดข้องในทางฆราวาสไม่ ทั้งประกอบด้วยพระมหากรุณา ด้วยทรงเห็นมหาชนอันความแก่ความเจ็บความตายครอบงำอยู่ ถึงอย่างนั้นเพราะโทษที่ไม่ได้ฟังคำสั่งสอนของนักปราชญ์ จึงเผลออยู่ในวัยในความไม่มีโรคในชีวิต ไม่คิดหาอุบายอันเป็นเครื่องพ้นพระองค์ทรงสดพระเหตุทัยในข้อ จึงน้อมพระเหตุทัยในทางเป็นพระศาสดาสั่งสอนสัตว์ชักนำประชาชนในทางนี้ ทั้งเป็นประโยชน์กว้างขวางแก่ประชาชนทุกหมู่เหล่า พอแก่พระประสงค์ด้วย.

๓/๑๑/๖๐

ด. พระศาสดาได้ทรงศึกษาทรงรอบรู้สมแก่สกุลแล้วมิใช่หรืออันน่าจะเป็นเครื่องพระเหตุทัยให้ทรงยินดีในทางเป็นฆราวาสครองอาณาจักร แต่ไฉนจึงทรงพอพระเหตุทัยในทางทรงผนวชเป็นสมณะ ?

ด. ทรงรอบรู้อย่างนั้นแน่แล้ว ฟังเห็นได้ในคราวทรงแสดงให้ปรากฏในหมู่พระญาติ และทรงแสดงพระธรรมเทศนาเกี่ยวกับการศึกษาของฆราวาสก็มี แต่เพราะองค์มีพระเหตุทัยเต็มไปด้วยพระกรุณาดังห้วงน้ำใหญ่ จึงสู้ทรงผนวชทรงสอนพระศาสนาทั้งในอาณาจักรและต่างอาณาจักร ทรงหมายประโยชน์กว้างขวางและประโยชน์อย่างต่ำถึงอย่างสูงสุดที่จะพึงมีแก่เวไนยนิกรทั่วไป ตลอดกาลนานอันผู้อยู่ครองฆราวาสแม้เป็นจักรพรรดิราชก็มีอาจบ่าเพ็ญ ให้เสมอ

เหมือนได้ จึงได้พอพระหฤทัยในทางนี้.

๑๐/๑๑/๕๖

ถ. ตามตำนานเก่าเล่าว่า เมื่อพระองค์ดำรงอยู่ในฆราวาส-
สมบัติ พระชนกทรงห้ามไม่ให้เห็นคนแก่ คนเจ็บ คนตาย การห้าม
เรื่องนี้สำเร็จได้หรือไม่? ของจงอธิบายความจริง.

ต. ไม่สำเร็จ โดยอธิบายว่า ธรรมดามีเกิดขึ้นแล้ว ต้องมีแก่
เจ็บ ตาย ทุก ๆ สมัย พระองค์พระชนม์ถึง ๒๕ ปี พระกายของพระ
องค์เองก็ต้องมีชราแปรปรวนและปกติเดิมมาโดยลำดับ และการเจ็บไข้
ก็ต้องมีในบางครั้ง ถึงไม่มากก็พอทรงทราบได้ ถึงพระชนกและ
พระประยูรญาติชั้นผู้ใหญ่ของพระองค์ ก็ต้องทรงชราลงตามระยะเวลา
ความตายก็จำต้องมีแก่พวกพระประยูรญาติชั้นผู้ใหญ่ หรือแม่แก่ผู้น้อย
ใกล้เคียง แม้พระชนนีของพระองค์เอง ก็ไม่ปรากฏอยู่ในระหว่างนั้น
โดยเหตุนี้เห็นอันว่าจำต้องทรงรู้ทรงเห็น ที่ทรงห้ามดังปัญหานั้น จะ
สำเร็จได้ก็เพียงไม่ให้ทรงเยี่ยมคนตายเท่านั้น.

๒๖/๘/๓๐-๒๘ พ. ย. ๒๕๐๖

ถ. ถ้างวลความเห็นว่า พระองค์เคยได้ทรงเห็นคนแก่ คนเจ็บ
คนตายมาแล้ว ที่พระองค์ตรัสปฏิญาณในพระธรรมจักรว่า "เรา
(ตถาคต) ได้เกิดรู้เห็นขึ้นในธรรมทั้งหลายที่เราไม่เคยฟังมาแล้วใน
กาลก่อนว่านี่ทุกข์" ทุกข์คือชาติ ชรา มรณะเป็นต้น ไฉนพระองค์
จึงไม่ทรงยินดี มิแยังกันหรือ ?

ต. ไม่แยังกัน เพราะชาติ ชรา มรณะ ที่พระองค์ทรงเห็นมา

นั้นโดยสมมติ คือทรงทราบว่าบุตรของคนนั้นเกิด คนนี้ตาย ทรงพบว่าคนนั้นแก่ ส่วนความรู้เห็นในพระธรรมจักรเทศนานั้น โดยปรมัตถ์คือทรงเห็นด้วยพระญาณว่า ชาติก็คือความปรากฏแห่งเบญจขันธ์ ชราก็คือความแปรแห่งเบญจขันธ์ มรณะก็คือความสลายแห่งเบญจขันธ์ แต่อันที่จริง คำนั้นเป็นชัจจาปกจะ เฟ่งทุกข์ครอบทั่วไป ข้อที่ว่าเห็นทุกข์นั้น คือเห็นทุกข์ที่ละเอียดซึ่งแต่ก่อนพระองค์ยังไม่เคยเห็นว่าเป็นทุกข์. อย่างว่าถึงทุกข์อันพระพุทธเจ้าจะพึงเห็นเลย แต่กัลยาณชนยังอาจเล็งเห็นทุกข์บางอย่าง อันสามัญชนเห็นเป็นสุขโดยส่วนเดียว.

๑๕/๑๑/๕๓

ด. พระพุทธเจ้าทรงสันนิษฐานพระเหตุทัยอย่างไร จึงเสด็จออกบรรพชา ?

ด. ทรงสันนิษฐานพระเหตุทัยว่า บรรพชาเป็นทางที่ห่างจากอารมณ์ที่ล่อให้หลงและมัวเมาประมาท เป็นโอกาสที่จะได้บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่ตนและผู้อื่น ทำชีวิตไม่ให้เป็นหมัน และเป็นโอกาสให้บรรลุโมกขธรรม.

๒๔๓๓

ก. ข้อว่า พระองค์ทรงเห็นปราสาทอันคับคั่งด้วยนางบริวารเหมือนป่าช้า มีอธิบายอย่างไร ?

ก. มีอธิบายว่า พระองค์ทรงเบื่อหน่ายภาวะแห่งกษัตริย์ ผู้พรั่งพร้อมด้วยกามคุณ หมกมุ่นในกามคุณอยู่กับสตรี ไม่ลงจาก

๑. เฟ่งกำเนิด - มิใช่เฟ่งประเภท. ส. ป.

ปราสาทที่เขาเห็นว่าเป็นสุข แต่ทำชีวิตให้เป็นหมัน ทอดพระเนตร
เห็นไม่เป็นที่เจริญพระหฤทัย คุจอยู่ในป่าช้า และไปทางไหนก็คงพบ
แต่สิ่งเป็นที่ตั้งแห่งสังเวชทั้งนั้น.

๑๐/๑๑/๕๘

ถ. หากมีผู้กล่าวว่า การที่สมเด็จพระบรมศาสดาของเราเสด็จ
ออกบรรพชา ก็เพราะคับพระหฤทัย เหตุเพราะนางมหาปชาบดีโคตมี
พระนางเจ้าเกิดกันจะให้ราชสมบัติแก่นันทกุมารผู้โอรส ข้อนี้มีเค้า
แห่งความจริงหรือไม่? จงแสดงมา.

ต. ข้อนี้ไม่มีเค้าแห่งความจริงที่ควรฟังเลย ตามพระจรรยาที่
ปรากฏในตำนานว่า สมเด็จพระบรมศาสดาเมื่อยังเป็นฆราวาส ทรง
บริบูรณ์ด้วยคุณสมบัติประจักษ์แก่ประชาชน พระญาติทั้งหลายต่าง
หวังพระองค์เป็นที่พึ่ง เหตุได้ฟังคำทำนายของอดีตดาบส ได้พร้อม
พระหฤทัยรักถนอมพระองค์ ถวายพระกุมารให้เป็นพระราชบริพารบ้าง
รับทำธุระอย่างอื่นบ้าง ส่วนพระน้านางก็ทรงรับหน้าที่เป็นพระนม
ตำแหน่งหนึ่ง พระชนกนาถก็ทรงผู้พันด้วยประการต่าง ๆ เพื่อให้
พระองค์ทรงเพลิดเพลินอยู่ในกามสุข เพราะต้องการให้เป็นพระเจ้า-
จักรพรรดิมากกว่า จึงทำให้พระองค์เสด็จออกทรงบรรพชาได้โดยยาก
ดังปรากฏอยู่ในเรื่องตำนานพุทธประวัติแล้ว อนึ่ง พระเจ้าสุทโธทนะ
สวรรคตแล้ว พระนางได้ขอบบรรพชาเป็นภิกษุณีในสำนักของพระองค์
ซึ่งเป็นข้อพิสูจน์ให้เห็นได้ว่า พระนางมีพระหฤทัยภักดีมาแต่เดิมจริง
เหตุผลทั้งหลายดังบรรยายมานี้ จึงชวนให้ลงสันนิษฐานว่า พระองค์

เสด็จออกบรรพชาด้วยทรงมุ่งแสวงหาโมกขธรรม หาใช่เพราะความ
คับพระหฤทัยไม่.

๒๔๖๗

ถ. เมื่อพระมหามารุชเสด็จออกบรรพชา รับสั่งให้นายฉันทะ
ตามเสด็จด้วยนั้น โดยมีพระประสงค์อย่างไร ?

ค. น่าจะเข้าใจว่า มีพระประสงค์จะให้นายฉันทะนำมาและ
เครื่องทรงกลับ พร้อมทั้งส่งข่าวการผนวชด้วย.

๓/๕/๖๔

ด. พระองค์ได้เห็นอย่างไรที่ไหนหรือนึกขึ้นเอง จึงบรรพชา ?
จงตอบให้ชอบแก่เหตุ.

ค. ที่จริงการถือบวชที่เรียกว่าบรรพชา ในครั้งนั้นก็มีผู้นิยม
ถือบวชกันอยู่แล้ว จนถึงพวกที่ออกบวชนั้นตั้งกันเป็นคณาจารย์
ใหญ่ ๆ ก็มี. ก็แต่ว่าก่อนพระมหามารุชเจ้าจะเสด็จออกบรรพชานั้น
พระองค์ก็คงมีหวังอยู่ว่า จะแสวงหาอุบายเป็นเครื่องดับทุกข์ เมื่อ
นึกค้นหาต่อไปก็เห็นได้ตามความจริงว่า ที่ใครมีสุข ที่นั้นย่อมมีทุกข์
เจือปนอยู่ด้วย. การอยู่ครอบครองฆราวาสสมบัติไม่เป็นหนทางที่จะ
แสวงหาเครื่องตรัสรู้ได้ เพราะจะต้องเป็นกังวลอยู่ในการบริหาร
รักษาทรัพย์สมบัติบริวาร และเป็นที่ตั้งแต่ความขัดเคือง ในอารมณ์
เป็นที่ตั้งแห่งความขัดเคืองเป็นต้น และเป็นทางมาแห่งธุลีต่าง ๆ แต่
นั้นพระหฤทัยของพระองค์ก็น้อมไปในบรรพชา ซึ่งได้เห็นตัวอย่างเขา
ประพฤติกัน เพื่อแสวงหาอุบายเป็นผู้ตรัสรู้ เห็นว่าบรรพชาการถือบวช

สามารถจะเป็นหนทางเพื่อความตรัสรู้สิ่งที่ประสงค์ได้ เพราะฉะนั้น เมื่อพระองค์จะเสด็จออกบรรพชา ก็ด้วยอาศัยเห็นตัวอย่างมาแล้ว และ เอาเข้ามาเทียบเคียงหาเหตุผลดังนี้.

๓/๘/๕๕

ถ. มีอะไรเป็นเครื่องอ้างหรือไม่ว่า พระมหาบุรุษเป็นผู้มีพระ หฤทัยเด็ดเดี่ยว เมื่อทรงทำอะไรก็ทำจริง ? ถ้าไม่มีก็แล้วไป ถ้ามี จงแสดงมา.

ต. มี. คือเมื่อเสด็จออกบรรพชา ก็ทรงตัดความสุขได้อย่าง เด็ดเดี่ยว มิได้สำนึกถึงความผูกพันอย่างไรเลย เมื่อทรงบรรพชาแล้ว ทรงมุ่งหาความตรัสรู้อย่างไม่ทอดย ในครั้งที่สุด ถึงกับตั้งปณิธานว่า เลือด เนื้อ ในร่างกายจะเหือดแห้งไป เหลือแต่หนัง เอ็น กระดูก ก็ตามที เมื่อไม่บรรลุธรรมพิเศษแล้ว จะละเลิกความเพียรนั้นเสียเป็น อันไม่มี ดังนี้ เป็นเครื่องแสดงความเด็ดเดี่ยว.

๒๔๗๖

ถ. ตอนออกบรรพชาแล้ว ก่อนตรัสรู้ ได้เสด็จสู่แคว้นสักกชนบทบ้างหรือเปล่า ? จงเฉลยให้ผลสมเหตุ.

ต. ได้เสด็จไป. ทราบได้โดยที่พระองค์ได้เสด็จไปศึกษาลัทธิติ ในสำนักอาหารดาบสและอุทกดาบสเป็นคณาจารย์ใหญ่ มีสำนักอยู่ใน แคว้นสักกชนบท.

๔/๕/๖๑

ถ. ท่านอาหารดาบสกาลามโคตร และท่านอุทกดาบสรามบุตร

เกี่ยวข้องกับพระมหานรุษอย่างไร ? ในสมัยไหน ?

ด. ท่านทั้งสองเป็นคณาจารย์ที่พระบรมศาสดาของเราเคยไปอาศัยศึกษาลัทธิสมัยของท่าน จนเจนจบความรู้ในลัทธิสมัยของท่านทั้งสองนั้น คือ จรูปมาณ ๔ และอรูปมาณ ๓ ในสำนักท่านอาฬารดาบส ฯ แล้วจบอรูปมาณที่ ๔ ในสำนักท่านอุทกดาบส ฯ ในสมัยที่กำลังแสวงหาโมกขธรรมอยู่.

ศ. อ. น.

ด. อย่างไร พระองค์จึงไม่ทรงศรัทธาและเลื่อมใสในศาสดาอันเป็นพื้นเมือง ?

ด. พระองค์ทรงพระสติปัญญาหลักแหลมเกินกว่าคนในยุคของพระองค์ ทั้งเป็นเจ้านายในราชสกุลด้วย ลัทธิอันงามของคนเจ้าลัทธิ เช่นถือพระเป็นเจ้าและอ่อนนอบนบนานก็ดี ประพฤติอัตตภิรมตามนุโยคทรมานตนให้ลำบากไม่เข้าเรื่อง หรืออีกทางหนึ่งมัวหม่อมุ่นอยู่ในกามสุขัลลิกานุโยค ล้วนแต่เป็นเหตุหลงมกมาย จึงไม่สามารถจะยังพระองค์ให้เลื่อมใสได้. เทียบเมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงผนวชก็พอจะเห็นเป็นอุทาหรณ์.

๑๖/๓/๕๖-๘๕

ด. ในการที่พระบรมศาสดาทรงผนวช ตำนานกล่าวว่า ทรงได้ผ้ากาชยะและบาตรที่เป็นของทิพย์ลอยมาของอากาศบ้าง มีพรหมผู้หนึ่งนำมาถวายบ้าง ในข้อนี้ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาชิรญาณวโรรส ทรงสันนิษฐานว่าอะไร ?

ด. ทรงสันนิษฐานว่า น่าจะทรงได้ในสำนักของบรรพชิตผู้ได้สมาบัติ เพราะสมาบัติเป็นเหตุแห่งความเกิดเป็นพรหม หรือได้มาด้วยการเตรียมไว้ก่อน.

๑๒ ฐ. ก. ๒๕๐๘

ปริเฉทที่ ๕

ตรัสรู้

ถ. ทรงผนวชแล้ว ประทับแรมอยู่ที่ไหน ? และต่อนั้นเสด็จไปไหน ? เพื่อประโยชน์อะไร ?

ด. ที่อนุปิยอัมพวัน แขวงมัลลละ ต่อนั้นเสด็จไปสู่กรุงราชคฤห์. เพื่อแสวงหากษัตริย์ผู้มีความรู้ดี ซึ่งมีอยู่มากในกรุงนั้น.

๒๔๓๑

ถ. เมื่อทรงบรรพชาแล้ว เสด็จไปทรงศึกษาในสำนักไหน ? ได้ความรู้อย่างไร ? ไฉนจึงว่าตรัสรู้เอง ?

ด. เมื่อบรรพชาแล้ว ได้เสด็จไปทรงศึกษาในสำนักอาฬารดาบสกาลามโคตรและอุทกดาบสรามบุตร. ได้ความรู้ในรูปमानทั้ง ๓ และอรูปमान ๔ ข้อที่มิได้ความรู้ในสำนักดาบสทั้ง ๒ นั้น เป็นเพียงแต่โลกียธรรม ส่วนที่ตรัสรู้ใหม่นั้น คืออริยสัจ ๔ อันเป็นโลกุตระธรรม เพราะฉะนั้น จึงว่าตรัสรู้โดยลำพังพระองค์.

๒๕/๘/๖๕

ถ. ในระหว่างนั้นได้ทรงทำกิจแห่งบรรพชิตด้วยอาการอย่างไรบ้าง ?

ด. ทรงผนวชแล้ว ไปทรงศึกษาในสำนักอาฬารดาบสและอุทกดาบส ได้สมบัติ ๘ หมวดดีของอาจารย์ ทรงเห็นว่าไม่เป็นทางที่พระองค์ต้องประสงค์ จึงลาออกจากสำนักนั้น ๆ ทรงบำเพ็ญทุกรกิริยาต่อไป ภายหลังทรงเลิกทุกรกิริยาเสียโดยประการทั้งปวง กลับเสวยพระอาหารทำพระกายให้กลับมีกำลังได้อย่างเดิมแล้ว ทรงเริ่มความเพียรเป็นไปในจิต จึงได้ตรัสรู้.

๒๕/๘/๖๘

ด. ถ้ามีผู้กล่าวขย่องการบำเพ็ญทุกรกิริยานั้นว่า เป็นการบำเพ็ญพระบารมี ก็อย่างกิเลสให้อ่อนแล้ว จึงเป็นเหตุให้ได้พระปัญญาบรรลुพระสัมมาสัมโพธิญาณได้ ถ้าหากไม่ก็คงไม่สำเร็จ เธอจะเห็นอย่างไร ? เพราะเหตุอะไร ?

ด. เห็นว่าไม่ต้องอย่างกิเลสด้วยการบำเพ็ญทุกรกิริยา พระบรมศาสดาก็จะบรรลุพระโพธิญาณได้ เพราะเหตุว่าการทำความเพียรทางจิตยอมให้กิเลสอ่อนระงับได้ดีกว่า. เมื่อตรัสรู้แล้วพระองค์จึงได้ทรงติเตียนทุกรกิริยาอันเป็นคู่กับกามสุขัลลิกานุโยคว่า เป็นธรรมลามก บรรพชิตไม่ควรเสพ ไม่ใช่ทางตรัสรู้ ทรงแสดงมัชฌิมาปฏิปทาให้พระสาวกปฏิบัติได้สำเร็จเป็นพยานมีอยู่เป็นอันมาก เว้นแต่ผู้สำคัญผิด.

๓/๘/๖๘

ด. ทุกรกิริยา ใจความโดยย่อว่าอย่างไร ? เหตุไฉนจึงลงไปทรงทำด้วยเล่า หรือทรงเข้าใจผิด ?

ด. ทุกรกิริยานั้นใจความโดยย่อดังนี้ คือการบำเพ็ญอัตตกิลม.

ถาณุโยค ได้แก่ทำความเพียรทำตนให้ได้ความลำบากต่าง ๆ ซึ่งไม่ใช่ทางที่จะได้บรรลุมรรคผล มีแจ้งอยู่ในพระพุทธประวัตินั้นแล้ว. ข้อที่พระองค์ทรงลงไปทำนั้น โดยข้าพระหญัตยว่า จะเป็นทางแห่งความตรัสรู้ได้บ้าง เพราะในยุคนั้นพวกนักพรตถือการบำเพ็ญทุกรกิริยาว่าเป็นวัตรอย่างสำคัญ.

๒๕/๘/๖๕

ถ. พระองค์มุ่งประโยชน์อะไร จึงตั้งทรงบำเพ็ญทุกรกิริยา ?

ด. พระองค์หวังจะป้องกันจิต ไม่ให้น้อมไปในกามารมณ์ จึงได้ทรงบำเพ็ญ ทั้งเวลานั้นลัทธิแห่งศาสนาพราหมณ์ถือว่า การบำเพ็ญทุกรกิริยาเป็นการบุญอย่างอุกฤษฏ์ พระองค์จึงทรงทดลองดู เพื่อว่าจะเป็นทางแห่งสัมมาสัมโพธิญาณบ้าง.

๓/๑๑/๖๐

ถ. ทรงบำเพ็ญทุกรกิริยา ณ ที่ไหน ? มีใครรู้เห็นเป็นพยานว่า ได้ทรงบำเพ็ญจริงที่ปาก ? อ้างมาให้หมด.

ด. ที่ตำบลอรุเวลาเสนานิกม แคว้นมคธชนบท มีมากกว่า ๕ ปากขึ้นไป ผู้ใกล้ชิด ๕ ท่าน พระโกณฑัญญะ ๑ พระวัปปะ ๑ พระภัททิยะ ๑ พระมหานามะ ๑ พระอัสสชิ ๑ นอกจากนี้ก็คือ พวกชาวบ้านที่มากล่าวทักพระฉวีของพระองค์.

๔/๕/๖๖

ถ. ก่อนแต่ตรัสรู้ ต้องเสวยทุกรกิริยาทรมานทรกรรมริมตายเป็นครั้งได้ตรัสรู้แล้ว พวกพุทธบริษัทพากันยกย่องสรรเสริญการข้อนั้น

เป็นอันดี ถ้าพระองค์จะไม่ได้ตรัสรู้ จะมีทางชมหรือทางติประการใด ?

ด. จะชมจะติได้ทั้งนั้น แล้วแต่หนักในทางไหน นักชมชมพระวิริยะอุตสาหะไม่เสียที่ที่ได้ปฏิบัติจนถึงที่สุด นักติก็ติว่างมภายในทางอรรถกถมถนุโยค.

๖/๕/๖๑

ด. การทำการศึกษาอะไรผิดพลาด เป็นของน่าละอายไม่น่าอวด แต่ใจจึงนำมาเผยแพร่ในคราวที่ทรงแสดงปฐมเทศนา ด้วยทรงเห็นเป็นเกียรติอย่างไร ?

ด. หาทรงเห็นเป็นพระเกียรติอย่างไรไม่ แต่ทรงเห็นเป็นประโยชน์ในการเทศนานั้น ด้วยจะใช้ชี้ให้เห็นว่าการทำเช่นนั้นเป็นอรรถกถมถนุโยคไม่ถูกต้อง พระองค์เคยทรงทดลองชิมรสมาแล้ว ไม่ได้รับผลดีอะไร เพื่อจะได้ให้พระปัญญาจักขุเห็นโทษในการนั้น แล้วละความนิคมในอาการเช่นนั้นเสีย.

๒๕/๘/๖๓

ด. การทำทศกิริยาชื่อว่าดำเนินทางผิดมิใช่หรือ ? เหตุอะไรพระองค์จึงได้ทรงทำเล่า ? ข้อนี้มีประโยชน์อย่างไร ?

ด. การทำทศกิริยาชื่อว่าดำเนินทางผิดจริง. ในชั้นแรกพระองค์ทรงสำคัญว่าเป็นทางตรัสรู้ได้บ้างกระมัง เพราะในยุคนั้นเขานิยมกันนัก พระองค์จึงได้ทดลองดู เมื่อทรงเห็นว่าไม่เป็นทางตรัสรู้แล้ว จะได้ทรงคัดค้านการทำทศกิริยานั้นว่าเป็นทางชั่วไม่ควรดำเนิน ไม่มีใครจะทำให้ยิ่งไปกว่าเรา ที่สุดเพียงเราก็กังไม่เป็นผลอันดีได้ ผู้ฟังจะ

ได้หยังความเห็นลงเชื่อง่าย. ดังข้อความที่พระศาสดาได้เทศนาใน พระธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ทรงยกทางผิด ๒ อย่างขึ้นทรงติเตียน เป็นเบื้องต้นก่อน ภายหลังทรงสั่งสอนมัชฌิมาปฏิปทาต่อไป ในที่สุด พระปัญญาวัคคีย์ทั้ง ๕ ได้หยังความเห็นเชื่อแน่เป็นอันดี อันเป็นภาชนะ ที่จะรองรับพระธรรมอันอื่นอีกต่อไป.

๑๕/๑๑/๕๕

ถ. ทำไมพระองค์จึงทรงบำเพ็ญทุกรกิริยา มีประโยชน์อย่างไร บ้าง ?

ต. เพราะในเวลานั้น มหาชนนิยมว่า ทุกรกิริยาเป็นข้อปฏิบัติ อันอุกฤษฏ์ พระองค์ทรงสำคัญว่าจะเป็นทางให้ตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณได้จึงทรงบำเพ็ญ. มีประโยชน์ที่จะตัดความสำคัญผิดนั้นเสียได้ และเมื่อตรัสรู้แล้ว ถ้าพระองค์จะทรงแสดงธรรมสั่งสอนใคร ๆ ให้ละ อตตกิลมถานุโยค ก็จะได้ทรงแนะนำให้สิ้นสงสัยว่าพระองค์ได้เคยทรง ประพฤติมาแล้วเป็นอย่างยิ่ง ก็ไม่เป็นทางที่จะให้รู้ธรรมพิเศษอย่างใด อย่างหนึ่ง ผู้นั้นก็ได้ละความนิยมนับถือในอตตกิลมถานุโยคนั้นแล้ว ปฏิบัติตามคำสอนของพระองค์ เพื่อบรรลุประโยชน์ตามสมควร.

๑๖/๑๑/๕๖

ถ. พระมหาบุรุษทรงหวังประโยชน์อย่างไร จึงทรงบำเพ็ญ ทุกรกิริยา? ที่ทรงบำเพ็ญแล้วเลิกเสีย เป็นอันทรงทำผิดทางมิใช่ หรือ ถ้าเช่นนั้นมิแย้งกับข้อที่ว่าทรงพระปริชาลวงสามัญชนไปหรือ ?

ต. ทรงหวังประโยชน์จะป้องกันจิตไม่ให้โน้มไปในกามารมณ์

ที่ทรงทำแล้วเลิกเสีย เป็นอันทรงทำผิดทางจริง แต่ไม่แย้งกับข้อว่า ทรงพระปรีชาล่องสามัญชนเลย เพราะพระองค์มิได้หลงมงายอย่าง เขาทั้งหลายอื่นที่เห็นว่าเป็นบุญโดยส่วนเดียว ทรงจับแบายลเห็นว่ามีไช้ทางแล้ว ทรงเลิกเสีย กลับแสดงว่าทรงพระปรีชาอย่างแน่นอน เสียอีก.

๒๑/๘/๖๕

ถ. ลองคิดดู ถ้าหากพระศาสดาจักรัตรัสรู้ได้ง่าย ไม่พักต้องบำเพ็ญทุกรกิริยากับที่ต้องทำเช่นนั้น และเมื่อตรัสรู้แล้วผิดกันอย่างไรบ้าง ?

ต. ผิดกันอย่างไร คือ ถ้าพระองค์ตรัสรู้ได้โดยง่ายดาย ไม่พักต้องบำเพ็ญทุกรกิริยา เวลาจะเสด็จไปเที่ยวสั่งสอนเวไนยสัตว์ผู้นิยมอยู่ในการปฏิบัติทรมานร่างกายให้ลำบาก ซึ่งเรียกว่าอัตตกิลมถานุโยค จะให้ดำเนินไปในทางที่ถูก ซึ่งเรียกว่ามัชฌิมาปฏิปทา ด้วยอาศัยที่เขามีความเชื่อมั่นต่อการปฏิบัติเช่นนั้นฝังอยู่ในใจ ศาสนาของพระองค์ก็จะไม่แพร่หลายได้รวดเร็ว ผลที่ได้จากการไม่บำเพ็ญทุกรกิริยา มีนัยดังอธิบายมาจะนี้ ก็การที่พระองค์ได้บำเพ็ญทุกรกิริยาซึ่งเรียกว่าเป็นทางที่ผิด ให้เป็นพยานเสียก่อนแล้วจึงได้ตรัสรู้เมื่อภายหลัง การแนะนำสั่งสอนเวไนยสัตว์ที่เคร่งครัดอยู่ในการทรมานร่างกายถึงง่ายเข้า ด้วยอาศัยที่อ้างพระองค์เอง ให้เห็นเป็นพยานว่า การทรมานตนเช่นนี้ไม่เป็นหนทางเพื่อความตรัสรู้ได้ พระองค์ได้เคยทดลองมาจนเต็มกำลังแล้ว ไม่มีใครปรารถนาความเพียรให้ยิ่งไปกว่านี้ได้ อย่างยิ่งก็เพียงเรา

เท่านั้น. เพราะฉะนั้น เมื่อบุคคลผู้ที่มีความถ่อมอยู่ในการทรมานร่างกาย ได้รับคำสั่งสอนแล้วก็จะคลายทิฐิความเชื่อมั่นอันนั้นเสียได้ด้วยอาศัยที่จะยกพระองค์ขึ้นเป็นพยาน เพราะฉะนั้น ผลที่ได้แก่พระองค์ในการบำเพ็ญทุกรกิริยาจึงดีขึ้น.

๓/๘/๕๕

ก. เหตุไรที่นำไปให้พระองค์ทรงเลิกบำเพ็ญทุกรกิริยา ?

ข. ท่านว่าเพราะอุปมา ๓ ข้อมาปรากฏแก่พระองค์ คือ ข้อ ๑ ว่าสมณพราหมณ์เหล่าใดมีกายยังมีได้ออกจากกาม มีความพอใจในกาม สมณพราหมณ์เหล่านั้นจะเสวยสุขหรือทุกข์ก็ตาม ย่อมไม่ควรเพื่อตรัสรู้ได้ เหมือนไม้สดชุ่มด้วยยางและแช่อยู่ในน้ำไม่อาจจะสีไฟให้ติดขึ้นได้. ข้อ ๒ ว่าแม้สมณพราหมณ์ที่มีกายออกจากกามแล้ว แต่ยังมี ความพอใจในกาม จะเสวยเวทนาอย่างไรก็ตาม ก็ไม่ควรเพื่อตรัสรู้ เหมือนไม้ที่อยู่ห่างน้ำแต่ยังสดชุ่มด้วยยาง ก็ไม่อาจสีไฟให้ติดได้. ข้อ ๓ ว่าสมณพราหมณ์ที่มีกายออกจากกามแล้ว และละความรักใคร่ความยินดีในกาม ให้สงบระงับดีแล้ว จะได้เสวยทุกขเวทนาอันเกิดแต่ความเพียรที่ดี ไม่ได้เสวยที่ดี ก็ควรจะตรัสรู้ได้ เหมือนไม้แห้งอันห่างน้ำอันบุคคลวางไว้บนบก บุรุษอาจจะสีไฟให้ติดขึ้นได้ เพราะเป็นของแห้งและอยู่บนบก พระองค์จึงกั้นจิตจากกามารมณ์ จึงได้ทรงเลิกบำเพ็ญทุกรกิริยา.

๓/๘/๖๔

ค. การบรรพชาของพระองค์ก่อนแต่จะได้ตรัสรู้ ตามตำนาน มีเรื่องว่า พระยามารยกพลเสนามาผจญ พระองค์ทรงนึกถึงพระบารมี

๑๐ ทศที่ได้ทรงบำเพ็ญมา ตั้งมหาปฐพีไว้ในที่เป็นพยาน เสียงพระบารมี

๑๐ ทศนั้นเข้าช่วยผจญต่อสู้ ยังพระยามารกับหมู่พลเสนาให้ปราศ

ข้อนี้ถ้าถอดใจความแสดงธรรมาธิษฐาน จะพึงสันนิษฐานว่าอะไร ?

ด. สันนิษฐานเห็นว่า เป็นเรื่องแสดงน้ำพระหฤทัยของพระ
มหาบุรุษโดยบุคลาธิษฐาน คือกล่าวเปรียบด้วยตัวบุคคล กิเลสตาม
เปรียบด้วยพระยามาร กิเลสอันเป็นฝ่ายเดียวกันเปรียบด้วยเสนามาร
กิเลสเหล่านั้นเกิดขึ้นท่องเที่ยวอยู่ในจิตของพระมหาบุรุษ ให้นึกถึง
ความเสวยสุขสมบัติในปางหลังและหวนกลับ เปรียบด้วยพระยามาร
ยกพลเสนามาผจญ. พระบารมี ๑๐ นั้น ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา
วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา อุเบกขา พระมหาบุรุษทรง
บำเพ็ญพระบารมีเหล่านี้มา ทรงนึกถึงแล้วทำพระหฤทัยให้หนักแน่น
เปรียบด้วยตั้งมหาปฐพีไว้ในที่เป็นพยาน ทรงยึดพระคุณสมบัติเห็น
ปานนั้น มาหักพระหฤทัยห้ามความคิดกลับไปเสีย เป็นเด็ดขาด
เปรียบด้วยเสียงพระบารมีผจญมารได้ชัยชนะดังนี้.

(ของเก่า)

ด. พระบารมี ๑๐ คืออะไรบ้าง ? ย่อมอบรมพระอริยาศัยให้
เป็นอย่างไรบ้าง ? พระหฤทัยจึงหนักแน่นจุมหาปฐพี สามารถผจญ
มารได้ชัยชนะ.

ด. พระบารมี ๑๐ คือ ทาน ๑ ศีล ๑ เนกขัมมะ ๑ ปัญญา ๑
วิริยะ ๑ ขันติ ๑ สัจจะ ๑ อธิษฐาน ๑ เมตตา ๑ อุเบกขา ๑
ทาน ย่อมอบรมพระอริยาศัยให้เผื่อแผ่ ศีล ให้มีพระมรรยาทอันงาม

เนกขัมมะ ให้มีพระมณีสไม่คิดในกามคุณ ถึงเป็นเหตุห่วงใยไม่อาจ
จาก ปัญญา ให้มีพระปรีชาพอจะไม่หลงหมกมุ่นอยู่ในกามสุข วิริยะ
ให้ทรงกล้าหาญบากบั่นเพื่อสำเร็จผลซึ่งมุ่งหมาย ชันติ ให้ทรงอดทน
พอที่จะประคองพระวิริยะมิให้ถอยหลัง สัจจะ ให้ทรงรักษาสัจย์มั่นคง
สามารถผูกไมตรี อธิษฐาน ให้มีพระอหยาศัยมั่นคงในกิจที่ปลงพระ
มณีสจะทำไม้จิตใจจาง เมตตา ให้ทรงสามารถพอที่จะพราสุขประโยชน์
ของพระองค์เพื่อผู้อื่น อุเบกขา ให้ทรงรู้จักวางพระมณีสเป็นกลางไม่
ให้ตกไปในฝ่ายความยินดีหรือยินร้าย เมื่อมีพระอหยาศัยเป็นเช่นนี้ ก็พอ
จะทำพระเหตุทย์ให้หนักแน่นคจุมหาปฐพี สามารถที่จะผจญกิเลสमार
อันเกิดขึ้นท่องเที่ยวอยู่ในจิตให้ปราศยได้.

๓/๑๑/๖๐-๑๔/๕/๖๗

ถ. พระองค์ประทับบำเพ็ญสมณธรรมที่ตำบลทไหนด ? เหตุไฉน
จึงทรงเลือกที่นั่น ?

ค. พระองค์ประทับบำเพ็ญสมณธรรมที่ตำบลอรุเวลาเสนานิคม
ในมคธชนบท เพราะได้ทอดพระเนตรเห็นพื้นที่ราบรื่นแนวป่าเขียวสด
เป็นที่เบิกบานใจ แม่น้ำไหล มีน้ำใสสะอาด มีทำอันคืน่ารื่นรมย์ใจ
โคจรคามคือหมู่บ้านที่อาศัยเที่ยวภิกขาจาร ก็ตั้งอยู่ใกล้โดยรอบ ทั้งเป็น
สถานที่สงัด ไม่พลุกพล่านด้วยหมู่ชนผู้สัญจรไปมา ทรงดำริเห็นว่า
ประเทศนั้น ควรเป็นที่ตั้งแห่งความเพียรของกุลบุตรผู้มีความต้องการ
ด้วยความเพียรได้ จึงทรงเลือกที่นั่นเป็นที่ประทับบำเพ็ญสมณธรรม.

๒๕/๑๒/๕๘

ถ. พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก่อนแต่ตรัสรู้ พระองค์ทรงตั้งพระ
เหตุอย่างไร จึงได้สำเร็จเป็นพระพิชิตมาร ?

ด. พระองค์ทรงนั่งเรียบร้อยแล้ว ทรงอธิษฐานในพระเหตุ
ว่า มั่งสะและพระโลหิตจะเหือดแห้งไป เหลือแต่พระตจะ (หนัง)
พระนหารู (เอ็น) พระอัฐิ (กระดูก) ก็ตามที่ ถ้ายังไม่บรรลु
พระสัมมาโพธิญาณเพียงใด จะไม่เสด็จลุกขึ้นเพียงนั้น.

ส. ป.

ถ. พระพุทธเจ้าของเรา พระองค์ทรงเคยบำเพ็ญสมณวิปัสสนา
บ้างหรือไม่ ? ถ้าไม่เคยก็แล้วไป ถ้าเคยบำเพ็ญ พระองค์ได้บำเพ็ญ
เมื่อครั้งไหน ? จงแสดง.

ด. พระองค์ทรงเคยบำเพ็ญเหมือนกัน. เมื่อครั้งจะได้ตรัสรู้
พระองค์ได้ทรงทำจิตให้สงบจากอารมณ์ต่าง ๆ อันเป็นเครื่องฟุ้งซ่าน
จนถึงยังฉานที่ ๑-๒-๓-๔ ให้เกิดขึ้นได้ นี่คือการเจริญสมณะ ต่อมา
ก็ได้พิจารณาปฏิจสมุปบาทธรรม มีวิชาเป็นต้น โดยอนุโลมปฏิโลม
ค้นคว้าหาเหตุผลแห่งธรรมนั้น ๆ นั่นคือการเจริญวิปัสสนา.

ส. ป.

ถ. พระบรมศาสดาทรงบำเพ็ญเพียรทางจิตอย่างไร จึงได้ตรัสรู้
พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ ?

ด. ทรงบำเพ็ญเพียรทางจิตอย่างนี้ คือ ทรงเจริญสมณภาวนา
ทำจิตให้เป็นสมาธิ บริสุทธิ์จากกิเลสนิวรณ์ธรรม สุขุมเข้าโดยลำดับ นับ

ว่าได้บรรลุฌานที่ ๑-๒-๓-๔ ต่อจากนั้นทรงยังญาณอันเป็นองค์
ปัญญา ๓ ประการ คือ ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ ๑ จุตูปปาตญาณ ๑
อภิญญาญาณ ๑ ให้เกิดขึ้นในยาม ๓ แห่งราตรีตามลำดับ จึงได้
ตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณในเวลาอรุณขึ้น.

๑๒ ฐ.ก. ๒๕๐๘

ถ. สมเด็จพระศาสดาตรัสรู้อะไร จึงได้พระคุณนามว่า สมมา-
สมพุทธุโ ?

ต. ตรัสรู้วิทยา ๓ ประการ พร้อมทั้งเหตุและผล จบลงด้วยรู้
อริยสัจ ๔.

๒๘/๘/๖๕-๒๘/๘/๖๗

ถ. ตรัสรู้อะไร ด้วยอาการอย่างไร มีใครรู้เห็นเป็นพยาน ?

ต. ตรัสรู้ริยสัจ ด้วยอาการที่ทรงเจริญสมถภาวนา ทำจิตให้เป็น
สมาธิ ได้บรรลุฌานทั้ง ๔ และได้ญาณ ๓ โดยลำดับ ในเวลาตรัสรู้ไม่มี
ใครเห็น แต่ภายหลังมีพระอัญญาโกณฑัญญะเป็นต้น ได้รู้เห็นเป็นพยาน

๒๔๓๑

ถ. พระองค์ทรงรู้เห็นธรรมอะไร จึงพอพระหฤทัยว่ารู้และหยุด
การแสวงต่อไป ทรงเริ่มสั่งสอนผู้อื่น ?

ต. เมื่อสันนิษฐานตามพระธรรมจักรประถมเทศนา เห็นได้ชัด
ว่าทรงตรัสรู้ริยสัจธรรมทั้ง ๔.

๒๑/๘/๖๕

ก. เมื่อพระชนม์เท่าไร ได้ทรงผนวชและตรัสรู้?

ข. พระชนม์ ๒๕ พรรษาทรงผนวช. ๓๕ ตรัสรู้.

๒๔๓๒

ก. พระองค์ทรงทำอะไรจึงตรัสรู้? และตรัสรู้อะไร?

ข. พระองค์ทรงละนิวรณ์ ๕ ตั้งพระเหตุทัยในสติปัญญา ยังโพชฌงค์ทั้ง ๗ ประการให้บังเกิดขึ้น จึงได้ตรัสรู้อย่างแท้จริง.

๖/๘/๖๑

ก. พระองค์ตรัสรู้ธรรมอะไร จึงปฎิญาณว่าตรัสรู้?

ข. พระองค์ได้ตรัสรู้วิทยา ๓ ประการ พร้อมทั้งเหตุและผล จบลงด้วยรู้อย่างสูง ๔ ประการ คือรู้ทุกข์ ๑ รู้ทุกข์สมุทัย เหตุเกิดแห่งทุกข์ ๑ รู้ทุกข์นิโรธ ความดับแห่งทุกข์ ๑ รู้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา ทางดำเนินให้ถึงความดับทุกข์ ๑. หรือกล่าวสั้นว่า รู้ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค และรู้อาสวะ เหตุเกิดอาสวะ ความดับอาสวะ ทางดำเนินให้ถึงความดับอาสวะ จึงปฎิญาณว่าพระองค์ตรัสรู้.

๓/๘/๕๕-๒๕/๑๒/๕๘

ก. พระองค์ตรัสรู้ที่ไหน? ในคิถิ เดือน และพระพุทธรักษาเท่าไร?

ข. พระองค์ตรัสรู้ที่ร่มไม้อสัตถพฤกษ์ ที่อุรุเวลาประเทศ เสนานิคม ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา. ในบวรณมีเพ็ญแห่งเดือนวิสาขะ

ก่อนพุทธศักราช ๔๕ ปี.

๑๘/๑๑/๕๓

ถ. พระองค์รู้เห็นธรรมอะไร ที่ให้พระองค์ยืนยันว่าเป็นพระ
สัมมาสัมพุทธเจ้า หรือผู้ตรัสรู้เองชอบ จะอ้างที่ใหนว่าอย่างไร ?

ต. ทรงเห็นอริยสัจ ๔ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค.
อ้างในธรรมจักรที่ตรัสว่า "เมื่อใดปัญญาอันรู้เห็นตามเป็นจริงแล้ว
อย่างไรในอริยสัจ ๔ เหล่านี้ ของเราหมดจดดีแล้ว เมื่อนั้นเราอาจ
ยืนยันตนว่าเป็นผู้ตรัสรู้เองโดยชอบ ไม่มีใครสู้ในโลก" ดังนี้.

๑๙/๑๑/๕๓

ถ. พระองค์แสวงหาความรู้ใหม่ทางศาสดาด้วยอาการอย่างไร ?

ต. พระองค์แสวงหาความรู้ใหม่ในทางศาสนา ด้วยอาการ
กำหนดรู้ธรรมอันเป็นเหตุและผลเนื่องกันอย่างไร ประพฤติกาย
วาจาใจในทางที่ถูก ไม่ให้หลงมกมายในทางที่ผิด รักษาตนให้บริสุทธิ์
และอยู่โดยสงบ และมีกรุณาพอจะสอนผู้อื่นให้ประพฤติในทางนั้นไม่
เห็นแก่ความยากลำบาก.

๑๖/๓/๕๖-๖๕

ถ. ตั้งแต่ทรงผนวชแล้วกี่ปี จึงได้ตรัสรู้ ?

ต. ตั้งแต่ทรงผนวชแล้ว ๖ ปี จึงได้ตรัสรู้.

๑๓/๑๒/๕๓-๑๐/๑๑/๕๘

ถ. ด้วยเหตุใดน กว่าจะได้ตรัสรู้จึงช้าถึงเท่านั้น ?

ต. ท่านกล่าวว่า เป็นเพราะธรรมดานิยมให้พระองค์แสวงหา
ความตรัสรู้ในลัทธิเก่า จนเห็นว่าไม่เป็นทางแล้วจึงได้แสวงหาตามลำพัง
พระองค์ เพื่อเป็นอุปการะแก่การทรงสั่งสอนเวไนยนิกร เมื่อตรัสรู้
แล้ว.

๑๓/๑๒/๕๖

ถ. พระสีหัตถะ พระมหาบุรุษ พระอรหันต์ พระสัมมาสัม-
พุทธเจ้า และพระศาสดา เป็นพระนามของพระพุทธเจ้าทราบแล้ว
ไม่ถาม แต่อยากทราบว่าใครตั้งถวาย ? เพราะเหตุไรจึงทรงพระนาม
อย่างนั้น ?

ต. พระสีหัตถะ พระเจ้าสุทโธทนมหาราช และพระญาติวงศ์
ทรงขนานเมื่อประสูติแล้วได้ ๕ วัน เพราะได้พระโอรสพระองค์แรก
สมหวัง จึงได้พระนามว่าสีหัตถะ ฯ พระมหาบุรุษ พระอรหันต์
พระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระศาสดาไม่มีใครตั้งให้ เป็นพระเนมิตก-
นามเกิดขึ้นแก่พระองค์เอง ฯ เพราะได้เสด็จออกบรรพชา ประ-
พฤติพระองค์เป็นบรรพชิต แสวงหาพระสัมมาสัมโพธิญาณ จึงได้พระ
นามว่า พระมหาบุรุษ ฯ เพราะได้พระปัญญาตรัสรู้ธรรมพิเศษ เป็น
เหตุถึงความบริสุทธิ์จากกิเลสอาสวะ จึงได้พระนามว่า พระอรหันต์ ฯ
เพราะตรัสรู้ชอบ โดยลำพังพระองค์เอง จึงได้พระนามว่า พระสัมมา-
สัมพุทธเจ้า ฯ เพราะเป็นครูสั่งสอนเทวดาและมนุษย์ จึงได้พระนามว่า
พระศาสดา.

๒๘ พ.ย. ๒๕๐๖

ถ. พระนามใหญ่ของพระผู้มีพระภาคเจ้า คือพระนามว่าอย่างไร ?

เพราะเหตุผลอะไร ?

ค. คือ พระนามว่า "อรหัง" และ "สมมาสมพุทฺโธ" ฯ

เพราะทรงได้ปัญญาตรัสรู้ธรรมพิเศษ เป็นเหตุถึงความบริสุทธิ์จาก
อาสวะ จึงได้พระนามว่า "อรหัง" และตรัสรู้ชอบโดยลำพังพระองค์
เอง จึงได้พระนามว่า "สมมาสมพุทฺโธ" พระนามทั้งสองเป็นพระนาม
ใหญ่โดยคุณนิมิตอย่างนี้.

๑๓) ธิ. ก. ๒๕๑๓

ถ. จงแสดงพระญาณ ๓ ประการ ที่พระศาสดาตรัสรู้มาให้ฟัง
และชี้ให้เห็นว่า พระญาณไหนเห็นอย่างไร ? มีผลอย่างไร ?

ค. พระญาณที่ต้นเรียกบุพเพนิวาสญาณ ท่านแจกอรรรถโดย
อาการระลึกชาติหนหลังของตนได้ อธิบายอีกอย่างหนึ่งว่า หยั่งรู้
อรรถภาพโดยเป็นแต่สภาวะอย่างหนึ่ง ๆ คุ่มกันเข้าเป็นชั้น เช่น แยก
สัตว์ออกเป็นเบญจชั้นโดยลักษณะ และชั้นหนึ่ง ๆ นั้นคุ่มกันขึ้น
จากสภาวะย่อย ๆ อีก เป็นอย่างนี้ทั้งในอดีต ทั้งในปัจจุบัน ทั้งใน
อนาคต เหมือนกันหมด พระญาณนี้ย่อมนำความหลงในชั้นอันเป็น
เหตุรักหรือชังเสีย. พระญาณที่ ๒ จุติปปาทญาณ แปลว่าความรู้ใน
จุดติและเกิดของสัตว์ทั้งหลาย ท่านแจกโดยอรรรถรู้ว่าสัตว์ทั้งหลายอันดี
เลวสุขทุกข์ต่างกันด้วยอำนาจของกรรมที่ทำไว้ วิชชานี้เรียกทิพพจักขุ
บ้างก็มี อีกอย่างหนึ่ง อธิบายว่า ชั้นทั้งหลายอันคุ่มกันเข้าเป็นสัตว์
บุคคล แล้วก็สลายไปตามคติของธรรมดาที่ดีเลวสุขทุกข์ต่างกันด้วย

อำนาจแห่งกรรมที่ทำ พระญาณนี้้นำความหลงในชั้นอันเป็นเหตุสำคัญ ผิดออกเสีย. พระญาณที่ ๓ อาสวกษยญาณ แปลว่าความรู้เป็นเหตุสิ้น อาสวะ คือกิเลสอันคงอยู่ในสันดาน ท่านแจกอรธโดยการกำหนด รู้ชั้นทั้งอาการ โดยความเป็นเหตุผลเนื่องกันไป จบลงด้วยรู้ริยสัจ ๔ เมื่อพระองค์รู้เห็นอย่างนี้ จิตก็พ้นจาอาสวะทั้งปวง ไม่ถ่มมันด้วย อุปาทาน ดังนี้.

๓/๕/๖๔

ถ. อุปาทาน ๔ มีกามุปาทานเป็นต้น เกิดมีเพราะอะไรเป็น ปัจจัย? และอุปาทานนั้นพระองค์ทรงแสดงเพื่อให้อปฏิบัติอย่างไร?

ต. อุปาทาน ๔ นั้น เกิดมีเพราะตัณหาเป็นปัจจัย. และอุปาทาน นั้นพระองค์ทรงแสดงเพื่อไม่ให้ถ่มมัน ไม่ได้แสดงเพื่อให้พัวพันอยู่ ด้วยอันใดอันหนึ่งเลย.

๒๑/๘/๖๕

ปริเฉทที่ ๖

ปฐมเทศนาและปฐมสาวก

ถ. พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรมพิเศษแล้ว ในสัปดาห์แรก เสด็จประทับอยู่ ณ ที่ไหน? และทรงทำอะไรบ้าง?

ต. เสด็จประทับอยู่ ณ ภายใต้อร่มไม้มหาโพธิ์ฯ เสวยวิมุตติสุข คือสุขอันเกิดแต่ความพ้นจากกิเลสอาสวะ สิ้น ๗ วัน. ครั้งนั้น พระ องค์ทรงพิจารณาปฏิจกสมุปบาทที่พระองค์ได้ทรงกำหนดรู้แล้ว ตาม

ลำดับและถอยกลับทั้งข้างเกิดและข้างดับ ตลอดยาม ๓ แห่งราตรี
แล้วเปล่งอุทานคือพระวาจาที่ตรัสด้วยความเบิกบานพระหฤทัย ยาม
ละครั้ง.

๒๓ ธ. ค. ๒๕๑๒

ถ. เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ได้พิจารณาปัจจุสมุปบาท
ตลอด ๓ ยาม ท่านกล่าวว่า ได้เปล่งอุทานยามละครั้ง อุทาน
ในยามที่ ๑-๒-๓ ว่าอะไร ? ทำไมจึงเรียกว่าอุทาน ?

ค. อุทานในยามต้นว่า เมื่อใด ธรรมทั้งหลายปรากฏแก่
พราหมณ์ผู้มีเพียรเพ่งอยู่ เมื่อนั้น ความสงสัยทั้งปวงของพราหมณ์นั้น
ย่อมสิ้นไป เพราะมารู้แจ้งธรรมว่าเกิดแต่เหตุ.

อุทานในยามที่ ๒ ว่า เมื่อใด ธรรมทั้งหลายปรากฏแก่พระพราหมณ์
ผู้มีเพียรเพ่งอยู่ เมื่อนั้น ความสงสัยทั้งปวงของพราหมณ์นั้นย่อมสิ้น
ไป เพราะได้รู้ความสิ้นไปแห่งปัจจัยทั้งหลาย.

อุทานในยามที่ ๓ ว่า เมื่อใด ธรรมทั้งหลายปรากฏแก่พราหมณ์
ผู้มีเพียรเพ่งอยู่ เมื่อนั้น พราหมณ์นั้นย่อมกำจัดมารและเสนามารเสีย
ได้ คุจพระอาทิตย์อุทัยกำจัดมืดทำอากาศให้สว่างฉะนั้น. เพราะพระ
องค์เปล่งออกด้วยความเบิกบานพระหฤทัย จึงได้เรียกว่าอุทาน.

ส. ป.

ด. ข้อที่ว่ากำจัดมารและเสนามารเสียได้ นั้น อะไรเป็นมารและ
เสนามาร ?

๑. ปฐมสมโพธิ ส. ป.

ค. กิเลสอันเป็นส่วนใหญ่ คือ อวิชชา ความไม่รู้แจ้ง ได้
ชื่อว่าเป็นมาร กิเลสที่เป็นฝักฝาย เช่นตัณหา ความทะยานอยาก
ราคะ ความกำหนัดเป็นต้น ได้ชื่อว่าเป็นเสนาของมาร.

ส. ป.

ด. เมื่อได้ตรัสรู้แล้ว ทรงแสดงธรรมแก่ใครก่อน ?

ค. ทรงแสดงแก่พราหมณ์ หี หี ก่อน แต่ท่านไม่นับเป็น
ประณมเพราะไม่มีขึ้น จับประณมตั้งแต่ทรงแสดงแก่พระปัญจวัคคีย์.

๖/๘/๖๑

ด. พระธรรมเทศนาที่ทรงพยากรณ์แก่พราหมณ์ผู้หนึ่ง ซึ่งเป็น
หูกษัตริย์มักตวาดผู้อื่นว่าหี ๆ นั้น คู่ช่างเหล่ากันแท้ ๆ เหมือนได้
ทรงทราบเรื่องของแกมา ถ้าไม่ซัดให้พระสัพพัญญุตญาณ จะสันนิษ-
ฐานว่าอะไร ?

ค. สันนิษฐานว่า แกคงจะได้ตวาดเอาใครผู้หนึ่ง ซึ่งอยู่ใน
บริเวณนั้น เช่นจำพวกคนเลี้ยงแพะที่มาอาศัยร่มเงาต้นไม้โครธ ให้
พระองค์ทรงเห็นอาการของตนเข้า หรือหีเอาแม่แก่พระองค์ด้วยซ้ำ
ไป ครั้นแก่ทูลถามถึงคนที่เป็นพราหมณ์ จึงได้ทรงยกความเป็นผู้
ไม่มีกิเลสอันเป็นเหตุตวาดผู้อื่นว่าหี ๆ ขึ้นเป็นคุณบทของพราหมณ์ด้วย
ข้อหนึ่ง ซึ่งไม่เป็นแต่ทรงแก้ปัญหา เป็นอันได้ทรงพระกรุณาโปรดใช้
พระวาจาอันระสะเก็ด คือกิเลสหายของแก่เสียด้วย ได้ประโยชน์
ถึง ๒ ชั้น.

๑๓/๑๑/๕๓

ถ. จงชี้ตัวอย่างที่ทรงแก้ศาสนาพราหมณ์มาดู และอธิบายให้
เห็นว่าดีกว่าศาสนาเก่าอย่างไร ?

ต. พระธรรมเทศนาที่ทรงแก้ศาสนาพราหมณ์นั้นมีมาก แต่ใน
ที่นี้จักชี้โดยเอกเทศ เช่นศาสนาเก่าถือว่าคนที่จะได้ชื่อว่าเป็นพราหมณ์
ผู้ยอดเยี่ยม ก็เพราะสืบเชื้อมาแต่พรหม และถือการอาบน้ำลอยบาป
ในแม่น้ำอันศักดิ์สิทธิ์ตามสมัย เป็นเหตุให้บริสุทธฺิเป็นต้น อันเป็น
ปัจจัยแห่งการถือโคตรรังเกียจกันด้วยชาติ นับถือความบริสุทธฺิด้วยเหตุ
ภายนอก ซึ่งเป็นการป็นชั้นป็นตอนชนไม่ให้ร่วมสมัครกันคิด ตัดทาง
เจริญแห่งวรรณะอื่น ทำให้ชนเข้าใจผิดอีกเหิมทำกรรมหยาบขาดเมตตา
ในกันและกัน สมเด็จพระบรมศาสดาทรงแก้ว่า คนที่จะชื่อว่าเป็น
พราหมณ์ผู้วิเศษอันแท้จริง ก็เพราะคุณสมบัติ จะบริสุทธฺิก็เพราะสันดาน
ปราศจากกิเลสเครื่องเศร้าหมองเป็นอาทิ อันเป็นการตัดความรังเกียจ
ในสิ่งไม่จำเป็น สมานสามัคคีเปิดทางความเจริญแก่คนทุกชั้นให้ประสบ
ความจริงที่แน่แท้ ทนต่อวิจารณ์ของผู้ที่คงแก่เรียนนั้น. มีพระธรรม-
เทศนาที่ประทานแก่พราหมณ์หุหุทุกชาติเป็นเครื่องสาธก.

๒๔๖๓

ถ. เมื่อได้ตรัสรู้แล้ว ครั้งเสด็จอยู่ที่ร่มไม้มัจฉลินท์ ได้ทรง
เปล่งอุทานในที่นั้นว่าอย่างไร ?

ต. ได้ทรงเปล่งอุทานว่า ความสงบเป็นสุขของบุคคล ผู้มี
ธรรมปรากฏแล้ว ยินดีอยู่ในที่สงัดรู้เห็นตามเป็นจริงอย่างไร ความ
ไม่เบียดเบียน คือความสํารวมในสัตว์ทั้งหลาย และความปราศจาก

กำหนด คือความล่วงกามทั้งหลายเสียได้ด้วยประการทั้งปวง เป็นสุขในโลก ความนำอัสมิมานะ คือถือว่าตัวตนให้หมดได้ เป็นสุขอย่างยิ่ง.

ส. ป.

ก. เมื่อตรัสรู้แล้ว ใครได้เลื่อมใสนับถือพระองค์ก่อน ?

ข. ตปุสสะ ภัลลิกะ ๒ พาณิขได้เลื่อมใสถึงกับแสดงตนเป็นอุบาสก ถึงพระพุทธกับพระธรรมเป็นสรณะก่อนกว่าคนอื่นทั้งสิ้น.

๑๘-๑๑-๕๓

ก. ใครเป็นผู้ถึงพระรัตนตรัยเพียง ๒ และใครถึงครบทั้ง ๓ ซึ่งนับเป็นคนแรกในแผนกนั้น ๆ ? และลักษณะที่ถึงนั้น เรียกตามบาลีว่าอย่างไร ?

ข. พาณิข ๒ พี่น้อง คือ ตปุสสะ และภัลลิกะ ถึงพระพุทธกับพระธรรมเป็นสรณะก่อนกว่าผู้อื่น มาดาบิดาและภรรยาเก่าของพระยสะถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะก่อนกว่าผู้อื่น ๆ ลักษณะที่ถึงเรียกตามบาลี เทววจิตอุบาสก และเตววจิกอุบาสก ตามลำดับ ถ้าเป็นหญิงเรียกว่าอุบาสิกา.

๒๐ ธ.ก. ๒๕๑๐

ก. ชื่อว่า พระบรมศาสดาทรงทำอายุสังขาราริษฐาน กับทรงปลงอายุสังขาร นั้น หมายความว่าต่างกันอย่างไร ? ทรงปรารถนาอะไรเป็นเหตุ ?

ข. ชื่อว่า พระบรมศาสดาทรงทำอายุสังขาราริษฐาน นั้น หมาย

ความว่า ทรงตั้งพระเหตุที่ยี่จะแสดงพระธรรมสั่งสอนมหาชน และ ทรงตั้งพุทธปณิธานใคร่จะดำรงพระชนม์อยู่ กว่าจะได้ประกาศพระศาสนาให้แพร่หลายประดิษฐานให้มั่นคง สำเร็จประโยชน์แก่มหาชนทั้งหลายทุกหมู่เหล่าดังนี้ ทรงปรารภเวไนยสัตว์ผู้ควรได้รับพระธรรมเทศนา ด้วยพระมหากรุณาเป็นเหตุ ฯ ข้อที่ว่า ทรงปลงอายุสังขาร นั้น หมายความว่า ทรงปลงพระเหตุที่ว่า จงทรงบำเพ็ญพุทธกิจต่อไปอีกไม่ได้แล้ว ตั้งแต่นี้ไปอีก ๓ เดือน เราตถาคตจักปรินิพพาน ทรงปรารภมารผู้มาเตือนพระเหตุยี่ให้ปรินิพพานเป็นเหตุ.

๑๔ ธิ. ก. ๒๕๑๖

ก. เมื่อพระองค์ได้ตรัสรู้แล้ว ทรงทำในพระเหตุอย่างไร จึงได้ตกลงว่าจะประกาศพระศาสนา ?

ค. ทรงทำในพระเหตุที่ว่า สัตว์โลกมีอินทรีย์ต่าง ๆ กัน พอจะรู้ได้ก็มี พอจะอบรมให้ค่อยรู้ไปก็มี เหมือนดอกบัวต่างชนิดที่ขึ้นพื้นน้ำ พอต้องรัศมีพระอาทิตย์จักบานก็มี น้ำยังเลี้ยงอยู่จักบานในวันเป็นลำดับกันไปก็มี ธรรมที่พระองค์ทรงแสดงอนุปปพปฏิบัติ ก่อปฏิบัติ โดยลำดับ คงจะสำเร็จประโยชน์ทั่วกัน เว้นเสียแต่คนไม่ไหวในยี่เปรียบด้วยดอกบัวเป็นภิกษุหารแห่งสัตว์น้ำ.

๒๕/๑๒/๕๘

ด. พระเหตุยี่พระศาสดาเต็มเปี่ยมอยู่ด้วยพระมหากรุณามีใช่หรือ เหตุไฉนเมื่อพระองค์ได้ตรัสรู้แล้ว กลับท้อพระทัยเสียเล่า ภายหลังทรงดำริอย่างไร จึงได้ทรงอธิษฐานพระเหตุยี่ว่า จะทรงแสดงธรรม ?

ด. พระเหตุทัยของพระศาสดาเต็มเปี่ยมอยู่ด้วยพระมหากรุณา
ซื่อนั้นจริง แต่ว่าเมื่อพระองค์ได้ตรัสรู้แล้วกลับทรงท้อพระเหตุทัยเสีย
เพราะทรงดำริว่า ธรรมที่เราได้ตรัสรู้แล้วลึกซึ้งนัก ยาที่หมุ่สัตว์
ผู้มีกิเลสตัณหาที่มีราคะเป็นต้น จะตรัสรู้ได้โดยจับปล้น ภายหลังทรง
รำพึงถึงหมุ่สัตว์ที่มีกิเลสตัณหาที่มีราคะเป็นต้น อันเบาบางเป็นทางตรัสรู้
มีอยู่บ้าง. ดังดอกบัวทั้ง ๓ เหล่า คือเหล่าหนึ่งยังจมอยู่ในน้ำ เหล่า
หนึ่งตั้งอยู่เสมอน้ำ เหล่าหนึ่งตั้งขึ้นพ้นน้ำแล้ว ดอกบัวทั้ง ๓ ประเภท
นี้ ก็จักเจริญขึ้นตามลำดับกันไปฉันใด แม้ถึงเวไนยสัตว์อันมีอินทรีย์
ยิ่งและหย่อนและปานกลาง ก็ย่อมมีคุณเดียวกันฉันนั้น เพราะฉะนั้น
พระองค์จึงได้ทรงอธิบายพระเหตุทัยว่า จงทรงแสดงธรรมเทศนา
โปรดมหาชนต่อไป ดังนี้.

๑๕/๑๑/๕๕

ด. พระบรมศาสดา เมื่อจะทรงเทศนาโปรดเวไนยสัตว์ ทรง
เทียบด้วยดอกอุบล ๔ เหล่า ซื่อนี้โดยพระพุทธประสงค์อย่างไร ?
จงเล่ามา.

ด. ซื่อนี้โดยพระพุทธประสงค์ว่า จะไม่ตรัสเทศนาสอนสัตว์
เพราะเห็นว่าธรรมที่พระองค์ตรัสรู้นั้นลึกซึ้งนัก ยากที่สัตว์ผู้มีอาลัย
คือกิเลสจะตรัสรู้ตามได้ ภายหลังทราบจนถึงบุคคล ๔ จำพวก
คือ อุคฆติคตัญญู ผู้ซึ่งท่านผู้เป็นศาสดายกข้อธรรมขึ้นแสดงพอจบ
ก็ตรัสรู้ได้โดยเร็ว เหมือนดอกอุบลพอถูกแสงอาทิตย์ก็บานฉะนั้น
จำพวกหนึ่ง วิปจิตัญญู ผู้ที่ท่านเป็นศาสดา ต่อเมื่อจำแนกข้อธรรม

ออกไปจึงได้ตรัสรู้ เหมือนดอกอุบลอันจะบานในวันรุ่งขึ้นจะนั้น
จำพวกหนึ่ง. เนยยบุคคล ได้แก่เวไนยสัตว์อันท่านผู้เป็นศาสดาแนะนำ
พร่ำสอนอยู่เสมอ ๆ เพื่อบรรลุมรรคผล เหมือนดอกอุบลอันจะบาน
ในวันหน้าต่อ ๆ ไปจะนั้น จำพวกหนึ่ง. และ ปทปรมบุคคล ได้แก่
สัตว์ผู้ฟังธรรมจำไม่ได้ทั้งไม่ปฏิบัติตาม เหมือนดอกอุบลอันจะเป็น
รักษาหยาบแก่ปลาและเต่าจะนั้น จำพวกหนึ่ง.

๒๕/๘/๖๕

ด. อันนรชนผู้มีปัญญาแหลมหลัก จะประกอบกิจการเมื่อเห็น
ว่ามีทางได้มากกว่าทางเสียจึงทำการนั้น สมเด็จพระบรมศาสดา
ปรากฏว่าเป็นพระองค์หนึ่งในชนพวกนั้น ข้อนี้มีพระจรรยาเป็นเครื่อง
สาธกบ้างหรือไม่? ทรงเมื่อไร? ที่ไหน?

ด. มี. เมื่อตอนประณมโพธิกาตรัสรู้ใหม่ ๆ พระองค์ประทับ
อยู่ที่ควงไม้ชบาลนิโครธ ทรงพิจารณาถึงธรรมที่ตรัสรู้ว่าสุขุมลึกซึ่ง
ยากที่ผู้อื่นจะรู้ตามได้ ทรงท้อพระหฤทัยในการแสดงธรรมสั่งสอน
แต่อาศัยความที่พระองค์ทรงพระกรุณาในหมู่สัตว์เป็นที่ตั้ง นำให้
หวนพิจารณาสอดส่อง ทรงเห็นปัญญาและอุปนิสัยของสัตว์ต่าง ๆ
กัน ที่อาจรู้ถึงธรรมเพียงยกหัวข้อขึ้นแสดงได้ก็มี ที่ได้รับอธิบาย
แล้วทราบตลอดก็มี ที่ต้องอบรมก็มี ที่ไม่สามารถเลยก็มี จึงเทียบ
ด้วยดอกอุบล ๔ เหล่า แต่ที่ควรแนะนำได้มีจำนวนมากกว่าแต่นั้น
จึงได้ทรงอธิษฐานพระหฤทัย ทรงบำเพ็ญสัตตูปการกิจ พระจรรยานี้
เป็นเครื่องสาธก.

๒๔๖๗

ถ. อาฬารดาบสกาลามโคตรและอุทกดาบสรามบุตร มีภูมิธรรม
ได้อย่างไร. แม้พระพุทธเจ้าก็ตรัสชมว่าเป็นบัณฑิต ?

ต. อาฬารดาบสกาลามโคตรได้ฌานสมาบัติถึง ๘ ส่วนอุทก-
ดาบสรามบุตรได้ฌานสมาบัติครบทั้ง ๘.

๒๔๖๔

ถ. ข้อที่พระองค์ทรงปรารภอาฬารดาบส และอุทกดาบสว่า
เธอทั้ง ๒ เป็นผู้ฉลาดสามารถจะรู้ธรรมนี้โดยฉับพลัน แต่เธอทั้ง ๒
สิ้นชีพเสียแล้ว มีความฉิบหายเสียจากคุณอันใหญ่ ดังนี้ นำให้ได้
ความเข้าใจว่าอะไร ?

ต. นำให้ได้ความเข้าใจว่าดาบสทั้ง ๒ นั้น แม้จะบริบูรณ์ด้วย
ฌานสมาบัติดีกว่าคนสามัญ สิ้นชีพแล้วอุบัติในพรหมโลกด้วยกำลัง
แห่งสมาบัติก็จริง แต่ก็ยังตกอยู่ในวิสัยแห่งธรรมดา ก็ยังต้อง
เกิด แก่ เจ็บ ตาย อยู่ต่อไป.

๒๔๖๕

ถ. ข้อที่พระคันถรจนายกกล่าวถึงท้าวสหัมบดีพรหมก็ดี กล่าว
ถึงท้าวสหัมบดีพรหมทูลอาราธนาเพื่อทรงแสดงธรรมก็ดี กล่าวถึงทรง
รับอาราธนาของท้าวสหัมบดีพรหมก็ดี ถอดความเป็นธรรมมาธิษฐานว่า
อะไร ?

ต. ท้าวสหัมบดีพรหม ถอดความว่า พรหมนั้นมีเมตตากุณา
เป็นวิหารธรรม กล่าวถึงท้าวสหัมบดีพรหม ก็คือกล่าวถึงพระกุณาใน
สัตว์โลกนั่นเอง, กล่าวถึงพรหมทูลอาราธนา ก็คือกล่าวถึงพระ

กรุณาทำให้กลับทรงพระปรารภถึงการแสดงธรรมอีกเล่า, กล่าวถึงทรง
รับอาราธนาของพรหม ก็คือทรงเปิดช่องแก่พระกรุณาให้เป็นปุเรจาริก
คือไปข้างหน้า.

๓๐ ธ.ค. ๒๕๐๘

ถ. ถ้ามีผู้กล่าวว่า ข้าว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้มีพระ
มหากรุณาบริบูรณ์ในพระองค์นั้น ย่อมไม่เป็นจริง ที่จะพึงเห็นได้ก็คือ
แม้จะเทศนาสั่งสอนสัตว์ ก็ยังต้องให้ท้าวสหัมบดีพรหมอาราธนา
ไม่ได้เกิดขึ้นจากพระดำริของพระองค์เลย นี่ก็เป็นการแสดงให้เห็นได้
ว่าขาดเมตตา ถ้าหากกล่าวขึ้นเช่นนี้ จะพึงบริหารกับเขาว่าอะไร ?

ต. พระบริหารกับเขาว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น พระองค์
ทรงเต็มเปี่ยมไปด้วยพระเมตตาเป็นอย่างยิ่ง ข้อที่ว่าท้าวสหัมบดีพรหม
มาอาราธนานั้น ท่านพรรณนาไว้เป็นบุคลาธิษฐาน เทียบด้วยตัว
บุคคล เพราะบุคคลที่ชื่อว่าเป็นพรหมนั้น ย่อมเป็นผู้มีเมตตาเป็น
วิหารธรรม ในชั้นเดิมพระพุทธองค์ทรงมีพระหฤทัยน้อมไปในการไม่
แสดงธรรมจริง หากแต่ทรงประกอบด้วยพระเมตตา พระเมตตา
เดือนพระหฤทัยจึงได้ทรงอุคสาหะแสดงธรรม หาใช่พระพรหมชนิด
ที่เป็นตัวเป็นตนไม่ พระพุทธเจ้าก็เป็นผู้ประเสริฐกว่าเทวดา มาร
พรหม อยู่แล้ว ทั้งเป็นผู้สั่งสอนพวกเทวดา มาร พรหม ด้วย พระ
พรหมจะมาตักเตือนพระองค์อย่างไร.

ส. ป.

ถ. คำว่า ภูมิการพรหม สหัมบดีพรหม พรหมทัณฑ์

ได้แก่อะไร ?

ด. คำว่า ฌกัการพรหม ได้แก่พระพรหมท่านหนึ่ง มีชื่ออย่างนั้น ซึ่งเป็นผู้นำบาตรและผ้ากาสายะมาถวายพระมหาบุรุษ ตอนเสด็จออกบรรพชาฯ คำว่าสหัมบดีพรหม ได้แก่พระพรหมอีกท่านหนึ่ง มีชื่ออย่างนั้น มีศักดิ์เป็นราชาแห่งพรหม ท่านจึงเรียกว่าท้าวสหัมบดีพรหม ซึ่งเป็นผู้ส่งมาจากพรหมโลก กราบทูลอาราธนาพระผู้มีพระภาคเจ้าให้ทรงแสดงธรรม และได้กล่าวคาถาแสดงความสังเวชและความเลื่อมใสแห่งตน ในสมัยพระผู้มีพระภาคเจ้าปรินิพพานฯ คำว่าพรหมทัณฑ์ ได้แก่การลงโทษโดยวิธีหนึ่ง โดยการไม่ว่ากล่าวตักเตือน ปล่อยไปตามเรื่อง จะทำอย่างไรก็ช่าง.

๒๔ ธ.ค. ๒๕๑๕

ด. พระพุทธเจ้าทรงดำริจักแสดงประณมเทศนาแก่ใครก่อน ? และเพราะเหตุไรจึงไม่ได้ทรงแสดง ?

ด. ทรงดำริจักแสดงประณมเทศนาแก่อาฬารดาบสกาลามโคตร และอุทกดาบสรามบุตรก่อน. และเพราะท่านทั้ง ๒ ถึงมรณะเสียก่อน จึงไม่ได้ทรงแสดง.

๒๕/๘/๖๕

ด. สมเด็จพระศาสดาพระองค์ออกทรงบำเพ็ญพระโพธิญาณมาเป็นนาน พอสำเร็จก็ไม่ทันทรงพักผ่อนให้สมแก่ทรงเหน็ดเหนื่อยมารีบทรงดำริจะทรงแสดงธรรมแก่ผู้อื่นทีเดียว ดูเป็นการอยากอวดเต็มที ถ้าพวกเขาเหียรเขาจะถือเอาข้อนี้เป็นเลศกล่าวติเตียน พวกเรา

จะช่วยกันได้อย่างไร ?

ต. ควรแก้ไขว่า ไม่เป็นเช่นนั้นดอก ธรรมดาท่านที่เป็น
อุพารบุรุษ ย่อมมีอหยาตย์กว้างขวาง มีเมตตากรุณาคิดเพื่อแผ่อยู่
เป็นนิตย์ เมื่อมีอะไรควรแจกจ่ายได้ก็เก็บไว้บริโภคนแต่ผู้เดียวไม่ได้
ยิ่งของนั้นเป็นของแปลก ออกใจยิ่งเต็มแรงขึ้นในการที่จะรีบแจกจ่าย
ไป สมเด็จพระศาสดาของเราก็เป็นเช่นนั้น พระองค์มีพระหฤทัย
ประกอบด้วยพระกรุณาเป็นยอดเยี่ยม จนถึงมีคำของโลกเป็นพยานว่า
มหากาโรณโก ดังนี้ เพราะฉะนั้น เมื่อพระองค์ทรงพบรสพระธรรม
แล้ว ทั้งเป็นรสที่แปลก จะไม่ให้พระองค์ต้องทรงแสดงแก่ผู้อื่น
เพื่อเป็นการแบ่งให้เขาได้ชิมบ้างอย่างไรได้ อีกประการหนึ่ง ตาม
เรื่องในตำนานที่กล่าวว่า เมื่อพระองค์เสด็จกลับไปประทับภายใต้
ร่มไม้ชบาลนิโครธ ได้ทรงดำริถึงธรรมที่พระองค์ได้ตรัสรู้แล้วว่าเป็น
ของลึก ยากที่บุคคลผู้ยินดีในอาลัยจะตรัสรู้ตามได้ แต่อาศัยพระ
กรุณาในหมู่มสัตว์ จึงทรงพิจารณาคุณ ก็ทรงทราบด้วยพระปัญญาว่า
บุคคลผู้ควรจะรู้ทั่วถึงได้มีอยู่ แล้วจึงทรงตั้งพระหฤทัยในที่จะแสดง
ธรรมสั่งสอนมหาชน ดังนี้ ก็เป็นพยานให้เห็นชัดว่า พระองค์ไม่ใช่
เป็นคนตื่น ไม่ใช่เป็นคนอยากอวด ถ้าเป็นเช่นนั้นท่านว่า พระดำริเช่น
นั้นบอกความท้อพระหฤทัยอยู่ในตัวแล้วในการที่จะทรงแสดงธรรม แต่
หากทนมพระกรุณาไม่ไหวต่างหาก จึงไม่เหลียวแลถึงความเหน็ดเหนื่อย
ที่ได้ตรากตรำมา.

ถ. ธรรมดาประวัติหรือตำนาน โดยมากผู้แต่งมักกล่าวถึงแต่เรื่องจะเป็นขึ้นเป็นอัน สำหรับไว้ชูเกียรติเจ้าของบ้าง เป็นแบบอย่างในทางประพจน์และวิธีดำเนินการของผู้อื่นบ้าง ในพระพุทธประวัติตอนที่กล่าวถึงอุปกาศิก เดินสวนมาพบสมเด็จพระศาสดากลางทางแล้วสนทนากันเล็กน้อยถึงเรื่องครูบาอาจารย์ แล้วต่างก็หลีกจากกันไป ในตอนนี้มีเรื่องที่เป็นขึ้นเป็นอันอะไรหรือ ท่านจึงนำมากล่าวประดับประวัติของสมเด็จพระศาสดาไว้?

ค. ธรรมเนียมแต่งประวัติ เมื่อมีอะไรในระหว่าง จำต้องลงไว้ ที่จริงข้อนี้ก็ขึ้นเป็นอัน เพราะภายหลังท่านว่า อุปกาศิกได้มาเฝ้าพระศาสดา ฟังธรรมได้บรรลุอนาคามีผล เพราะการที่สนทนากันนั้นเป็นปัจจัย และการที่ได้เห็นพระพุทธเจ้านั้น จัดเป็นทัสนานุตรริยะ.

๑๕/๑๑/๖๒

ด. ผู้ที่ได้พบหรือสนทนากับพระพุทธเจ้า บางคนก็ได้รับผลแห่งพระศาสนา บางคนก็ไม่ได้รับผลอะไรเลย ดังนี้ มีตัวอย่างบ้างหรือไม่?

ค. มีมากทั้ง ๒ เช่นพราหมณ์หุทุกชาติและอุปกาศิกเป็นต้น ไม่ได้รับผลอะไรเลย พระปัญจวัคคีย์เป็นต้น ได้บรรลุอรหัตผล.

๒๔๓๖-๒๕๑๑

ด. ในปีแรกตรัสรู้ พระบรมศาสดาเสด็จจำพรรษาที่ไหน? และได้ทรงทำอะไร ให้เป็นประโยชน์สมแก่ความที่พระองค์เป็นพระสัมมาสัมพุทธะ ซึ่งควรใส่ใจไว้เป็นแบบอย่าง?

ด. เสด็จจำพรรษาที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ได้ทรงแสดง

ธรรมและประทานอุปสมบทแก่พระสาวกให้บรรลุพระอรหัตผล ๖๐ องค์
จนได้ทรงส่งไปประกาศพระศาสนา กับทั้งได้ให้มารดาบิดาและภรรยา
แก่พระยสะถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ เป็นอุบาสิกา นี่เป็น
พุทธกิจที่ทรงบำเพ็ญในพรรษาตรัสรู้ใหม่.

๒๔๖๕

ด. ในพรรษาแรก ตรัสสอนธรรมอะไรบ้าง ?

ด. ๑. ชัมมจักกัปปวัตตนสูตร. ๒. อนัตตลักขณสูตร. ๓. อนุ-
ปุพพิกขา. ๔. อริยสัจ. ๕. ปกิณณกเทศนา.

๒๓/๘/๗๒

ด. พระปัญจวัคคีย์คือใคร ? ออกบำเพ็ญพรตตามพระศาสดา
ด้วยประสงค์อะไร ?

ด. พระปัญจวัคคีย์ คือพวกบรรพชิต ๕ รูป คือโกณฑัญญะ ๑
วัปปะ ๑ ภัททิยะ ๑ มหานามะ ๑ อัสสชิ ๑ แต่เดิมเป็นพราหมณ์
ได้เห็นบ้างได้ยินบ้าง ว่าพระมหานุรุขมีลักษณะต้องตามมหาปุริส-
ลักษณะพยากรณ์ศาสตร์ จึงมีความเคารพนับถือและเชื่อในพระองค์
เป็นอันมาก เมื่อพระองค์เสด็จออกทรงผนวช พราหมณ์ทั้ง ๕ คน
นั้นดำริเห็นบรรพชาของพระมหานุรุข จักไม่เลวทรามเสื่อมเสียจาก
ประโยชน์ คงมีผลแก่ผู้อื่นด้วย มีหวังอยู่ว่า ถ้าพระองค์ได้บรรลุ
ธรรมพิเศษแล้ว จักทรงสั่งสอนให้ตนบรรลุธรรมบ้าง จึงพากัน
ออกบวชตามพระมหานุรุข คอยเฝ้าอยู่ปฏิบัติทุกเช้าค่ำ.

๒๕/๑๒/๕๘

ก. พระปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ รูป ๆ ไหนที่ปรากฏแน่นอนว่า มีอายุ
แก่กว่าพระพุทธเจ้า ข้อนี้มีอะไรเป็นเครื่องอ้าง ?

ข. พระอัญญาโกณฑัญญะมีอายุแก่กว่าพระพุทธเจ้า เพราะ
ปรากฏตามตำนานว่า เมื่อพระพุทธเจ้าประสูติได้ ๕ วัน มีการเลี้ยง
พราหมณ์ ๑๐๘ ซึ่งมีโกณฑัญญะพราหมณ์หนุ่ม รวมอยู่ในจำนวนนี้ด้วย.

๒๔๖๖

ก. รู้ว่าพระอัญญาโกณฑัญญะมีอายุแก่กว่าพระศาสดาเมื่อเป็น
เช่นนั้น อย่างไรจึงยอมตนลงเป็นศิษย์ง่าย ๆ ตั้งแต่ครั้งยังไม่ได้ตรัสรู้ ?

ข. มีคำเล่าว่า ท่านเป็นพราหมณ์ผู้หนึ่ง ในจำนวนพราหมณ์
ผู้ตรวจพระลักษณะของพระศาสดา เมื่อประสูติใหม่ แล้วพยากรณ์ว่า
มีคติเป็น ๒ คืออยู่เป็นฆราวาสจักเป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช ออก
ผนวชจักได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ครั้นพระศาสดาเสด็จออกผนวช
จึงเชื่อตามคำรับมหาบุรุษลักษณะพยากรณ์ศาสตร์ จึงออกบวชตาม และ
เพื่อบุญฐานพระองค์มา เมื่อได้ธรรมจักขุแล้วเป็นอันสิ้นมานะ
อยู่เอง.

๘/๑๑/๖๐

ก. รัตตัญญภาพ เป็นคุณสมบัติดีอย่างไร พระศาสดาจึงทรง
ปรารภถึง และตรัสยกย่องพระอัญญาโกณฑัญญะไว้ว่า เป็นยอด
แห่งภิกษุผู้ทรงคุณสมบัติอย่างนี้ ?

ข. ผู้บวชมาก่อน ย่อมพบเห็นและได้ยินได้ฟังมามาก ย่อม
ทรงจำธรรมเนียมและธรรมวินัยไว้ได้มาก จึงเป็นคุณสมบัติอย่างดี

อย่างไรถึงในครั้งนั้นที่ยังไม่ได้ใช้หนังสือเลย แม้ในทุกวันนี้ คนมีอายุที่ เป็นผู้รู้เห็นการณ์ไกล ก็ยังเป็นที่ยินยอมของคนทั้งหลายอยู่ พระศาสดาทรงยกย่องพระอัญญาโกณฑัญญะว่าเป็นยอดในฐานะนี้ ก็ด้วยอธิบายอย่างนี้.

๘/๑๑/๖๐

ถ. พระองค์เทศนาสั่งสอนแก่ใครก่อน ? และใครได้เห็นธรรมก่อน และเห็นอย่างไร ?

ค. ทรงเทศนาสั่งสอนโปรดภิกษุปัญจวัคคีย์ก่อน. พระอัญญาโกณฑัญญะหัวหน้าพวกภิกษุปัญจวัคคีย์ได้ดวงตาเห็นธรรม. เห็นว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่ง คือสภาพที่ปัจจัยประชุมแต่งทั้งหลาย ล้วนเป็นทุกข์ ไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตนทั้งสิ้น มีความเกิดเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งหมด มีความดับเป็นธรรมดา.

๙/๘/๕๕

ถ. ตั้งแต่ตรัสรู้แล้วพระองค์ได้ทรงทำกิจของพระพุทธเจ้าอย่างไร เป็นครั้งแรก ?

ค. ได้ทรงแสดงพระธรรมเทศนา ที่เรียกว่าพระธรรมจักรแก่ภิกษุปัญจวัคคีย์.

๑๓/๑๒/๕๖

ถ. เหตุใดจึงทรงเลือกแสดงธรรม แก่พวกบรรพชิตด้วยกันก่อน ?

ค. เพราะบรรพชิตได้อบรมมาในทางปฏิบัติมากแล้ว เหมือน

แบบประกอบนักธรรมตรี - ประมวลปัญหาและเฉลยพุทธประวัติ - หน้าที่ 90
ดอกบัวที่เกิดขึ้นพ่นน้ำแล้ว พอได้รับศรีพระอาทิตย์ก็จักบาน.

๒๕/๑๒/๕๘

ถ. ในพรรษาตรัสรู้ใหม่ ได้ทรงทำอะไรให้เป็นประโยชน์สมแก่
ความที่พระองค์เป็นพระสัมมาสัมพุทธะ ซึ่งควรสนใจไว้เป็นอย่างดี ?

ต. นับแต่วันขึ้น ๑๔ ค่ำแห่งเดือนอาสาฬหะ คือเดือน ๘ เสด็จ
ไปสู่อิสิปตนมฤคทายวัน เสด็จจำพรรษาอยู่ ณ ที่นั้น จนถึงทรง
ส่งสาวกไปประกาศพระศาสนา พระองค์ก็เสด็จไปตำบลอุรุเวลา
ที่ควรสันนิษฐานว่าออกพรรษาแล้ว. ในระยะกาลนี้ ได้ทรงแสดง
ธรรมและประทานอุปสมบทแก่สาวกให้บรรลุพระอรหัตผล ๖๐ องค์
คือภิกษุปัญจวัคคีย์ ๕ พระยสะ ๑ สหายของพระยสะพวกก่อน ๔
พวกหลัง ๕๐. ให้มารดาบิดาและภรรยาเก่าของพระยสะถึงพระรัตน-
ตรัยเป็นสรณะ เป็นอุบาสก ๑ เป็นอุบาสิกาขึ้นในโลกที่แรก ๒, พระ
องค์ได้ทรงบำเพ็ญพุทธกิจสมแก่ความที่เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ใน
พรรษาตรัสรู้ใหม่ ดังนี้.

๑๐/๑๑/๕๘

ถ. ประถมเทศนาชื่อว่าอะไร ? ทรงแสดงเมื่อไร ? ที่ไหน ?

ต. ประถมเทศนาชื่อว่าธัมมจักกัปปวัตตนสูตร. ทรงแสดง
เมื่อวันเพ็ญเดือน ๘ พรรษาแรกที่ตรัสรู้. ทรงแสดงที่ป่าอิสิปตน-
มฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี.

ส. ป.

ถ. เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จไปถึงพวกปัญจวัคคีย์แล้ว ตาม

ตำนานกล่าวว่า พวกปัญจวัคคีย์ยังแสดงอาการไม่เคารพพระผู้มีพระภาค เธอแสดงอาการอย่างไร จึงว่าไม่เคารพ ? จงแสดง.

๓. ที่จะยกขึ้นแสดงให้เห็นได้ก็คือ เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จไปถึงแล้ว พวกปัญจวัคคีย์ยังใช้ถ้อยคำพูดกับพระผู้มีพระภาคว่าอาวุโส.

ส.ป.

๔. เมื่อเสด็จไปถึงก็แสดงธรรมทีเดียวหรือ ๆ ว่ายังได้ไปพักผ่อนเสียก่อน จึงทรงแสดง ?

๕. เมื่อเสด็จไปถึงยังไม่ได้แสดงธรรมทีเดียว แต่จะว่าทรงพักผ่อนก็ไม่ได้ เพราะเมื่อเสด็จไปถึงยังต้องไปโต้ตอบกับพระปัญจวัคคีย์อยู่อีก ด้วยเหตุที่ปัญจวัคคีย์ยังไม่เชื่อว่าได้ตรัสรู้ ต่อเมื่อปัญจวัคคีย์มีความเชื่อบ้างแล้ว จึงทรงแสดงธรรม.

ส.ป.

๖. พระองค์ทรงทำอย่างไร พวกปัญจวัคคีย์จึงมีความเชื่อในการตรัสรู้ของพระองค์ ?

๗. เมื่อพระองค์ตรัสบอกว่า เราได้ตรัสรู้มฤตธรรมโดยชอบเองแล้ว เหล่าปัญจวัคคีย์ไม่เชื่อ พระองค์จึงให้พวกปัญจวัคคีย์ตามระลึกถึงความหลังว่า วาจาเช่นนี้เราได้เคยกล่าวบ้างไหนในกาลก่อน เมื่อปัญจวัคคีย์ลองนึกดู ก็นึกได้ว่า วาจาอย่างนี้ไม่เคยมีเลย จึงทำให้มีความเชื่อขึ้นบ้าง.

ส.ป.

๘. ประถมเทศนาแสดงโดยใจความมีวาสาอย่างไรบ้าง ?

ด. อย่างนี้ เบื้องต้นทรงแสดงที่สุด ๒ อย่างว่า บรรพชิตไม่ควรเสพ แล้วทรงแสดงมัชฌิมาปฏิทาที่บรรพชิตควรเสพว่า เป็นทางที่จะให้บรรพชิตปฏิบัติได้ ต่อนั้นก็ทรงแสดงของจริง ๔ อย่างแล้วตรัสว่าพระองค์ได้รู้เห็นของจริง ๔ อย่างนั้นแล้ว ในที่สุดทรงแสดงวิมุตติซึ่งเป็นผลแห่งการรู้ของจริงนั้น.

๒๕/๘/๖๓

ด. ประถมเทศนาทรงติเตียนอรรถกถาญาณุโยค ส่วนพระองค์ได้ทรงประกอบมานาน จะบริหารว่ากระไร ?

ด. เพราะทรงประกอบมาเป็นนาน ไม่สำเร็จประโยชน์อะไร จึงได้ทรงติ.

๑๓/๑๑/๕๓

ด. จงยกอุทาหรณ์มาแสดงให้เห็นว่า พระบรมศาสดาทรงสั่งสอนเพื่อให้พุทธศาสนิกบริษัทปรารถนาเกิดความตาย และสุขทุกข์ถูกทางแล้วและดำเนินปฏิปทาอย่างไร ?

ด. อุทาหรณ์ที่จะพึงแสดงในข้อนี้ เช่นที่พระองค์ทรงแสดง อริยสัจ ๔ คือทรงแสดงว่า ความเกิดและความดับย่อมเป็นไปตามเหตุ ความเกิดจะมีก็มีเพราะเหตุเกิด ความดับจะมีก็มีเพราะเหตุดับ ความเกิดความตายและสุขทุกข์ก็ล้วนอยู่ในอำนาจแห่งเหตุ แล้วทรงแสดงมรรคาอันเป็นทางกลาง ไม่ให้ตกไปข้างย่อหย่อนเลวทราม ไม่ให้ตั้งเครียดจนถึงต้องลำบากเปล่าหาประโยชน์มิได้ เพื่อให้พุทธศาสนิกบริษัทยึดถือเป็นปฏิปทาแห่งตน หรือเช่นที่ทรงแสดงว่า

อิฏฐผลไม่เป็นสิ่งอันบุคคลจะพึงได้ด้วยความปรารถนา และอันวอน
ยอมได้ด้วยปฏิบัติอันเป็นเหตุและผลนั้น ๆ เอง แล้วทรงชักนำให้
ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท.

๑๖/๑๑/๕๘

ถ. พระบรมศาสดาปรากฏตามพระพุทธประวัติว่า เมื่อทรง
พระเยาว์ก็ได้ทรงรับการศึกษาในสำนักครุวิศวามิตร เมื่อทรงบรรพชา
แล้วก็ได้ทรงศึกษาในสำนักอาฬารดาบสและอุทกดาบส แต่ในใจ
ได้รับคำยกย่องแห่งพุทธศาสนิกชนทั่วไปว่า ตรัสรู้ชอบโดยลำพัง
พระองค์เอง ปราศจากครูสั่งสอน แม้พระองค์เองก็ตรัสเช่นนั้น ดัง
ปรากฏในประณมเทศนา ?

ต. อันผู้เกิดมา ถ้าไม่ได้รับการศึกษาอะไรเลยแล้วจะฉลาด
ขึ้นเองนั้นเป็นอันมิไม่ได้ อันการศึกษา ก็คือการเรียนสำเนียง
ตามที่พบปะความคิดความเห็นของผู้อื่นมาเป็นเครื่องเทียบเคียง เพื่อ
จะได้ใช้ปัญญาพิจารณาให้ได้ความรู้ความเข้าใจละเอียดยิ่งขึ้น อัน
บุคคลผู้เรียนรู้อย่างไรแล้วก็ถือแบบคงแต่ตามลัทธินั้น คนนั้นชื่อว่า
รู้เพราะครูสอนรู้เพราะการเรียน ถ้าหากพระบรมศาสดาเป็นเช่นนั้น
พระองค์ก็ทรงเป็นพระราชารองแผ่นดินหรือดาบสเท่านั้น ไม่อาจ
ทำประโยชน์อันยิ่งใหญ่แก่โลกนี้ แต่เพราะพระองค์ได้รับการศึกษาแล้ว
ยังไม่พอพระหฤทัยเพียงเท่าการศึกษานั้น จึงทรงมุ่งหาพระสัมมา-
สัมโพธิญาณต่อไป จนเป็นเหตุให้พระองค์ได้ความรู้อย่างสูงสุดใน
ธรรมซึ่งไม่ได้เรียนมาจากผู้อื่น ดังมีคำปรากฏในประณมเทศนาว่า

"ภิกษุทั้งหลาย ดวงตา ญาณ ปัญญา วิทยา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา ในธรรมที่เราไม่ได้เคยฟังมาแล้ว" เพราะเหตุนี้จึงมีพระนามปรากฏโดยพระคุณนิมิตว่า "พระสัมมาสัมพุทธะ."

๑๖/๑๑/๕๕

ถ. ความเกิด ความแก่ ความตายเป็นต้น เป็นทุกข์อย่างหนึ่ง ๆ ดังนี้ตรัสอยู่แล้วในทุกข์อริยสัจตอนต้น แต่ตอนหลังตรัสโดยใจความว่า ญาณปীชาได้เกิดแก่เรา ในธรรมทั้งหลายที่เราไม่ได้เคยฟังมาแล้ว ในก่อนว่า ข้อนี้ทุกข์ ซึ่งเป็นความปฏิเสธ ๒ ตอนนี้นำประสงค์ความต่างกันอย่างไร ?

ต. ประสงค์ความต่างกันอย่างนี้ ตอนต้นประสงค์ความโดยสมมติว่า ผู้นี้เกิด ผู้นั้นแก่ ผู้โน้นตาย เป็นต้น โดยเฉพาะไม่ทั่วไป. ตอนหลังประสงค์ความโดยปรมัตถ์ว่า เบญจขันธ์หมดทุกส่วนเป็นทุกข์ และประสงค์เอาความรู้เห็นเบญจขันธ์เป็นทุกข์อยู่อย่างเดียว ไม่กลับเป็นสุขในกาลบางที ดังสามัญชนเห็น.

๒๖/๘/๓๐

ถ. ทรงแสดงฉัมมจักกัปปวัตตนสูตรแก่ใคร? ที่ไหน? มีผลและอศรรย์อย่างไรบ้าง?

ต. แก่พระปัญจวัคคีย์. ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน. พระอัญญาโกณฑัญญะเกิดดวงตาเห็นธรรม หมั่นโลกธาตุดุสเสถียรสละท้าวหน้าไหวถึงพรหมโลก.

๒๔๓๑

ถ. พระภิกษุปัญจวัคคีย์ ได้บรรลุพระโสดปัตติผลและพระอรหันต์พร้อมกันหรือ ๆ เร็วช้ากว่ากันอย่างไร ?

ด. พร้อมกันบ้าง ไม่พร้อมกันบ้าง คือพระโสดปัตติผล พระอัญญาโกณฑัญญะได้บรรลุรูปเดียวเป็นประถม พระวัปปะ พระภัททิยะ ได้บรรลุในวันต่อมา ส่วนพระมหานามและพระอัสสชิ ได้บรรลุภายหลัง แต่การบรรลุพระอรหันต์ผลนั้นพร้อมกันทุกรูป.

๒๔๗๘

ถ. พระปัญจวัคคีย์เป็นผู้สมควร เมื่อได้สดับธรรมจักกัปปวัตตนสูตร น่าจะสำเร็จเป็นพระอรหันต์ทั้งหมด กลับไม่มีใครสำเร็จเป็นแต่พระอัญญาโกณฑัญญะได้สำเร็จเพียงองค์เดียว ข้อนี้เป็นอย่างไร ?

ด. อนุमानว่า น่าจะมีตถาคตโพธิสัทธาไม่เต็มที เพราะในเบื้องต้นได้โต้แย้งกันแล้ว เมื่อเถียงไม่ขึ้นก็นิ่งปล่อยให้เทศนา ครั้นได้สดับเทศนาแล้ว สันธิทริยจึงบริบูรณ์ ถ้าเฉลยโดยทำนองกำปั้นทุบดิน ก็ตอบว่า เพราะมีอินทริยยังไม่บริบูรณ์.

๖/๘/๖๑

ถ. มีเกณฑ์อย่างไรหรือ สมเด็จพระบรมศาสดาจึงยกเอาพระฉัมมจักกัปปวัตตนสูตรขึ้นเทศนาก่อนสูตรอื่น มีผลอย่างไรแก่พระองค์บ้างหรือไม่ ?

ด. มีเกณฑ์ที่จะได้ทรงประกาศพระสัมมาสัมโพธิญาณ ตาม

พุทธประเพณี ซึ่งเทียบด้วยจักรรัตนประภาศความเป็นจักรพรรดิราช มีผลทำให้พระองค์ทรงเบิกบานพระหฤทัย เพราะพระอัญญาโกณฑัญญะเป็นพระสาวกองค์แรกที่ได้บรรลุโลกุตระธรรม เป็นพยานแห่งความตรัสรู้ และสำเร็จความตั้งพระหฤทัยของพระองค์ เป็นอันว่า ทรงยังความเป็นพระสัมมาสัมพุทธะให้สำเร็จบริบูรณ์ ด้วยเทศนาโปรดผู้อื่นให้รู้ตามได้ด้วยอย่างนี้.

๑๔/๕/๖๓

ก. พระปัญจวัคคีย์ ๕ คือใครบ้าง ? และท่านสำเร็จมรรคผลเบื้องต้นถึงเบื้องสูง เพราะฟังพระธรรมเทศนาอะไร ?

ข. พระปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ คือ พระอัญญาโกณฑัญญะ ๑ พระวัปปะ ๑ พระภัททิยะ ๑ พระมหานามะ ๑ พระอัสสชิ ๑. พระอัญญาโกณฑัญญะสำเร็จพระโสดาปัตติผล เพราะฟังพระธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ส่วนท่านทั้ง ๔ สำเร็จพระโสดาปัตติผล เพราะฟังปฎิธกเทศนาในระหว่าง ในที่สุดท่านทั้ง ๕ ได้สำเร็จพระอรหัตผล เพราะฟังพระธรรมเทศนานัตตลักษณะสูตรพร้อมกัน.

๒๕/๘/๖๓

ค. วันอาสาฬหบูชา มีในวันกี่ค่ำเดือนไหน ? มีความสำคัญอย่างไร จึงได้ถือเป็นวันสำคัญในพระพุทธศาสนา ? โปรดอธิบาย.

ง. มีในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ ฯ สำคัญคือ คล้ายกับวันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนา แก่เบญจวัคคีย์ ครั้นจบลง โภณฑัญญะหัวหน้าเบญจวัคคีย์ได้บรรลุโสดาปัตติผล แล้วได้บวช

เป็นพระอริยสาวกองค์แรก จึงเป็นอันว่า พระรัตนตรัย คือพระพุทธ
พระธรรม - พระสงฆ์ ได้มีครบบริบูรณ์ในวันนั้น จึงได้ถือวันเพ็ญเดือน
อาสาฬหะ คือขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ เป็นวันบูชาพระรัตนตรัยเป็นพิเศษ
ด้วยเหตุนี้จึงเรียกโดยย่อว่า "วันอาสาฬหบูชา" และได้ถือเป็นวันสำคัญ
ในพระพุทธศาสนาสืบมาทุกปี.

ศ.อ.น.

ถ. ธรรมจักขุ คือดวงตาเห็นธรรมอย่างที่เกิดแก่พระโณ-
ทัณฑุญะ ท่านกล่าวว่า เป็นโลกุตระธรรมอย่างหนึ่ง ผู้ใดธรรมนี้จะ
จัดเป็นพระอริยบุคคลชั้นไหน ? และเรียกท่านว่าอย่างไร ?

ต. ชั้นต่ำ. เรียกท่านว่าพระโสดาบัน.

๑๕/๑๑/๖๒-๑๓/๕/๖๖

ถ. ผู้ที่ได้ธรรมจักขุนั้น มีความเห็นอย่างไรเกิดขึ้น ? และใคร
เป็นผู้ได้ก่อน ?

ต. มีความเห็นว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรม สิ่งนั้น
ทุกอย่างมีความดับเป็นธรรม. พระอัญญาโณทัณฑุญะเป็นผู้ได้ก่อน.

๔/๓/๖๐

ถ. คำว่า "ธรรมจักขุ (ดวงตาเห็นธรรม)" และคำว่า
"ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร (สูตรที่หมุนล้อแห่งธรรม)." ทั้ง ๒ นี้มี
ความหมายอย่างไร ?

ต. ธรรมจักขุ หมายความว่า โสดาปัตติมรรค ส่วนธัมมจัก-
กัปปวัตตนสูตร หมายความว่า พระธรรมเทศนาครั้งแรกที่พระ-

พุทธเจ้าทรงแสดง เปรียบด้วยจักรรัตนของพระเจ้าจักรพรรดิ.

๒๔๖๖

ถ. พระอัญญาโกณฑัญญะ เมื่อเป็นพราหมณ์ยังไม่ได้บวชใน
พระพุทธศาสนา ท่านมีชื่อจริงว่าอย่างไร ? และที่มีชื่อว่าอัญญา-
โกณฑัญญะ นั้น เพราะอะไร ?

ต. เมื่อเห็นพราหมณ์ท่านมีชื่อจริงว่า โกณฑัญญพราหมณ์ ๆ
ที่มีชื่อว่า อัญญาโกณฑัญญะ นั้น เพราะเมื่อท่านได้ฟังปฐมเทศนาได้
ดวงตาเห็นธรรม พระบรมศาสดาทรงทราบที่ท่านได้ดวงตาเห็นธรรม
แล้ว จึงทรงเปล่งพระอุทานว่า โกณฑัญญะได้รู้แล้วหนอ ๆ เพราะ
พระอุทานว่า อัญญาสิ ๆ ที่เป็นภาษามคธ คำว่าอัญญาโกณฑัญญะ
จึงได้เป็นชื่อของท่านตั้งแต่กาลนั้นมา.

๑๐ ธ.ค. ๒๕๑๑

ถ. พระสาวกผู้ได้ตรัสรู้ธรรม ไม่จำเพาะแต่พระอัญญาโกณฑ-
ัญญะ โฉนพระบรมศาสดาจึงทรงเปล่งอุทานว่า อัญญาสิ ๆ จำเพาะ
แต่พระองค์เดียวเล่า ? จงออกความเห็นให้เต็มที่.

ต. เพราะพระอัญญาโกณฑัญญะเป็นพระสาวกองค์แรก ที่ได้
ตรัสรู้ธรรม เป็นพยานของความสำเร็จแห่งความตั้งพระหฤทัยของพระ
องค์ ก็เป็นธรรมดาอยู่ ผู้ทำกิจการอะไรที่รู้สึกว่ายาก เมื่อบากบั่นกระ
ทำไปจนเห็นฝั่งแห่งความสำเร็จ ก็ย่อมจะเกิดความเบิกบานว่า "ได้
การ" หรือออกอุทานว่า "สำเร็จ" ซื่อนี้มันใด พระองค์ผู้ทรงบำเพ็ญ
พระบารมีมา กว่าจะสำเร็จด้วยแสนยากแสนลำบาก ก็เพื่อว่าจะได้ทรง

แสดงธรรมสั่งสอนสัตว์ให้ได้ตรัสรู้ตาม และได้ทรงพระพุทธรูปไว้ด้วย
แล้วว่า พระธรรมที่พระองค์ตรัสรู้เป็นของลึก ยากที่สัตว์จะตรัสรู้ได้
แต่อาศัยพระกรุณาจึงได้ตั้งพระเหตุถึงกับทอดพระชนม์ลงไปในการ
ทรงแสดงธรรมสั่งสอนสัตว์ ความตั้งพระเหตุทัยของพระองค์จะเป็นผล
สำเร็จได้ ก็ด้วยมีผู้ตรัสรู้ตามไม่มากเพียงผู้หนึ่ง ก็เป็นอุทาหรณ์ที่จะ
ตรัสสอนผู้อื่นได้ เพราะผู้หนึ่งรู้ได้ ก็นำที่อีกผู้หนึ่งจะรู้ได้ต่อ ๆ ไป
ผู้ตรัสรู้ตามองค์แรกเป็นสำคัญ ที่จะให้ได้สันนิษฐานว่าสำเร็จ พระ
อัญญาโกณฑัญญะเป็นพระสาวกองค์แรกที่ได้ตรัสรู้ธรรม เป็นพยาน
ของความสำเร็จแห่งความตั้งพระเหตุทัยของพระองค์ จึงได้ทรงเปล่ง
อุทานว่า "อัญญาสิ ะ" แทนที่จะตรัสว่า "ได้การ ะ" หรือทรง
เปล่งอุทานว่า "สำเร็จ ะ" แม้ข้อนี้ก็ฉันทัน

๑๓/๑๑/๕๓

ถ. แม้ในยุคต้นก่อนพุทธกาล คนทั้งหลายก็สนใจในทางธรรม
มาแล้วมิใช่หรือ แต่ไหนจึงไม่ปรากฏว่ามีผู้ล่วงทุกข์อันแท้จริงได้ เมื่อ
พระศาสดาได้ตรัสรู้แล้ว ตรัสเทศนาชี้อุบายให้พ้นทุกข์ไว้อย่างไร ?
จงอ้างที่มา.

ค. ถูกแล้ว แต่เพราะยังไม่รู้จักจุดที่ประสงค์ ต่อเมื่อพระศาสดา
ของเราได้ตรัสรู้แล้วได้ทรงชี้อุบายว่า ทุกข์จะเกิดขึ้นก็เพราะตัณหา
ตัณหาจะดับได้ก็เพราะปฏิบัติตามทางมัชฌิมาปฏิปทา ดังปรากฏในพระ
ธัมมจักกัปปวัตตนสูตรประถมเทศนา.

๔/๕/๖๖

ก. ทรงแสดงธรรมจักกัปปวัตตนสูตรเมื่อไร ? อยากทราบว่า
ต่อจากนั้นไปอีกกี่วัน จึงทรงแสดงอนัตตลักษณะสูตร ?

ค. ทรงแสดงธรรมจักกัปปวัตตนสูตรเมื่อวันเพ็ญเดือน ๘. และต่อ
ไปอีก ๕ วัน ทรงแสดงอนัตตลักษณะสูตร คือวันขึ้น ๕ ค่ำ เดือน ๘
ในครั้งนั้น เท่ากับแรม ๕ ค่ำ เดือน ๘ ในบัดนี้.

๒๑/๘/๓๓

ก. พระศาสดาทรงแสดงอนัตตลักษณะสูตร แก่ใคร ที่ไหน ใจ
ความแห่งพระสูตรนั้นว่าด้วยเรื่องอะไร ?

ค. แต่พระเบญจวัคคีย์ ๕ ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมือง
พาราณสี ๕ มีใจความว่าด้วยเรื่อง รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ
เป็นอนัตตา ไม่ใช่ตน.

๒๔ ธ.ค. ๒๕๒๐

ก. พระปัญจวัคคีย์ได้สำเร็จพระอรหัต เพราะได้ฟังธรรมเทศนา
ว่าอย่างไร ?

ค. พระปัญจวัคคีย์ได้สำเร็จพระอรหัต เพราะได้ฟังธรรมเทศนา
เรียกอนัตตลักษณะสูตร ซึ่งมีใจความว่า ร่างกายของเรานี้เป็นของไม่เที่ยง
มีความดับความทำลายเป็นธรรมดา ก็เมื่อไม่เที่ยงแล้วก็ดับทุกข์ เมื่อ
ดับทุกข์แล้ว จะมาถือว่าเป็นตัวเป็นตน เป็นเราเป็นของเรา ก็เป็น
การไม่สมควร เพราะเหตุได้ฟังธรรมเทศนานี้ พระปัญจวัคคีย์จึงได้
สำเร็จพระอรหัต แต่ท่านได้ฟังโทษของกามสุขัลลิกานุโยคและอิตถกิลม-
ถานโยค และได้ทราบมัชฌิมาปฎิปทาครั้งหนึ่งแล้ว เมื่อเทศนา

ฉัมมจักกัปปวัตตนสูตร.

๑๖/๓/๕๖-๖๕

ถ. เหตุไฉนในพระธรรมเทศนานั้น พระองค์จึงได้ทรงยกตนขึ้น
ปฏิเสธ ?

ต. ในพระธรรมเทศนาอนัตตลักขณสูตร พระองค์ทรงยกตนขึ้น
ปฏิเสธนั้น เพราะความเข้าใจของคนทั่วไปว่า มีธรรมชาติอันหนึ่ง
ซึ่งเรียกว่าอัตตา และแปลว่าตน เป็นสภาพที่ยั่งยืนไม่รู้จักตาย
สิงอยู่ในร่างกายของสัตว์ ถึงคราวมรณะร่างกายเหล่านั้นทรุดโทรมไป
ส่วนอัตตานั้นออกจากร่างกายไปสิงสรีระตั้งขึ้นใหม่ พระองค์ตรัสคัดค้าน
อัตตานี้ เพื่อจะแสดงให้เห็นเหตุและผล เช่นอาศัยอายตนะภายใน
มีจักขุเป็นต้น อายตนะภายนอกมีรูปเป็นต้น ประจวบกันเข้าเกิดเป็น
วิญญาณขึ้น แล้วเกิดสัมผัส เวทนา สัญญา สัญเจตนา วิตก วิจารต่อไป
เป็นไปโดยธรรมดา ใคร ๆ จะปรารถนาฝืนธรรมดาไม่ได้ แต่ยอมว่า
เบญจขันธ์นี้ มีอะไรเป็นมูลเหตุรู้ไม่ได้ ที่เรียกว่าอวิชชา ย่อมไม่ปรากฏ.

๑๖/๓/๕๖-๖๕

ถ. พระปัญญาวัคคีย์ ได้ดวงตาเห็นธรรม และได้อุปสมบท ใน
พระพุทธศาสนา พร้อมกันหรือไม่พร้อมกัน ? อย่างไร ?

ต. พร้อมกันก็มี ไม่พร้อมกันก็มี ๆ อย่างนี้คือ :-

พระอัญญาโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรมและได้อุปสมบทก่อน
เพียงองค์เดียว, ต่อจากนั้น พระวัปปะกับพระภัททิยะ ได้ทั้ง ๒ อย่าง
พร้อมกันสององค์, ต่อจากนั้น พระมหานามะกับพระอัสสชิ ได้ทั้ง ๒

อย่างพร้อมกันสององค์.

อีกนัยหนึ่ง พระอัญญาโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรมและได้อุปสมบทเพียงองค์เดียว ในวันเพ็ญเดือน ๘ ซึ่งเป็นวันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมจักกัปปวัตตนสูตร, อีก ๔ องค์ได้อุปสมบทในวันนั้นเหมือนกัน แต่หลังจากพระอัญญาโกณฑัญญะ, ส่วนการได้ดวงตาเห็นธรรม พระวัปปะได้ในวันแรม ๑ ค่ำ พระภัททิยะได้ในวันแรม ๒ ค่ำ พระมหานามะได้ในวันแรม ๓ ค่ำ พระอัสสชิได้ในวันแรม ๔ ค่ำ เดือน ๘ นั้นเหมือนกัน.

ศ. อ. น.

ถ. ใครเป็นสาวกองค์แรกของพระองค์? และท่านนั้นได้สำเร็จอริยผลภูมิไหนบ้างหรือไม่?

ด. พระอัญญาโกณฑัญญะ. ได้สำเร็จภูมิอรหัต.

๑๕/๑๑/๖๒

ฉ. อะไรเป็นคุณที่สุดแห่งพรหมจรรย์? คุณนั้นพวกไหนได้สำเร็จก่อน ด้วยพระธรรมเทศนาอะไร?

ช. พระอรหัตผลเป็นคุณที่สุดแห่งพรหมจรรย์. คุณนั้นพวกภิกษุปัญจวัคคีย์ได้สำเร็จก่อน ด้วยพระธรรมเทศนาอนัตตลักษณะสูตร.

๓/๑๑/๖๐

ปริเฉทที่ ๗

ส่งสาวกไปประกาศพระศาสนา

ด. จงเล่าประวัติของพระยสะมาให้ฟังโดยย่อ ตั้งแต่ต้นจนถึงได้

ฟังพระธรรมเทศนา ?

ด. ยสะเป็นบุตรเศรษฐีในเมืองพาราณสี มีเรือนอยู่ตามฤดูทั้ง ๓ และมีนางบำเรอพร้อมมูล ไม่มีบุรุษเจือปน วันหนึ่งยสะนอนหลับ ก่อนพวกบริวารและตื่นก่อน เมื่อตื่นขึ้นเห็นอาการของนางบำเรอเหล่านั้นต่าง ๆ กัน ซึ่งไม่เป็นที่ตั้งแห่งความยินดี กลับมีความสังเวชเกิดความรำคาญใจ ถึงออกอุทานว่า ที่นี้วุ่นวายหนอ ที่นี้ขัดข้องหนอ จึงหนีออกจากที่อยู่บ่ายหน้าไปสู่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เวลานั้นพระศาสดาก็กำลังเสด็จประทับอยู่ที่ป่านั้น ในเวลาใกล้รุ่งทรงจงกรมอยู่ในที่แจ้ง ทรงได้ยินเสียงยสะกำลังเดินบ่นมา จึงตรัสเรียกว่า ท่านมานี่เถิด ที่นี้ไม่วุ่นวาย ที่นี้ไม่ขัดข้อง นั่งลงเถิด เราจักแสดงธรรมแก่ท่าน ยสะได้ยินเสียงดังนั้นก็เข้าไปใกล้ "ไหว้แล้วนั่งลง ณ ที่นั้น เมื่อยสะนั่งลงเรียบร้อยแล้ว พระศาสดาจึงตรัสพระธรรมเทศนาอนุบุพพิกขาให้ฟัง.

ส. ป.

ด. พระศาสดาทรงแสดงอนุบุพพิกขานั้น ทรงแสดงอะไรบ้าง ? และมีพระพุทธประสงค์อย่างไรจึงทรงแสดง ?

ด. ทรงแสดง ทานกถา สีลกถา สักกกถา กามาทีนพ และเนกขัมมานิสงค์. มีพระพุทธประสงค์จะฟอกจิตผู้รับเทศนาให้หมดจดเป็นขั้น ๆ ทรงฟอกจากความเห็นแก่ตัวและความตระหนี่ด้วยทานกถา ทรงฟอกจากความประพฤติก้ำพองด้วยสีลกถา ทรงชี้แจงให้พอใจด้วยสักกกถา ทรงฟอกจากความเพิดเพลินในกามด้วยแสดงโทษแห่งกาม อานิสงค์แห่งเนกขัมมะ จนควรรับอริยสังขตนา คุณผ้าอันฟอกดีแล้ว

แบบประกอบนักธรรมตรี - ประมวลปัญหาและเฉลยพุทธประวัติ - หน้าที่ 104
ควรรับน้ำย้อมฉะนั้น.

๔/๓/๖๐-๑๕/๑๑/๖๒

ถ. สมเด็จพระศาสดาทรงเห็นประโยชน์ในธรรมเทศนากัณฑ์นี้
อย่างไรหรือ จึงพอพระหฤทัยเทศนาโปรดใครต่อใครกัน จนเหลือที่
จะจำได้?

ต. ความจริงพระธรรมเทศนากัณฑ์นี้ แม้สมเด็จพระศาสดา
จะเคยทรงแสดงแก่ใครต่อใครมาเป็นอันมากก็ดี ถ้าสังเกตจะเห็นได้ว่า
ที่ทรงแสดงนั้น มักทรงแสดงแต่แก่ผู้ที่แรกน้อมเข้ามาในศาสนา และ
ทั้งยังไม่มีภูมิปฏิบัติติดตัวมาด้วย เช่นพระยสะเป็นตัวอย่าง แต่ถ้าเขา
มีภูมิปฏิบัติมาบ้างแล้ว เช่นพระปัญจวัคคีย์หรือพวกขฤิฑ พระองค์ก็
หาทรงแสดงกัณฑ์นี้ไม่ เมื่อถ้าความจริงเป็นดังที่ว่านี้ การที่พระองค์
พอพระหฤทัยทรงแสดงนั้น ก็คงเป็นเพราะทรงเห็นประโยชน์ในข้อว่า
ทำให้เขาฟังง่ายจับใจเขา เพราะแสดงข้อปฏิบัติตั้งแต่ต่ำไปหาสูงเป็น
ลำดับ ๆ ไป และทั้งสามารถจะพอกใจเขาให้หมดจดเป็นขั้น ๆ ไปได้
จนถึงความแก่นรับอริยสัจเจตสนา คุดผ้าที่พอกดีแล้วควรรับน้ำย้อม
ฉะนั้น.

๑๕/๑๑/๖๒

ถ. พระธรรมเทศนาชื่ออนุปุพพิกธา คืออะไรบ้าง? และพระ
พุทธเจ้าทรงแสดงแก่บรรพชิตหรือคฤหัสถ์? เมื่อทรงแสดงธรรมนี้จบ
แล้ว มักทรงแสดงธรรมอะไรต่อไป?

๑. ปฐมสมโพธิ. ส. ป.

ด. คือ ๑. ทานกถา ๒. สีลกถา ๓. สักกกถา ๔. กามาทินวกถา
๕. เนกขัมมานิสังสกถา. พระองค์มักทรงแสดงแก่ภุชงค์เมื่อจบแล้ว
จึงทรงแสดงอริยสัจ ๔ ต่อไปอีก.

๒๔๖๖

ด. อนุப்புฬิกถานั้นอย่างไรบ้าง ? เหตุไรจึงทรงแสดงเฉพาะแก่
ผู้มีอุปนิสัยจะได้ตรัสรู้ ?

ด. อนุப்புฬิกถามี ๕ อย่าง คือ ทาน ๑ สีล ๑ สวรรค์ ๑
อาทินพ โทษของกาม ๑ เนกขัมมะ คือการบรรพชาหนีออกจากกาม /
การที่พระองค์ทรงแสดงอนุப்புฬิกถาเฉพาะแก่ผู้มีอุปนิสัยนั้น ก็เพราะ
พระองค์เป็นผู้ฉลาดในเทศนาวิธี ฟ้อนผันย้ายตามอุปนิสัยของสัตว์ที่
จะตรัสรู้ได้ด้วยธรรมอย่างไร ถ้าหมู่สัตว์ไม่มีอุปนิสัย ไม่สามารถจะ
ตรัสรู้ได้ พระองค์ก็ไม่ทรงแสดง เปรียบเหมือนดอกบัวซึ่งตั้งอยู่ในน้ำ
ลึก ย่อมจะเป็นรักษาหารของปลาและเต่าเป็นธรรมดา อนึ่ง ผู้มีปัญญา
สามารถจะตรัสรู้ได้โดยฉับพลัน พระองค์ก็ทรงฟ้อนผันสั่งสอนในธรรม
เทศนาสูง ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับทานศีลเป็นต้น เช่นพวกภิกษุปัญจวัคคีย์
ท่านเหล่านี้ล้วนเป็นคฤหบดีอยู่ในราชสกุล มีปัญญารอบรู้มีตำราทาย
มหาปริสตัลลักษณะ และเฉลียวฉลาดในราชกิจและได้ละเขตสถานออกมา
บรรพชา เพื่อแสวงหาความสุขเช่นนี้ พระองค์ก็ทรงสั่งสอนในทาง
ธรรมที่ต่ำเป็นชั้น ๆ ขึ้นไป กว่าจะได้ปัญญาเล็งเห็นธรรม เช่นพระองค์
ทรงแสดงอนุப்புฬิกถาเป็นตัวอย่าง แต่ผู้ที่ไม่มียุปัญญา ไม่สามารถจะ
ตรัสรู้ได้เสียเลย พระองค์ก็ไม่ทรงแสดง.

๓/๘/๕๕

๓/๘/๕๕

๑. ปฐมสมโพธิ ส.ป.

ถ. เทศนากัณฑ์ไหน ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงบ่อย ๆ กว่าเทศนาอื่น ๆ ในประณมโพธิกาล ?

ต. อนุப்புพิกถาและจตุราริยสัง.

๖/๕/๖๑-๑๗๑๕/๖๖

ถ. ผู้ฟังธรรมเทศนาอย่างเดียวกันซ้ำถึง ๒ ครั้ง คือใคร ? ได้บรรลุอะไร ? และมีข้อความอย่างไร ?

ต. คือพระยสะ ฟังครั้งแรกได้บรรลุโสดาปัตติผล ครั้งที่ ๒ ได้บรรลุพระอรหัตผล. และมีข้อความดังนี้ คือ ทานกถา สีลกถา สักกกถา กามาทีนวกถา เนกขัมมานิสังสกถา เรียกว่าอนุப்புพิกถา ในที่สุดทรงแสดงอริยสัง ๔ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค.

๒๔๗๑

ถ. ผู้จะรับพระธรรมเทศนา ต้องพร้อมด้วยองค์อะไรบ้าง พระบรมศาสดาจึงทรงแสดงอนุப்புพิกถา ?

ต. ต้องพร้อมด้วยองค์ ๓ คือ เป็นมนุษย์ ๑ เป็นภคุหัสดี ๑ มีอุปนิสัยแก้กล้าควรบรรลุโลกุตระคุณในที่นั้น ๑ ฉะนี้แล้ว จึงทรงแสดงอนุப்புพิกถา.

๒๑/๘/๖๕-๒๕๑๕

ถ. สังฆรัตนะอุบัติขึ้นในโลกเมื่อไร ?

ต. สังฆรัตนะเกิดขึ้นในโลก เมื่อสมเด็จพระบรมศาสดายังพระ

๑. ปฐมสมโพธิ. ส. ป.

ธรรมจักรให้เป็นไป.

๑๑/๘/๖๖

ก. ใครเป็นคนแรกผู้รับนับถือพระรัตนตรัย แต่ไม่บวช เรียกว่าอะไร ?

ค. ฝ่ายชาย บิดาพระยสะผู้เป็นเศรษฐีในเมืองพาราตี เป็นคนแรก เรียกว่าอุบาสก ฝ่ายหญิง ภรรยาเก่าของพระยสะกับมารดาพระยสะที่เป็นภรรยาท่านเศรษฐี เป็นคนแรก เรียกว่าอุบาสิกา.

๑๑/๙/๕๖

ก. พระรัตนตรัยที่ท่านอุปมาด้วยปิ่น ๓ กระบอกฟิงกันอยู่ไม่ลืมนั้น อธิบายอย่างไร ?

ค. โดยอธิบายว่า พระรัตนตรัยต้องอาศัยกันเนื่องกัน พรากรจากกันไม่ได้ คือพระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้พระธรรม พระสงฆ์เป็นสาวกของพระพุทธเจ้าปฏิบัติตามพระธรรมที่พระองค์ตรัสสอน อีกนัยหนึ่งถ้าจะมีแต่พระธรรมอย่างเดียว อีก ๒ รัตนะไม่มี พระธรรมก็ไม่ปรากฏแก่โลก เพราะไม่มีผู้รู้และปฏิบัติตาม ถ้าจะมีแต่ ๒ รัตนะข้างต้น พระสงฆ์ไม่มี ความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็จะไม่ปรากฏเต็มที เพราะขาดพระพุทธกิจ และประโยชน์ก็มีน้อยนิด เฉพาะมีแก่พระพุทธเจ้าเท่านั้น ไม่แผ่ไพศาลทั่วไปแก่สัตว์โลกเป็นอันมาก เพราะเหตุนั้น พระรัตนตรัยจึงพรากรจากกันไม่ได้ ย่อมเนื่องกันเหมือนปิ่น ๓ กระบอกฟิงกันอยู่เนื่องกันอยู่ ถ้าเอาออกเสีย ๑ อีก ๒ กระบอกก็ลืมหือมีแต่กระบอกเดียวที่ตั้งอยู่ไม่ได้ ต่อพร้อมกันทั้ง ๓ กระบอกจึงฟิง

กันอยู่ได้ฉะนั้น.

๑๒/๑๑/๕๘

ถ. พระยสะได้รับอุปสมบทด้วยวิธีอย่างไร ? ใครเป็นอุปัชฌายะ อาจารย์ ?

ต. ได้รับอุปสมบทด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทา พระพุทธเจ้าทรงให้อุปสมบทเอง ด้วยพระวาจาว่า ท่านจงเป็นภิกษุมาเถิด ชรรมเรากล่าวดีแล้ว ท่านจงประพฤติพรหมจรรย์เถิด. การที่พระยสะอุปสมบทนี้ เมื่อถือเอาโดยความ ก็คือพระพุทธองค์ทรงเป็นอุปัชฌายะเอง แต่อาจารย์ไม่มี.

ส. ป.

ถ. การอุปสมบทของพระโกณฑัญญะกับพระยสะ ต่างกันหรือเหมือนกันอย่างไร ? ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น ?

ต. เหมือนกันโดยชื่อว่า เอหิภิกขุอุปสัมปทา ต่างกันโดยพระวาจาที่ตรัส ตรัสแก่โกณฑัญญะว่า ท่านจงเป็นภิกษุมาเถิด ชรรมเรากล่าวดีแล้ว ท่านจงประพฤติพรหมจรรย์เถิด เพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบ. ส่วนตรัสแก่พระยสะนั้น คำที่ว่า เพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบไม่มี. ทั้งนี้ เพราะพระยสะได้ถึงที่สุดทุกข์แล้วจึงทูลขออุปสมบท ส่วนโกณฑัญญะยังไม่ถึงที่สุดทุกข์ เป็นเพียงโสดาบันเท่านั้น เพราะฉะนั้น การประทานอุปสมบทจึงต่างกัน.

ส. ป.

ถ. พระบรมศาสดาหลังจากตรัสรู้แล้ว เสด็จรับบิณฑบาตทาน

เสวยพระกระยาหารที่บ้านใครเป็นครั้งแรก? ใครร่วมกันจัดถวาย?

ผู้นั้นเป็นคนสำคัญอย่างไร?

ด. ที่บ้านเศรษฐีบิดาพระยสะ ๗ บิดาและมารดาพระยสะ พร้อมทั้งภรรยาเก่าของพระยสะ ร่วมกันจัดถวาย ๗ คนทั้ง ๑ นั้นเป็นอุบาสกอุบาสิกา ถึงพระรัตนตรัยก่อนกว่าบุคคลอื่นในโลก.

๑๕ ธ.ค. ๒๕๐๒

ด. สหายของพระยสะ ๔ คน ที่มีชื่อคือใครบ้าง? ได้สำเร็จพระอรหัตต์ด้วยกรรมเทศนาชื่อว่าอะไร?

ด. คือวิมล ๑ สุพาหุ ๑ ปุณณชิ ๑ คัมปติ ๑ ได้สำเร็จพระอรหัตต์ด้วยฟังพระกรรมเทศนาอนุปุพพิกาและอริยสัจ ๔.

ส. ป.

ด. ข้อความในพุทธประวัติตอนที่ว่า ครั้งนั้นมีพระอรหันต์ขึ้นในโลก ๑๑ องค์ อยากทราบว่า ท่านทั้ง ๑๑ องค์นั้น คือใคร?

ด. คือพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ๑ พระเบญจวัคคีย์ ๕ คือ โกณฑัญญะ ๑ วัปปะ ๑ ภัททิยะ ๑ มหานามะ ๑ อัสสชิ ๑ และยสะ ๑ วิมล ๑ สุพาหุ ๑ ปุณณชิ ๑ คัมปติ ๑ รวมเป็น ๑๑ ๗

๑๔ ธ.ค. ๒๕๑๔

ด. ติสรณคมนุปลัมปทานั้น ทรงพระพุทธานุญาตเมื่อครั้งไร? ทรงอนุญาติแก่ใคร? ทรงปรารภเหตุอะไร?

ด. ทรงอนุญาติเมื่อครั้งส่งพระสาวกไปประกาศพระศาสนาในตอนแรก ได้ทรงอนุญาติแก่พระสาวกที่ได้ไปเที่ยวประกาศพระศาสนา

นั่นเอง. ทรงปรารถนถึงความลำบากของพระสาวก ผู้เป็นอาจารย์ของ
กุลบุตรผู้จะบรรพชาอุปสมบท เพราะเมื่อยังไม่ทรงอนุญาตการบรรพชา
อุปสมบทนั้น พระสาวกเที่ยวประกาศเผยแผ่ศาสนาไป เมื่อมีผู้เลื่อมใส
ใคร่จะบวช ก็ต้องพากันมาเฝ้าพระผู้มีพระภาค ขอให้ทรงบรรพชา
อุปสมบทให้ ย่อมพากันได้รับความลำบากทั้งอาจารย์และศิษย์ เนื่อง
ด้วยทางกันดารเป็นต้น พรองค์ทรงปรารถนเหตุนี้แล้ว จึงทรง
อนุญาตติสธกมณูปสัมปทา.

ส. ป.

ถ. ธรรมดาว่าผู้เป็นประมุข เมื่อจะส่งผู้แทนไปทำกิจสำคัญ
ในที่ต่าง ๆ มักจะเรียกมาประชุมเพื่อให้โอวาทและตักเตือนหรือแนะนำ
ก่อนแล้วจึงส่งไป สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นับว่าเป็นประมุขของ
พระสงฆ์ ทรงเคยทำเช่นนั้นบ้างหรือไม่? ถ้าเคยทำ ๆ เมื่อไร? และ
ประทานพระโอวาทว่าอย่างไร?

ค. ได้ทรงเคยกระทำมาแล้วเหมือนกัน ๆ เมื่อครั้งจะส่งพระ
อรหันตสาวก ๖๐ องค์ไปประกาศพระศาสนาคราวแรก ๆ ได้ประทาน
พระโอวาทว่า เราได้พ้นจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์และของ
มนุษย์ แม้พวกเธอก็เหมือนกัน พวกเธอจงเที่ยวไปในชนบทต่าง ๆ
เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนเป็นอันมาก แต่อย่าไปทางเดียวกัน ๒
รูป จงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น ในท่ามกลางและในที่สุด จงประ-
กาศพรหมจรรย์อันบริสุทธิ์สิ้นเชิง พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ สัตว์
ทั้งหลายที่มีกิเลสธุลีในปัญญาจักขุน้อยมีอยู่ เพราะโทษที่ไม่ได้ฟังธรรม

ขอมล้อมจากคุณที่ฟังได้ฟังถึง ผู้รู้ทั่วถึงธรรมจักมีอยู่ แม้เราก็จะไป
ตำบลอรุเวลาเสนานิคม เพื่อจะแสดงธรรมเหมือนกัน ดังนี้.

๓ ธ. ก. ๒๕๑๗

ก. เมื่อสมเด็จพระบรมศาสดาเสด็จพุทธดำเนินไปโดยทางที่จะไป
ยังตำบลอรุเวลา ได้เสด็จแวะไปพักอยู่ที่กัปปาสถิกวัน (ป่าไร่ฝ้าย)
ได้ทรงทำอะไรให้เป็นประโยชน์แก่ชนอื่นบ้าง ?

ข. ได้ตรัสเทศนาอนุปพุทติกถาและอริยสัจ ๔ โปรคภททวัคคีย-
กุมาร ๓๐ คน ให้เกิดดวงตาเห็นธรรมแล้ว และประทานเอหิภิกขุ
อุปสมบทแล้ว ได้ส่งไปให้ช่วยประกาศพระศาสนา.

๓. ป.

ก. พระบรมศาสดาทรงเผยแผ่พระศาสนาด้วยวิธีอย่างไร จึง
ขยายได้กว้างขวางและรวดเร็ว ? พวกเราผู้พุทธศาสนิกชนควรช่วยกัน
ทำอย่างไร พระพุทธศาสนาจึงจะดำรงมั่นและเจริญยิ่งขึ้นตลอดกาล
นาน ?

ข. ทรงเผยแผ่พระศาสนาด้วยการเสด็จไปด้วยพระองค์เองก่อน
ครั้งมีสาวกขึ้นพอให้ช่วยประกาศพระศาสนาได้แล้ว ก็ทรงส่งสาวก
เหล่านั้นไปตามนิคมชนบทน้อยใหญ่ เพื่อประกาศพระศาสนา ทั้งพระ
องค์ก็มีได้ทรงหยุด การเผยแผ่พระศาสนาของพระองค์นั้น มักเป็นไปใน
ชนที่มีปัญญา มาก มีกิเลสเบาบาง เป็นหัวหน้าคณะซึ่งเรียกว่าชนชั้นสูง

ก่อน แล้วจึงเลื่อนลงไปในชนชั้นต่ำ แปรจากการเผยแพร่ศาสนาของ ศาสดาอื่น ๆ ซึ่งมักแพร่ไปในชนชั้นต่ำก่อน แล้วจึงเลื่อนไปในชนชั้นสูง หนึ่ง การแสดงธรรม ก็ทรงแสดงให้ผู้ฟังรู้อย่างเห็นจริง ประกอบด้วยเหตุ ผลไม่มีผู้คัดค้านได้ และให้ผู้ฟังได้รับผลจริง ตามภูมิชั้นของตน ๆ มิได้ไร้ผลเลย เพราะอย่างนี้พระศาสนาของพระองค์จึงขยายได้กว้างขวาง และรวดเร็ว.

พวกเราผู้เป็นพุทธศาสนิก ควรตั้งใจศึกษาพระธรรมคำสั่งสอน ของพระองค์ให้รู้ให้เข้าใจแล้ว ปฏิบัติตามให้ถูกต้องและช่วยกันเผยแพร่ พระศาสนา ชักจูงผู้ไม่มีศรัทธาให้มีศรัทธา ผู้มีศรัทธาแล้วให้มียิ่ง ๆ ขึ้น ช่วยกันเกื้อหนุนอัครชิษุบุคคล อย่าให้มีในพระศาสนา ช่วยกันสัง- คายนา ร้อยกรองศาสนธรรมให้เป็นระเบียบแบบแผนแล้ว ตั้งใจช่วย กันรักษาอย่าให้อันตรธานเสื่อมสูญ เมื่อช่วยกันอย่างนี้ พระศาสนาก็ ตั้งมั่นและเจริญยิ่งขึ้นตลอดกาลนาน

๑/๑๐/๗๕

ถ. พระพุทธเจ้าทรงประกาศพระศาสนา ให้แพร่หลายโดยรวดเร็วด้วยอุบายอย่างไร ?

ค. ด้วยอุบายดังนี้ คือ :-

๑. เสด็จไปสั่งสอนเองบ้าง ส่งสาวกไปช่วยบ้าง
๒. ทรงมุ่งแสดงธรรมแก่ผู้ที่เป็นประมุขแห่งมหาชน เช่นทรง สั่งสอนชฎิล ๓ พี่น้อง และพระเจ้าพิมพิสาร เป็นต้น.

เมื่อหัวหน้านับถือแล้ว บริษัทบริวารของชนเหล่านั้นก็เลื่อมใส

ตามหัวหน้าของคุณ โดยมาก.

๒๔๖๑

ถ. พระศาสดาสอนพระศาสดาให้แพร่หลายได้ ด้วยอาการ
อย่างไร ?

ต. ด้วยอาการที่ทรงสั่งสอนธรรม ข้อปฏิบัติแห่งกฤหัสถ์
บรรพชิต และแต่งตั้งวินัยอันเป็นพุทธบัญญัติแก่เหล่าสหธรรมิกทั้ง ๕
สังฆกรรม ๑ ประการ คือปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ ให้เป็นไปใน
สาวกมณฑล เพื่ออนุตรผลคือวิมุตติอันเป็นผลที่สุดแห่งพรหมจรรย์
ประดิษฐานบริษัท ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ให้ได้
ปรีชาญาณหยั่งเห็นธรรม ดำรงตนในเอตทัคคสถาน คือคุณสมบัติอย่าง
ยอดเยี่ยมในทางหนึ่ง.

๓/๘/๕๕

ถ. พระพุทธเจ้าทรงแผ่ศาสนาด้วยอาการอย่างไร ?

ต. ในชั้นต้น พระองค์ทรงเที่ยวแสดงธรรมสั่งสอนให้บุคคลได้
ความเชื่อความเลื่อมใส จนบางคนมีศรัทธาอุทิศสาหะในการอุปสมบท
ได้ทูลขออุปสมบท พระองค์ก็ประทานให้แล้ว ต่อไปทั้งพระองค์เอง
และทรงส่งพระสาวกไปเที่ยวประกาศพระศาสนา เมื่อถึงเวลาอันสมควร
ก็ทรงบัญญัติพระวินัยขึ้นตามควรแก่เหตุ.

๑๘/๑๑/๕๗-๑๕/๑๑/๖๕

ถ. คนนอกศาสนาเขาพูดว่าพระพุทธศาสนาเผยแผ่ไปได้เร็ว
เป็นเพราะแผ่ไปในชนชั้นสูงก่อนแล้วได้อาศัยกำลังของชนเหล่านั้นช่วย

อุดหนุน จึงแพ้ได้เร็ว ไม่วิเศษและอัศจรรย์อะไรเหมือนศาสนาของเขา ซึ่งแพ้ไปในชนชั้นต่ำก่อน ข้อนี้เป็นความจริงเพียงไร ? ขอความเห็น.

ด. การแพ้ไปเร็วหรือช้าในคนชั้นสูงหรือต่ำก่อน ไม่สู้เป็นการ สลักสำคัญอะไร ข้อสำคัญอยู่ที่ศาสนานั้นเป็นของดีจริงหรือไม่เท่านั้น ถ้าดีจริงแล้ว จะแพ้ไปในคนชั้นสูงหรือต่ำก่อนก็ได้ แต่ว่าสำหรับผู้มีความหลักแหลมสักเล็กน้อย ก็ต้องเลือกแพ้ไปในคนชั้นสูงก่อน เพราะคนชั้นสูงย่อมต้องเป็นคนสูงด้วยปัญญาความคิด เมื่อทนปัญญาความคิดของคนชั้นนั้นได้ แปลว่าคนชั้นนั้นรับรองแล้ว จะคำนึงอะไรถึงคนชั้นต่ำ ซึ่งเป็นคนฟังง่ายเชื่อง่ายด้วยไม่รู้จักใช้วิจารณ์ญาณ หรือไม่มีวิจารณ์ญาณจะใช้ ซึ่งเมื่อเห็นชนชั้นสูงรับรองแล้วก็พลอยสาธุเอาง่าย ๆ การแพ้ไปในคนชั้นสูงก่อนมีแต่มีดีกว่าหลายประการเช่น :-

๑. จะทำให้หมดระแวงในเรื่องเป็นของเก้.

๒. จะพ้นข้อครหาว่า ดีแต่หลอกคนความคิดบอด.

๓. จะทำให้พ้นข้อครหาหมิ่นว่า เป็นของต่ำทรามไม่คู่ควรแก่ผู้ดี เป็นต้น แต่ถ้าได้รับความรับรองของคนชั้น ๑ ในข้อว่า รู้จักยื่นของให้แก่ผู้รู้ราคาของ ไม่หลงไปยื่นแก้วให้แก้วานร ดีราคาคงนี้.

ตามที่ได้พรรณนามานี้ ความจริงจะมีอย่างไร ก็โปรดสันนิษฐานเอาเถิด.

๒๕/๘/๖๓

ด. เมื่อพระศาสดาจะทรงส่งพระสาวกไปประกาศพระศาสนาในที่ต่าง ๆ พระองค์ทรงเห็นตำบลอรุเวลาเสนานิกมเป็นสำคัญอย่างไร

จึงเสด็จไปด้วยพระองค์เอง ? ถ้าหากจะทรงส่งพระสาวกองค์ใดองค์หนึ่งไป จะมีผลผิดกันอย่างไร ?

ค. ที่นั่นเป็นสำคัญ เพราะเป็นที่อยู่แห่งชฎิลคณาจารย์ใหญ่ ๓ พี่น้องซึ่งมีบริวารถึง ๑,๐๐๐ ไม่น้อย ถ้าจะทรงส่งพระสาวกไป น่าจะไม่สำเร็จประโยชน์ แต่พระองค์เสด็จเองยังลำบากในการทรมาน แต่เมื่อทรงทำสำเร็จเป็นอันได้ผลลุลும் สะดวกในการประกาศพระศาสนาต่อไป ทั้งเป็นกำลังอันใหญ่ด้วย สะดวกในการประกาศพระศาสนาต่อไป ทั้งเป็นกำลังอันใหญ่ด้วย ด้วยเหตุว่า ชฎิลทั้ง ๓ นั้น เป็นคณาจารย์ใหญ่เป็นที่นับถือของชาวแคว้นมคธ พึงเห็นเมื่อคราวเสด็จประทับ ณ ลักขุวิวัน พระเจ้าพิมพิสารเสด็จไปเฝ้า ราชบริพารยังไม่อ่อนน้อมโดยเรียบร้อย ต่อเมื่อพระอรุณเวลกัศสปะประกาศตนว่าเป็นพระสาวกของพระองค์แล้ว ราชบริพารก็น้อมจิตเชื่อถือโดยง่าย ตั้งโศตคอยสดับพระธรรมเทศนา.

๓/๑๑/๖๐

ด. ชฎิลทั้ง ๓ ซึ่งเป็นคณาจารย์ใหญ่นั้นคือใครบ้าง ? บ้านช่องตั้งอยู่ที่ไหน ?

ค. คืออรุณเวลกัศสปะ ๑ นทิกัศสปะ ๑ คยากัศสปะ ๑. ตั้งอาศรมอยู่ที่ใกล้ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ตำบลอรุณเวลา.

ส. ป.

ด. พระอรุณเวลกัศสปะทรงคุณที่น่านับถือทางไหน ?

ค. ท่านทรงคุณที่น่านับถือ กล่าวคือตั้งตัวเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ เข้าใจสงเคราะห์บริษัทบริวารด้วยสังคหวัตถุธรรม ด้วยน้ำใจอันงาม

จึงควบคุมบริษัทบริวารไว้ได้มากถึงเพียงนั้น สมเด็จพระบรมศาสดาก็ได้ทรงยกย่องท่านว่าเป็นเยี่ยมในทางนี้.

๑๑/๘/๖๖

ถ. ที่เสด็จไปแสดงอาทิตตปริยาสูตรแก่พวกชฎิลนั้น โดยมีพระพุทธรูปประสงค้อย่างไร ? และได้รับผลดีอย่างไรบ้าง ท

ต. โดยมีพระพุทธรูปประสงคัจักให้พวกชฎิลเหล่านั้นเปลื้องความเห็นผิดในลัทธิบูชาไฟนั้นเสีย ทั้งจะได้พาเข้าเฝ้าเป็นองค์พยานในการเสด็จเข้าไปประกาศศาสนาธรรมในกรุงราชคฤห์ และก็ได้รับผลดีสมหมาย คือให้ชฎิล ๓ พี่น้องพร้อมทั้งบริวารเลิกลัทธินั้นได้ จนสำเร็จพระอรหัตผล ขอมตนเป็นสาวก ตามเสด็จเข้าไปเป็นองค์พยานในการประกาศศาสนาธรรมในกรุงราชคฤห์ ซึ่งทำให้ชาวเมืองนั้นกลับใจง่ายขึ้น.

๒๕/๘/๓๕

ถ. ถ้าพระองค์จะไม่เสด็จไปทรงทรมานปุราณชฎิล ให้ขออุปสมบทเป็นภิกษุพุทธสาวกก่อน และเสด็จไปกรุงราชคฤห์แต่พระองค์เดียวที่แรก การเสด็จนี้จะได้ผลต่างกันหรือไม่ ? จงอธิบาย.

ต. ได้ผลต่างกัน คนในกรุงราชคฤห์นั้นนับถือท่านปุราณชฎิลเป็นอันมาก ถ้าพระศาสดาเสด็จไปแต่พระองค์เดียว คงจะลงไม่สนิทโดยเร็ว พึงเห็นเมื่อเสด็จไปถึงแล้วประทับอยู่ ณ ลัญจิวัน ราชบริพารของพระเจ้าพิมพิสารที่มาเฝ้ามีอาการต่าง ๆ กัน ไม่อ่อนน้อมเรียบร้อย พระองค์ตรัสให้พระอรุเวลกัสสปะ ซึ่งเป็นที่นับถือของ

ชนเหล่านั้น ประกาศความไม่มีแก่นสารแห่งลัทธิเก่าให้ทราบ ให้เขาลืมความเคลือบแคลงแล้วตั้งใจคอยฟังพระธรรมเทศนาดังนี้ พอจะเห็นว่า การปลุกความนิยมของคนทั้งหลายต้องทำให้ผู้ใหญ่อันเป็นที่นับถือของเขานิยมก่อน จึงจะสำเร็จได้ดี.

๑๐/๑๑/๕๘

ถ. การที่พระองค์มุ่งอาศัยชฎิลทั้ง ๓ ช่วยเป็นกำลังประดิษฐานพระศาสนาในแคว้นมคธนั้น มีสื่อว่าพระองค์หมดพระปัญญาสิ้นความสามารถไปหรือ ๆ ว่าอะไร ?

ต. เมื่อฟังโดยผิน ๆ นำชวนให้เห็นว่าหมดพระปัญญาสิ้นความสามารถจริง แต่เมื่อจะฟังพินิจพิจารณาให้ซึ่งลงไปกลับสื่อให้เห็นว่า พระองค์ทรงพระปรีชาสามารถดำเนินอุบายวิธีอย่างแยบยลเสียอีก ผู้รู้จักกาลเทศะทำกรเหมาะแก่เหตุได้รับความสะดวกเป็นผล รู้จักใช้คนที่สามารถให้เป็นกำลัง แม้ทำการเพียงเล็กน้อยอาจยังการใหญ่ให้สำเร็จได้ ควรเป็นทิวฐานุคติของอนุชนได้อย่างดี เท่านั้น ก็สื่อให้เห็นว่า พระองค์ทรงพระปรีชาสามารถเพียงไร.

๒๔๖๓

ถ. พวกชฎิลเหล่านั้นได้สำเร็จพระอรหัตด้วยพระธรรมเทศนาชื่ออะไร ? ใจความว่าอะไร ?

ต. ชื่ออาทิตตปริยายสูตร. ใจความว่า आयตนะภายในภายนอก วิญญาณ ผัสสะ เวทนา รวมเรียกว่าสิ่งทั้งปวง สิ่งทั้งปวงเหล่านี้ล้วนเป็นของร้อน ร้อนเพราะไฟคือราคะ ความกำหนัด โทสะ

ความโกรธเคืองประทุษร้าย โมหะ ความหลง ความเกิด แก่ ตาย
ความโศก ความร่ำไรรำพัน เจ็บไข้ เสียใจ คับใจ เมื่อเห็น
อยู่อย่างนี้ ย่อมมีความเบื่อหน่าย ไม่ยึดถือในสิ่งทั้งปวงนั้นเสียได้
เมื่อเบื่อหน่าย จิตก็ปราศจากความกำหนัดรับใคร่ แต่นั้นจิตย่อม
พ้นจากความยึดมั่นถือมั่น นี่เป็นใจความย่อในอาทิตตปริยายสูตร.

ส. ป.

ถ. ธรรมล้วนเป็นของดีทั้งนั้นมิใช่หรือ การแสดงไม่สู้จำเป็น
ที่จะต้องเลือกนัก เมื่อผู้ฟังปฏิบัติได้ ย่อมได้รับผลทั้งนั้น แต่เพราะ
เหตุไร พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเมื่อจะทรงแสดงจึงยังต้องเลือกอีกเล่า ?

ต. จะว่าธรรมล้วนเป็นของดีทั้งนั้นก็ได้. แต่เมื่อพิจารณาดู
ให้ละเอียดแล้ว ธรรมทั้งสิ้นจะเหมาะแก่คนทุก ๆ คนไม่ได้ เปรียบ
เหมือนอาหาร ใคร ๆ ก็ทราบแล้วว่าเป็นเครื่องเลี้ยงชีพได้ ถึงอย่าง
นั้น อาหารบางอย่างก็ยังคงเหมาะแก่คนบางคนไม่ทั่วไป แม้ใน
คน ๆ เดียวกัน บางคราวต้องยกย้ายอาหารอีกก็มี เช่นบางคราวต้อง
ใช้อาหารอ่อน บางคราวก็ต้องใช้อาหารแข็ง ธรรมก็เหมือนกัน ถ้า
เป็นสิ่งที่ไม่เหมาะกับอหยาสัย แม้จะปฏิบัติก็ต้องเป็นไปอย่างฝืน ๆ
เมื่อเป็นเช่นนี้ ผลก็เกิดได้ยาก ถ้าเหมาะกันอหยาสัยแล้ว รู้สึกปฏิบัติ
โดยเต็มอกเต็มใจ ผลก็เกิดได้เร็ว. เพราะเหตุนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า
เมื่อจะทรงแสดงธรรม จึงต้องกำหนดเลือกแสดงให้ถูกกับอหยาสัย
ของเขาจริง ๆ เพื่อให้รู้ปฏิบัติได้รับผลเร็วยิ่งขึ้น.

ส. ป.

ก. เพราะเหตุไร พระผู้มีพระภาคจึงต้องทรงแสดงอาทิตต-
ปริยายสูตรแก่พวกชฎิล ? จงตอบให้ชอบแก่เหตุ.

ข. เพราะจะให้เหมาะกับอศยาศัยของพวกชฎิล พวกชฎิลมี
ความพอใจในการบูชาไฟเป็นอย่างยิ่ง และไฟก็เป็นของร้อน จึงได้
ทรงยกของร้อนคือกิสอันเปรียบด้วยไฟขึ้นแสดง เมื่อทรงเทียบ
เคียงความร้อนให้เห็นเช่นนี้ พวกชฎิลก็มีความเชื่อได้ง่าย ในไม่ช้า
ก็ได้สำเร็จพระอรหัต.

ส. ป.

ก. การได้เอหิภิกขุอุปสัมปทา เฉพาะมีแต่แก่ผู้ที่ตั้งอยู่ในอริยมุ
แล้วแต่ันหรือ ๆ แก่บุคคลอื่นก็มีได้บ้าง ? ถ้าไม่มีก็แล้วไป แต่ถ้ามี
จงอ้างมาสักรูปหนึ่ง.

ข. มี. เช่นพระอรุเวลากัสสชฎิล เป็นต้น.

๑๕/๑๑/๖๒

ก. เมื่อสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า เสด็จไปสู่กรุงราชคฤห์ใน
คราวได้ตรัสรู้ใหม่ พระเจ้าพิมพิสารพร้อมด้วยบริวาร ๑๒ นหุต มา
เฝ้า แต่บริษัทนั้นมีอาการต่าง ๆ แล้วกลับน้อมใจเชื่อถือ คอยฟังพระ
ธรรมเทศนา ดังนี้ ด้วยความเห็นอย่างไร ?

ข. เพราะได้รู้ลัทธิเดิมของปฺราณชฎิล คือการบูชาขัณฐ์เป็นลัทธิ
ไม่มีแก่นสาร ตามถ้อยคำที่ท่านอรุเวลกัสสปะกราบทูลสมเด็จพระบรม
ศาสดาว่า ขัณฐ์ทั้งหลายกล่าวสรรเสริญรูป เสียง กลิ่น รส และสตรี
เป็นอารมณ์ที่สัตว์ปรารถนา ใครบูชาขัณฐ์แล้วจักได้ตามความต้องการ

แต่กามวัตตนั้นเป็นเครื่องเศร้าหมอง ตกอยู่ในกิเลสล้วนเป็นมลทิน
ท่านได้รู้แล้วจึงเลิกบูชาเสีย และไม่ยินดีในเทวโลกและมนุษย์โลก
มีแต่เห็นทางอันสงบไม่มีกิเลสเป็นเหตุก่อให้เกิด เป็นธรรมไม่แปร
ปรวน เป็นคุณอันบุคคลเห็นด้วยใจ ดังนี้แล้วแสดงอาการเคารพด้วย
ลุกขึ้นกราบลงที่พระบาทสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าดังนี้ บริษัททั้งปวง
จึงได้สิ้นสงสัย มีอาการสงบ ตั้งใจฟังพระธรรมเทศนาโดยเคารพ.

๓/๕/๖๔

ถ. ความคิดความเห็นของมนุษย์ย่อมมีต่าง ๆ กันมิใช่หรือ แต่
ไฉนพระบรมศาสดาทรงสั่งสอนชฎิล ๑,๐๐๓ องค์ ให้สำเร็จคราวเดียวกัน
กันได้ ข้อนี้จะให้ฟังว่าอะไร ?

ต. ความคิดความเห็นของมนุษย์ย่อมแตกต่างกันซึ่งในเมื่อไม่มี
หลัก ถ้าได้หลักความจริงแล้ว ความคิดเห็นก็ย่อมรวมลงกันกับ
ความจริง เพราะความจริงมีอันเดียว คือข้อที่จริงนั้นแม้จะคิดเห็นไป
อย่างไร ๆ ก็ตาม ย่อมหนีความจริงไปไม่ได้ เพราะเหตุฉะนั้น พระ
บรมศาสดาจึงทรงสามารถสอนชฎิล ๑,๐๐๓ องค์ ด้วยหลักคืออาทิศต-
ปริยายสูตรให้สำเร็จในคราวเดียวกันได้.

๑๓/๕/๖๖

ถ. ความเป็นผู้มีบิรवारมากเป็นผลเนื่องมาจากอะไร ? และเป็น
คุณสมบัติดีอย่างไร ? พระเถระองค์ไหนได้รับยกย่องในพระคุณข้อนี้ ?

ต. ความเป็นผู้มีบิรवारมาก เป็นผลเนื่องมาจากความประพฤติ
ตนเป็นคนโอบอ้อมอารี มีอัธยาศัยกว้างขวาง รู้จักเอาใจบริษัท

รู้จักสงเคราะห์บริษัทด้วยอามิสบ้าง ด้วยธรรมบ้าง ตามสมควร
อย่างไร ผู้ประกอบด้วยคุณสมบัติอย่างนี้ ย่อมเป็นผู้อันบริษัท
ใคร่นับถือ สามารถควบคุมบริษัทไว้ได้ ทั้งเป็นกำลังใหญ่ได้ช่วย
เหลือในเมื่อมีกิจเกิดขึ้น ทั้งห่างจากภัยอันตรายอันจะมีมาพ้องพาน
เพราะบริวารนั้นเป็นประหนึ่งกำแพงคอยป้องกัน ทั้งเป็นสง่าราศี
เชิดชูวงศ์สกุล เป็นทางชักจูงคนให้สมาศคบหามากขึ้นตามลำดับ
พระอรุณเวลาก็คงสปะได้รับยกย่องในพระคุณข้อนี้.

๑๔/๕/๖๘

ปริเลทที่ ๘

ประดิษฐานพระพุทธรูป

๑. พระอรุณเวลาก็คงสปะ ได้ช่วยเป็นกำลังประดิษฐานพระพุทธรูป
ศาสนาอย่างไรบ้าง ? เพราะท่านมีคุณสมบัติอย่างไร ?

๑. ท่านได้ช่วยเป็นกำลังอย่างนี้ คือ ได้ช่วยให้ราชบริพารของ
พระเจ้าพิมพิสารมีจิตอ่อนน้อม คอยฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดา
ได้โดยง่าย ด้วยอาการทูลประกาศความไม่มีแก่นสารแห่งลัทธิเก่า
ของตน และทูลประกาศว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นพระศาสดาของตน
ตนเป็นพระสาวกผู้ฟังคำสั่งสอน ฯ เพราะท่านมีคุณสมบัติคือความเป็นผู้
เป็นที่นับถือของชนเหล่านั้น.

๓๐ ธ.ค. ๒๕๐๕

๑. ตอนที่ทรงดำริจะเสด็จไปประดิษฐานพระศาสนาในแคว้น
แคว้นมคธ เสด็จแวะโปรดชฎิล ๓ คนพี่น้องก่อนแล้ว โปรดให้ท่าน

เหล่านั้นตามเสด็จไปในงานนั้นด้วย ตรงนี้แปลชัด ๆ ก็คือจะต้องอาศัยกำลังของท่านเหล่านั้น ให้ช่วยบันดาลความสำเร็จแห่งการนั้นนั่นเอง ถ้าการนี้เหลวไม่ผิด ก็ต้องแปลว่าพระองค์สิ้นพระปรีชาสามารถที่จะทรงเองโดยลำพังแล้วมิใช่หรือ ๆ อย่างไร ? นิมนต์เฉลย.

ต. ถ้าเช่นนั้น การประดิษฐานพระศาสนาในแคว้นมคธนั้น ไม่ใช่เป็นของง่าย เป็นการใหญ่โตและหนักมาก เพราะแคว้นนั้น เช่นนั้นอุดมด้วยคนคนที่แหลม ๆ พวกคณาจารย์เจ้าลัทธิติฏฐิกล้าแข็งก็มีมาก ทั้งพระศาสดาเป็นของใหม่ เป็นปรปักษ์กันกับลัทธินั้น ๆ เสียด้วย ย่อมเป็นการยากที่จะประดิษฐานให้สำเร็จได้ อันกิจการทั้งหลายที่ยาก ๆ ถึงถ้าทำให้สำเร็จได้ด้วยความยากแล้ว ข้อนั้นก็ไม่ใช่เป็นการประหลาดอะไรไม่ใช่มิใช่หรือ เพราะเป็นเหมือนของหนักที่หลายคนยกขึ้น ไม่ต่อความเฉียบแหลมของการกระทำ คนเฉียบแหลมย่อมมีกุสโลบายที่เฉียบแหลมเป็นสมบัติ จะทำอะไรก็ไม่ปล่อยตนให้บุกไปในความยาก เพราะเป็นการสู้คมของคนแหลม ต้องหาอุบายคิดแก้งั้นให้หายยากได้ เพราะฉะนั้น คนที่พ้นจากทุกข์ยากลำบากได้ จึงปรากฏเป็นคนเฉียบแหลมแทบทั้งนั้น สมเด็จพระศาสดาเป็นศาสดาที่เฉียบแหลมจนไม่มีตัวจับ ทั้งเทวดาและมนุษย์ จนถึงโลกก็ยอมถวายพระคุณนามว่า **สตถุตา เทวมนุสสุธานี** ทราบกันแล้ว ฉะนั้น โฉนจะทรงทำการเพียงเท่านั้นให้สำเร็จโดยลำพังไม่ได้เล่า การที่โปรดให้ท่านชฎิลเหล่านั้นตามเสด็จไปในงานนั้นด้วย ก็เพียงเป็นพระกุสโลบายที่จะแก้ความยากให้เป็นง่ายเท่านั้น ไม่ใช่เป็นเพราะสิ้นพระปรีชา

สามารถหรือมีพระปรีชาสามารถอ่อนแอกว่าท่านเหล่านั้น ข้อนี้มีพยาน พิสูจน์ให้เห็นได้ตั้ง ๆ แล้ว เพราะฉะนั้น การแปลในปัญหานี้จึงเห็น เป็นแปลผิดแท้ ๆ ที่ถูกการทรงทำเช่นนั้นควรเห็นเป็นความดำเนิน พระกุศลโดยาย ที่เหมาะกับเหตุเหมาะกับกาลเทศะเป็นอย่างดี ซึ่งสมควร เป็นทีฎฐานุคติเสียด้วยซ้ำ.

๒๕/๘/๖๗

ถ. อนุปพิทกาทว่าด้วยเรื่องอะไรบ้าง ? นับแต่ตรัสรู้แล้ว จน ถึงได้้อัครสาวก ในระหว่างนี้ ตรัสกถานี้กี่ครั้ง ? โปรดใคร ?

ต. ว่าด้วยท่าน สีล สวรรค์ กามาทีนพ และเนกขัมมานิสงส์ ๆ ตรัส ๗ ครั้ง ๆ

ครั้งที่ ๑ โปรดนายยสะ บุตรเศรษฐี เมืองพาราณสี

ครั้งที่ ๒ โปรดเศรษฐีบิดาพระยสะ

ครั้งที่ ๓ โปรดมารดาและภรรยาเก่าของพระยสะ

ครั้งที่ ๔ โปรดโปรดบุตรเศรษฐี ๔ คน ซึ่งเป็นสหายของพระยสะ

ครั้งที่ ๕ โปรดสหาย ๕๐ คน ของพระยสะ

ครั้งที่ ๖ โปรดภัททวัคคีย์ ผู้เป็นสหายกัน ๓๐ คน

ครั้งที่ ๗ โปรดพระเจ้าพิมพิสาร พราหมณ์ คฤหบดี ชวามคธ.

๒๘ พ. ย. ๒๕๐๖

ถ. พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงประดิษฐานพระพุทธศาสนาที่ ไหนก่อน ? เพราะทรงเห็นประโยชน์อย่างไร จึงทรงประดิษฐาน ณ ที่นั้น ?

ด. ที่กรุงราชคฤห์ ๆ เพราะเมืองนี้ดีหลายอย่าง เป็นเมืองที่
บริบูรณ์มั่งคั่ง และมีศาสดาเจ้าลัทธิมาก ถ้าได้โปรดพวกนี้ให้เกิดความ
เสื่อมใสได้แล้ว การเผยแผ่พระพุทธศาสนาก็สะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น
เพราะศาสดาเจ้าลัทธิต่าง ๆ นั้น ล้วนมีศิษยานุศิษย์มาก ผู้คนนับถือ
มาก ด้วยเหตุนี้ จึงทรงเลือกเมืองนี้เผยแผ่ก่อน.

๒๓ ฐ.ค. ๒๕๑๒

ด. อย่างไรพระองค์จึงเสด็จไปประดิษฐานพระศาสนาในมคธ-
ชนบทก่อนกว่าในสักกชนบทอันเป็นชาติภูมิของพระองค์ ?

ด. มคธชนบทเป็นประเทศใหญ่และบริบูรณ์ ทั้งอยู่ในระยะทาง
อันจะพึงถึงก่อน.

๔/๓/๖๐

ด. ทำไมจึงเสด็จเข้ากรุงราชคฤห์ก่อนกรุงกบิลพัสดุ์ ?

ด. เพราะทรงรับปฏิญญาจากพระเจ้าพิมพิสารไว้อย่างนั้น.

๒๔๓๒

ด. พระพุทธเจ้าของเราตอนที่ตรัสรู้แล้ว มีกษัตริย์องค์ไหนที่
มีโอกาสได้เข้าเฝ้าฟังพระธรรมเทศนาของพระองค์ ? และประกาศความ
สำเร็จแห่งความปรารถนาของพระองค์ต่อพระพุทธเจ้า ความปรารถนา
นั้นว่าอย่างไร ?

ด. มีพระเจ้าพิมพิสาร กษัตริย์มคธ ๆ พระองค์ทรงประกาศ
ความสำเร็จ ๕ ข้อ คือ

๑. ขอให้ข้าเจ้าได้รับอภิเษกเป็นพระเจ้าแผ่นดินมคธนี้

๒. ขอให้ท่านผู้เป็นพระอรหันต์ ผู้รู้เองเห็นเองโดยชอบ พึงมา
ยังแวนแคว้นของข้าพเจ้าผู้ได้รับอภิเษกแล้ว

๓. ขอให้ข้าพเจ้าพึงได้นั่งใกล้พระอรหันต์นั้น
๔. ขอให้พระอรหันต์นั้น พึงแสดงธรรมแก่ข้าพเจ้า
๕. ขอให้ข้าพเจ้า พึงรู้ทั่วถึงธรรมของพระอรหันต์นั้น.

๒๐ ธ. ค. ๒๕๑๐

๑. เวฬุวันมหาวิหาร ใครเป็นผู้ถวาย ?
๒. พระเจ้าพิมพิสารถวาย.

๑๕/๑๑/๕๖

๑. ถวายเมื่อครั้งไหน ? จงเล่าให้ฟัง.
๒. ถวายเมื่อครั้งเสด็จมาสู่กรุงราชคฤห์คราวแรกตั้งแต่ตรัสรู้แล้ว
มีเรื่องเล่าว่า พระองค์ทรงรับปฏิญญาของพระเจ้าพิมพิสารไว้ว่า ตรัสรู้
แล้วจะเสด็จไปแสดงธรรมแก่พระองค์ ครั้นตรัสรู้แล้วจึงได้เสด็จไป
และทรงแสดงธรรมตามปฏิญญา แต่อันที่จริงมคธรัฐเป็นชนบท
สมบูรณ์สมควรจะประดิษฐานพระศาสนา จะเสด็จด้วยเหตุนี้ ครั้งนั้น
ประทับอยู่ ณ ลักขณวัน ชะรอยพระเจ้าพิมพิสารจะเห็นว่าไม่เหมาะ
จึงได้ทรงถวายเวฬุวัน.

๑๕/๑๑/๕๖

๑. เดิมพวกภิกษุเที่ยวเร่ร่อนอยู่ มีอารามเป็นของตนขึ้นที่ไหน
ก่อน และเมื่อไร ?
๒. ภิกษุมีอารามเป็นของตนขึ้นในแคว้นมคธเป็นครั้งแรก ที่

พระราชอุทยานเวฬุวัน อันตั้งอยู่ใกล้เมืองราชคฤห์ เป็นสวนไม้ไผ่ที่
เจียบสดก สมควรแก่สมณะ มีขึ้นเมื่อพระเจ้าพิมพิสารถวาย เมื่อครั้ง
พระศาสดาพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ไปฉันภัตตาหารที่พระราชนิเวศน์ เมื่อ
พระศาสดาเสด็จไปในแคว้นมคธ เพื่อประกาศพระศาสนา.

๑๖/๓/๕๖

ถ. คนในครั้งพุทธกาลที่เป็นชั้นสูงย่อมมีมานะถือตัวจัด เหตุชาติ
และโคตร การถือเช่นนั้นเป็นความเสียหายอย่างไร พระบรมศาสดาจึง
ทรงชักนำพุทธศาสนิกบริษัท ไม่ให้หนักในการถือชาติเป็นเหตุดูหมิ่น
ผู้อื่น ? จงตอบให้เห็นเหตุอันเพียงพอทั้งฝ่ายโลกและฝ่ายพระศาสนา.

ต. อันการยึดถือตัวจัดย่อมเป็นความเสียหายในฝ่ายโลก เป็น
อุปสรรคทางกั้นไม่ให้คนชั้นต่ำเข้าสนิทกับคนชั้นสูงได้ ย่อมเป็นเหตุ
พ้องกำลัง แม้แห่งคนชั้นสูงเองในเมื่อถึงคราวจำเป็นที่จะต้องรวม
กำลังกันประกอบกิจตามหน้าที่อันประชาชนพึงกระทำ ในฝ่ายพระ
ศาสดาย่อมเป็นเหตุไม่สะดวกแก่การแผ่พระศาสนา ๆ จะเป็นไปได้แต่
ในหมู่คนชั้นสูง ไม่สำเร็จประโยชน์แก่คนทุกหมู่เหล่า จะเป็นเหตุ
ทอนอายุพระศาสนา ด้วยเหตุว่าชนชั้นสูงซึ่งเป็นอิสระในสมัยหนึ่งมิใช่
ว่าจะมั่นคงถาวรตลอดกาลนาน เมื่อทานกำลังเหตุไม่อยู่ ย่อมเป็นไป
ตามทางความเสื่อม ก็ถ้าพระศาสนาประดิษฐานแต่ในหมู่อิสรชน
ถ้าถึงคราวที่อิสรชนเสื่อมก็จักเสื่อมไปด้วย เป็นความเสียหายอย่างนี้.

๑๖/๑๑/๕๘

ถ. พระสารีบุตรแลพระโมคคัลลานะ ถือบวชอยู่ในลัทธิตอื่น

เหตุไฉนจึงละถัถินั้นเสีย ชอบมาอยู่ในพระพุทธศาสนา ?

ด. ท่านมีปกติเป็นผู้ตื่นไม่มมกาย ถือบวชอยู่ในถัถิของสญชัย เวลัฎฐบุตรไม่ได้บรรลุโมกขธรรม จึงทำคติกากันไว้ว่า ผู้ใดได้โมกขธรรมก่อน ผู้นั้นจงบอกแก่อีกคนหนึ่ง พระสารีบุตรไปพบพระอัสสชิ เข้าล้อมใสในอินทรีย์ของท่าน ถามได้ความว่าเป็นพุทธสาวก ขอให้ท่านแสดงธรรม ท่านกล่าวหัวใจพระพุทธศาสนาที่ถื่อว่า ธรรมทั้งหลายย่อมเกิดขึ้นเพราะเหตุ ย่อมดับก็เพราะดับแห่งเหตุ ได้ธรรมจักขุแล้วกลับมาเล่าแก่พระโมคคัลลานะ ๑ ได้ฟังแล้วได้ธรรมจักขุเหมือนกัน จึงชวนกันมาเข้าสำนักพระศาสดา.

๒๔๖๐

ด. พระอัครสาวก ปราภฏว่าได้สำเร็จอริยผลภูมิโสดาบันมาก่อนบวชทั้งคู่อองก็ไหนดสำเร็จด้วยได้ฟังธรรมว่าอะไร ? ในสำนักใคร ?

ด. พระสารีบุตรสำเร็จด้วยได้ฟังธรรมว่า ธรรมใดเกิดแต่เหตุ พระศาสดาทรงแสดงเหตุแห่งธรรมนั้น และความดับแห่งธรรมนั้น ในสำนักพระอัสสชิ ส่วนพระโมคคัลลานก็สำเร็จด้วยฟังธรรมอย่างเดียวกันกับพระสารีบุตร แต่ในสำนักพระสารีบุตร.

๑๕/๑๑/๖๒

ด. พระโมคคัลลานะอุปสมบทแล้วก็วันจึงได้บรรลุอรหัตผล ? เพราะได้ฟังธรรมอะไร ?

ด. ๗ วัน ๑ เพราะได้ฟังอุบายเป็นเครื่องแก่งวง ๘ อย่างแล้ว ได้ฟังอุบายที่จะไม่ให้จิตเหินห่างจากสมาธิ ๒ ประการ คือ ไม่ชุงวง

(ถือตัว) เข้าสู่สกุล ๑ ไม่พูดคำเป็นเหตุเถียงกัน ๑ แล้วได้ฟังพระ
พุทธโฆวาทให้อยู่ในเสนาสนะอันสงัดตามสมณวิสัย ในที่สุดได้ฟังต้นหัก-
ขยธรรม คือธรรมอันเป็นเครื่องปฏิบัติน้อมไปเพื่อสิ้นตัณหา.

ศ.อ.น.

ถ. อุบายเครื่องแก่งวง ๘ อย่างที่พระศาสดาทรงสอนพระโมค-
คัลลานะนั้น ได้แก่อะไร ?

ต. อุบายแก่งวง ๘ อย่างนั้น คือ :-

๑. นึกถึงเรื่องที่จำ ๆ มาให้มาก ๒. ตรึกตรองถึงธรรมตามที่ได้ศึกษามา
๓. สาธยายธรรม ๔. ยอนช่องหู ๕. ลุกขึ้นยืน เอนน้ำลูบหน้า
- เหลียวดูทิศดวงดาว ๖. ทำความสำคัญในแสงสว่าง ๗. จงกรมตำรวม
- อินทรีย์ และ ๘. นอนตะแคงขวา มีสติสัมปชัญญะตั้งใจว่าจะลุกขึ้น.

ศ.อ.น.

ถ. กล่าวโดยย่อ ด้วยข้อปฏิบัติเพียงเท่าไร ภิกษุชื่อน้อม
ไปในธรรมเป็นที่สิ้นตัณหา ?

ต. กล่าวโดยย่อ คือ ไม่ควรยึดมั่นบรรดาธรรมทั้งปวง กำหนด
รู้ธรรมทั้งปวงด้วยปัญญาอันยิ่ง ได้เสวยเวทนาอย่างไร ก็พิจารณาเห็น
ว่าไม่เที่ยง นำเบื่อหน่าย มองให้เห็นความดับ และสละคืนเวทนา
นั้น ๆ ไม่ยึดมั่นอะไร ๆ ในโลก ด้วยข้อปฏิบัติเพียงเท่านี้แล ภิกษุ
ชื่อน้อมไปในธรรมเป็นที่สิ้นตัณหา.

ศ. อ.น.

ถ. จงเล่าประวัติของพระสารีบุตร ก่อนหน้าจนถึงได้มาอุป-

สมบทในพระธรรมวินัยนี้ ?

ด. พระสารีบุตรเป็นบุตรพราหมณ์นายบ้าน ชื่ออุปติสสะ อีกชื่อหนึ่งว่าวังคันตะและนางพราหมณ์ชื่อสารี ตั้งบ้านอยู่ไม่ไกลจากกรุงราชคฤห์ มีชื่อตามโคตรของบิดาว่าอุปติสสะ มีอีกชื่อหนึ่งว่าสารีบุตร เพราะเป็นบุตรของนางสารี วันหนึ่งไปดูการเล่นดั่งเคยมากับโกธิตมาณพคือพระโมคคัลลานะ นึกถึงคนผู้เล่าว่าไม่ช้าเท่าไรก็จักตายไปตามกัน ไม่สนุกเหมือนก่อน ๆ เห็นว่าควรจะแสวงหาโมกขธรรมดีกว่า ร่วมใจกันโกธิตมาณพไปบวชเป็นปริพาชกอยู่ในสำนักสญชัย ไม่ได้บรรลุโมกขธรรมในสำนักนั้น วันหนึ่งพบพระอัสสชิพุทธสาวกในพวกพระปัญจวัคคีย์ มีมรรยาท ให้เกิดความเลื่อมใส ถามท่านและได้รับบอกว่าเป็นพุทธสาวก ถามถึงหัวใจพระศาสนาได้ฟังว่า สอนให้กำหนดเหตุและผล ได้ธรรมจักขุแล้วกลับไปเล่าแก่โกธิตมาณพ ๆ ได้ฟังแล้ว ได้ธรรมจักขุเหมือนกัน จึงร่วมใจกันพาบริวารมาทูลขออุปสมบทในพระธรรมวินัย.

๘/๑๑/๖๐

ด. ได้ยินว่า ท่านได้สำเร็จพระอรหัตที่หลังพวกพระสาวกผู้เป็นบริวารเดิมของท่าน ถ้าคำนี้ถูก ข้อว่าเป็นผู้มีปัญญาหลักแหลมกว่าเพื่อนนั้น ย่อมไม่สมมิใช่หรือ ?

ด. ไม่อย่างนั้น ผู้มีปัญญามากเสียอีกได้สำเร็จช้ากว่า เพราะใช้ความคิดตรองเป็นเบื้องหน้า ไม่น้อมใจเชื่อลงง่าย ๆ แต่พระศาสดายังทรงเสาะหาพระโพธิญาณอยู่ถึง ๖ ปี ยิ่งนานกว่าพระสารีบุตร

เสียอีก. พระอรรถกถาจารย์เปรียบไว้ว่า เหมือนอย่างว่านุรุษสามัญ
ไปข้างไหนได้ง่าย ๆ ไม่ต้องชักช้า ส่วนพระราชเสด็จข้างไหนต้อง
ตระเตรียมนานวัน อุปไมยในการที่พระสารีบุตรได้สำเร็จพระอรหัต
ช้ากว่าบริวารเดิมของท่านก็เช่นนั้น.

๘/๑๑/๖๐

ถ. พระสารีบุตรเป็นผู้มาอุปสมบทภายหลัง แต่ไหนจึงได้รับ
ยกย่องว่า เป็นพระอัครสาวกฝ่ายขวา ?

ต. เพราะมีปัญญาหลักแหลมกว่าเพื่อน เป็นฝ่ายขวานั้น ตามคำ
กล่าวนึ่งข้างขวาแห่งพระศาสดา แต่น่าเข้าใจว่าเป็นผู้ได้รับมอบพุทธ-
ฐานะให้ไปประกาศพระศาสนาในหนทักษิณ กล่าวโดยย่อ เป็นเจ้าคณะ
หรือเป็นคณาจารย์ในหนทักษิณ คือทิศใต้ที่เป็นขวาของผู้หันหน้าทางทิศ
บูรพา.

๘/๑๑/๖๐

ถ. พระสารีบุตรอัครสาวกฝ่ายขวา เป็นผู้มปัญญาอย่างยอดเยี่ยม
ก็ปรากฏแล้ว ใครจะสดับว่าท่านเป็นผู้มีความกตัญญูเพียงไร ?

ต. พระสารีบุตรนับว่าท่านเป็นศรีของพระศาสนาอย่างอุกฤษฏ์
องค์หนึ่ง ใครได้ทำคุณแก่ท่านแม้แต่เล็กน้อยก็ได้ลืมนคุณ ชื่อนี้พึง
สาธกด้วยเรื่องราชพราหมณ์ ความว่า วันหนึ่งท่านเที่ยวบิณฑบาต
ได้รับภิกษุประมาณทัพพี ๑ จากราชพราหมณ์ ภายหลังราชพราหมณ์
มีศรัทธาปรารถนาจะบวชในพระธรรมวินัย แต่ยังไม่เป็นโอกาสที่จะ
สนอง ต่อได้รับพระพุทธานุญาตสมเด็จพระบรมศาสดาแล้ว จึง

รับเอาเป็นธุระให้ราชพราหมณ์นั้นได้บวชในพระธรรมวินัย จนได้
บรรลुพระอรหัต อีกบรรยายหนึ่ง ท่านเป็นผู้ไม่ลืมนุญของอาจารย์
คือท่านได้เข้าใจหัวข้อพระศาสนา จากพระอัสสชิเถระ ภายหลังแม่
ท่านได้เป็นอัครสาวกก็หาได้ลืมนุญไม่ เมื่อจะนอนยอมทำความเคารพ
นับถืออาจารย์เสมอ อาจารย์อยู่ที่ใด ท่านนมนัสการแล้วจึงนอนหัน
เศียรไปทิศนั้น ดังนี้ ข้อเหล่านี้สื่อให้เห็นว่า ท่านเป็นผู้เยี่ยมในความ
เป็นผู้กตัญญูตเวที ควรเป็นตัวอย่างของผู้นับถือ.

๑๑/๘/๖๖

ถ. มีอะไรสื่อให้รู้ว่า บรรดาพระสาวก พระสารีบุตรเป็นผู้มี
ปัญญาหลักแหลมกว่าเพื่อน ?

ต. มีพระวาจาของพระศาสดาที่ตรัสยกย่องว่าเป็นยอดแห่งพระ
สาวกผู้มีปัญญา และตรัสสรรเสริญว่า สามารถแสดงพระธรรมจักร
และพระจตุราริยสังได้กว้างขวางพิสดารแม้พระองค์ ประกอบกับ
พระธรรมเทศนาของท่านสื่อให้รู้.

๘/๑๑/๖๐

ถ. พระสาวกองค์ไหน สำเร็จมรรคผลเพราะเพื่อนบอก ? และ
บอกอย่างไร ?

ต. พระโมคคัลลานะสำเร็จโสดาปัตติผลเพราะเพื่อนบอก คือ
พระสารีบุตรบอก และบอกว่า ธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุ พระตถาคต
ตรัสเหตุแห่งธรรมนั้น และความดับแห่งธรรมนั้น พระมหาสมณะ
มีปกติตรัสอย่างนี้.

๒๕/๘/๓๕

ถ. พระโมคคัลลานะเจริญสมณธรรมอยู่เป็นอย่างไร พระศาสดาจึงเสด็จไปทรงแสดงธรรมแก่ท่าน ?

ต. ท่านเจริญสมณธรรมนั่งว่างโงกอยู่ พระศาสดาจึงเสด็จไปทรงแสดงธรรมอุบายระงับความว่างโงกเป็นต้น

๓/๕/๖๔

ถ. พระโมคคัลลานะอัศรสวากฝ่ายซ้าย ปรากฏว่าเป็นผู้มีฤทธิ์ ท่านเอาภารุระพระศาสดนาอย่างไร ?

ต. พระโมคคัลลานะท่านเอาภารุระพระศาสดนารองพระศาสดาฝ่ายซ้าย คือท่านเป็นกำลังใหญ่ของพระศาสดาองค์หนึ่ง ชอบเที่ยวไปโปรดสัตว์ในทิศต่าง ๆ เป็นผู้ฉลาดในอุบายวิธีสั่งสอนเทวดาและมนุษย์ให้เชื่อกรรมและผลแห่งกรรม คนผู้ไม่รู้คุณของพระศาสดาด้วยอำนาจความตระหนี่ครอบงำ เช่นมัจฉริยโกสิยเศรษฐีและสัตว์ผู้มีมานะทิฎฐิแรงกล้า เช่นนนโทปนันทนาคราชเป็นอาทิ ท่านทรมานได้ เหตุฉะนั้น พระบรมศาสดาจึงทรงยกย่องท่านว่า เป็นผู้เยี่ยมในทางนี้.

๑๑/๘/๖๖

ถ. พระอัศรสวากของพระศาสดาคือใครไม่ถาม แต่อยากจะถามว่า ท่านองค์ไหนได้สำเร็จมรรคผลเร็วช้ากว่ากันอย่างไร ? และได้สำเร็จด้วยธรรมอะไร ? จงเล่ามาให้ฟัง.

ต. พระสารีบุตรได้สำเร็จโศคาปัตติมรรคโศคาปัตติผลก่อน ด้วย

การที่ได้ฟังพระธรรมเทศนาโดยย่อ อันเป็นหัวใจพระศาสนาจะพระ
อัสสชิเถระ พระมหาโมคคัลลานะได้สำเร็จถัดจากนั้น ด้วยการที่ได้รับฟัง
จากพระสารีบุตรอีกต่อหนึ่ง, ส่วนพระอรหันต์ผลพระมหาโมคคัลลานะได้
สำเร็จก่อน ด้วยพระพุทธเจ้าทรงแสดงพระโอวาท เรื่องคัมภักขยธรรม
โปรดเฉพาะ ภายหลังอุปสมบทแล้ว ๗ วัน, พระสารีบุตรได้สำเร็จ
อรหันต์ผลภายหลังอุปสมบทแล้ว ๑๕ วัน ด้วยการที่พระพุทธเจ้าทรง
แสดงธรรมชื่อเวทนาปริคคหสูตร โปรดที่มณฑปปริพาชก อคคิเวสนโคตร
ท่านมีโอกาสดวายอยู่นานหัด ได้เป็นผู้ส่งจิตไปตามกระแสพระธรรม
เทศนานั้น พอจบก็ได้สำเร็จ.

๑๒ ธ.ค. ๒๕๐๘

ถ. พระอัครสาวกเบื้องขวาและเบื้องซ้ายของพระบรมศาสดาคือ
ใคร ? มีคุณสมบัติที่เป็นพิเศษอย่างไร ?

ด. พระอัครสาวกเบื้องขวาคือ พระสารีบุตร เบื้องซ้ายคือ
พระโมคคัลลานะ. องค์กรก่อนเลศว่าสาวกอื่นในทางปัญญา องค์กรหลัง
ในทางฤทธานุภาพมาก.

๑๒/๑๑/๕๘

ถ. ทราบกันแล้วว่า พระสารีบุตรเลศทางไหน แต่อยากทราบ
คุณอย่างอื่นของท่าน ว่ามีอะไรอีก ซึ่งเป็นปฏิบัติอันดีเยี่ยม แม้พวก
เราก็ควรปฏิบัติตาม* ?

ด. กตัญญูกตเวทิตาธรรม.

๑๔/๕/๖๗

๑. ปฐมสมโพธิ. ส. ป.

ถ. เพื่อชูเกียรติของท่านพระสารีบุตร กับ พระมหากัสสปะ
จงเล่าเรื่องมาประกอบกับคำตอบคู่กันฟัง ?

ค. เรื่องราวของพระสารีบุตร อันจะเป็นตัวอย่างแห่งคุณสมบัติ
นั้น ดังนี้ ท่านได้ฟังธรรมอันพระอัสสชิแสดง ได้ธรรมจักขุแล้ว
มาอุปสมบทในพระพุทธศาสนา ตั้งแต่นั้นมา ท่านนับถือพระอัสสชิ
เป็นอาจารย์ มิได้ทะนงตนว่าเป็นอัครสาวก เมื่อได้ทราบว่ พระ
อัสสชิอยู่ในทิศใด ก็น้อมสการและนอนหันศีรษะไปทางทิศนั้น อีก
เรื่องหนึ่งราชพราหมณ์ปรารถนาจะอุปสมบท แต่ไม่มีใครอุปสมบท
ให้ ท่านก็สงเคราะห์ให้ได้อุปสมบทตามประสงค์ เพราะนึกถึงอุปการะ
ของราชพราหมณ์ที่ได้ถวายภิกษาแก่ท่าน. อีกเรื่องหนึ่ง ท่านหา
โอกาสอยู่เสมอที่จะทรมานมารดาผู้เป็นมิจฉาทิฎฐิ แต่ไม่สำเร็จ จน
ในที่สุดจะปรินิพพาน ได้ไปที่บ้านเดิม เทศนาโปรดมารดาได้สำเร็จ
พระโศคาปิตติผล. ส่วนเรื่องของพระมหากัสสปะนั้น ปรากฏว่า
เมื่อพระศาสดาปรินิพพานแล้ว ท่านเป็นสังฆเถระอยู่ในเวลานั้น พอ
ถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระแล้วได้ ๗ วัน ท่านก็ประชุมสงฆ์ยกเอา
คำสุภัททฎกตบรพชิตที่กล่าวจ้วงจาบหมิ่นพระศาสนาขึ้น แล้วชักชวน
ภิกษุสงฆ์ทำสังคายนารวบรวมพระธรรมวินัยขึ้น ตั้งไว้เป็นแบบแผน
เป็นการสนองพระคุณสมเด็จพระบรมศาสดาอย่างดี.

มัชฌิมโศกกาล

ปริเฉทที่ ๕

ทรงบำเพ็ญพุทธกิจในมคธชนบท

ถ. พระสาวกรูปไหนที่บรรพชาอุปสมบทไม่เหมือนใคร ? จงเล่า
การบวชของท่านมาให้ฟังพอได้ใจความ ?

ค. พระมหากัสสปะ ฯ ท่านละฆราวาสถือเพศเป็นบรรพชิต ออก
บวชอุทิศพระอรหันต์ในโลก ภายหลังได้เห็นพระบรมศาสดา มีความ
เลื่อมใสเข้าไปเฝ้า รับเอาพระองค์เป็นศาสดาของตน พระบรมศาสดา
ทรงรับท่านเป็นภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ ด้วยประทานพระโอวาท ๓
ชื่อว่า กัสสปะ ท่านฟังศึกษาว่า เราจักเข้าไปตั้งความละเอียดและความ
เกรงในภิกษุทั้งที่เป็นผู้เฒ่า ทั้งที่เป็นผู้ใหม่ ทั้งที่เป็นปานกลาง เป็น
อย่างแรงกล้า ดังนี้ข้อ ๑ เราจักฟังธรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งประกอบ
ด้วยกุศล เราจักเงี่ยหูลงฟังธรรมนั้น พิจารณาเนื้อความ ดังนี้ข้อ ๑
เราจักไม่ละสติที่ไปในกาย คือ พิจารณาร่างกายเป็นอารมณ์ ดังนี้ข้อ ๑ ฯ

๒๓ ธ.ค. ๒๕๐๗

ถ. การอุปสมบทในพระพุทธศาสนามี ๓ วิธี คือ เอหิภิกขุอุป-
สัมปทา ติสรณคมนุปสัมปทา และญัตติจตุตถกรรมอุปสัมปทา อยาก
ทราบว่า การอุปสมบทของพระมหากัสสปะสงเคราะห์เข้าในวิธีไหนได้บ้าง
หรือไม่ ? ตอบให้มีหลักฐานประกอบสักหน่อย.

ค. สงเคราะห์เข้าในวิธีแรก คือ เอหิภิกขุอุปสัมปทาได้ ฯ มี
พระมหาสมณวินิจฉัยเป็นหลักฐานอยู่ตอนหนึ่งว่า "อาการทรงรับพระ

มหากัสสปะเข้าในพระธรรมวินัย และโปรดให้รับพระพุทธโฆสาวาท ๓ ข้อ
นี้ --- เห็นจะไม่พ้นไปจากประธานเอหิภิกขุอุปสัมปทา."

ศ. อ. น.

ถ. ในครั้งที่พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญพุทธกิจในมคธชนบทนั้นได้
ทรงบำเพ็ญเนื่องด้วยเรื่องอะไรเป็นพื้น ? รู้ได้อย่างไรจึงตอบเช่นนั้น ?

ต. เนื่องด้วยประธานอุปสมบทเป็นพื้น ๆ รู้ได้จากคำติเตียน
ของคนผู้ไม่เลื่อมใส เขาติเตียนว่า พระสมณโคดมชักนำเพื่อความเป็
ผู้ไม่มีบุตร เพื่อความเป็นหม้าย เพื่อความขาดแห่งสกุล.

ศ. อ. น.

ถ. วันเพ็ญเดือน ๓ มีความสำคัญอย่างไร พุทธศาสนิกชนได้
นิยมกระทำการบูชาพระรัตนตรัยเป็นพิเศษต่อกันมาทุก ๆ ปี ?

ต. สำคัญเพราะว่าเป็นวันคล้ายกับวันที่พระบรมศาสดาประทับ
อยู่ ณ เวฬุวนาราม กรุงราชคฤห์ ได้มีการประชุมใหญ่คราวหนึ่งเรียกว่า
จาตุรงคสันนิบาต แปลว่าการประชุมมีองค์ ๔ คือ ๑. พระที่มาประชุม
ล้วนเป็นพระอรหันต์ ๑,๒๕๐ องค์ ๒. พระเหล่านั้นล้วนเป็นเอหิภิกขุ
๓. พระเหล่านั้นมักันเองมิได้นัดหมาย ๔. พระศาสดาทรงประธาน
พระโอวาทปาฏิโมกข์.

ศ. อ. น.

ถ. อะไรเป็นหัวใจพระพุทธศาสนา ? หัวใจนั้นปรากฏขึ้นที่
ไหน ? อย่างไร ?

ด. พระโอวาทปาฏิโมกข์ ฯ ปราภฏขึ้นที่พระเวฬุวนาราม ฯ
อย่างนี้ คือ เมื่อวันเพ็ญเดือน ๓ ครั้งหนึ่ง มีพระอรหันต์ ๑,๒๕๐ องค์
ซึ่งล้วนแต่เป็นเอหิภิกขุ ที่พระพุทธองค์ทรงส่งไปประกาศพระศาสนา
ได้กลับมาเฝ้าพระพุทธเจ้าโดยมิได้นัดหมายกัน พระบรมศาสดาทรง
เห็นเป็นโอกาสอันดี จึงทรงแสดงธรรมอันเป็นหัวใจพระศาสนา เพื่อ
จะให้พระสาวกจะได้ถือเอาเป็นหลักไว้สำหรับสอนพระศาสนา ธรรม
อันเป็นหัวใจนั้นก็ให้แก่โอวาทปาฏิโมกข์ ๓ อย่าง คือ ๑. การไม่ทำ
บาปทั้งปวง ๒. การทำกุศลให้ถึงพร้อม ๓. การทำจิตให้ผ่องใส.

ศ. อ. น.

ด. พระศาสดาทรงแสดงพระโอวาทปาฏิโมกข์เพียงครั้งเดียวเท่านั้นหรือ ? หรือว่าหลายครั้งจนตลอดพระชนมายุ ?

ด. มิใช่ครั้งเดียว ฯ ได้ทรงแสดงแก่ภิกษุสงฆ์ในวันอุโบสถ
ทุกกึ่งเดือนหลายครั้ง แต่ไม่ตลอดพระชนมายุ มานดเสียเมื่อได้ทรง
อนุญาตให้ภิกษุสงฆ์เอาสิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้ มาสวดในที่ประชุม
แทน เรียกว่าสวดปาฏิโมกข์แล้ว.

ศ. อ. น.

ด. ในสมัยก่อนภิกษุยอมอาศัยอยู่ที่โคนไม้บ้าง ซอกเขาบ้าง
ลอมฟางบ้าง ต่อมาภายหลังทรงอนุญาตภิกษุอยู่ในเสนาสนะ ๕ ชนิด
คืออะไร ?

ด. คือ วิหาร ได้แก่กุฎิมีหลังคา มีปีก ๒ ข้างอย่างปกติ ๑
อัทธมโยค คือ กุฎิมุงชีกเดียว ๑ ปราสาท คือกุฎิหลายชั้น ๑ หัมมิมยะ

คือกุฎีหลังคาตัด ๑ คูหา คือถ้ำแห่งภูเขา ๑.

ศ.อ.น.

ถ. ใครสร้างวิหารถวายสงฆ์ปลูกเสร็จในวันเดียว ๖๐ หลัง ?
และพระพุทธองค์ได้ทรงอนุโมทนาว่าอะไร ?

ด. ราชคหเศรษฐี ๗ พระพุทธองค์ได้ทรงอนุโมทนาว่า

๑. วิหารนั้นย่อมกำจัดเย็นร้อน สัตว์ร้าย และลมแดดเสียได้.

๒. วิหารนั้นเหมาะแก่การอยู่อย่างสบายเพื่อบำเพ็ญวิปัสสนา.

๓. ภิกษุผู้คงแก่เรียนอาศัยอยู่ในวิหารอันมีเครื่องใช้สอยบริบูรณ์
ย่อมจะแสดงธรรมเป็นเครื่องบรรเทาทุกข์ แก่ผู้ถวายวิหารเป็นต้นนั้น
ซึ่งเขารู้ธรรมแล้วจักสิ้นอาสวะเย็นใจ.

ศ.อ.น.

ถ. คนเหล่าใดเรียกว่า "สภิณฑะ" ผู้ร่วมก้อนข้าว ? คน
เหล่าใดเรียกว่า "สมาโนทก" ผู้ร่วมน้ำ ?

ด. บุรพบิดรเพียง ๓ ชั้น คือบิดา ๑ ปู่ ๑ ทวด ๑ เป็นผู้อัน
จะพึงเช่นเดียวกับก้อนข้าวเรียกว่า "สภิณฑะ" ๗ บุรพบิดรที่พ้นจากทวด
ขึ้นไปก็ดี ญาติผู้ไม่ได้สืบสายตรงก็ดี เป็นผู้จะพึงได้รับน้ำกรวดเรียกว่า
"สมาโนทก."

ศ.อ.น.

ถ. การทำทักษิณาที่เรียกว่าศราทธะ หรือปุพพเปตพลี ใน
พวกพราหมณ์ กับของชาวพุทธเหมือนกัน หรือต่างกันอย่างไรบ้าง ?

ด. เหมือนกันตรงที่ถวายไทยธรรมอุทิศให้เปตชนคือผู้ตาย ต่าง
กันตรงที่ผู้รับไทยธรรม พวกพราหมณ์เอาไทยธรรมไปตั้งให้สัตว์เช่นกา

เป็นต้นจิกกิน ส่วนชาวพุทธถวายไทยธรรมแก่พระสงฆ์.

ศ.อ.น.

ถ. เปตชน คือผู้ละโลกนี้ไปแล้วถือกำเนิดในสุคติก็ดี ในทุคติก็ดี ย่อมเป็นอยู่ได้ด้วยอะไร ? ทานที่ทายกอุทิศให้เขาจะได้รับหรือไม่ ? หากไม่ได้รับทานนั้นมีบุญเปล่าหรือ ?

ต. ย่อมเป็นอยู่ได้ด้วยอาหารในคติที่เขาเกิด ฯ ไม่ได้รับ ฯ มีบุญเปล่า เพราะเปตชนที่ไปเกิดในปิตติวิสัย แคนแห่งเปรต เป็นจำพวกอภิสสมานกาย ย่อมได้รับ.

ศ.อ.น.

ถ. เปตชนผู้เกิดในปิตติวิสัยย่อมได้รับผลทานที่ทายกอุทิศให้เสมอไป หรือว่าต้องถึงพร้อมด้วยสมบัติอย่างไรบ้าง ?

ต. ไม่เสมอไป ต้องถึงพร้อมด้วยสมบัติ ๓ ประการ คือ

๑. ทายกบริจาคทานแล้วอุทิศถึง
๒. ปฏิภาหผู้รับทานต้องเป็นทักษิณยะ
๓. เปตชนนั้นได้อโนโมทนา.

ศ. อ.น.

ถ. คำว่า ปุพพเปตพลี ทักษิณานุประทาน มตกทาน เหล่านี้ มีความหมายต่างกันอย่างไรบ้างหรือไม่ ?

ต. คำว่า ปุพพเปตพลี หมายถึงทักษิณาอุทิศเฉพาะบุรพบิดร ซึ่งต่างจากคำว่า ทักษิณานุประทาน และ มตกทาน เพราะ ๒ คำนี้ หมายถึงทักษิณาอุทิศให้คนตายทั่วไป. จึงเห็นได้ว่า คำแรกต่างจากคำ

หลังทั้ง ๒, คำหลังทั้ง ๒ ไม่ต่างกัน.

ศ.อ.น.

ถ. การกระทำปุพฺพเปตพลีก็ดี ทำทักษิณานุประทานหรือมตก-
ทานก็ดี มีผลอย่างไร จงแสดงให้สิ้นเชิง ?

ต. มีผลมาก ยากที่จะแสดงให้สิ้นเชิงได้ แต่จะแสดงโดยใจความ
ตามที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า

๑. ประโยชน์สุขย่อมสำเร็จแก่เปตชนโดยฐานะอันควรสิ้นกาล
นาน

๒. ทายกชื่อว่าได้แสดงญาติธรรมให้ปรากฏ

๓. ทายกชื่อว่าได้ยกย่องบูชาเปตชนอย่างโอฬาร

๔. ทายกชื่อว่าได้เพิ่มกำลังให้แก่ภิกษุ

จึงเป็นอันว่าท่านผู้กระทำความดีบุญไม่น้อยเลย. อีกประการหนึ่ง
ชื่อว่าได้บำรุงความรักและนับถือในบุรพบิดรของตน ให้เจริญกุศล
ส่วนกตัญญูตาดกเวทิตา เป็นทางมาแห่งความรู้เรื่องแห่งวงศ์สกุล.

ศ. อ.น.

ถ. พระพุทธเจ้าทรงยกย่องพระสารีบุตรว่ามีปัญญาเลิศอย่างหนึ่ง
และยกย่องว่าอย่างไรอีก โปรดเล่าพอเป็นเลาความ ?

ต. ทรงยกย่องว่า เป็นสัตว์บุรุษเป็นคนกตัญญูตเวทิตา มีเรื่อง
ย่อว่า วันหนึ่งพระศาสดาทอดพระเนตรเห็นราธพราหมณ์ผอมผิปกติ
จึงตรัสถาม ได้ความว่าพราหมณ์อยากบวช แต่พระทั้งหลายไม่บวชให้
เพราะเห็นว่าเป็นคนแก่ พระศาสดาจึงตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า ใครระลึก

ถึงอุปการคุณของพราหมณ์นี้ได้บ้าง พระสารีบุตรกราบทูลว่า ระลึกได้
คือเคยได้รับข้าว ๑ ทังพีจากพราหมณ์นี้ พระศาสดาจึงตรัสยกย่องว่า
ดีละ ๆ สารีบุตร เป็นสัตว์บุรุษเป็นคนกตัญญูกตเวที.

ศ.อ.น.

ถ. ใครได้อุปสมบทด้วยญัตติจตุตถกรรมอุปสัมปทาเป็นองค์แรก ?
และใครได้เป็นอุปัชฌาย์องค์แรก ?

ค. พระราชา ๆ พระสารีบุตร.

ศ.อ.น.

ด. พระศาสดาทรงมอบให้สงฆ์เป็นใหญ่ในกิจที่สำคัญมีอุปสมบท-
กรรมเป็นต้น ตั้งแต่เมื่อไร ?

ค. ตั้งแต่วันที่ทรงอนุญาตให้พระสารีบุตรเป็นอุปัชฌายะรับราช-
พราหมณ์เข้าอุปสมบทด้วยวิธีญัตติจตุตถกรรมอุปสัมปทา. ตั้งแต่วันนั้น
มาทรงเลิกการรับอุปสมบทด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทาและติสรณคมนู-
ปสัมปทา แม้กรรมอื่น ๆ ก็ทรงมองให้สงฆ์พร้อมเพรียงกันทำทุกอย่าง.

ศ.อ.น.

ด. พระพุทธองค์ทรงสอนพระศาสนาผ่อนลงมาถึงคติโลกอย่างไร
บ้าง ?

ค. ทรงสอนโดยวิธีอนุโลมตามคตินิยมของชาวโลก แต่โน้มน้าว
จิตใจให้เข้าสู่ธรรมตามความเหมาะสม เช่นทรงเห็นสังคาลมาณพกำลัง
มนัสการทิศทั้ง ๖ อยู่ ก็อทิศเบื้องหน้า เบื้องขวา เบื้องหลัง เบื้องซ้าย
เบื้องล่าง เบื้องบน จึงตรัสถาม ก็ได้ความว่า เนื่องจากมีความเคารพ

ในคำของบิดาซึ่งได้สั่งไว้ก่อนจะตายว่าให้ไหว้ทิศ ๖ พระองค์จึงตรัสว่า ในศาสนาของพระอริยเจ้า เขาหาไหว้ทิศ ๖ อย่างนี้ไม่ เมื่อสิงคาล-
มานพทูลถามว่า เขาไหว้กันอย่างไร จึงทรงแสดงการไหว้ทิศ ๖ ว่า

ทิศเบื้องหน้าคือมารดาบิดา บุตรไหว้ด้วยการบารุงด้วยสถาน ๕
มีเลี้ยงดูให้เป็นสุขเป็นต้น

ทิศเบื้องขวาคืออาจารย์ ศิษย์ไหว้ด้วยสถาน ๕ มีการอ่อนน้อม
ลุกขึ้นยืนรับเป็นต้น

ทิศเบื้องหลังคือภรรยาสามีไหว้ด้วยการบารุงด้วยสถาน ๕ มี
ยกย่องนับถือว่าเป็นภรรยาเป็นต้น

ทิศเบื้องซ้ายคือมิตร กุลบุตรไหว้มิตรด้วยการสงเคราะห์ด้วย
สถาน ๕ มีการให้ปันเป็นต้น

ทิศเบื้องล่างคือลูกจ้าง นายจ้างไหว้ด้วยการอนุเคราะห์ด้วยสถาน
๕ มีจัดงานให้ทำตามสมควรแก่กำลังเป็นต้น

ทิศเบื้องบนคือสมณพราหมณ์ กุลบุตรไหว้ด้วยการบารุงด้วย
สถาน ๕ มีคิด ทำ พุด ประกอบด้วยเมตตาเป็นต้น.

ศ.อ.น.

ถ. การทำเทวดาพลี คือทำบุญให้แก่เทวดา ของพวกอริยกะ
ในครั้งพุทธกาล กับของพวกชาวพุทธ ต่างกันอย่างไร ?

ต. ต่างกันอย่างไร คือ

พวกอริยกะนับถือเทวดาเป็นองค์ๆ ทั้งที่ให้ดี ทั้งที่ให้ร้าย
ตกแต่งเครื่องสังเวทยมีข้าว ขนมนม เนย ผลไม้ สังเวทยเทวดาที่ใจดี

เพื่อให้เกิดความเอ็นดูช่วยคอยพิทักษ์รักษา, ตกแต่งเครื่องสังเวณีมีเนื้อ
เลือด แม้ชีวิตคนหรือสัตว์ สังเวทเวคาที่มีใจร้าย เพื่อมิให้คิดร้าย
ทำร้ายให้เดือดร้อน. ส่วนพวกชาวพุทธ พระพุทธเจ้าทรงสอนวิธีทำ
เทวตาปติ โดยใจความว่า ผู้ฉลาดอยู่ในสถานที่ใด ๆ ควรนิมนต์
พรหมจารีผู้มีศีลสำรวมดี ให้ฉันภัตตาหารในที่นั้น ๆ แล้ว ฟังอุทิส
ให้แก่เทวดาบรรดาที่มาถึงเข้า เมื่อทำดังนี้ เทวดาที่บุคคลบูชาแล้ว
ย่อมบูชาตอบ ที่บุคคลนับถือแล้ว ย่อมนับถือตอบ จำเดิมแต่นั้นไป
เทวดานั้น ก็ย่อมอนุเคราะห์ผู้บูชานับถือนั้นด้วยเมตตาจิต เหมือน
มารดาอนุเคราะห์บุตร ทุกเมื่อ, บุคคลที่เทวดารักษาอนุเคราะห์แล้ว
ย่อมเห็นผลอันเจริญ ตลอดกาลทุกเมื่อ ดังนี้แล.

ศ.อ.น.

ถ. วิธีทำเทวตาปติ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงแก่ใคร ? ที่
ไหนก่อน ?

ค. ทรงแสดงแก่สุนิษฐาภรณ์และวัสสการพราหมณ์ มหา
อำมาตย์ ๆ ณ ที่เมืองใหม่ ชื่อเมืองปาฏลิบุตร แคว้นมคธ.

ศ.อ.น.

ด. ประตูนเมืองปาฏลิบุตร ที่พระพุทธเจ้าเสด็จออกมีชื่อว่าอะไร ?
และทำหน้าที่พระศาสดาเสด็จข้ามไป มีชื่อว่าอย่างไร ?

ค. ประตูนั้น มีชื่อว่า โคตมทวาร ๆ ส่วนทำนํานั้น มีชื่อว่า
โคตมตติถะ.

ศ.อ.น.

ถ. พระศาสดาตรัสชมเมืองปาฏลิบุตรว่าอย่างไรบ้าง ? และทรงพยากรณ์เหตุการณ์ที่จะพึงเกิดแก่เมืองนี้ว่าอย่างไร ?

ต. ตรัสชมว่า สร้างดี มีระเบียบเรียบร้อย ฯ ได้ทรงพยากรณ์ว่า จักเป็นยอดนคร จักเป็นศูนย์การค้า แต่จักมีอันตราย ๓ ประการ คือ ๑. เพลิงไหม้ ๒. น้ำท่วม ๓. จักแตกสามัคคีกันเอง.

ศ. อ.น.

ถ. กรุงราชคฤห์มีความสำคัญเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาอย่างไร ?

ต. มีความสำคัญมากอย่าง คือ ๑. เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธศาสนาครั้งแรก ๒. พระพุทธเจ้าตอนที่ทรงบำเพ็ญพุทธกิจในมคธชนบท ได้เสด็จประทับ ณ ที่กรุงราชคฤห์มากกว่าตำบลอื่น ๓. พระสาวกไปสอนศาสนาที่อื่น ๆ แล้วกลับมาพักที่กรุงราชคฤห์ แม้พระศาสดาก็เช่นเดียวกัน ๔. พระศาสดาได้คู่พระอัครสาวกขวาชัยย์ที่กรุงราชคฤห์ ๕. พระสาวกอรหันต์ก็ได้ประชุมเป็นจำนวนมาก และพระผู้มีพระภาคได้ทรงประทานพระโอวาทปาฏิโมกข์ ณ กรุงราชคฤห์ และเมื่อภายหลังพุทธปรินิพพาน พระอรหันตสาวกก็ได้ประชุมทำปฐมสังคายนา ณ กรุงราชคฤห์.

ศ. อ.น.

ปริเฉทที่ ๑๐

เสด็จสักกชนบท

ถ. สักกชนบท อันเป็นถิ่นฐานบังเกิดเมืองนอนแห่งต้นตระกูลของพระบรมศาสดา เมื่อล่วงกาลผ่านมาถึงสมัยมัชฌิมโพธิกาล ตาม

ตำนานว่าได้แบ่งออกเป็น ๓ หรือ ๔ นคร อยากทราบว่า นครอะไร ?

เป็นที่อยู่ของชนพวกไหน ?

ค. ที่ว่าแบ่งเป็น ๓ นคร คือ

๑. นครกบิลพัสดุ์ ฯ เป็นที่อยู่ของพวกสาकยะชาวเมืองกบิลพัสดุ์

๒. นครวิธัญญา ฯ " " ชาวเมืองวิธัญญา

๓. นครโคธافی ฯ " " ชาวเมืองโคธافی

ที่ว่าแบ่งเป็น ๔ ก็เพราะรวมนครโกพิยะเข้าด้วย คือ

๔. นครโกพิยะ ฯ เป็นที่อยู่ของพวกสาकยะชาวเมืองรามคาม.

ศ. อ.น.

ด. นักเรียนทั้งหลายได้เรียนพุทธประวัติมาถึงตอนเสด็จสักกชนบทแล้ว พอจะทราบได้ไหมว่า พระศาสดาทรงอนุญาตให้ใครบรรพชาเป็นสามเณรองค์แรก ? และโปรดให้ใครเป็นผู้จัดการบรรพชาให้ ด้วยวิธีอย่างไร ?

ค. ทราบได้อยู่ว่า ทรงอนุญาตให้ราหุลกุมารบรรพชา เป็นสามเณรองค์แรก ฯ และโปรดให้พระสารีบุตรจัดการ ด้วยวิธีสรณคมนูปสัมปทา ที่ทรงเลิกใช้อุปสมบทเป็นภิกษุแล้ว เปลี่ยนมาใช้บรรพชาเป็นสามเณร.

ศ. อ.น.

ด. พระเจ้าสุทโธทนะทรงทราบว่า พระศาสดาเสด็จจาริกสั่งสอนบรรพชิตและคฤหัสถ์มาโดยลำดับ บัดนี้ประทับอยู่ ณ กรุงราชคฤห์ ประสงค์จะทรงเห็น ได้สั่งใคร่ให้ไปเชิญเสด็จ ? สำเร็จสมพระราช-

ประสงค์หรือไม่ ?

ด. ได้ทรงใช้มัตย์อื่น ครั้งละนาย ถึง ๕ นาย แต่ไม่สำเร็จ สมพระราชประสงค์ ครั้งที่ ๑๐ ตรัสสั่งให้กาฬทายีอมัตย์ไปเชิญเสด็จ จึงได้สำเร็จสมพระราชประสงค์.

ศ. อ.น.

ด. กรุงราชคฤห์ กับกรุงกบิลพัสดุ์ ห่างกันเท่าไร ? ถ้าเดินทาง ด้วยเท้า จะหมดเวลาเท่าไรจึงจะถึงกันได้ ?

ด. ห่างกัน ๖๐ โยชน์ ๆ ถ้าเดินรีบเร่ง หมดเวลา ๑ เดือนก็ถึง แต่ถ้าเดินอย่างสบาย ๆ ตามปกติ ต้อง ๒ เดือนจึงจะถึงกันได้.

ศ. อ.น.

ด. พวกศากยะทราบข่าวว่าพระศาสดาพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์เสด็จ มา ได้จัดการรับเสด็จอย่างไร ? ให้ประทับที่ไหน ?

ด. อันดับแรกได้เลือกสถานที่ประทับก่อน ก็เลือกได้นิโครธาราม จัดไว้เป็นที่ประทับในวันเสด็จถึง ๆ จัดขบวนคนออกไปรับเสด็จ เชิญเสด็จเข้าพระนครให้ประทับที่นิโครธาราม.

ศ. อ.น.

ด. ครั้นพระศาสดาเสด็จถึง พวกศากยะได้แสดงความเคารพ อภิวัตน์คืออยู่หรือ ? หรือว่ามีปฏิกริยาอย่างไรบ้าง ? ขอทราบความ สำคัญตอนนี้สักหน่อย.

ด. พวกศากยะผู้เจริญพระชนมายุกว่า ถือมานะไม่ถวายอภิวัตน์ จะอภิวัตน์ก็แต่ผู้ที่มีพระชนมยุ้น้อยกว่าเท่านั้น ๆ ไม่ปรากฏว่ามีปฏิ-

กิริยาโต้ตอบอย่างไร ๆ พระศาสดาได้ทรงแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ในอากาศ
ดูว่าไปรยละของพระบาทลงเหนือศีรษะ พระเจ้าสุทโธทนะทรงเลื่อมใส
ถวายอภิวัตน์ก่อนแล้ว พวกศากยะเหล่านั้นก็พลอยทำตามทั้งหมด.

ศ.อ.น.

ก. เรื่องอิทธิปาฏิหาริย์ คนยุคปรมาณู หรือยุคจรวดนี้ไม่ค่อยจะ
กระดิกหู เพราะฉะนั้น เรื่องที่พระศาสดาทรงแสดงปาฏิหาริย์ในอากาศ
ให้พระญาติที่มาประชุมกันที่นิโครธารามเกิดความเลื่อมใสนั้น นักเรียน
ควรจะถอดใจความมาเล่าให้เข้าใจ หรือพอฟังได้ ให้ทันยุคทันสมัย
ลองดู ?

ข. ถ้าจะถอดใจความในเรื่องนี้ ก็ต้องเปลี่ยนเป็นอนุสาสนี
ปาฏิหาริย์ คือตรัสเทศนาเป็นมัทศจรรย์ ซึ่งมีใจความว่า พระศาสดา
ทรงแสดงให้เห็นความจริง ให้เชื่อถือด้วยความมั่นใจเพราะรู้เห็นความ
จริงแล้ว ให้มีอาหาญแก่ล้า และให้ร่าเริงบันเทิงใจในอันที่
จะปฏิบัติตาม ทำให้พวกศากยะพระประยูรญาติสิ้นมานะ ยอมรับนับถือ
ความเป็นใหญ่ของพระองค์เหนือตน ดูว่าทรงแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ใน
อากาศ คำนี้น่าจะพอกระดิกหูกันได้บ้าง.

ศ.อ.น.

ค. การประชุมศากวงศ์รับเสด็จพระศาสดาที่นิโครธาราม เป็น
มหาสันนิบาต เรียกชื่อว่าอะไร ? ทุก ๆ องค์มีความรู้สึกอย่างไร ?
และมีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นในวันนั้นอย่างไร ? โปรดแถลง.

ด. เรียกชื่อว่า "ญาติสมาคม" ๆ ทุก ๆ พระองค์ได้จากพระ

ศาสดามาช้านาน พอได้เห็นเข้าก็เกิดปีติขึ้นบาน ๆ มีฝนโบกขรพรรษตกลงมาให้ชุ่มชื้นทั่วกัน พระศาสดาได้ตรัสเวสสันดรชาดก โปรดพระญาติ.

ศ. อ.น.

ถ. ความแตกตื่นอลหม่าน มักจะเกิดขึ้นแก่ประชาชน เพราะได้เห็นคนหรือสัตว์ หรือวัตถุที่แปลกประหลาด ซึ่งไม่เคยมีมาก่อน อยากทราบว่าชาวกรุงกบิลพัสดุ์สมัยสมัชฌิมโพธิกาล ได้เกิดมีอลหม่านกันขึ้นบ้างหรือไม่? ถ้าไม่มีก็แล้วไป ถ้ามี มีเพราะได้เห็นอะไร?

ต. มี ๆ เพราะได้เห็นขัตติยะลงเที่ยวขอภิกขา (บิณฑบาต).

ศ. อ.น.

ถ. พุทธประวัติตอนมัชฌิมโพธิกาล เมื่อสมเด็จพระบรมศาสดาจารย์ทรงแสดงพระคาถาเป็นเครื่องเตือนจิตสมณะว่า ไม่พึงประมาทในบิณฑบาต พึงประพฤติธรรมให้เป็นสุจริต ผู้ประพฤติธรรมย่อมอยู่เป็นสุข ทั้งในโลกนี้ ทั้งในโลกอื่นดังนี้ ปรากฏว่าได้มีบุคคลสำคัญได้บรรลุธรรมพิเศษในพระพุทธศาสนาหรือไม่ ถ้ามีอยากทราบว่า บุคคลสำคัญนั้นเป็นใคร? ได้บรรลุธรรมพิเศษขั้นไหน?

ต. มี ๆ คือสมเด็จพระเจ้าสุทโธทนะพุทธบิดา ๆ ทรงได้บรรลุธรรมพิเศษขั้นโสดาปัตติผล สำเร็จเป็นพระโสดาบันอริยบุคคล ในพระพุทธศาสนา.

ปริเฉทที่ ๑๑

เสด็จโกศลชนบท

ถ. โกศลชนบท อยู่ในเขตมัธยมชนบทหรือว่าในเขตปัจฉิมชนบท ? และตั้งอยู่ในภาคไหนแห่งชมพูทวีป ? มีนครหลวงชื่ออะไร ?

ต. อยู่ในเขตมัธยมชนบท ฯ ภาคเหนือ ฯ ชื่อกรุงสาวัตถี.

ศ.อ.น.

ถ. โกศลชนบทมีอาณาเขตกว้างหรือแคบ ? ทราบได้อย่างไร ?

ต. สันนิษฐานว่าคงจะกว้างอยู่ ฯ ทราบได้ตามประวัติว่า รวมกาสิชนบทอันจดอยู่ด้านใต้เข้าเป็นมหาอาณาจักรเดียวกัน, และในบางสูตรว่า ลักกชนบทก็รวมอยู่ในโกศลชนบทด้วย.

ศ.อ.น.

ถ. ในสมัยที่พระศาสดาเสด็จถึงโกศลชนบทครั้งแรก ใครเป็นผู้ปกครองชนบทนั้น ?

ต. พระเจ้าปเสนทิ.

ถ. จงแสดงอาณาเขตแห่งโกศลชนบท โดยอนุমানตามระยะทางเสด็จพุทธจาริก และโดยประการอื่น ๆ มาดู ?

ต. มีอาณาเขตดังนี้

๑. ด้านเหนือ จดกรุงชนบท หรือแดนภูเขาคิณคิ

๒. ด้านตะวันออก หรือตะวันออกเฉียงใต้ จดวัชชีชนบท

๓. ด้านใต้ จดอังกชนบทและมคธชนบท

๔. อีกด้านหนึ่งไม่แน่ว่าทิศไหน จดักคนบพ.

ศ. อ.น.

ถ. คฤหบดีนามว่า สุทัตตะ ได้เนमितกนามว่า อนาถบิณฑิกะ เพราะอะไร ? ท่านทำบุญอะไรที่ยังมีซากปรากฏอยู่ในประเทศอินเดีย กระทั่งทุกวันนี้ ?

ต. เพราะมีก้อนข้าวสำหรับคนอนาถา ๑ ท่านสร้างวัดพระเชตุวัน.

๑๗ ธ.ค. ๒๕๑๓

ถ. สุทัตตเศรษฐี กับ ราชคหเศรษฐี ทั้ง ๒ ท่านนี้ มีถิ่นฐานอยู่ที่ไหน ? มีความเกี่ยวข้องกันอย่างไรบ้าง ?

ต. สุทัตตเศรษฐีมีถิ่นฐานอยู่ในกรุงสาวัตถีพระนครหลวงแห่งโกศลชนบท ส่วนราชคหเศรษฐีมีถิ่นฐานอยู่ในกรุงราชคฤห์พระนครหลวงแห่งมคธชนบท ๑ เกี่ยวข้องกันโดยที่ได้ภิกินีมาเป็นภรรยา.

ศ. อ.น.

ถ. ขอทราบประวัติย่อ ๆ ของสุทัตตเศรษฐีตั้งแต่ต้นจนถึงได้เนमितกนามว่า อนาถบิณฑิกเศรษฐี ?

ต. ประวัตีย่อมมีอยู่ว่า วันหนึ่ง สุทัตตเศรษฐีได้ไปธุระที่บ้านของราชคหเศรษฐี เห็นราชคหเศรษฐีจัดเตรียมอาหารมากมาย เพื่อถวายสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขในวันรุ่งขึ้น ก็เกิดความเลื่อมใส รุ่งขึ้นก่อนรับประทานอาหาร ได้รับไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ซึ่งประทับอยู่ ณ สีตวัน ได้ฟังอนุบุพพิกขาและจตุราริยสัง ก็ได้ธรรมจักขุบรรลุนิพพาน ปัตติผล ประกาศตนเป็นอุบาสกถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะตลอดชีวิต,

ตั้งแต่นั้นมาก็ได้บริจาคทรัพย์มหาศาล ให้เป็นประโยชน์แก่พระพุทธศาสนาและตั้งโรงบริจาทนแก่มหาชน พวกคนอนาถาได้อาศัยอาหารในโรงทานนั้นเลี้ยงชีวิต ท่านจึงได้เนมิตกนามว่า "อนาถบิณฑิก-เศรษฐี" ซึ่งมีความหมายว่า "เศรษฐีผู้มีก้อนข้าวสำหรับคนอนาถา" ด้วยประการฉะนี้.

ศ. อ. น.

ปัจฉิมโพธิกาล

ทรงปลงอายุสังขาร

ถ. พระศาสดาทรงบำเพ็ญพุทธกิจบริบูรณ์ทุกประการแล้วเสด็จ
จำพรรษาที่ ๔๕ ณ ตำบลไหน ?

ต. ณ ตำบลเวฬุคาม แขวงเมืองไพศาลี.

๒๖/๘/๗๐

ถ. ในพรรษาที่ ๔๕ พระบรมศาสดาทรงอธิษฐานพรรษาที่ไหน
และเสด็จไปปรินิพพานในที่นั้นเองหรือที่ไหน ?

ต. ที่บ้านเวฬุคาม เขตไพศาลีนคร แต่ปรินิพพานที่ศาล-
วโนทยาน เขตกรุงกุกสินารานคร.

๒๗/๘/๗๓

ถ. ก่อนแต่ที่พระผู้มีพระภาค จะได้เสด็จมาจะพรรษา ณ บ้าน
เวฬุคามนั้น พระองค์ได้เสด็จมาจากไหน ? สถานที่นั้นใครเป็นผู้
ถวาย ?

ต. พระองค์ได้เสด็จมาจากอัมพปาลีวัน. นางอัมพปาลีคณิกา
เป็นผู้ถวาย.

ส. ป.

ถ. เมื่อพระองค์เสด็จประทับจำพรรษา ณ บ้านเวฬุคามนั้น
โดยเฉพาะได้ตรัสแก่พระอานนท์ว่าอย่างไร ซึ่งควรที่พวกเราจะยึดไว้
เป็นหลักข้อปฏิบัติ ?

ด. ได้ตรัสว่า ท่านทั้งหลายจงมีตนเป็นเกาะเป็นที่พึ่ง มิใช่บุคคล
มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือจงมีธรรมเป็นเกาะเป็นที่พึ่งอยู่ทุกอิริยาบถเถิด.

ส. ป.

ด. เรื่องพระศาสดาทรงปลงอายุสังขารที่ป่าवालเจดีย์นั้น ใจ
ความเพียงไร ที่พอถือเอาเป็นประมาณได้?

ต. มีเพียงเท่านี้ พระองค์ทรงพระมหากรุณาและทรงอุตสาหะ
ในอันบำเพ็ญพุทธกิจ พึงเห็นตั้งแต่คราวทรงทำอายุสังขาราริษฐาน
คือตั้งความปรารถนาจะทรงพระชนม์อยู่ กว่าจะได้ประดิษฐานพระ
ศาสนาลงเป็นมั่น พุทธบริษัทได้รู้ทั่วถึงศาสนธรรม ทรงบำเพ็ญ
พุทธกิจมาด้วยไม่ย่อท้อ แม้จับประชวรเสาะเสาะก็ยังทรงฝืนทำต่อมา
ที่ท่านกล่าวว่าทรงข่มอาพาธ ในคราวที่ว่าทรงปลงอายุสังขารนั้น
ชะรอยจะตรัสแก่พระอานนที่ถึงความทุกข์พลภาพของพระองค์ พระ
อานนที่ไม่ได้กราบทูลสนับสนุนเพื่อระคองพระอุตสาหะไว้ จึงทรง
คลายอายุสังขาราริษฐานเดิมนั้น ทรงปลงพระทูลว่า จักทำพุทธกิจ
ต่อไปไม่ไหวละ ที่ท่านกล่าวโดยบุคคลาริษฐานว่า มารเข้าไป
อาราธนาให้ปริณิพพาน และแสดงความตกลงของผู้นับถือ ผู้รู้ความ
เข้าเปรียบ อัจฉรย์หวั่นไหวเป็นโกลาหล.

๔/๓/๖๐

ด. ชื่อว่า พระองค์ปลงสังขารนั้น จะถือความว่าแบ่งสมบัติ
หรือทำพินัยกรรมถูกหรือไม่? ถ้านุวัตรตามนั้นก็แล้วไป ถ้าไม่
ยอมจะถือเอาความว่ากระไร?

ต. ข้าว่าปลงสังขารนั้น จะถือเอาความว่าแบ่งสมบัติหรือทำ
พินัยกรรมไม่ถูก. ควรถือเอาความว่า พระองค์ปลงพระเหตุที่ย่า
จะทรงบำเพ็ญพุทธกิจต่อไปอีกไม่ได้แล้ว เพราะปรารถถึงสังขาร
ของพระองค์ว่า ทรงพระชราแก่เฒ่าเป็นผู้ใหญ่ ล่วงกาผ่านวัย
เสียแล้ว ที่ทรงเปรียบว่ากายของพระองค์เป็นประหนึ่งเกวียนที่ซ่อม
แซมด้วยไม้ไผ่ มิใช่สัมภาระแห่งเกวียนฉะนั้น ถือเอาความอย่างนี้
จึงจะถูก.

๒๔๖๓

ถ. ในเวลาปลงพระชนมายุสังขาร เกิดอัศจรรย์อย่างไรบ้าง ?
และพระองค์ทรงเปล่งอุทานในเวลานั้นอย่างไร ?

ต. เกิดอัศจรรย์ คือ แผ่นดินไหวใหญ่และขนชันยอดศของ
น่าสะพึงกลัว ทั้งกลองทิพย์ก็บันลือลั่นในอากาศ. ทรงเปล่งอุทาน
โดยความว่า ผู้รู้ได้สละปลงเสียแล้วซึ่งโลกียกรรม เครื่องแต่งภพ
เป็นสัมภาระเครื่องเกิด ที่พึงชั่งได้และชั่งมิได้ พระพุทธเจ้านั้นเป็น
ผู้ยินดีแล้ว ณ ภายใน ตั้งมั่นด้วยอุปปจารสมาธิและอัปปนาสมาธิ พระ
องค์ได้ทำลายเสียแล้วซึ่งอึดสมภพในตนให้พินาศไป ประหนึ่งโยธา
ใหญ่ในสงคราม อันทำลายเสียซึ่งเกราะฉะนั้น.

๑๓/๑๐/๓๓

ถ. อย่างไรจึงจะรู้ได้ว่า พระศาสดาทรงปลงพระชนมายุสังขาร
ในวันมาฆบูชา ?

ต. รู้ได้ เพราะคำว่าตั้งแต่นั้นล่วงมา ๓ เดือนพอดีปริณิพพาน

ถ้าปรินิพพานในวันเพ็ญวิสาขมาส ปลงสังขารต้องมีในวันเพ็ญมาฆมาส.

๑๕/๑๑/๕๖

ถ. เหตุที่จะให้แผ่นดินไหวใหญ่ มีกี่อย่าง ? อะไรบ้าง ?

ต. มี ๘ อย่าง คือ ลมกำเริบ ๑ ท่านผู้มีฤทธิ์บันดาล ๑ พระโพธิสัตว์จุติจากคฤสถลสู่พระครรภ์ ๑ พระโพธิสัตว์ประสูติ ๑ พระตถาคตเจ้าตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ ๑ พระตถาคตเจ้าให้พระอนุตรธรรมจักรเป็นไป ๑ พระตถาคตเจ้าปลงอายุสังขาร ๑ พระตถาคตเจ้าปรินิพพานด้วยอนุปาติเสสนิพพานธาตุ ๑.

ส. ป.

๑. การที่พระองค์ทรงสรรเสริญอุทิสบาทว่า ผู้ใดเจริญอยู่เนื่อง ๆ แล้ว ผู้นั้นปรารถนาจะดำรงชีวิตอยู่กี่ปี ๑ หรือยิ่งกว่าก็ได้ ชื่อนี้คู่ก่อนข้างจะเกินไป เมื่อเป็นจริงอย่างนั้น เพราะเหตุไรพระองค์จึงไม่เจริญให้พระชนม์ชีพดำรงอยู่เล่า ?

ต. ไม่เป็นการเกินไปดอก เมื่อเจริญให้บริบูรณ์อยู่แล้ว ย่อมทรงชีพอยู่ได้เหมือนกัน. การที่พระองค์ไม่ยอมดำรงพระชนม์ชีพอยู่ต่อไป ก็เพราะพระองค์ได้ลั่นพระวาจารับอาราธนาของมารเสียแล้ว ทั้งพระองค์เมื่อตอนแรกตรัสรู้ใหม่ๆ ประทับอยู่ที่ควงไม้ชปาโลนิโครธ ก็ได้ตรัสไว้ว่า ถ้าบริษัท ๔ ยังไม่แพร่หลายตราบใด จักยังไม่ปรินิพพานตราบนั้น เมื่อบริษัท ๔ แพร่หลายแล้ว พระองค์จะมาคือคำเพราะความอาลัยในชีวิตนั้นยอมเป็นไปไม่ได้ พุทธวิสัย ย่อมมีน้ำพระทัยเด็ดเดี่ยว ตรัสแล้วอย่างไร ย่อมให้เป็นไปอย่างนั้น แม้

จะทรงทราบว่า "ถ้าเจริญอิทธิบาทอยู่แล้ว ย่อมดำรงอยู่ได้"
แต่จะทำให้พระเจ้าเสียดายไปไม่ได้. อนึ่ง อิทธิบาททั้ง ๔ นี้
ถ้าเมื่อผู้ใดเจริญอยู่ได้ตราบใด ผู้นั้นย่อมมีชีวิตอยู่ได้ตราบนั้น.

ส. ป.

ถ. เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสโอภาสปริยาย ให้พระอานนท์ทูล
เจริญเสด็จให้ดำรงชีพอยู่ต่อไป มารเข้าคลใจพระอานนท์เสียจึงไม่
กราบทูล สำหรับมารในที่นี้มีตัวตนเป็นอย่างไร ? หรือจะสันนิษฐาน
ว่าอะไร ?

ต. มารในที่นี้ มิใช่เป็นสิ่งที่มีความตัวตน ที่ท่านกล่าวไว้นั้นเป็น
บุคลาธิษฐาน เมื่อสันนิษฐานดูแล้วเข้าใจว่า เป็นความเขลาของ
พระอานนท์ คือมีโมหะมาบังปัญญาไว้จึงทำให้นึกไม่ทัน ถ้าจะว่า
เป็นมาร ก็คงได้แก่กิเลสมาร.

ส. ป.

ถ. สถานที่ ๆ ตรัสนิมิตโอภาสนั้นมีกี่ตำบล ? ที่ไหนบ้าง ?

ต. มี ๑๖ ตำบล เมืองราชคฤห์ ๑๐ ตำบล เมืองเวสาลี ๖
ตำบล. เมืองราชคฤห์ ภูเขาชิลฉภูฏ ๑ โคตมนิโครธ ๑ เหวที่
ทึงโจร ๑ ถ้ำสกัดบัณณคูหา ๑ กภาพสิลา ๑ สัปปีโสณฑิกา
ณ สีตวัน ๑ ตโปทาราม ๑ เวฬุวัน ๑ ชิวกัมพวัน ๑ มัททกุจฉิ-
มฤคทายวัน ๑ เมืองเวสาลี อุเทนเจดีย์ ๑ โคตมกเจดีย์ ๑
สัตตัมพเจดีย์ ๑ พหุปุตตเจดีย์ ๑ สารันทเจดีย์ ๑ ปาวาลเจดีย์ ๑.

ส. ป.

ก. ข้อที่ว่าสมเด็จพระบรมศาสดามีพระวาจामิเป็น ๒ นั้น มีอะไรเป็นข้ออ้างให้เห็นตาม ?

ค. มีพระพุทธภาษิตที่ตรัสแก่พระอนนท ในคราวเมื่อท่านทูลอาราธนาจะให้ดำรงพระชนม์อยู่ต่อไปว่า อนนท ! สิ่งใดพระตถาคตได้บริจาคแล้ว ภายแล้ว ปล่อยเสียแล้ว มละเสียแล้ว สละคืนเสียแล้ว อายุสังขารอันใด พระตถาคตเจ้าปลงเสียแล้ว วาจาพระตถาคตได้ภาษิตโดยส่วนเดียวเป็นคำขาดแล้วว่า ความปรินิพพานแห่งพระตถาคตจักมิมีซ้ำ โดยกาลที่ล่วงแห่ง ๓ เดือนแต่นี้ไป พระตถาคตจะปรินิพพาน ข้อที่พระตถาคตจะกลับคืนมาเพราะเหตุแห่งชีวิต มิเป็นฐานที่จะมีได้ ดังนี้ อีกอย่างหนึ่ง บรรดาพระพุทธภาษิตที่พระองค์ได้ตรัสแล้ว ล้วนเป็นของจริงทั้งนั้น ข้อใดที่ตรัสว่าเป็นที่ตั้งแห่งความบริสุทธิ์ผ่องแผ้วหรือเศร้าหมอง ข้อนั้นก็เป็นอย่างนั้นจริง ข้อปฏิบัติที่ตรัสว่า เป็นมรรควิधिแห่งนิพพานหรือสุคติภพ หรืออบายภูมิ ข้อปฏิบัติก็เป็นมรรคาวิธิดังนั้นจริง นี้เป็นข้ออ้างให้เห็นตาม.

๑๔/๕/๖๗

ก. อภิญญาเทศิตธรรม คืออะไรบ้าง ? เพราะเหตุไร จึงได้ชื่ออย่างนั้น ?

ค. อภิญญาเทศิตธรรม คือ สติปัญญา ๔ สัมมัปปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ มรรค ๘. เพราะเหตุธรรมเหล่านี้พระองค์ทรงแสดง เพื่อให้สัตว์รู้อย่างเห็นจริงในธรรม

ที่ควรรู้ควรเห็น จึงได้ชื่ออย่างนั้น.

๒๕/๘/๖๕-๑๓/๘/๖๖

ถ. อภิญญาเทศิตธรรมนั้น ทรงแสดงแก่ใคร ? ที่ไหน ?

ต. ทรงแสดงแก่ภิกษุทั้งหลายที่อาศัยอยู่ในเมืองเวสาลี ทรงแสดงที่ศาลาโรงฉัน ครั้นเมื่อเสด็จพุทธดำเนินไปยังกุฎาคารศาลา ป่ามहांวัน.

ส. ป.

ถ. เมื่อครั้งเสด็จพุทธดำเนินไปยังกุฎาคารศาลาป่ามहांวันนั้น ได้ตรัสเทศนาอะไรบ้าง สอนภิกษุทั้งหลายในที่นั้น ?

ต. ทรงแสดงอภิญญาเทศิตธรรม และสังเวคกถา อัปปมาท-
ธรรม สอนภิกษุทั้งหลายในที่นั้น.

ส. ป.

ถ. ครั้นเมื่อเสด็จเข้าไปศึกษาจารในเมืองเวสาลี ครั้นกลับจาก
บิณฑบาต ได้ทอดพระเนตรเมืองเวสาลีเป็นนาคาวโลกนั้น ทอด
พระเนตรอย่างไร ? การทอดพระเนตรอย่างนั้น มีผัสสะขยัตถหรือ
เพราะเหตุไร ?

ต. คือเหลือवल้งมาคู้ด้วยควมสงบเสงี่ยม เหมือนอย่าง
ซ้างเหลือवल้ง การทอดพระเนตรเช่นนั้นไม่ผัสสะขยัตถ เพราะ
พระพุทเจ้าเมื่อจะเสด็จไปซ้างไหน ย่อมมีความสำรวมอย่างดี มิได้
ทำอาการอย่างผู้ที่ยังเต็มไปด้วยกิเลส เมื่อจะคู้หรือจะเหลือवल้งก็ย่อม
สำรวม สำหรับเสขยัตถท่านห้ามคู้ด้วยอาการไม่สำรวม คือเดิน

ไปพลางเหลียวแลไปพลาง เมื่อหยุดแล้วแลดู ไม่จัดว่าผิดเสขิยวัตร
พระพุทธเจ้าเมื่อจะทอดพระเนตร ก็คงต้องหยุดก่อนแล้วจึงทอดพระ
เนตร จึงว่ามองอย่างช้าเหลียวหลัง ซึ่งเรียกว่านาคาโลก.

ส. ป.

ถ. ธรรมอะไรบ้าง เรียกว่าอริยธรรม? เพราะเหตุใดจึงเรียก
ชื่ออย่างนั้น?

ต. ศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ เรียกว่าอริยธรรม เพราะเป็น
ธรรมอันประเสริฐ เป็นทางที่ทำให้ผู้ปฏิบัติถึงความเป็นพระอรหันต์
คือผู้ดำเนินตนให้ถึงอริยะได้ ก็ต้องอาศัยธรรมเหล่านี้.

ส. ป. - ๒๕๑๕

ถ. อริยธรรมนั้น โดยเฉพาะพระองค์ทรงแสดงแก่ใคร? ที่
ไหน?

ต. โดยเฉพาะพระองค์ทรงแสดงสอนภิกษุทั้งหลาย เมื่อครั้ง
เสด็จประทับอยู่ที่บ้านกัณฐคาม.

ส. ป.

ถ. ธรรมวินัยทั้งสี่มีอะไรเป็นแก่น? ทางที่จะปฏิบัติให้ถึงแก่น
แห่งธรรมวินัยได้ ต้องทำอะไร?

ต. มีวิมุตติเป็นแก่น ต้องปฏิบัติใน ศีล สมาธิ ปัญญา ให้
บริบูรณ์ จึงจะถึงวิมุตติซึ่งเป็นแก่นแห่งธรรมวินัยได้.

ถ. เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จอยู่ ณ บ้านกัณฐคาม ปราภคว่า
ได้ตรัสสอนภิกษุทั้งหลายด้วยไตรสิกขา คือ สีล สมาธิ ปัญญา มาก
กว่าอย่างอื่น จึงอยากทราบว่ ทรงแสดงอนิสงส์แห่งธรรมเหล่านั้น
อย่างไรบ้าง ?

ต. ทรงแสดงอนิสงส์ว่า สีลเป็นที่ตั้งอันใหญ่แห่งคุณพิเศษ
เบื้องบน ประหนึ่งแผ่นดินเป็นที่อาศัยทำกิจการที่จะพึงทำด้วยเรียวแรง
ฉะนั้น สีลเมื่อบริบูรณ์ด้วยคือบรมสมาธิแล้ว สมาธิก็มีผลมีอนิสงส์
ใหญ่ยิ่ง เมื่อสมาธิได้บรมปัญญาแล้ว ปัญญามีผลใหญ่หลวง เมื่อ
ปัญญาบรมจิตแล้ว จิตก็วิมุตติหลุดพ้นพิเศษ จากอาสวะทั้งหลายที่
ครองสันดาน.

๑๐ ธ.ก. ๒๕๑๕

ถ. มหาปเทศฝ่ายพระสูตรมีเท่าไร ? อะไบบ้าง ?

ต. มี ๔ คือ :-

๑. ถ้าจะมีผู้มาอ้างพระศาสดา แล้วแสดงว่า นี่เป็นธรรม
เป็นวินัย เป็นสัทตศาสนา แก่ผู้ใด ผู้ได้ฟังนั้นอย่างพึงรับยินดีรับ
ภายิตของผู้มาอ้างนั้น และอย่าฟังห้ามภายิตนั้นก่อน ให้ฟังเรียนบท
พยัญชนะให้แน่นอนแล้ว ฟังสอบในสูตร ฟังเทียบให้ได้กักับวินัย
ถ้าภายิตนั้นขัดกันแล้วไซร์ ฟังเข้าใจว่า มิใช่คำของพระผู้มีพระภาค
เธอผู้นี้รับมาผิด จำภาคคาดเคลื่อนแน่ ถ้าเทียบแล้วไม่ขัดกัน ฟัง
เข้าใจว่า เป็นคำของพระผู้มีพระภาค เธอผู้นั้นรับมาด้วยดีไม่วิปริต.

๒. ถ้าจะมีผู้มาอ้างสงฆ์ ผู้อยู่ในอวาสโน้นเป็นใหญ่ เป็น

ประธาน แล้วแสดงว่า นี่เป็นธรรมเป็นวินัย... เธอผู้นี้รับมาด้วยดี
ไม่วิปริต.

๓. ถ้าจะมีผู้มาอ้างคณะคือภิกษุเถระมากด้วยกันอยู่ในอาวาสโน้น
เป็นพหูสูต เป็นผู้เชี่ยวชาญในปริยัติ ทรงธรรมวินัย ทรงมาติกา แล้ว
แสดงว่า นี่เป็นธรรมเป็นวินัย... เธอผู้นี้รับมาด้วยดีไม่วิปริต.

๔. ถ้าจะมีผู้มาอ้างบุคคล คือภิกษุเถระอยู่ในอาวาสโน้น เป็น
พหูสูต เป็นผู้เชี่ยวชาญในปริยัติธรรม ทรงธรรมวินัย ทรงมาติกา
แล้วแสดงว่า นี่เป็นธรรมเป็นวินัย... เธอผู้นี้รับมาด้วยดีไม่วิปริต.

ส. ป.

๑. พระศาสดาเมื่อใกล้จะปรินิพพาน ได้ทรงแสดงธรรมเทศนา
อะไรมากกว่าอย่างอื่น ? พระธรรมเทศนานอกจากนั้น ทำไมจึงไม่ค่อย
ทรงแสดง ?

๒. ไตรสิกขามากกว่าอย่างอื่น เพราะไตรสิกขาเป็นทางให้ถึง
วิมุตติ ถ้าจะแสดงธรรมกถาอย่างอื่นมากก็ไม่สมกับกาลสมัย เพราะ
เป็นเวลาใกล้จะปรินิพพานแล้ว.

ส. ป.

๓. จงค้นหาเหตุว่า ทำไมเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จไปเสวยที่เรือน
ของนายจุนทะ จึงตรัสให้นายจุนทะอังคาสพระองค์ด้วยโภชนะที่เรียก
ว่า "สุกรมทูท" (เนื้อสุกรอ่อน) "ไม่ให้ถวายแก่ภิกษุอื่น" แม้ส่วน
ที่เหลือจากที่พระองค์เสวยก็ให้นำไปทิ้ง แต่จงอย่างอ้างว่าทวดาเอา
ของทิพย์มาได้ คนอื่นไม่ควรบริโภคะ ?

ด. ตามทางสันนิษฐานว่า ธรรมดาเนื้อสุกรอ่อนเป็นของเสี้ยง่าย นายจุนทะตระเตรียมเลี้ยงพระมาก ทำเร็วไม่ได้ ชะรอยจะต้องทำให้ค้างคิน เนื้อสุกรเกิดบูดขึ้น ทั้งเนื้อสุกรอ่อนก็เป็นของข่อมยาก อาจเป็นโทษแก่ผู้บริโภคร แต่เจ้าของไม่ทันสังเกต ทรงเสวยเฉพาะพระองค์ ครั้นพระองค์ตรัสบอกเขาโดยตรง คงเกรงว่าศรัทธาของเขาจักถอยไป แม้พระองค์เองก็จักต้องเสด็จดับขันธในที่สุดแห่งราตรีวันนั้น จะเสวยหรือไม่เสวยก็คงต้องเป็นดั่งนั้น จึงทรงเสวยเพื่อรักษาศรัทธาของเขา เสวยเสร็จแล้วจึงให้นำไปทิ้ง.

ส. ป.

ด. พระศาสดาเป็นสัตัพัญญูสารพัดที่จะรู้จะเห็น ไม่ทรงรู้หรือว่า เนื้อสุกรอ่อนที่นายจุนทะถวายจักให้โทษ เมื่อเป็นเช่นนี้ ก็ต้องนับว่าไม่มีโภชนมัตตัญญู จะสมกับที่ว่าเป็นพระสัตัพัญญูอย่างไร ?

ด. ทรงรู้ ไม่ใช่ว่าจะไม่มีโภชนมัตตัญญู แต่เพื่อจะรักษาศรัทธาของเขาไว้ ถึงจะอย่างไร ๆ ก็ตามพระองค์ก็คงจักต้องปรินิพพานในที่สุดแห่งคืนวันนั้นแน่.

ส. ป.

ด. ทรงประชวรพระโรคอะไร ? พวกมิจฉาทิฎฐิเขาพอใจยกโทษว่าพระองค์เสียพระชนม์เพราะตะกลาม จริงหรือ ? จงอธิบาย.

ด. ทรงประชวรพระโรคลงพระโลหิต คือถ่ายพระอุทร เรียก

ว่าปักขันทิกาพาธ พระองค์ประชวรเสาะเสาะมานานแล้ว วันหนึ่งเสด็จไปทำกตกิจที่เรือนนายจุนทะ เสวยเนื้อสุกรที่ทำเป็นกับข้าว ชนิดหนึ่งเรียกสุกรอ่อน บางทีจะเป็นหมูผัดที่เดือนเอาแต่ชิ้นมันก็ได้ พระโรคนั้นกำเริบขึ้น ปรีนิพพานในที่สุดแห่งคิณนั้นเอง มีเรื่องเล่าว่าพอพระองค์เสด็จไปถึงเรือนนายจุนทะ ทอดพระเนตรเห็นเนื้อสุกรนั้น ตรัสห้ามมิให้อังคาสพระสงฆ์ด้วยเนื้อสุกรนั้น ให้อังคาสพระองค์เท่านั้น ครั้นเสวยแล้วตรัสสั่งให้เอาเนื้อสุกรอันเหลือไปฝังเสีย เพื่อมิให้ผู้ใดผู้หนึ่งบริโภค พวกมิชฌาทีฎฐิติถือความข้อนี้นั้น โปนทะนา แม่พระคันถรจนอาจารย์ก็จะอึดอัดในในอยู่เหมือนกัน จึงได้แก้ความว่า บิณฑบาตใน ๒ สมัย คือเมื่อจะตรัสรู้และเมื่อจะปรีนิพพาน เทวดาเอาโอชาทิพย์มาแทรก มนุษย์สามัญบริโภคแล้วไม่อาจให้ย่อย เป็นอันตรายแก่ชีวิต พิจารณาตามเค้าเงื่อน ของที่เป็นคนใครเคยจักหวง ตรัสสั่งให้เอาไปฝังเสียเช่นนั้นคงเป็นของไม่ควรบริโภค เพราะเป็นของเสียก็ได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ก็พอจะเข้าใจความบริโภค เพราะเป็นของเสียก็ได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ก็พอจะเข้าใจความได้ว่า เนื้อสุกรโดยปกติไม่เหมาะแก่ธาตุของพวกภิกษุ หรือมิฉะนั้น คราวนั้นจะเป็นหน้าล้งท้อง แต่ครั้งจะทรงห้ามมิให้ถวายภิกษุสงฆ์ ก็คงเป็นการขายหน้าเจ้าของบ้าน จึงรับสั่งให้อังคาสพระองค์เสียเอง เป็นแต่เพียงทรงรับประเคนแล้วไม่เสวยก็เหมือนกัน ถึงแม้ได้เสวยและพบว่า เป็นของเสีย จึงได้ตรัสสั่งให้ฝังเสีย พระธาตุของพระองค์อ่อนอยู่แล้ว ถูกเนื้อสุกรเช่นนั้นเข้าพระโรคจึงกำเริบ พระองค์หาได้ทรงทำเช่นนั้นเพราะตะกลามไม่ ได้ทรงดำริรอบคอบแล้วจึงทำ แม่

เมื่อเสด็จกลับ ยังได้ตรัสสั่งพระอานนท์ให้กลับไปพูดปลอบนายจุนทะ
อย่าให้ร้อนใจ ให้นำว่าเป็นลาภ เพราะถวายบิณฑบาตครั้งที่สุด พระ
พุทธจรรยาที่น่าสรรเสริญเสียอีก เทียบตัวอย่างมารดาบิดาห้ามมิให้
บุตรกิจขมเงินในคราวหน้าลงท้อง หรือห้ามบุตรผู้เจ็บไม่ให้กินของ
แสดง ไม่ควรจะได้รับคำติเตียนเลย.

๑๖/๓/๕๖

ถ. พระพุทธเจ้าถือว่าเป็นผู้หมดกิเลสตัณหาแล้ว แต่เมื่อทรง
ประชวรทำไมจึงเกิดมีตัณหาขึ้นอีกเล่า ถึงกับข่มไว้ไม่ไหว ดังจะ
เห็นได้ เมื่อครั้งทรงประชวรมีทุกเวทนาใกล้กระหายน้ำมาก ถึงกับ
ต้องใช้ให้พระอานนท์ไปเที่ยวหาถึง ๒-๓ ครั้ง ข้อนี้แสดงว่าหมด
กิเลสตัณหาได้อย่างไร ?

ต. กิเลสตัณหาหมดจริง อาการที่ทรงกระหายน้ำถึงกับใช้ให้
ไปหาน้ำนั้น จะว่าเป็นกิเลสตัณหาไม่ได้ เป็นความอยากชนิดที่เป็น
ธรรมดาของสังขารต่างหาก เพราะความอยากที่เป็นไปตามธรรมดา
ของสังขาร ท่านไม่จัดเป็นกิเลสตัณหา.

ส. ป.

ถ. ในบรรดาสาวกของท่านอาฬารดาบส กาลามโคตร มีใคร
บ้างที่เลื่อมใสยอมตนเป็นสาวกของพระบรมศาสดา? เพราะฟังธรรม
อะไร? จำได้ไหมว่า เขาได้ถวายอะไรเป็นเครื่องบูชาธรรมแก่พระ
บรมศาสดา?

ด. ท่านปุกกุสะ บุตรแห่งมัลลกษัตริย์ฯ สันติวิหารธรรมฯ
ผ้าสังคิวรรณ ๑ คู่.

นัยแห่ง ๒๐ ธ.ก. ๒๕๑๒

ด. ผ้าสังคิวรรณเป็นผ้าชนิดไหน ? ใครเป็นผู้ถวาย ?

ด. ผ้าเนื้อเกลี้ยง มีสีเหมือนทองสิงคี. ปุกกุสะบุตรของ
มัลลกษัตริย์เป็นผู้ถวาย.

ส. ป.

ด. พระฉวีวรกายของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ย่อมบริสุทธิ์
ผุดผ่องอยู่โดยธรรมดา แต่ปรากฏว่าพระฉวีวรกายของพระองค์ มี
พระฉวีบริสุทธิ์ผุดผ่องยิ่งขึ้นเป็นพิเศษในกาลไหนบ้าง ?

ด. ในยามรัตติกาลพิเศษ ๒ คือ ในยามรัตติกาลที่จะได้ตรัสรู้
พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ ๑ ในยามรัตติกาลที่จะปรินิพพานด้วย
อนุปาติเสสนิพพานธาตุ ๑.

๒๒ ธ.ก. ๒๕๑๘

ด. เมื่อปรินิพพานทรงประหารพระโรคอะไร ? พระอาการ
ที่ทรงประชวรนั้นให้เป็นอย่างไร ? รู้ได้อย่างไร ?

ด. โรคลงพระโลหิต. มีอาการอ่อนพระหฤทัย ร้อนพระกาย
กระหายน้ำเป็นกำลัง. รู้ได้จากกระยะทางที่คราวเสด็จพระดำเนินจาก
พระนครปาวาไปยังกุสินารา ต้องเสด็จพักเป็นระยะ ๆ ใ้ร่วมพฤกษา
บางคราวถึงมีพระดำรัสให้พระอานนทบริบปูผ้าสังฆาฏิพับให้เป็น ๔ ชั้น

โดยเร็ว เพราะทรงเหน็ดเหนื่อยมาก และรับสั่งให้ไปหาน้ำมาดื่ม
เพื่อระงับความกระหายให้สงบ.

๒๕/๘/๖๘

ก. เสด็จปรินิพพานที่เมืองไหน ? ประชวรพระโรคอะไร ?
เก็บพระศพไว้นานเท่าไร จึงได้ถวายพระเพลิง ?

ข. ปรินิพพานที่เมืองกุสินารา. ประชวรด้วยพระโรคลงพระ
โลหิต หรือที่เรียกว่าปักขันทิกาพาธ. เก็บพระศพไว้นาน ๗ วัน จึง
ได้ถวายพระเพลิง.

๒๔๕๕-๖๗

ก. บิณฑบาตทานครั้งไหนบ้าง ที่สมเด็จพระผู้มีพระภาคตรัส
ว่ามีผลมากกว่าบิณฑบาตทั้งหลายอื่น ? ที่ตรัสเช่นนั้นด้วยพระพุทธรูป
ประสงค้อย่างไร ?

ข. บิณฑบาตทานที่สมเด็จพระผู้มีพระภาคตรัสว่ามีผลมากกว่า
บิณฑบาตทั้งหลายอื่นมี ๒ ครั้ง คือบิณฑบาตที่นางสุชาดาถวายในวัน
จะได้ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณครั้งหนึ่ง บิณฑบาตที่นายจุนทะถวาย
ในวันจะเสด็จดับขันธปรินิพพานครั้งหนึ่ง ที่ตรัสเช่นนั้น ด้วยพระ
ประสงค์เพื่อจะบรรเทาวิปถีสารอันจะบังเกิดขึ้นแก่นายจุนทะกัมมารบุตร
พะยุงใจให้ชื่นบานในบิณฑบาตทานของตน.

๓/๑๑/๖๐

ถ. พระศาสดาตรัสสรรเสริญบิณฑบาตทานของนางสุชาดาว่ามีผลเลิศก็พอเห็นสม แต่ส่วนบิณฑบาตทานของนายจุนทะไม่ควรบริโภค และเมื่อเสวยแล้วก็ปรินิพพาน ตรัสว่ามีผลเลิศมากด้วย คุณอย่างไรอยู่? จงอธิบายให้เห็นจริง.

ต. ข้อนี้มีอธิบายว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าไม่ได้ปรินิพพานเพราะเหตุนี้ คือถึงแม้ว่าจะไม่เสวยสุกรมัททวะนั้น ก็คงเสด็จปรินิพพานตามพระพุทธพจนบริหารก่อนแก่ปรินิพพานตั้ง ๓ เดือน ซึ่งเรียกว่าทรงปลงพระชนมายุสังขารนั้น และบิณฑบาตทานของนายจุนทะนั้นเป็นบิณฑบาตครั้งสุดท้าย ไม่มีใครถวายได้อีกต่อไป.

๓/๕/๖๔

ถ. เมื่อใกล้จะปรินิพพาน พระองค์ทอดพระเนตรเห็นสักการบูชาที่เทพคามามนุษย์เป็นอันมากทำถวาย พระองค์ไม่ทรงยินดีอามิสบูชาและทรงสรรเสริญปฏิบัติบูชา ข้อนี้ เพราะเหตุไร? และทำอย่างไรจึงจะเป็นปฏิบัติบูชา?

ต. เพราะพระองค์ทรงหวังประโยชน์แก่พุทธเวไนยจริง ๆ ไม่เพ่งถึงผลส่วนพระองค์ จึงทรงชักจูงในทางปฏิบัติ ผู้ใดปฏิบัติ ผู้นั้นย่อมได้ผลสมควรแก่ความปฏิบัติ นี้ถึงพระวาทนี้แล้วปฏิบัติตามพระบรมพุทโธวาทให้เป็นธรรมานุธรรมปฏิบัติ เป็นต้นว่าทำประโยชน์ตนประโยชน์ท่าน ให้บริบูรณ์ด้วยความไม่ประมาท จึงจะเป็นปฏิบัติบูชา.

๑๕/๑๑/๕๖

ก. พระองค์ตรัสสั่งแก่ภิกษุทั้งหลายเมื่อใกล้จะปรินิพพานว่า ผู้ที่บูชาพระองค์ด้วยอามิสบูชา ไม่ประเสริฐเท่าบูชาด้วยปฏิบัติบูชา ด้วยพระพุทธประสงค์อย่างไร ?

ค. ด้วยพระพุทธประสงค์จะให้พุทธบริษัทเคารพในปฏิบัติบูชา เพราะปฏิบัติบูชาสามารถจะยังพระศาสนาให้ตั้งอยู่ได้ตลอดกาลนาน.

๒๕/๑๒/๕๘

ก. บูชาพระพุทธเจ้าอย่างไร ที่พระองค์ทรงสรรเสริญว่าเป็นการบูชาอย่างยิ่ง เพราะเหตุไรจึงตรัสสรรเสริญอย่างนั้น ?

ค. บูชาด้วยการปฏิบัติตามคำสั่งสอน ที่ชื่อว่าบูชาอย่างยิ่ง เพราะเป็นเหตุให้พ้นจากทุกข์ และเป็นเหตุให้พระพุทธศาสนาสถิตถาวร.

๒๔๖๓

ก. เนื่องในคราวนั้น โปรดให้ศึกษาบูชาประเภทไหน ? มีความว่าอะไร ?

ค. โปรดให้ศึกษาปฏิบัติบูชาในธรรมวินัย มีความที่ตรัสแก่พระอานนท์ผู้รับเทศนาว่า อานนท์ เธอทั้งหลายพึงศึกษาว่า เราทั้งหลายจักเป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบยิ่ง ปฏิบัติสมควร ดังนี้.

๒๖/๘/๓๐

ก. พระองค์ทรงมุ่งประโยชน์แก่สัตว์จริง ๆ ไม่ทรงมุ่งประโยชน์ส่วนพระองค์เลย ข้อนี้ทราบได้จากอะไร ? จงหามา ๒ อุทาหรณ์.

ค. ข้อที่พระองค์ทรงมุ่งประโยชน์แก่สัตว์จริง ๆ นั้น ทราบได้

จากพระพุทธจริยา. อุทาหรณ์ที่ต้น ทรงพระอนุญาตให้พระสงฆ์เป็นอิสระในการพระศาสนา มีอุปสมบทกรรมเป็นต้น. อุทาหรณ์ที่ ๒ เมื่อครั้งจะปรินิพพาน ตรัสแก่พระอานนท์ว่า พระองค์ไม่เชื่อว่าอันบริษัททำสักการบูชาด้วยเครื่องสักการามิส แม้เท่าที่ทำในเวลานั้น บุคคลผู้ใดปฏิบัติธรรมอันสมควรแก่ธรรม บุคคลผู้นั้นชื่อว่าบูชาพระตถาคตด้วยบูชาอย่างยิ่ง.

๒๔๕๖

ถ. สังฆนิยสถาน คืออะไรบ้าง ?

ต. คือ ๑. ที่ประสูติ ๒. ที่ตรัสรู้ ๓. ที่เทศนาธรรมจักร ๔. ที่ปรินิพพาน.

๒๓/๘/๗๒

ถ. สถานที่สำคัญ ควรให้เกิดสังฆเสถียรจิตของพุทธบริษัท มีกี่แห่ง ? อยู่ที่ไหนบ้าง ?

ต. มี ๔ แห่ง คือสถานที่พระตถาคตเจ้าประสูติ อยู่ที่สวนลุมพินีวัน ๑. สถานที่ตรัสรู้ อยู่ที่อุรุเวลาเสนานิคม ๑. สถานที่ตรัสธรรมจักร อยู่ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ๑. สถานที่ปรินิพพาน อยู่ที่สาละวัน ณ กรุงกุสินารา ๑.

๒๑/๘/๗๓

ถ. กาลและสถานที่ ซึ่งเนื่องด้วยพระศาสดาที่เราควรคำนึงถึง มีอะไรบ้าง ? เพราะเหตุไร จึงว่าอย่างนั้น ?

ต. กาลที่เนื่องด้วยพระศาสดาซึ่งเราควรคำนึงถึง คือ เพ็ญ

วิชาขมาส อันเป็นวันตรงกับวันประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน ของ พระบรมศาสดาคราวหนึ่ง เพ็ญมาขมาส เป็นมงคลสมัยตรงกับ จาตุรงคสันนิบาตที่สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ แก่พระอรหันต์ล้วน ๑,๒๕๐ ผู้มาประชุมกันในวันนั้น โดยมีได้นัดหมายคราวหนึ่ง (เพ็ญอาสาพหมาส อันเป็นวันตรงกับวันทรงแสดงธรรมจักรและได้อริยสาวกสงฆ์องค์แรก) ส่วนสถานที่อันเนื่องด้วยพระศาสดานั้น พระองค์ทรงแสดงไว้ ๔ ตำบล คือ ที่ประสูติ ๑ ที่ตรัสรู้ ๑ ที่แสดงธรรมจักร ๑ ที่ปรินิพพาน ๑ แต่ตอนหลังมามีเจดีย์บรรจุพระบรมธาตุบ้าง บรรจุบริขารอันนับเป็นบริโกศเจดีย์บ้าง บรรจุพระธรรมเรียกธรรมเจดีย์บ้าง ตลอดจนถึงพระพุทธรูปอันจัดเป็นอุทเทสิกเจดีย์ ซึ่งมีอยู่ในที่นั้น ๆ ทั้งกาลและสถานที่นั้น เมื่อคำนึงถึงแล้วเป็นเหตุให้เกิดศรัทธาปสาทะให้อุคสาหะปฏิบัติชอบประณีตยิ่งขึ้น เหตุนี้จึงว่าควรคำนึงถึง.

๓/๕/๖๔-๖๗

ถ. ก่อนที่พระบรมศาสดาจะเสด็จปรินิพพาน พระอานนที่ได้ทูลถามว่า ภิกษุจะปฏิบัติในสตรีภาพอย่างไร และพระบรมศาสดาตรัสประทานพระโอวาทไว้อย่างไร ?

ค. อย่างนี้ คือพระอานนที่ทูลถามด้วยอันจะพึงปฏิบัติในสตรีภาพคือมาตุคามเป็นไฉน พระบรมศาสดาตรัสสอนว่า คุณก่อนอานนที่ ความไม่เห็น ไม่ดูมาตุคามเสียเลยนั้นแลเป็นความดี พระ

อานนท์ทูลว่า เมื่อจำเป็นเช่นนั้นจะมีขึ้น ตรัสสอนว่า ไม่ให้เจรจา
พระอานนท์ทูลว่า เมื่อจำเป็นเช่นนั้นจะมีขึ้น ตรัสสอนว่า ให้เจรจา
ด้วยสามารถธรรมีกถาต่าง ๆ ฟังตั้งสติไว้อย่าให้แปรปรวนด้วยราคะ
คำฤษณาและละเมิดจากมารยาทที่ดีของสมณะได้ ทางสั่งสอนให้ภิกษุ
ปฏิบัติในสตรีภาพด้วยประการฉะนี้แล.

๒๕/๘/๖๕

ถ. ทรงพทมอุฏฐานไสยากับอนุฏฐานไสยาต่างกันอย่างไร ?

ต. ต่างกันอย่างนี้ คือ อุฏฐานไสยานั้น ได้แก่ทรงพทมด้วยความ
สำคัญในอันจะลุกขึ้น อนุฏฐานไสยา ทรงพทมด้วยไม่มีความ
สำคัญว่าจะลุกขึ้น.

ส. ป.

ถ. ข้อที่พระองค์ทรงสั่งให้เขาจัดการพระสรีรศพ ให้ทำอย่าง
ปฏิบัติในพระสรีรศพแห่งพระเจ้าจักรพรรดินั้น ดูเป็นการยกย่องพระ
องค์เองมากเกินไป เมื่อเป็นเช่นนี้จะชื่อว่าพระองค์ไม่ทรงยินดีใน
โลกธรรมอย่างไรได้เล่า ?

ต. ที่พระองค์ตรัสอย่างนั้นมิใช่ว่าจะบังคับให้เขาทำ เนื่องจาก
พระอานนท์กราบทูลถาม จึงทรงแสดงให้ฟังตามสมควร เมื่อเป็น
เช่นนี้จะชื่อว่าพระองค์ยินดีในโลกธรรมไม่ได้.

ส. ป.

ถ. อุปารหุบุคคลมีเท่าไร ? อะไรบ้าง ? ทำไมจึงเรียกอย่างนั้น.

ต. มี ๔ คือ พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ๑. พระ
ปัจเจกพุทธเจ้า ๑. พระสาวกอรหันต์ ๑. พระเจ้าจักรพรรดิราชา ๑.
เพราะเป็นผู้สมควรแก่พระสถูป สมควรที่จะสร้างสถูปบรรจุไว้สำหรับ

กราบไหว้บูชา.

ส. ป.

ถ. พวกศากยะชื่ออะไรบ้างที่ได้บรรพชาอุปสมบท เมื่อครั้งพระ
ศาสดาเสด็จไปประทับอยู่ที่อนุปิยนิกม ?

ต. พวกศากยะที่ได้บรรพชาอุปสมบท เมื่อครั้งพระศาสดา
เสด็จประทับอยู่ที่อนุปิยนิกมนั้น ชื่อภักทียศากยาราชา ๑. อนุรุทธะ ๑.
อานันทะ ๑. ภค ๑. กิมพิละ ๑. (โกติยะเทวทัต ๑.)

๒๕/๑๒/๕๘

ถ. การปฏิบัติอุปัฏฐากเจ้าใหญ่นายโตเช่นพระพุทธเจ้า เป็นการ
ยากมิใช่หรือ พระอานนท์ก็ปรากฏว่าไม่นำพาในลาภ ยศ สรรเสริญ
อยู่แล้ว โฉนท่านจึงรับหน้าที่นั้น ด้วยน้ำใจอันงามถึงเพียงนั้น จง
เฉลยดู ?

ต. การปฏิบัติเจ้าใหญ่นายโตเช่นพระพุทธเจ้า เป็นการลำบาก
ก็จริงอยู่ แต่ผู้มีปัญญาเช่นพระอานนท์คงเห็นว่า เป็นบุญลาภอัน
ประเสริฐ ชื่อว่าบำเพ็ญบารมีหลายประการ ข้อนี้อย่อมเห็นได้จริง
ดังพระพุทธภาษิตตรัสสรรเสริญท่านว่า กตปุญฺญโณสิ อานนฺท
คู่ออนอานนท์ ! เธอเป็นบุคคลมีบุญได้ทำไว้แล้ว ข้อเหล่านี้แล นำ
ให้สันนิษฐานว่า ท่านคงมุ่งแต่จะให้ เป็นคุณประโยชน์อย่างเดียว จึง
รับเป็นพุทธอุปัฏฐาก.

๑๑/๘/๖๖

ถ. พระอานนท์เป็นอะไรกันกับพระบรมศาสดา ? ท่านรอบคอบ

อย่างไร จึงได้รับเลือกเป็นพุทธอุปัฏฐาก ?

ด. พระอานนท์เป็นพระอนุชาของสมเด็จพระบรมศาสดา. พระองค์ทรงเชื่อความสามารถของท่านว่า จักเป็นผู้รอบรอบในเหตุการณ์ทั้งปวง ทั้งได้รับอบรมในราชสกุล จึงโปรดให้ท่านเป็นพุทธอุปัฏฐาก ข้อนี้เป็นผลสำเร็จได้จริง ดังที่พุทธภาษิตตรัสชมท่านว่า **ปณฺฑิโต ภิกฺขเว อานนฺโท** คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย อานนท์เป็นบัณฑิต ย่อมรู้ว่ากาลนี้เป็นกาลแห่งบริษัทจะเฝ้าพระตถาคตเจ้า กาลนี้เป็นกาลแห่งภิกษุ กาลนี้เป็นกาลแห่งภิกษุณี กาลนี้เป็นกาลแห่งอุบาสก กาลนี้เป็นกาลแห่งอุบาสิกาเป็นต้น.

๑๑/๘/๖๖

ด. พระอานนท์ได้รับความสรรเสริญจากพระศาสดาอย่างไรบ้าง ?
อย่างไรหนได้ผลเนื่องมาถึงพวกเราด้วย ?

ด. ได้รับความสรรเสริญหลายอย่าง คือพระศาสดาทรงยกย่องพระอานนท์ว่า เป็นยอดอุปัฏฐากของพระพุทธเจ้าและเป็นบัณฑิต ดำเนินด้วยพระปัญญา รู้จักกาลควรและไม่ควร และทรงแสดงคุณของพระอานนท์ที่นำอัครรรย์ ๔ ประการ คือบริษัททั้ง ๔ เมื่อเข้าไปใกล้ท่านแล้ว เพียงแต่ได้เห็นก็มีจิตยินดี ยิ่งแสดงธรรมก็ยิ่งยินดีมากขึ้น ถ้าท่านหยุดธรรมกถาเสีย บริษัทที่ได้สดับนั้นก็มีความเสียดาย แต่อย่างทีทรงสรรเสริญในที่บางแห่งว่า เป็นผู้มีปัญญา เป็นพหูสูต จำทรงพระพุทธวจนะได้มากนั้น ข้อนี้นับว่าเป็นผลเนื่องมาถึงพวกเรา เพราะท่านได้เป็นผู้ช่วยทำสังคายนาครั้งแรก วางแบบแผนลงไว้ให้เป็นอายุพระพุทธศาสนาสืบมาจนบัดนี้.

๑๔/๑๑/๕๕

ถ. จงเล่าประวัติของพระอานนท์ พอให้รู้ว่าเป็นใคร มาจากไหน เป็นพระสาวกสำคัญอย่างไร ?

ด. พระอานนท์เป็นโอรสของสุกโกทนะ ซึ่งเป็นน้องพระเจ้าสุทโธทนะพระบิดาของพระพุทธเจ้า ท่านเป็นสาวกสำคัญในการที่พระศาสดาทรงยกย่องว่าเป็นพหูสูต จำทรงพระพุทธวจนะได้แม่นยำ และได้เป็นพุทธอุปัฏฐากของพระผู้มีพระภาคด้วย และท่านได้เป็นผู้วิชันนาฝ่ายพระสุตตันตปิฎกและพระอภิธรรมปิฎก ในการสังคายนาครั้งแรกด้วย.

๓/๘/๕๕

ฉ. พระอานนท์ก็มีภาระมากในพระศาสนาองค์หนึ่ง ได้ทรงตั้งไว้ในเทศกคละสถานไหน ?

ด. ทางพหูสูต มีสติ มีจิต เป็นพุทธอุปัฏฐาก.

๒๖/๘/๓๐

ฉ. จงเรียงประวัติพระอานนท์อย่างย่อพอได้ความตามที่ได้ ?

ด. พระอานนท์เป็นโอรสของสุกโกทนะสากยะ ซึ่งเป็นกนิษฐภคินีของพระเจ้าสุทโธทนะ ได้ออกบรพชาอุปสมบทในพระธรรมวินัยเป็นพุทธอุปัฏฐากองค์หลังสุด พระศาสดาทรงสรรเสริญคุณสมบัติหลายประการ คือความเป็นพหูสูต มีสติ มีจิต มีความเพียร และเป็นยอดแห่งภิกษุพุทธอุปัฏฐาก เมื่อพระผู้มีพระภาคปรินิพพานแล้วได้สำเร็จพระอรหัตผล และช่วยพระมหากัสสปะสังคายนาพระธรรมวินัยเป็นปฐม รับหน้าที่วิชันนาปัญจกนิกาย (พระสูตรกับพระ

๑. ปฐมสมโพธิ. ส. ป.

อภิธรรม) เสร็จแล้วจึงนิพพาน.

๑๒/๑๑/๕๘

ถ. การดำเนินแห่งสังขตธรรม มักเป็นไปด้วยอำนาจความ
เทียมกัน ที่สุดต้นไม้ไผ่วิญญาณ ขึ้นอยู่โดยมักสูงช้า ถ้าเคียงกัน
หรือมีหลักปักมักสูงเร็ว เมื่อได้ฟังเรื่องเมืองกุสินารา ที่แต่ก่อนเป็น
เมืองใหญ่ ทำให้นึกว่าอะไร ?

ต. ทำให้นึกถึงความแปรปรวนของสังขตธรรม ที่ไม่ทันสมัย
หรือทานกำลังเหตุไม่อยู่ ย่อมแปรปรวนไปข้างเสื่อมสิ้น เช่นนคร
กุสินาราเคยเป็นเมืองใหญ่กลับกลายมาเป็นเมืองคอน ก็คงเป็นเพราะ
เหตุเช่นเดียวกัน.

๑๓/๑๑/๕๙

ถ. บัดนี้ใครเป็นศาสดาของเราเหล่าพุทธบริษัท และใคร
ตั้งให้ ?

ต. ธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแล้ว ทรงบัญญัติแล้ว
เป็นศาสดาของเรา และพระพุทธเจ้าเป็นผู้ทรงตั้งให้.

๓/๕/๓๔

ถ. พระศาสดาไม่ได้ทรงตั้งสาวกรูปใดรูปหนึ่งไว้แทนพระองค์
มิใช่หรือ เช่นนั้นพระศาสนามาสืบมาได้ด้วยอาการอย่างไร ?

ต. ทรงตั้งพระธรรมวินัยไว้ในที่แทนพระองค์ พระธรรมวินัย
นั้นพระสงฆ์เป็นผู้รักษา เมื่อมีความเข้าใจในແผกกันขึ้น ได้ทำสังคายนา

ตัดสินและวางแบบไว้เป็นคราว ๆ มา.

๔/๓/๖๐-๓๔

ถ. พระศาสดาก็ปรินิพพานเสียแล้ว คนผู้เกิดมาภายหลังจะได้ใครเป็นครูสั่งสอนเล่า? จงอ้างหลัก.

ต. ได้พระธรรมวินัยเป็นครูสั่งสอน เพราะเมื่อจวนจะปรินิพพานประทานพระพุทธโฆษาทไว้แก่ภิกษุพุทธบริษัท เพื่อให้มีความเคารพต่อธรรมวินัยตั้งไว้ในที่แห่งศาสดาว่า อานนท์ ธรรมก็ดี วินัยก็ดี อันใด อันเราได้แสดงไว้แล้ว ได้บัญญัติไว้แล้ว แก่ท่านทั้งหลาย โดยล่วงไปแล้วแห่งเรา ธรรมและวินัยนั้นจักเป็นศาสดาแห่งท่านทั้งหลาย ดังนี้ พระพุทธโฆษาทนี้แล เป็นหลักฐานแสดงให้เห็นว่า แม้พระศาสดาจะปรินิพพานไปแล้ว พุทธศาสนิกชนผู้เกิดในภายหลังก็ยังได้พระธรรมวินัยที่พระองค์แต่งตั้งไว้เป็นครูสั่งสอนต่อไป.

๒๕/๑๒/๕๘-๒๖/๘/๓๐

ถ. เมื่อจะเสด็จปรินิพพาน ได้ตรัสให้ภิกษุบริษัทตั้งพระธรรมวินัยไว้ในที่แห่งพระศาสดาว่า คุณก่อนอานนท์ ธรรมก็ดี วินัยก็ดี อันใด อันเราได้แสดงแล้ว ได้บัญญัติไว้แล้ว แก่ท่านทั้งหลาย ธรรมและวินัยนั้น จักเป็นศาสดาแห่งท่านทั้งหลาย โดยกาลที่ล่วงไปแล้วแห่งเรา ดังนี้ การตรัสเช่นนี้ ให้เกิดประโยชน์แก่พระศาสนาอย่างไรบ้าง?

ต. ให้เกิดแก่พระศาสนาหลายประการ เช่น

ก. พระศาสดาดำรงอยู่โดยความเป็นอิสระแก่ตัว ไม่ต้องตกอยู่

ในอำนาจของผู้ใดผู้หนึ่ง

- ข. ปรากฏชัดว่าพระองค์มีพระหฤทัยบริสุทธิ์อย่างแท้จริง มิได้ทรงเห็นแก่ผู้ใดผู้หนึ่ง ด้วยอำนาจอคติ.
- ค. พุทธศาสนิกต่างมุ่งประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ไม่ต้องทำตนเป็นคนหัวประจบ คอยแต่จะอ่อนน้อมผู้เป็น ศาสดาให้คอยช่วยเหลือ.
- ฌ. ป้องกันการแตกกันในระหว่างผู้สืบอายุพระศาสนาที่จะแย่งกัน เป็นศาสดาในอนาคต.
- ง. เป็นเหตุให้พุทธบริษัทมีความเคารพพระธรรมวินัย เหมือนกับว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ ต่างช่วยกันสืบทอดอายุ พระพุทธศาสนา เมื่อเกิดความเข้าใจผิดกันขึ้น ก็ทำสังคายนาตัดสิน แล้ววางแบบแผนไว้เป็นคราว ๆ มาจนถึงทุกวันนี้.

๓๐ ธ.ค. ๒๕๐๕

ถ. เท่านั้นที่เป็นอันไม่ต้องมีเจ้าคณะเถลิง พระธรรมวินัยมีอย่างใด ทำอย่างนั้นก็แล้วกัน ?

ต. ต้องมีแท้. เปรียบให้เห็นง่าย พระราชบัญญัติของสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินต้องมีเจ้ากระทรวงเป็นผู้รักษาให้เป็นไป และลงโทษ แก่คนผู้ฝ่าฝืน ไม่เช่นนั้นก็ไม่มีประโยชน์ พระธรรมวินัยก็เป็นคู่กัน ต้องมีเจ้าคณะเป็นผู้รักษา เป็นผู้นิคหะภิกษุผู้ละเมิด เมื่อคราว ตติยสังคายนา เจ้าคณะไม่เอาธุระรักษา พระสงฆ์จึงไม่ปรองดองกัน จนไม่ทำอุโบสถร่วมกัน ลงปลายมือ เหลือทนเข้า เอาธุระเข้า

บริษัทจึงเรียบ. ข้อที่ทรงตั้งพระธรรมวินัยไว้แทนพระองค์นั้น ได้แก้
วาระเทียบนำความปฏิบัติของสาวกให้เป็นแบบเดียวกันต่างหาก.

๑๕/๑๑/๕๕

ถ. ในมหาปริณิพพานสูตร ตรัสกับพระอานนท์ว่า ถ้าสงฆ์
ปรารถนาจะถอนสิกขาบทเล็กน้อยเสียบ้าง เมื่อเราล่วงไปแล้วก็จง
ถอนเถิด นั่นมีพระพุทธประสงค์อย่างไร แต่ใจจึงไม่มีใครคิดถอน
ตามพระพุทธานุญาตนั้น ?

ต. ที่ตรัสเช่นนั้น เข้าใจว่าคงมีพระพุทธประสงค์ให้พระธรรม
วินัยของพระองค์เป็นไปเหมาะสมมี แต่หากไม่สมพระพุทธประสงค์
ด้วยเหตุว่า พระสาวกทั้งหลายไม่สันนิษฐานแน่ใจว่า สิกขาบทเช่นไร
ควรถอน เช่นไรไม่ควรถอน ทั้งเกรงว่าจะไม่เป็นการสม่าเสมอทั่วไป
เพราะสาวกมณฑลมีมาก บางพวกก็จะเห็นว่าเช่นนั้นควรถอน เช่น
นั้นไม่ควรถอน บางพวกก็เห็นเป็นอย่างอื่น เป็นเหตุให้มีความเห็น
แตกต่างกันไม่ลงรอยกันได้ง่าย จึงหาให้มีสาวกองค์ใดคิดถอนตามพระ
บรมพุทธานุญาตนั้นไม่.

๑๖/๑๑/๕๕-๑๗/๕/๖๖

ถ. จะทราบได้อย่างไรหรือไม่ว่า แม้สมเด็จพระศาสดาของเรา
ทั้งหลายก็ทรงเคารพในพระธรรมคือคุณความดีเป็นหลักเหมือนกัน ?

ต. ทราบได้ดังนี้ คือในคราวจนจะปริณิพพานตรัสสอน
ภิกษุสงฆ์ว่า **ธมฺมทีปํ ภิกฺขเว วิหฺรต ธมฺมสุตฺตํ อนนฺตสุ-**
ตฺตํ แปลว่า ภิกษุทั้งหลาย ท่านจงมีธรรมเป็นที่พึ่ง มีธรรม

เป็นที่ฟัง อย่างมีอื่นเป็นสรณะอยู่เถิด แม้นในที่อื่น ก็มีเรื่องเล่าว่า ทรงพระพุทธดำริว่า คนไม่มีที่เคารพยอมอยู่ลำบาก แต่พระองค์ ยังไม่ทรงเล็งเห็นผู้อื่นที่ควรเป็นที่เคารพของพระองค์ จึงทรงตั้งพระ ฤทัยถือเอาพระธรรมเป็นที่เคารพของพระองค์.

๑๔/๕/๖๓

ถ. พระพุทธศาสนามีผลอะไรเป็นที่สุด ? เพื่อบรรลุผลนั้น พระองค์ตรัสสอนให้ดำเนินปฏิบัติอย่างไร ?

ต. มีวิมุตติเป็นที่สุด. ตรัสสอนให้ดำเนินในศีล สมาธิ ปัญญา คือ ต้องกำจัดกิเลสอย่างหยาบด้วยศีลแล้ว กำจัดกิเลสอย่างกลาง ด้วยสมาธิแล้ว กำจัดกิเลสอย่างละเอียดด้วยปัญญา เมื่อปัญญา อบรมจิตแล้ว จึงจะบรรลุวิมุตติได้.

๔/๕/๖๖

ถ. คำว่า ธรรม คำว่า วินัย ซึ่งเรียกควบกันว่า พระ- ธรรมวินัยนั้น หมายความว่าอย่างไร ?

ต. เรียกแยกกัน ธรรมหมายถึงเอาความปฏิบัติอันไม่นับเข้าใน พุทธอาณา กล่าวคืออกุศล หรือปกรณ์อันแสดงความเป็นเช่นนั้น ได้แก่พระสูตรและพระปรมาัตถ์. วินัย หมายถึงเอาความปฏิบัตินับเข้าใน พุทธอาณาหรือปกรณ์อันแสดงความเป็นเช่นนั้น ได้แก่พระวินัย เรียก ควบกันว่า พระธรรมวินัย หมายถึงเอาพระศาสนา ที่สงเคราะห์ด้วย องค์ ๒ นั้น.

๑๒/๑๑/๕๘

ก. ธรรมเนียมที่ทรงแสดงบัญญัติแล้ว เพื่อมุ่งอะไรเป็นผลที่สุด และมีค่าเปรียบธรรมเนียมอย่างไร ?

ด. เพื่อมุ่งวิมุตติอันเป็นผลที่สุด และมีค่าเปรียบธรรมเนียมไว้ว่า เหมือนมหาสมุทรซึ่งมีรสเค็มเป็นอันเดียวกัน.

๒๕/๘/๓๕

ก. บ้านเมืองที่รุ่งเรืองมาเป็นปีกแผ่น เขามักตั้งผู้สำรองไว้คอยรับหน้าที่แทนกันเพื่อสะดวกแก่การปกครองสืบไป สมเด็จพระบรมศาสดาไม่ทรงทำอย่างนั้น กลับตรัสว่าธรรมและวินัยจะเป็นศาสดาต่างพระองค์ในเมื่อเสด็จปรินิพพานแล้ว ข้อนี้เป็นเพราะไม่ทรงไว้วางพระหฤทัยแก่พระสงฆ์ที่อยู่ในที่ประชุมนั้นใช่ไหม? ขอความเห็น.

ด. ไม่ใช่. การที่พระองค์ไม่ทรงตั้งผู้สำรองไว้รับหน้าที่แทนก็เพราะทรงเห็นการณ์ไกล หากว่าจะทรงตั้งใครผู้หนึ่งในประชุมนั้นไว้รับหน้าที่แทนพระองค์ ก็จะเป็นไปชั่วคราวชั่วสมัยของผู้นั้นเท่านั้น ภายหลังมีผู้ที่ได้รับหน้าที่ต่อช่วงไปก็จะมีผู้ยำเกรงน้อย เพราะไม่ได้รับตั้งจากพระองค์ลดความนับถือลงไปเป็นชั้น ๆ เหมือนสัตตยาบตรและประทวน ไม่เป็นการยั่งยืนเหมือนทรงตั้งธรรมเนียม และผู้นั้นจะรับหน้าที่แทนไปได้ก็ต้องอาศัยพระธรรมวินัยเป็นหลักนั่นเอง ทั้งอาจทำให้การปกครองต่อ ๆ ไปไม่เรียบร้อยก็เป็นไป ส่วนการตั้งธรรมเนียมไว้แทนพระองค์ เป็นการเน้นเพิ่มสม่ำเสมอยั่งยืนตลอดกาลนาน ทำให้ผู้นับถือมีความยำเกรงธรรมวินัย เหมือนพระองค์ยังทราบพระชนม์

อยู่ ด้วยเหตุนี้ จึงทรงตั้งธรรมเนียมไว้ต่างพระองค์ หาใช่เพราะ
ไม่วางพระหฤทัยแก่สงฆ์หมั้นนั้นไม่.

๒๔๖๗

ถ. พระพุทธเจ้าทรงพระชนม์เท่าไร ? ระหว่างที่อยู่ในฆราวาส
เท่าไร ? ออกผนวชแล้วทรงแสวงหาธรรมเป็นเครื่องตรัสรู้เท่าไร ?
เป็นพระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญพุทธกิจอยู่เท่าไร ?

ค. พระพุทธเจ้าทรงพระชนมายุ ๘๐ ปี. ในระหว่างที่อยู่ใน
ฆราวาส ๒๘ ปี. แล้วทรงผนวชในปีที่มีพระชนม์ ๒๘ นั้น แสวงหา
ธรรมเป็นเครื่องตรัสรู้อยู่ ๖ ปี จึงได้ตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิ-
ญาณ. ตั้งแต่ตรัสรู้มาแล้วได้ทรงบำเพ็ญพุทธกิจอยู่ ๔๕ ปี. สิริรวม
พระชนมายุของพระองค์ได้ ๘๐ ปี แล้วจึงเสด็จดับขันธปรินิพพาน.

๒๔๖๗

ด. พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญสัมมาสัมพุทธกิจอยู่กี่ปี ? จงกล่าว
สรุปสัมมาสัมพุทธกิจนั้นมา.

ค. ทรงบำเพ็ญสัมมาสัมพุทธกิจอยู่ ๔๕ ปี สรุปสัมมาสัมพุทธ-
กิจที่ทรงบำเพ็ญนั้น คือทรงประกาศพระศาสนาให้เวไนยนิกรได้รู้ทั่ว
ถึง ชายเป็นภิกษุ หญิงเป็นภิกษุณี ทรงตั้งพระวินัยบัญญัติ และ
ทรงแสดงธรรมสั่งสอนเพื่อประพาศกายวาจาใจในทางบริสุทธิ์ และ
ประพาศเพื่อประโยชน์แก่คนทั้งหลาย ฝ่ายคนผู้ยังพอใจครองฆราวาส
ทรงสั่งสอนให้เป็นผู้มีศีล ให้เป็นผู้มีธรรมอันงาม เป็นคนดีอย่างดี
ชายเป็นอุบาสก หญิงเป็นอุบาสิกา ย่นกล่าวว่าทรงตั้งบริษัท ๔ ให้

ไพบูล ประดิษฐานพระพุทธรูปปางเป็นหลัก.

๑๖/๓/๕๖-๑๐/๑๑/๕๘-๑๕/๑๑/๕๙

ถ. ตลอดเวลา ๔๕ พรรษา สมเด็จพระผู้มีพระภาคทรงน้อมพระชนม์ของพระองค์ให้เป็นไปอย่างไร ? และได้ทรงกระทำกิจนั้นตั้งต้นแต่ไหน เป็นที่สุดเพียงไหน ?

ต. ตลอดเวลา ๔๕ พรรษานั้น พระองค์ทรงน้อมพระชนม์ให้เป็นไปในทางทรงบำเพ็ญสัตตบงการกิจ ไม่ทรงคิดความลำบากของพระองค์ในการเสด็จเที่ยวจาริกโปรดเวไนยสัตว์ เสด็จไปยังคามนิคมชนบทราชธานีนั้น ๆ ประดิษฐานพระศาสนาให้เป็นประโยชน์แก่ชุมชนทุกหมู่เหล่า ตั้งต้นแต่ตรัสพระธรรมเทศนาธัมมจักกัปปวัตตนสูตรประณมเทศนา เป็นที่สุดเพียงตรัสเทศนาโปรดสุภทัตตปริพาชกปัจฉิมสาวก.

๑๖/๑๑/๕๙

ถ. พระบรมพุทโธวาทในระหว่างนี้ข้ออะไรเป็นแรก ? ข้ออะไรเป็นสุดท้าย ?

ต. พระบรมพุทโธวาทข้อแรกนั้น ถ้าจะเล็งถึงพระธรรมเทศนาสำคัญ ได้แก่พระธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ถ้าเล็งถึงธรรมอะไร ๆ ที่ทรงแสดงแล้ว ได้แก่ธรรมที่ทรงแสดงแก่พราหมณ์ที่มาเฝ้าเมื่อแรกตรัสรู้ที่คางไม้ไทร อชปาลนิโครธ ท่านจึงอธิบายว่า พราหมณ์นั้นต้องเป็นคนชนิดใด และธรรมอะไรที่ทำบุคคลให้เป็นพราหมณ์ แต่ถ้าจะเล็งพระธรรมเทศนาที่แรก พระองค์ทรงชี้โทษของที่สุด ๒ ประการแล้ว ทรงแสดงมัชฌิมาปฏิปทาที่เป็นทางให้ถึงพระสัมมา-

สัมโพธิญาณ พระบรมพุทโธวาทที่เป็นข้อสุดท้าย คือพระบรม-
พุทโธวาทที่ประทานแก่พระสงฆ์สาวกว่า สิ่งทั้งปวงที่เกิดขึ้นแล้ว
ย่อมดับสูญไปเป็นธรรมดา ให้ภิกษุทั้งหลายยังประโยชน์ตนและ
ประโยชน์ผู้อื่นให้เกิดขึ้นโดยความไม่ประมาท.

๑๖/๓/๕๖

ถ. ตลอดเวลา ๔๕ ปี สมเด็จพระผู้มีพระภาคได้เสด็จประกาศ
พระศาสนาให้แพร่หลายกี่ชนบท ? ตั้งต้นตรัสประณมเทศนาในชนบท
ไหน ? เสด็จปรินิพพานในชนบทไหน ?

ต. ตลอดเวลา ๔๕ ปี สมเด็จพระผู้มีพระภาคได้เสด็จประกาศ
พระศาสนาให้แพร่หลายไป ๗ ชนบท นับชนบทที่อยู่ในอาณาจักร
เดียวกันเป็น ๑ คือ กาสีกับโกศล ๑ มคธกับอังคะ ๑ สักกะ ๑
วัชชี ๑ มัลละ ๑ วังสะ ๑ กุรุ ๑ เป็น ๗ นอกจากนี้ก็มีแต่ชนบท
น้อยที่ขึ้นแก่ชนบทใหญ่. ตั้งต้นตรัสประณมเทศนาในกรุงพาราณสี
อันเป็นแคว้นกาสี เสด็จปรินิพพานในกรุงกุสินาราแคว้นมัลละ.

๓/๑๑/๖๐-๒๕/๘/๖๘

ถ. ในระหว่างที่ทรงบำเพ็ญพุทธกิจนั้น ได้เสด็จจาริกไปใน
เมืองอะไรบ้าง ?

ต. เมื่อพระองค์ยังทรงพระชนม์อยู่นั้น ได้เสด็จจาริกไปใน
เมืองต่าง ๆ หลายเมือง คือ เมืองพาราณสี ๑ เมืองราชคฤห์ ๑
เมืองสาวัตถี ๑ เมืองกบิลพัสดุ์ ๑ เมืองไพศาลี ๑ เมืองปาฏลิบุตร ๑
เมืองโกสัมพี ๑ เมืองเวรัญชา ๑ เมืองกุสินารา ๑ เมืองปาวา ๑

เมืองสาเกต ๑ เมืองจำปา ๑ เมืองเวฐทีปกะ ๑ เมืองอัลลกะปะ ๑
เมืองโมลียะ ๑.

๒๔๕๕

ถ. สังเกตในพุทธประวัติก็ดี ในที่อื่นก็ดี จะรู้ได้หรือไม่ว่า
พระองค์เสด็จอยู่ในเมืองไหนมาก ? จะอ้างอะไรเป็นพยาน ?

ต. พระองค์เสด็จประทับ ณ กรุงสาวัตติมากกว่าสถานอื่น. อ้าง
นิทานวณะต้นพระสูตรโดยมากกว่า เอกัม สมัย ภควา สาวตถุณิ
วิหริติ ดังนี้ เป็นพยาน.

๑๒/๑๑/๕๘

ถ. กรุงราชคฤห์กับกรุงสาวัตติ สังเกตได้ว่ากรุงไหนอยู่ใต้ กรุง
ไหนอยู่เหนือ อ้างชื่อไหนเป็นหลัก ?

ต. กรุงสาวัตติอยู่เหนือกรุงราชคฤห์ อ้างคำของพระปุกกุสาติ
ซึ่งเวลานั้นอยู่ในกรุงราชคฤห์ กราบทูลพระบรมศาสดาว่า มีเมือง
อยู่ในชนบทข้างทิศอุดรแห่งหนึ่งชื่อว่าสาวัตติ ดังนี้ เป็นหลัก.

๒๔๖๕

ถ. จงยกอุทาหรณ์มาเป็นเครื่องสาธก ในการที่พระองค์ทรง
ชักนำพุทธศาสนิกบริษัทปรารถนาคบเกิด ความตาย และสุขทุกข์
ถูกทางแล้ว จะดำเนินปฏิบัติอย่างไร ?

ต. อุทาหรณ์อันเป็นเครื่องสาธก พึงเห็นในการที่ทรงรับคน
เข้าอุปสมบทในพระศาสนาไม่เลือกชาติตระกูล เป็นคนดีไม่ต้องห้าม
ตามกฎหมายและพระวินัยแล้ว ก็ทรงรับเข้าอุปสมบทมีสิทธิ์ปฏิบัติ

พระวินัยได้เสมอกัน ฝ่ายคฤหัสถ์ก็ได้ทรงสั่งสอน เช่นทรงแสดง
สมานัตตตาเป็นสังคหวัตถุประการหนึ่ง ช้คนำประชาชนให้สามัคคี
กลมเกลียวกัน.

๑๖/๑๑/๕๕

ถ. พระองค์ทรงมีพระพุทธรูปประสงค์อย่างไร ? จึงโปรดให้เลิก
ติสรณคมนุปสัมปทาเสีย ทรงอนุญาตให้อุปสมบทด้วยญัตติจตุตถ-
กรรมวาจา ซึ่งต้องเพิ่มความลำบากและเสียเวลามากขึ้นอีก ?

ต. พระองค์มีพระพุทธรูปประสงค์ จะให้การอุปสมบทสำเร็จด้วย
สังฆสามัคคี ปรีกษาหรือเห็นพร้อมกัน จึงทรงยกเลิกติสรณ-
คมนุปสัมปทา ซึ่งเป็นหารสำเร็จด้วยบุคคลเสีย.

๑๒/๑๑/๕๘

ถ. อุปสมบทกรรม มีกี่อย่าง ? พระสาวกรูปไหนผู้ได้รับ
อุปสมบทด้วยวิธีนั้น ๆ เป็นครั้งแรก ?

ต. มี ๓ อย่าง คือเอหิภิกขุอุปสัมปทา ที่พระศาสดาทรงเอง ๑
ติสรณคมนุปสัมปทา ที่ทรงอนุญาตแก่สาวก ๑ ญัตติจตุตถกรรม
ที่ทรงอนุญาตแก่สงฆ์ เพื่อให้สงฆ์เป็นใหญ่ในกิจที่สำคัญ ที่เนื่องด้วย
การปกครองของหมู่สาวกที่เป็นบรรพชิต ๑. พระอัญญาโกณฑัญญะ
เป็นผู้ได้รับอุปสมบทด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทาเป็นครั้งแรก. ผู้ได้รับอุป-
สมบทด้วยติสรณคมนุปสัมปทาเป็นครั้งแรกไม่ปรากฏชื่อ. ราชพราหมณ์
เป็นผู้ได้รับอุปสมบทด้วยญัตติจตุตถกรรมเป็นครั้งแรก.

๒๕/๑๒/๕๘-๒๕/๘/๖๓

ถ. การทรงอนุญาตให้อุปสมบทด้วยญัตติจตุตถกรรม ก็แปลว่าทรงมอบอำนาจสิทธิ์ขาดให้แก่สงฆ์ในกิจอันสำคัญเช่นนั้น ไม่ได้ทรงมอบให้แก่บุคคล แต่ไหนจึงทรงอนุญาตให้มีอุปชฌายะด้วยเล่า ไม่เป็นอันยกบุคคลขึ้นเป็นใหญ่ดอกหรือ ?

ต. หามิได้ การที่ทรงอนุญาตให้มีอุปชฌายะด้วยนั้น ก็เพียงเพื่อให้เป็นผู้นำเข้าหมู่สงฆ์ และเป็นผู้คอยดูแลผิชอบเท่านั้น สิทธิทั้งปวงก็มีอยู่แก่สงฆ์นั่นเอง.

๒๕/๘/๖จ

ถ. วิธีอุปสมบทด้วยญัตติจตุตถกรรม ไม่มีจำกัดอุปสัมปทาเปกขะว่าเป็นคนภูมิไหน คำสวดประกาศทั้งส่วนญัตติทั้งส่วนอนุสาวนามิเต็มทีเหมือนกันหมด ไม่ลดไม่เพิ่มอะไร วิธีของเอหิภิกขุอุปสัมปทาก็เห็นจะอย่างเดียวกันกระมัง หรือต่างกันอย่างไร ?

ต. ไม่อย่างเดียวกัน ต่างกันที่จำกัดอุปสัมปทาเปกขะ คือเอหิภิกขุอุปสัมปทานั้น ถ้าอุปสัมปทาเปกขะเป็นอเสขะ พระวาจาที่ตรัสก็ยกคำว่า เพื่อจะทำที่สุดทุกข์โดยชอบออกเสีย ถ้าไม่ใช่อเสขะ ก็ตรัสเต็มที ดังตัวอย่างในอุปสมบทของท่านปัญจวัคคีย์และพระยสะ.

๑๕/๑๑/๖๒-๑๓/๕/๖๖

ถ. ผู้ที่เข้ามาเป็นพุทธบริษัท ประเภทไหนต้องดำวิธีอย่างไรบ้าง ?

ต. ผู้ที่จะเป็นภิกษุประเภทที่ ๑ ในชั้นแรก พระองค์ประทานเอหิภิกขุอุปสัมปทา ด้วยพระวาจาว่า เอहि ภิกขุ สุวาสุขาโต

ธมฺโม จร พุรฺหมจฺริยํ สมนฺมาทฺถุขสุตฺต อนุตฺตกริยา ยํ ดํงนํ. ต่อม่าโปรดให้เป็นภิกษุด้วยติสรณคมนูปสัมปทา คือให้ภิกษุอื่นให้ไตรสรณคมนตรี ภายหลังกโปรดให้ลดอุปสัมปทาที่ ๒ มาเป็นบรรพชาของสามเณร. ทรงอนุญาตให้เป็นภิกษุด้วยอุตฺตติจตุตถกรรมวาจา คือ คณะสงฆ์สวดประกาศให้ทราบกันด้วยอุตฺตติจตุตถกรรมวาจา. ผู้ที่จะเป็นภิกษุณีประเภทที่ ๒ ในชั้นแรก พระองค์แสดงครุธรรม ต่อม่าโปรดให้อุปสมบทด้วยอุตฺตติจตุตถกรรมวาจาในอุทฺตสงฆ์, ผู้ที่จะเป็นอุบาสกอุบาสิกาประเภทที่ ๓ กับที่ ๔ ต้องเปล่งวาจาแสดงตนเป็นอุบาสกอุบาสิกา.

๑๒/๑๑/๕๘

ด. พระบรมศาสดาทรงเห็นอย่างไร จึงไม่ใคร่พระหฤทัย จะให้สตรีบวชในพระพุทธศาสนา ?

ต. ถ้าสตรีจักไม่บวชในพระธรรมวินัยนี้แล้ว พรหมจรรย์จักตั้งอยู่ได้นาน เพราะสตรีได้บวชแล้ว พรหมจรรย์จักตั้งอยู่ไม่นาน เหมือนสกุลหนึ่งสกุลใด สตรีมากบวชน้อย สกุลนั้นโจรกำจัดได้ง่าย, เพราะเหตุนี้ จึงไม่ค่อยพอพระหฤทัยให้สตรีบวชในพระพุทธศาสนา.

๒๔๓๑

ด. พระศาสดาทรงปกครองพระศาสนาด้วยวิธีอย่างไร ?

ต. ทรงปกครองพระศาสนาด้วยทรงอนุญาตให้สงฆ์เป็นใหญ่ในกิจที่สำคัญ เช่นให้อุปสมบทกุลบุตร และทรงตั้งวินัยบัญญัติไว้สำหรับเป็นแบบปกครอง.

๑๐/๑๑/๕๘

ก. จงแสดงความต่างแห่งการพระศาสนา อันสงฆ์กับบุคคล
ปกครองว่ามีผลอย่างไร ?

ข. สงฆ์ปกครองพระศาสนาโดยสามัคคีธรรม พริกพร้อม
ปรึกษาหรือหลายความเห็นด้วยกัน จักทำไปตามควร ให้สังฆกิจ
นั้น ๆ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ทั้งมีอายุยืนยาวสืบเนื่องกันไป เปลี่ยน
แต่คณะปุโรหิต ส่วนบุคคลปกครองนั้น เสี่ยงได้เสี่ยงเสียอยู่ ถ้าสบ
เหมาะก็ดีมาก ถ้าพลาดก็ไม่มีความเห็นอื่นช่วย ทั้งมีอายุน้อยชั่ว
ผู้นั้นผู้เดียว ต้องเปลี่ยนตัวเสมอไป ความต่างแห่งการปกครองของ
๒ ฝ่ายมีผลดังนี้.

๑๒/๑๑/๕๘/๑๔/๕/๖๓-๒๓/๘/๓๐

ก. ระบอบการปกครองของประเทศชาติของพระพุทธเจ้าเป็นไป
อย่างไร และใครเป็นผู้ปกครองสักกประเทศ ?

ข. ปกครองโดยสามัคคีธรรม มีเจ้าครองนครเป็นส่วน ๆ
เช่นพระเจ้าสุทโธทนะ เจ้าภัททิยะและเจ้ามหานามเป็นต้น บางครั้ง
ก็รวมเข้าในจักรวรรดิโกศลมหาประเทศ ไม่ปรากฏว่าใครทรงอำนาจ
สิทธิ์ขาดแต่ผู้เดียวอย่างบางประเทศ.

๑๒/๑๐๑๓๘

ก. มีคำกล่าวสรรเสริญพระบรมศาสดาว่า ทรงมุ่งประโยชน์
แก่สัตว์โลกจริง ๆ มิได้เห็นแก่ประโยชน์ส่วนพระองค์เลย ข้อนี้ทราบ
ได้จากอะไร ? จงหาอุทาหรณ์มาสาธก ๒ เรื่อง.

ข. ข้อที่พระองค์ทรงมุ่งประโยชน์แก่สัตว์โลกจริง ๆ นั้น ทราบ

ได้จากพระพุทธจรรยา. อุทาหรณ์ที่ต้น ทรงอนุญาตให้พระสงฆ์เป็นอิสระในการพระศาสนา มีอุปสมบทกรรมเป็นต้น. อุทาหรณ์ที่ ๒ เมื่อจวนจะปรินิพพาน คำรัสแก่พระอานนท์ว่า พระองค์ไม่เชื่อว่าเป็นอันบริษัทธิบูชาสักการะแล้วด้วยเครื่องสักการามิส แม้เท่าที่ทำในเวลานั้น ผู้ใดปฏิบัติตามสมควรแก่ธรรม ผู้นั้นเชื่อว่าบูชาพระตถาคตด้วยบูชาอย่างยิ่ง.

๑๔/๕/๖๗

ถ. พระพุทธพจน์ที่ตรัสว่า ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นชื่อว่าเห็นเรา ดังนี้ มีสาวกองค์ไหนเป็นตัวอย่าง ? ก็อย่างไร ?

ต. มีพระปุกกุสาติกุลบุตรเป็นตัวอย่าง. ในชั้นแรกท่านไม่รู้จักพระผู้มีพระภาค ครั้นได้ฟังชาตวิภังคสูตรสำเร็จพระอนาคามีผลแล้ว จึงรู้จักพระองค์.

๑๗/๕/๖๖

ถ. จงออกชื่อพระสาวกที่เป็นกำลังใหญ่ของพระศาสดา ในการประกาศพระศาสนาตามที่ได้ ?

ต. พระสาวกเช่นนั้น ครั้งพระศาสดาดำรงพระชนม์อยู่ พระปัญจวัคคีย์ ๕ รูป พระยสสะ พระอรุเวลกัสสปะ พระนทิกัสสปะ พระคยากัสสปะ พระสารีบุตร พระมหาโมคคัลลานะ นี้กล่าวตามตำนาน. ที่ปรากฏว่ามีชื่อในพระสูตรโดยมาก พระสารีบุตร พระมหาโมคคัลลานะ พระกัจจายนะ. เมื่อครั้งพระศาสดาปรินิพพานแล้ว

พระมหากัสสปะ พระอุบาลี พระอานนท์

๑๓/๕/๖๖

ถ. กิจการทางพระพุทธศาสนาก็ยังนิยมการจัดที่คือแต่งตั้งอาสนะให้เหมาะแก่การงาน ในหน้าที่นี้ทรงยกย่องว่าใครเป็นผู้สามารถ ?

ต. กิจการทางพระศาสนายังเป็นการสำคัญ เพราะเป็นเหมือนธงของชาติ การแต่งตั้งอาสนะ ทรงยกย่องพระทัพพมัลลบุตรว่าเป็นผู้สามารถ.

๑๑/๘/๖๖

ถ. คนถือพระพุทธศาสนาในบาลีจัดเป็นกี่เหล่า ? และเรียกชื่ออย่างไร ?

ต. จัดเป็น ๔ เหล่า เรียกว่าบริษัท ๔ คือ ภิกษุบริษัท ๑ ภิกษุณีบริษัท ๑ อุบาสกบริษัท ๑ อุบาสิกาบริษัท ๑.

๑๓/๑๒/๕๗

ถ. จงย่นบริษัท ๔ ลงเป็น ๒ ? พระโอวาทที่ทรงแสดงแก่บริษัท ๒ นั้น ในบริษัทเหล่าไหน จะย่นลงในธรรมหมวดไหน ?

ต. ย่นบริษัท ๔ ลงเป็น ๒ ภิกษุ ภิกษุณี เป็นฝ่ายบรรพชิต อุบาสก อุบาสิกา เป็นฝ่ายคฤหัสถ์, พระโอวาทที่ทรงแสดงแก่บริษัท ๒ เหล่านั้น ในฝ่ายบรรพชิตย่นลงในไตรสิกขา ในฝ่ายคฤหัสถ์ย่นลงในทิฏฐธรรมมิกัตถประโยชน์และสัมปรายิกัตถประโยชน์.

๓/๑๑/๖๐

๑. ปฐมสมโพธิ. ส.ป.

ก. บริษัท ๔ ใครเป็นต้นของบริษัทไหน ?

ข. พระอัญญาโกณฑัญญะเป็นต้นฝ่ายภิกษุ พระนางปชาบดี-
โคตมิเป็นต้นฝ่ายภิกษุณี บิคารมารดาพระยสะเป็นต้นฝ่ายอุบาสกอุบาสิกา
ถ้าท้าววาจิกอุบาสก ตปุสสะ ภัลลิกะ เป็นต้น.

๒๙/๘/๖๕

ก. บริษัท ๔ ในทางพระพุทธศาสนา คือบริษัทอะไรบ้าง ?
เวลานี้ยังอยู่ครบบริบูรณ์ หรือขาดบริษัทอะไรบ้าง ? แม่ชีนับเป็น
บริษัทอะไร ?

ข. บริษัท ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ฯ เวลานี้
ภิกษุณีบริษัทไม่มีแล้ว ฯ แม่ชีนับเป็นอุบาสิกาบริษัท ฯ

๓๐ ธ.ค. ๒๕๑๐

ก. จงย่นพระคุณสมบัติของพระพุทธเจ้าที่ทรงบำเพ็ญมา คือทรง
ตรากตรำต่อทุกข์ก็ดี ทรงบากบั่นต่ออุปสรรคนั้น ๆ ก็ได้ ทรงรอบคอบ
ในการสั่งสอนสัตว์โลกให้ได้รับประโยชน์ตามฐานะก็ดี ไม่ทรงหวาด
หวั่นหรือเกรงกลัวเหตุภายนอกก็ดี เหล่านี้จัดเข้าในพระคุณอะไร ?

ข. ทรงตรากตรำต่อความทุกข์ก็ดี ทรงบากบั่นฝ่าอุปสรรคก็ดี
จัดเข้าในพระกรุณาคุณ, ทรงรอบคอบในการสอนสัตว์โลก จัดเข้า
ในพระปัญญาคุณ, ไม่ทรงหวาดหวั่นหรือกลัวเกรงเหตุภายนอก จัด
เข้าในพระบริสุทธิคุณ.

๑๓/๕/๖๑

ก. พระองค์มีพระมหากรุณาเป็นลักษณะมิใช่หรือ ถ้าเช่นนั้น

จงแสดงมา ๒ อุทาหรณ์ เพื่อเป็นทางปฏิบัติตาม ?

ด. พระองค์มีพระมหากรุณาเป็นลักษณะ มีอุทาหรณ์ดังนี้
วันหนึ่ง ทอดพระเนตรเห็นราชพราหมณ์ มีร่างกายอันผอม มีผิว
เศร้าหมองไม่สดใส ตรัสถามได้ความว่า ราชพราหมณ์อยากจะบวช
ไม่มีใครบวชให้ เมื่อไม่ได้บวชสมประสงค์ จึงได้เป็นเช่นนั้น จึง
ทรงเป็นพระธุระให้ราชพราหมณ์บวชได้ตามต้องการ อีกอุทาหรณ์
หนึ่ง เมื่อจะปรินิพพานประชวรหนักอยู่แล้ว สุภัททปริพาชก มา
เพื่อจะทูลถามปัญหา พระอานนทกัณเฑียรไม่ให้เข้าไป ทรงทราบเข้า
ประทานพระอนุญาตให้สุภัททเข้าเฝ้าและทูลถามปัญหา ทรงแสดง
ธรรมโปรดสุภัททให้ได้ศรัทธาเต็มใจ ขอบวชในพระธรรมวินัย
และได้บรรลุธรรมพิเศษเป็นลำดับมาเป็นปัจฉิมสาวก พระองค์ทรง
แสดงพระมหากรุณาคุณแก่สุภัทท ทำกิจของพระศาสนาฉะนี้.

๑๐/๑๑/๘๕

ด. คำว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ถ้าติดถียปริวาส มีกำหนด
๔ เดือนนั้นแล้ว ข้าพระองค์จะอยู่ให้นานถึง ๔ ปี ต่อล่วง ๔ ปี
ภิกษุทั้งหลายจะให้ข้าพระองค์บรรพชาอุปสมบทเพื่อเป็นภิกษุเถิด ดังนี้
เป็นคำกราบทูลของใคร ? ท่านผู้นี้มีความสำคัญที่ควรจดจำอย่างไร ?

ด. เป็นคำพูดของสุภัททปริพาชก ทูลวิงวอนขอเฝ้าพระผู้มี
พระภาค และขอบรรพชาอุปสมบท ก่อนที่พระองค์จะเสด็จดับขันธ-
ปรินิพพาน ฯ ท่านผู้นี้มีความสำคัญที่ควรจดจำ คือ เป็นสักขีสาวก
สาวกทันเห็นองค์สุดท้ายแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า.

๑๔ ธ.ค. ๒๕๑๔

ถ. สมเด็จพระบรมศาสดาเมื่อใกล้จะเสด็จปรินิพพาน ได้ทรง
แสดงพระกรุณาและพระขันติ ให้สมแก่ได้เป็นพระศาสดาไว้อย่างไรบ้าง
หรือไม่ ?

ต. ตอนที่สุภทัตทปริพาชกเฝ้าทูลถามปัญหา ในเวลาที่กำลัง
ประชวรหนักจะเสด็จปรินิพพานอยู่แล้วนั้นอย่างไรเล่า ทรงแสดงพระ
กรุณาและพระขันติสมแก่เป็นพระศาสดาไว้อย่างถึงที่ คือเวลานั้น
กำลังประชวรหนัก สุภทัตจะเข้าไปเฝ้า พระอานนท์ห้ามเสีย ทรง
ทราบ ก็ยังทรงพระกรุณาโปรดให้เข้าไปเฝ้า และทูลถามปัญหา
แล้วทรงแสดงธรรมโปรดจนเกิดศรัทธาเลื่อมใสทูลขอบวช ก็ทรง
พระกรุณาจัดการให้ได้บวชสมประสงค์ ต่อมาท่านผู้นั้นก็ได้สำเร็จ
พระอรหัตผลเป็นปัจฉิมสาวก ดังนี้.

๒๕/๘/๖๗

ถ. คำว่า "วนะ" หรือ "วัน" ที่แปลว่าป่านั้น ย่อมมีความ
สำคัญต่อประเทศชาติ และพระศาสนา ในพุทธประวัติ ปรากฏว่า
พระพุทธเจ้า ทรงอาศัยป่าเป็นที่แสดงพระธรรมเทศนามีอยู่มากแห่ง
ฉะนั้น จึงบอกชื่อป่าที่เคยทรงอาศัยแสดงพระธรรมเทศนามาสัก ๓
แห่ง ? และพระธรรมเทศนานั้นชื่ออะไร ? ทรงแสดงแก่ใคร ?

ต. ป่าที่เคยทรงอาศัยเป็นที่แสดงพระธรรมเทศนา ๓ แห่ง คือ
วัดตมสูตร, แก่เบญจวัคคีย์.

๒. ลัญจิววัน, ทรงแสดงอนุปัพพิทเถาและอริยสัจ ๔, แก่พระ

เจ้าพิมพิสาร.

๓. สาลวัน, ทรงแสดงอริยมรรคมีองค์ ๘, แก่สุภทัตตปริพาชก.

๒๕ ธ.ค. ๒๕๒๐

ก. เมื่อพระองค์จะปรินิพพาน ได้ประทานพระบรมพุทโธวาทไว้อย่างไร เป็นครั้งสุดท้าย ?

ข. ได้ประทานไว้ว่า เราเตือนท่านทั้งหลาย สังขารมีความสั้นไปเป็นธรรมดา ท่านทั้งหลายจงยังประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่นให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาทเถิด.

๔/๓/๖๐-๑๕/๑๑/๖๒

ก. ธรรมที่สมเด็จพระผู้มีพระภาค ทรงสั่งสอนพุทธบริษัทยิ่งกว่าข้ออื่นคืออะไร ?

ข. คือพหุทานุศาสน์. เพราะปัญญาที่กำหนดนามรูป โดยลักษณะทั้ง ๓ นี้เป็นคุณเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ สัตว์ทั้งหลายจะบริสุทธิ์หมดจดจากอสังกิเลสทั้งหลายก็ด้วยปัญญา เพราะปัญญาเป็นเครื่องดำเนินถึงความบริสุทธิ์.

๑๔/๕/๖๓

ก. เมื่อจะปรินิพพาน พระองค์ได้ประทานพระบรมพุทโธวาทครั้งที่สุดไว้ว่าอย่างไร ?

ข. พระองค์ได้ประทานปัจฉิมโอวาทไว้ว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจงยังกิจทั้งปวง คือประโยชน์ตนและผู้อื่นให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาทเถิด และยังไตรสิกขา คือ สีล สมาธิ ปัญญา

ให้ถึงพร้อม ด้วยความไม่ประมาทเถิด.

๒๔๕๕

ถ. พระโอวาททั้งสี่ ที่พระองค์ได้ประทานแล้วในระหว่าง ๔๕ พรรษานั้น รวมเข้าเป็นอย่างไรได้แก่อะไร ? เหตุใดจึงเฉลยอย่างนั้น ?

ต. รวมเข้าเป็นอย่างไรได้แก่อัปมาทธรรม. บรรดาธรรมทั้งสี่ที่เป็นกุศล ล้วนมีความไม่ประมาทเป็นมูล เป็นที่ประชุมทั้งนั้น บัณฑิตทั้งหลาย มีพระพุทธเจ้าเป็นต้น ตรัสยกย่องอัปมาทธรรมว่าเป็นยอดของกุศลธรรมเหล่านั้น เพราะฉะนั้น จึงได้เฉลยเช่นนี้.

๑๕/๑๑/๕๕

ถ. จงแสดงเบื้องต้นที่สุดแห่งสาวกและเทศนาด้วย ?

ต. พระอัญญาโกณฑัญญะเป็นต้นสาวก พระสุภัททะเป็นที่สุดสาวก. ธรรมจักกัปปวัตตนสูตรเป็นต้นเทศนา. อัปมาทธรรมเป็นที่สุดเทศนา.

๖/๕/๖๑

ถ. พระโอวาทที่ประทานแก่บริษัทเหล่านี้มีอย่างไร ? จงแสดงพอเป็นตัวอย่าง.

ต. ในบริษัท ๔ นั้นย่อกลงเป็น ๒ คือบรรพชิตบริษัทและภคคฤหัสถ์บริษัท พระโอวาทที่ประทานแก่บรรพชิตบริษัทย่อกลงในสิกขา ๓ คือศีล สมาธิ ปัญญา พระโอวาทที่ประทานแก่ภคคฤหัสถ์บริษัทย่อกลงในประโยชน์ปัจจุบัน คือให้หมั่นทำการทำงาน รู้จักรักษาทรัพย์ซึ่งได้

๑. หมายถึงบริษัท ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา. ส.ป.

เพราะการงาน รู้จักเลี้ยงชีวิตพอสมควรแก่กำลังทรัพย์ รู้จักคบ
คนดีเป็นมิตร รู้จักใช้จ่ายทรัพย์ในทางที่เป็นประโยชน์ และรู้จัก
ประพฤติแก่บุคคลที่ตนเกี่ยวข้องกับด้วยความสมควร และประโยชน์ภาย
หน้า คือให้อบรมคุณสมบัติ คือ สัทธา สีล จาคะ ปัญญา หรือ
เต็มหิริโอตตปละและสุตะให้ครบอริยทรัพย์ ๗ เป็นต้น.

๒๔๕๓

ถ. พระโอวาทสุดท้ายของพระองค์ว่าอย่างไร ? และจงลองคิด
ว่ามีพุทธประสงค์อย่างไร ? จึงทรงแสดงอย่างนั้น.

ต. โดยความว่า ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ เราเตือนท่านทั้งหลาย
ให้รู้ สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมเป็นธรรมดา ท่านทั้งหลายจงยังกิจ
อันเป็นประโยชน์ตนและประโยชน์ชนอื่นให้บริบูรณ์ ด้วยความไม่
ประมาทเถิด. เพราะสามัญชนมักสำคัญถ้อยมั่นในสังขารว่าเที่ยงเป็นต้น
แล้วประมาทอยู่ ไม่ใคร่ทำกิจที่เป็นประโยชน์ตนและประโยชน์ชนอื่น
โดนถูกต้อง เมื่อได้ฟังคำเตือนของพระองค์ จะได้มีสติพิจารณาให้
เห็นว่าสังขารไม่เที่ยงเป็นต้นแล้วไม่หลงยึดมั่น และจะได้ไม่ประมาท
รีบทำกิจที่เป็นประโยชน์ตนและประโยชน์ชนอื่น.

๑๘/๑๑/๕๓

ถ. พระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นด้วยรูปกายและธรรมกาย อุบัติ
เมื่อไร ? เมื่อพระองค์ปรินิพพานแล้วในส่วนพระกายทั้ง ๒ นั้น ยัง
คงเหลืออยู่อย่างไรหรือไม่ ?

ต. รูปกายอุบัติเมื่อเสด็จสู่พระครรภ์และประสูติ ธรรมกาย

๑. ปฐมสมโพธิ ส.ป.

อุบัติเมื่อได้ตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ. ยังเหลืออยู่ทั้ง ๒ คือ ส่วนรูปกาย พระสารีริกธาตุยังคงเหลืออยู่. ส่วนธรรมกาย พระธรรม คำสั่งสอนคงเหลืออยู่.

๒๔๓๘

ถ. พระองค์เสด็จไปปรินิพพานที่นครกุสินารานั้น ถ้าเป็นเพราะเสด็จไปถึงเข้าโดยลำดับก็แล้วไป ถ้าทรงมุ่งหมายมาก่อนแล้ว จงอธิบายพุทธประสงค์ให้ชอบแก่เหตุ ?

ต. พระองค์เสด็จไปปรินิพพานที่นครกุสินารานั้น พิจารณาตามท้องเรื่องน่าเห็นว่าเป็นเพราะเสด็จไปถึงเข้าโดยลำดับ แต่พระคันถรจนจารย์จะแสดงให้เห็นว่า ทรงมุ่งหมายมาก่อนแล้ว ถ้าเป็นอย่างนี้ชะรอยจะมีพระพุทธประสงค์ จะกันมิให้พระนครใหญ่ ๆ โทมนัสว่า พระองค์โปรดพระนครชื่อนั้นมากกว่า แล้วและโทมนัสและอิสตาพระนครที่เสด็จไปปรินิพพาน อันจะพึงเป็นเหตุร้ายรานกันขึ้นก็ได้ เสด็จปรินิพพานที่พระนครน้อยเช่นนี้ จะได้ไม่มีผู้โทมนัสและอิสตา เทียบการณ์ในปัจจุบัน นานาประเทศจะรวมกันจัดการอย่างใดอย่างหนึ่งที่เป็นกลางทั่วไป มักประชุมที่ประเทศน้อย และมอบให้ประเทศเช่นนั้นเป็นหัวหน้าจัดการ เช่นการสากลไปรษณีย์ มีประชุมที่ประเทศสวิเซอร์แลนด์ และมองให้ประเทศนั้นเป็นหัวหน้าจัดการ.

๑๖/๓/๕๖

ถ. เหตุไร พระพุทธเจ้าจึงเสด็จไปปรินิพพานที่นครกุสินารา

ซึ่งเป็นนกรน้อย ไม่เสด็จไปปรินิพพานที่นครใหญ่ เพื่อให้สมเกียรติยศ ? (อย่าอ้างว่านครกุสินาราเคยเป็นนครใหญ่แต่ก่อน).

ด. น่าจะสันนิษฐานว่า ถ้าปรินิพพานในมหานคร พระมหากษัตริย์เจ้าประเทศนั้นมีกำลังมาก ก็จักป้องกันหวงห้ามไว้ได้ พระบรมสารีริกธาตุก็จะไม่แพร่หลายไป ให้สมกับความที่พระองค์เป็นพระศาสดาเอกมีคนนับถือมาก หรือมิฉะนั้นก็จะเกิดสงครามใหญ่ เพราะเหตุพระสารีริกธาตุนั้น เช่นที่ว่าเกือบจะเกิดขึ้นที่นครกุสินารา แม้เป็นนกรน้อยนั้น ถ้าเสด็จไปปรินิพพานที่นกรน้อย เจ้าพระนครมีกำลังน้อยคงจักไม่อาจหวงห้ามไว้ได้ และไม่เกิดสงครามใหญ่ คงจะแบ่งปันพระสารีริกธาตุไปแก่นานาประเทศ เช่น โทณพราหมณ์.

๑๘/๑๑/๕๗

ด. เสด็จปรินิพพานที่ไหน ? ได้ตรัสสอนอย่างไรไว้ เป็นปัจฉิมโอวาทอันควรจับใจยิ่งนัก ?

ด. เสด็จปรินิพพานที่ป่ารัง อันเป็นระยะที่พักของมัลลกษัตริย์ ไกลนครกุสินารา. ได้ตรัสสอนไว้เป็นปัจฉิมโอวาทว่า ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ เราเตือนท่านทั้งหลายให้รู้ สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมเป็นธรรมดา ท่านทั้งหลายจงยังกิจอันเป็นประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่น ให้บริบูรณ์ด้วยความไม่ประมาทเถิด.

๑๐/๑๑/๕๘

ด. พระองค์เสด็จปรินิพพานเมื่อคฤและเดือนไหน ? สกเท่าไร ?

ด. ปรินิพพานเมื่อคฤเพ็ญเดือนวิสาขะ ก่อนพุทธศตวรรษกาล

๑ ปี.

๒๕/๘/๖๓

ถ. พระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว ถือเอาความว่าอย่างไร ?

ต. ถือเอาความว่าดับสิ้นแล้ว เหมือนดวงประทีปที่หมดเชื้อ
ดับไปฉะนั้น.

๓/๕/๓๔

ถ. พระพุทธเจ้าปรินิพพานเมื่อวันเดือนปีใด ? และใครบอกว่า
ปรินิพพานในหัวข้อแห่งรูปฌานและอรูปรฌาน ทำไมจึงปรินิพพาน
อย่างนั้น ?

ต. พระพุทธเจ้าปรินิพพานเมื่อวันเพ็ญวิสาขมาส ก่อน พ.ศ.๑
(วันอังคารเพ็ญเดือน ๖ ปีมะเส็ง) และพระอนรุทธเถระเจ้าเป็นผู้บอก
ว่า ปรินิพพานในหัวข้อ. ที่ปรินิพพานอย่างนั้น เพราะฌานทั้งรูป
ทั้งอรูปรเป็นภพและเป็นโลกิยะ โลกุตระฌานไม่มี.

๓/๕/๓๔

ถ. พระพุทธเจ้าทรงทำปรินิพพานบริกรรมด้วยอนุบุพพิหาร ๕
อย่างไร ?

ต. ทรงทำดังนี้ คือ เข้ารูปฌาน ๔ และอรูปรฌาน ๔ ไปโดยลำดับ
แล้วเข้าสัญญาเวทิตนโรธสมาบัติดับจิตตสังขาร คือสัญญา เวทนา และ
ออกจากสัญญาเวทิตนโรธสมาบัติแล้ว เข้าแนวสัญญานาสัญญาตนะ
ถอยกลับมาทีละชั้น ถึงปฐมฌานแล้ว ออกจากปฐมฌานเข้าทุติยฌาน
เลื่อนต่อไปถึงออกจากจตุตถฌาน ก็เสด็จดับขันธปรินิพพาน ดังนี้.

๓/๕/๖๔

ถ. พระศาสดาปรินิพพานพระชนม์ได้เท่าไร ? ทรงผนวชได้กี่พรรษา ?

ด. พระชนม์ได้ ๘๐ ปี. ทรงผนวชได้ ๕๑ พรรษา.

๔/๕/๖๖

ฉ. เมื่อวันพระศาสดาปรินิพพาน มีพระสาวกผู้ใหญ่กี่รูป ที่เป็นประธานอยู่ในที่นั้น ?

ช. มีพระสาวกผู้ใหญ่ ๒ รูป คือพระอนุรุทธเถระกับพระอานนทเถระ เห็นประธานอยู่ในที่นั้น.

๑๐ ธ.ค. ๒๕๑๑

ค. จงเติมข้อความที่ถูกต้องลงในช่องว่าง ในข้อต่อไปนี้

ก. ข้อปฏิบัติเป็นทางสายกลางเรียกว่า -----

ข. พระพุทธเจ้าทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ ณ สถานที่ชื่อว่า -----

ค. อุปารหุคคผล ๔ จำพวกคือ ๑-----

๒----- ๓-----

๔-----

ง. เมื่อวันที่พระศาสดาปรินิพพาน มีพระสาวกผู้ใหญ่เป็น

ประธานอยู่ในที่นั้น ๒ รูป คือ ๑-----

๒----- ?

ค. เติมดังนี้ :- ก. มัชฌิมาปฏิปทา. ข. เวฬุวนาราม แคว้นมคธ

ค. คือ ๑. พระตถาคตสัมมาสัมพุทธเจ้า ๒. พระปัจเจกพุทธเจ้า

๓. พระสาวกอรหันต์ ๔. พระเจ้าจักรพรรดิราชา. ง. คือ ๑. พระอนุรุทธ-

เถระ ๒. พระอานนทเถระ.

๒๕ ธ.ค. ๒๕๒๐

ถ. พระพุทธเจ้าของเราอุบัติขึ้นในโลกได้กี่ปีมาแล้ว จับอะไร
เป็นหลักแห่งการคำนวณ ?

ด. พระพุทธเจ้าของเราอุบัติขึ้นในโลกได้ ๒๕๔๐ ปีมาแล้ว จับ
พ.ศ. ๒๔๖๐ บวกกับพระชนม์ ๘๐.

๓/๑๑/๖๐

อปรกาล

ถ. เมื่อพระองค์ปรินิพพานแล้ว ใครเป็นผู้จัดการพระพุทธสรีระ
ตามธรรมเนียมของบ้านเมืองในยุคนั้น ? หรือจัดตามแบบไหน มี
ตำรับตำราหรืออย่างไร ?

ด. พวกมัลลกษัตริย์ จัดตามแบบพระบรมศพพระเจ้าจักรพรรดิ
ไม่ปรากฏว่ามีตำรา ทำตามพุทธานุมัติ ซึ่งพระอานนทเถระถามไว้เมื่อ
ใกล้จะปรินิพพาน.

๒๕/๘/๖๘

ถ. การปฏิบัติพระพุทธสรีระเมื่อปรินิพพานแล้ว ตลอดถึงพระ
สารีริกธาตุ ทำกันอย่างไร ?

ด. การปฏิบัติพระพุทธสรีระ ข่าวกว่าทำตามแบบอย่างพระศพ
พระเจ้าจักรพรรดิ พวกมัลลกษัตริย์จัดทำ, พระสารีริกธาตุบรรจุ
พระสถูปที่สร้างขึ้นไว้ในนครนั้น ๆ เจ้านครนั้น ๆ จัดทำ.

๔/๓/๖๐-๑๕/๑๑/๖๔

๑. นับตามเวลาที่ออกปัญหา อ.

ถ. วันวิสาขบูชาและมาฆบูชา ประารภเหตุอะไรบ้าง ?

ต. วิสาขบูชา ประารภวันประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพานร่วมกัน, มาฆบูชา ประารภวันแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ และปลงพระชนมายุสังขารร่วมกัน.

๒๓/๘/๓๒

ถ. เรื่องราวของพระพุทธเจ้าที่สำคัญ เนื่องด้วยวันเพ็ญมีหลายครั้ง เพราะฉะนั้น จงอ้างมาสัก ๕ ครั้งเป็นอย่างน้อย ?

ต. ๑. พระพุทธเจ้าประสูติ. ๒. ตรัสรู้. ๓. ปรีนิพพาน
๔. แสดงโอวาทปาฏิโมกข์ และ ๕. ปลงอายุสังขาร.

๒๔๖๖

ถ. พระศาสดาประสูติที่ไหน ? ตรัสรู้ที่ไหน ? ตรัสปฐมเทศนาที่ไหน ? และปรินิพพานที่ไหน ?

ต. ประสูติที่ป่าลุมพินีวัน ในระหว่างนครกบิลพัสดุ์และนครเทวทหะต่อกัน แขวงสักกชนบท. ตรัสรู้ที่ใต้ต้นมหาโพธิ์ ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม แขวงมคธชนบท. ตรัสปฐมเทศนาที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงนครพาราณสี. ปรีนิพพานที่ศาลวันที่พักของพวกมัลลกะษัตริย์ แขวงนครกุสินารา.

๔/๓/๖๐-๑๕/๑๑/๖๒

ถ. พวกเราทำบูชาใหญ่ในมาฆมาส ๑ ครั้ง ในวิสาขมาส ๒ ครั้ง เป็นงานประจำปี มีต้นเหตุเป็นมาอย่างไร ?

ต. มีต้นเหตุเป็นมาอย่างนี้ มาฆปุณณมี เป็นจาตุรงคิก-

สันนิบาต สมเด็จพระบรมศาสดาได้ทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ ณ ท่ามกลางวิสุทธิสงฆ์ องค์พระอรหันต์ ๑,๒๕๐ องค์, วิสาขปุณณมี เป็นมหามงคลคติที่ได้ประสูติ ตรัสรู้ และเสด็จดับขันธปรินิพพาน, วัน อัฐมี นับแต่วันวิสาขปุณณมีไป ๘ วัน เป็นมหามงคลสมัยที่ได้ ถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระ.

๑๓/๑๑/๕๓

ถ. วารดิถีเนื่องด้วยสมเด็จพระบรมศาสดา อันเราเหล่าพุทธศาสนิกชนพึงกำหนดว่า เป็นอภิลักขิตสมัยสำคัญนั้น คืออะไรบ้าง ? และสำคัญอย่างไร ?

ต. คือวิสาขปุณณมี คติเพ็ญกลางเดือน ๖ อัฐมี คติที่ ๘ แห่งกาพย์กษัตริย์ นับแต่วันวิสาขปุณณมีไป มาฆปุณณมี คติเพ็ญกลางเดือน ๓. สำคัญอย่างนี้ คือวิสาขปุณณมีเป็นมหาอภิลักขิตสมัย ค่ายวันประสูติ ตรัสรู้ และเสด็จดับขันธปรินิพพานของสมเด็จพระบรมศาสดา. อัฐมี เป็นอภิลักขิตสมัยค่ายวันถวายพระเพลิงพระสรีระของสมเด็จพระบรมศาสดา. มาฆปุณณมี เป็นอภิลักขิตสมัย ค่ายวันทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ ณ ท่ามกลางวิสุทธิสงฆ์องค์พระอรหันต์ ๑,๒๕๐ องค์ และเป็นอภิลักขิตสมัยค่ายวันทรงปลงพระชนมายุสังขารของสมเด็จพระบรมศาสดา.

๑/๑๐/๓๕

ด. จงบอกพระชนมายุพระศาสดาในระยะกาลนี้ เมื่อเสด็จออกบรรพชา เมื่อตรัสรู้ เมื่อปรินิพพาน ?

ค. เมื่อเสด็จออกบรรพชา พระชนมายุได้ ๒๕ ปี. เมื่อได้
ตรัสรู้ พระชนมายุได้ ๓๕ ปี. เมื่อเสด็จเข้าสู่ปรินิพพาน พระชนมายุ
ได้ ๘๐

๒๔๕๕

ก. จงแบ่งพระชนม์ของพระศาสดา เมื่อครองฆราวาสสมบัติ
เสด็จออกมหาภิเนษกรรมณ์ ทรงบำเพ็ญทุกรกิริยา ตรัสรู้ ทรงทำพุทธกิจ
และปรินิพพาน ตอนไหนพระชนม์เท่าไร ?

ค. พระองค์ทรงครองฆราวาสสมบัติอยู่ ๑๓ ปี คือแต่พระ
ชนม์ ๑๖ ถึง ๒๕ เสด็จออกมหาภิเนษกรรมณ์ในปีนั้น แล้วทรงบำเพ็ญ
ทุกรกิริยาอยู่ ๖ ปี คือแต่พระชนม์ ๒๕ ถึง ๓๕ ได้ตรัสรู้ในปีนั้น
แล้วบำเพ็ญพุทธกิจอยู่ ๔๕ ปี คือแต่พระชนม์ ๓๕ ถึง ๘๐ ปรินิพพาน
ในปีที่ ๘๐ นั้น.

๑๒/๑๑/๕๘

ก. เมื่อพระบรมศาสดาปรินิพพานแล้ว ต่อนั้นมีเทพยดา
และมนุษย์มีความสังเวชใจก็มี มีความเสียใจร้องไห้ก็มี มีความ
ดีใจก็มี อยากทราบเพียงว่า ใครแสดงความดีใจ และแสดง
ว่าอย่างไร ?

ค. พระสุภัททะ วุฑฒบรรพชิต เป็นผู้แสดงความดีใจ คือ
เมื่อเห็นพวกภิกษุคร่ำครวญถึงพระบรมศาสดา จึงร้องห้ามว่า หยุด
เท่านั้นเถิด ท่านทั้งหลายอย่าเศร้าโศกร่ำไรถึงพระสมณะนั้นเลย เรา
ทั้งหลายได้พ้นเสียแล้วด้วยดีจากพระสมณะนั้น ด้วยว่าท่านสั่งสอนว่า
สิ่งนี้ควร สิ่งนี้ไม่ควร เราเกรงก็ต้องทำตาม เป็นความลำบากนัก

๑. มุ่งถึงตอนเสวยรัชสิริแล้ว จึงเรียกว่าครองฆราวาส. ส. ป.

ก็บัดนี้เราจะทำสิ่งใด หรือมีพอใจทำสิ่งใด ก็ได้ตามปรารถนา จะต้อง
เกรงแต่ปัญหาผู้ใดเล่า.

๒๔ ฐ.ก. ๒๕๑๕

ถ. ใครเป็นผู้จัดการแบ่งพระบรมสารีริกธาตุ? ถ้าไม่ได้ท่าน
ผู้นั้นมาจัดการแบ่ง จักมีความเสียหายอย่างไร?

ต. โทณพราหมณ์ ถ้าไม่ได้ท่านมาเป็นผู้แบ่งแล้ว อาจเกิด
ศึกสงครามสัมประหารกันใหญ่โต เพราะต่างฝ่ายต่างก็จะแย่งเอาด้วย
ผลการ ฝ่ายที่มีอำนาจและกำลังมากกว่า ก็ฉวยเอาไปไว้แต่ฝ่ายเดียว
ฝ่ายมีกำลังน้อยก็ขุ่นเคือง อาจรวมกำลังกันคิดต่อสู้รบเอาคืนมาได้อีก
เมื่อเป็นเช่นนี้โลกจะปั่นป่วนไม่มีความสุขได้ พระบรมสารีริกธาตุ
ก็จะไม่แพร่หลาย แม้ก่อนที่จะตกลงกันโดยความสามัคคีนั่น ก็ยังเกือบ
จะรวนกันอยู่แล้วเหมือนกัน.

๒๕/๘/๖๘

ถ. โทณพราหมณ์ได้กล่าวสุนทรพจน์ในวันที่จะแจกพระสารีริก-
ธาตุ ใจความโดยย่อพอถือเป็นคนคืออะไร?

ต. ๑. แกล้งว่า พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญขันติธรรม และ
ดำเนินในการทำสงครามกัน. ๒ ชวนให้สามัคคีร่วมมือกัน ขอม
แบ่งส่วนพระสารีริกธาตุนำไปประดิษฐานไว้ในนานาประเทศ.

๒๔๓๑

ถ. เมื่อเสด็จปรินิพพานแล้วไม่ช้า จวนจะเกิดสงครามใหญ่
เพราะเรื่องพระสารีริกธาตุ สงครามนั้นสงบได้เพราะโทณพราหมณ์

ประกอบอุบายอันเหมาะแก่เหตุนั้นอย่างไร ?

ด. เพราะโทณพราหมณ์มีความเฉลียวฉลาด แสดงสุนทรพจน์ประกอบด้วยคุณธรรมอันเป็นไปในทางสามัคคี ซึ่งเป็นสมุฏฐานแห่งความสงบ และเป็นเหตุให้ปุชณียสถานทวีมากขึ้น ให้คณะทูตานุทูตผู้เชิญราชสาส์นและพราหมณสาส์น มีความเห็นชอบร่วมกันแล้ว จึงได้แบ่งพระสารีริกธาตุเป็นส่วน ๆ เท่า ๆ กัน.

๒๖/๘/๑๐

ด. มีภายิตว่า **อตุเถ ชาเต จ ปณฺฑิตํ** เมื่อเรื่องราวเกิดขึ้น ย่อมต้องการบัณฑิต อยากทราบว่า เมื่อคราวเกิดเรื่องแย่งพระสารีริกธาตุ ได้ใครทำหน้าที่บัณฑิต ? ท่านผู้นั้นคิดอย่างไร ?

ด. ได้โทณพราหมณ์ทำหน้าที่บัณฑิต. ท่านคิดถึงเหตุ ๓ ประการคือ (๑) การไม่แบ่งพระสารีริกธาตุนั้นไม่ควร เพราะพระพุทธเจ้าไม่ใช่ญาติสาโลหิตแห่งเรา เรานับถือก็เพราะพระองค์ทรงสั่งสอนเรา ถึงสมันตราชที่ต้องการพระธาตุก็เหมือนเรา เราไม่ควรตัดไม้ตรี (๒) การรบนั่นขัดต่อคำสอนของพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าทรงสอนในทางขันติธรรมและสามัคคีธรรม ไกลจากวิหิงสาและอาฆาต (๓) การเก็บพระสารีริกธาตุไว้แห่งเดียวไม่ควร เพราะพระพุทธเจ้าเมื่อยังทรงพระชนม์อยู่ ชนทั้งหลายได้เห็นได้บูชา ณ ที่ต่าง ๆ บัดนี้พระองค์ปรินิพพานแล้ว พระสารีริกธาตุนี้แล จักได้เป็นที่ไหวที่สักการะบูชาฉลองพระองค์ ณ ที่ทั่วไปสิ้นกาลนาน.

๒๕ ธ.ค. ๒๕๑๕

ถ. ภิกษุณีเสื่อมหมดไปจากพระธรรมวินัย แต่เมื่อระหว่าง
คราวไหน ?

ต. ภิกษุณีสูญหมดไปในระหว่างปลายสังคายนาครั้งที่ ๔ และ
ต้นครั้งที่ ๕ เมื่อตอนต้นครั้งที่ ๔ ยังมีตำนานว่า พระเจ้ากรุง
ลังกาส่งทูตไปเชิญพระนางสังฆมิตตา ซึ่งเป็นพระราชธิดาของพระ
เจ้าศรีธรรมาสโกกราช ณ ชมพูทวีป นี้แก้ตามที่มา แต่ความจริงนำ
เห็นว่าสูญมาก่อนแล้ว ตั้งแต่ปัจฉิมโพธิกาลมา เรื่องภิกษุณีไม่ค่อย
ปรากฏนัก ที่กล่าวถึง สาวเข้าไปก็เป็นเรื่องไม่ติดต่อ เป็นแต่กล่าวถึง
แล้วทิ้งเสีย.

๒๔๕๘

ถ. สถานที่ต่อไปนี้ตั้งอยู่ที่ไหน ? เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า
อย่างไร ? สวนลุมพินีวัน ตำบลคยาสี่สะ ปาวาลเจดีย์ มกุฏพันธเจดีย์

ต. สวนลุมพินีวัน ตั้งอยู่ที่กลางแห่งกรุงกบิลพัสดุ์และกรุง
เทวทหะต่อกัน เป็นที่ประสูติแห่งพระพุทธเจ้า. ตำบลคยาสี่สะ ตั้ง
อยู่ใกล้แม่น้ำคยา เป็นที่ทรงแสดงอาทิตตปริยายสูตร. ปาวาลเจดีย์
ตั้งอยู่ ณ บ้านเวฬุคาม แขวงนครไพศาลี เป็นที่ทรงปลงพระชนมายุ
สังขาร. มกุฏพันธเจดีย์ ตั้งอยู่ ณ ด้านตะวันออกแห่งนครกุสินารา
เป็นที่ถวายพระเพลิงพระสรีระแห่งพระพุทธเจ้า.

๑/๑๐/๗๕

ถ. จงแสดงภูมิรู้ในชื่อที่ระบุต่อไปนี้คือ ปาวาลเจดีย์ อุทเทสิก-
เจดีย์ ได้แก่เจดีย์เช่นไร ?

ด. ปาวาลเจดีย์ เป็นที่ปลงพระชนมายุสังขาร ส่วนอุทเทสิก-
เจดีย์คือพระพุทธรูปปฏิมา หรือพระพุทธรูปที่เขาทำขึ้นเป็นเครื่องหมาย
แทนองค์พระพุทธเจ้า.

๓/๕/๗๔

ฉ. ปาวาลเจดีย์, อานันทเจดีย์, มกุฏพันธเจดีย์, เหล่านี้
มีความเกี่ยวข้องกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างไร ?

ด. ปาวาลเจดีย์ เป็นที่ทรงปลงพระชนมายุสังขาร ฯ อานันท-
เจดีย์ เป็นที่ทรงแสดงมहाปเทศ ๔ ฯ มกุฏพันธเจดีย์ เป็นที่ถวาย
พระเพลิงพระพุทธรุติระ.

๒๗ ธ.ค. ๒๕๑๒

ฉ. พระพุทธรุติระฝังหรือถวายพระเพลิง ทำกันอย่างไร ? จง
เล่าโดยใจความ.

ด. พระพุทธรุติระนั้น ไม่ได้ฝัง ได้ถวายพระเพลิง ทำกัน
ดังนี้ หุ้มด้วยผ้าขาวมีสำลีซับถึง ๕๐๐ ชั้น และบรรจุลงในรางเหล็ก
หุ้มไปด้วยน้ำมัน มีรางเหล็กปิดเป็นฝาอีก พวกมัลลกษัตริย์เป็น
เจ้าภาพจัดการ มีการมหรสพประโคม มีเครื่องสักการะใหญ่หลวง
พระสุริระนี้ ยกไปจากที่ปรินิพพานได้ตั้งไม้รั้งทั้งคู่ เข้าทางประตู
ทิศอุดรแห่งนครกุสินารา ออกทางประตูทิศบูรพา ถวายพระเพลิง
นอกเมือง ตั้งจิตกาธารรองรางเหล็ก ใช้ไม้หอมต่าง ๆ เป็นพิน
ตำนานเล่าไว้ว่า มัลลปาโมกข์ ๔ คนชำระการแล้ว เตรียมการติดไฟ
จะถวายพระเพลิง แต่บันดาลไม่ให้ติด พระอนุรุทธะแก้วว่า เป็น

เหตุเพราะพระมหากัสสปะจะมาถวายพระเพลิงพระสรีระ ต้องคอยจนท่านมาแล้ว จึงจะถวายพระเพลิงได้ ตำนานกล่าวต่อไปว่า เมื่อพระมหากัสสปะกับภิกษุสงฆ์อื่น ๆ ที่มาด้วยกันนมัสการพระสรีระเสร็จแล้ว เพลิงติดขึ้นเองไหม้เผาผ้าห่อจนสิ้น เหลืออยู่ชั้นเดียวสำหรับห่อพระอัฐิ พระเกสา โลมา นขา ทันตากับตโจ ส่วนเนื้อเอ็นไฟเผาเสียสิ้นไม่มีเหลือ พระอัฐินั้นมีลลภษัตริย์จัดการรักษาไว้จนกว่าจะได้แบ่งกัน การถวายพระเพลิงได้ทำกันดังได้พรรณนามานี้.

๑๑/๗/๕๖

ถ. อังคารสถูปหมายถึงอะไร ? ประดิษฐานอยู่ที่ไหน ? ใครเป็นผู้สร้าง ?

ค. หมายถึงพระเจดีย์สำหรับบรรจุพระอังคาร (ถ่านเถ้า) ที่รวบรวมได้จากจิตกาธารในคราวถวายพระเพลิงพระสรีระ ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ฯ ประดิษฐานอยู่ ณ เมืองปิณฑลวัน ฯ กษัตริย์โมริยะเป็นผู้สร้างขึ้นไว้เป็นที่สักการบูชา ภายหลังแต่วันถวายพระเพลิงพระพุทธรูปแล้วใหม่ ฯ

๑๕ ธ.ค. ๒๕๐๒

ด. ตั้งแต่นั้นมา พุทธบริษัทได้ปฏิบัติกันอย่างไร พระศาสนาจึงได้เจริญแพร่หลายมาจนบัดนี้ ?

ค. โดยพุทธบริษัทฝ่ายบรรพชิต ได้ศึกษาและร่วมสามัคคีปฏิบัติตามวินัย และทำกิจที่ควรทำอย่างอื่นตามพระพุทธานุเมติ ทั้งแสดงธรรมสั่งสอน ตามโอกาสที่ควร ตลอดจนพุทธบริษัทฝ่าย

๑. หมายถึงตั้งแต่ปรินิพพานมา. ส.ป.

คฤหัสถ์ เมื่อมีสังฆกรรมปฏิรูปปรากฏขึ้น ช่วยกันสังคายนาตรวจ
สอบกำจัดที่ผิดเสีย รวบรวมบันทึกไว้แต่ที่เป็นสาระเป็นคราว ๆ กัน
มา เพื่อเป็นแบบแผนที่สมควรปฏิบัติสืบต่อไป ส่วนคฤหัสถ์ก็ปฏิบัติ
ในศีลและธรรมตามภูมิที่ควรแก่ตน ๆ และเฉลี่ยรายได้ทำอุปัฏฐาก
แก่สงฆ์เป็นต้น ตามกำลังศรัทธาและสามารถ ได้ปฏิบัติกันโดยนัยนี้
พระศาสนาจึงเจริญแพร่หลายมาจนบัดนี้.

๒๖/๘/๓๐

ด. ในพระศาสนามีธรรมเป็นสำคัญไม่ใช่หรือ เหตุไฉนมัลล-
กษัตริย์จึงหวงพระสารีริกธาตุจนเกือบขัดศึกมาติดพระนคร ?

ต. การที่มัลลกษัตริย์ ไม่ยอมแบ่งพระสารีริกธาตุให้แก่ทูตต่าง
เมืองในชั้นต้น ก็เป็นรัฐฐาภิบาลนโยบายอันชอบยิ่งของมัลลกษัตริย์
ทั้งหลาย และเป็นการสมควรแท้ที่มัลลกษัตริย์ทั้งหลายจะต้องดำเนิน
การเช่นนั้น ด้วยเหตุหลายประการ คือไม่ตกลงสันนิษฐานแก่พระ
หฤทัยในการที่จะแบ่งปัน และทั้งมีความเชื่อมั่นต่อพุทธานุภาพด้วย
คือมัลลกษัตริย์คิดกันว่า ถ้าเราจะริบรื้อแบ่งปันส่วนแจกให้ทูต
ต่างพระนครเสียโดยเร็วแล้ว ก็ยากที่จะสันนิษฐานลงให้แน่ได้ว่า
การแบ่งพระบรมสารีริกธาตุ จะเสร็จแต่เพียงเท่านี้หรือ ๆ จะมีทูตต่าง
พระนครมาขออีก พระบรมสารีริกธาตุเท่านี้ไฉนจะพอแบ่ง. อนึ่ง ทรง
เห็นว่า การที่พวกทูตต่างพระนครเชิญพระราชสาส์นพราหมณ์สาส์นมา
นี้ เราจะแบ่งให้ไป ๆ โดยไม่พร้อมหน้าพร้อมตากัน ก็ยากที่จะ
ปฏิบัติให้ต้องตามพระอัชฌาศัยของเจ้านครนั้น ๆ. อนึ่ง ทรงเห็นว่า

พวกทูตที่รับราชอาณัติและบัญชามาแต่เจ้าพระนครนั้น ๆ เพื่อขอส่วนพระบรมสารีริกธาตุ ถ้าไม่ได้สมประสงค์ก็คงไม่รีบร้อนกลับไปเสียก่อน หรือคงจะไม่ฮึกหาญทำสงครามตามผลการของตนเองก่อน หรือหากจะเป็นไปได้ ก็ด้วยอาศัยความเชื่อมั่นต่ออิทธิานุภาพขององค์สมเด็จพระศาสดาจารย์ ซึ่งถ้าพระองค์ทรงเห็นอันตรายอันจะเกิดมีมาแก่กรุงกุสินาราและมัลลกษัตริย์ทั้งหลาย เพราะเหตุแห่งพระบรมสารีริกธาตุนี้แล้ว พระองค์คงไม่เสด็จทรมานพระองค์มาปรินิพพานที่เมืองนี้ อนึ่ง ทรงเห็นว่าถ้าแบ่งให้พร้อมหน้าพร้อมตากันแล้ว เมื่อภายหลังจะมีผู้มาขอส่วนอีกก็จะได้อ้างว่า ได้แบ่งปันให้ไปเท่า ๆ กันแล้ว ถ้าหากเขาจะไม่เชื่อถ้อยคำ ชินจะหักหาญเอาให้ได้ ก็จะได้อาศัยเจ้าพระนครนั้น ๆ ช่วยป้องกันอันตรายอันจะเกิดมีขึ้นในภายหลังเสียได้ ด้วยอาศัยเหตุดังที่กล่าวมานี้แล มัลลกษัตริย์ทั้งหลายจึงไม่ยอมแบ่งให้ในขั้นต้น.

๒/๘/๕๕

ถ. พระองค์เป็นผู้ตรัสรู้พระธรรมเอง พระธรรมเป็นคำสอนของพระองค์มิใช่หรือ? ชื่อว่าทรงเคารพพระธรรมนั้น คือทรงทำอย่างไร? จงอธิบายและอ้างเรื่องให้เห็นจริง.

ค. พระธรรมเป็นคำสอนของพระองค์ก็จริง* แต่พระองค์ทรงเคารพในธรรมนั้น คือทรงทำอย่างไร :-

๑. ธรรมมี ๒ อย่าง คือสภาวะธรรม ได้แก่ธรรมที่เป็นอยู่โดยธรรมดา ๑ ศาสนธรรม ได้แก่คำสอนของพระพุทธเจ้า ๑ ในที่นี้ประสงค์เอาศาสนาธรรม. ส. ป.

๑. ไม่ทรงละเลยพระพุททธิกิจ ขอสาธกเรื่องทรงทำกรรมเทศนา-
ธิษฐาน เมื่อครั้งประทับ ณ ไร่ชปาโลนิโครธ แต่แรกทรงพิจารณา
กรรมที่ได้ตรัสรู้แล้วว่าเป็นคุณอันลึก ยากที่คนผู้ยินดีในกามคุณจะรู้
ตามได้ พระหฤทัยก็น้อมไปเพื่อเพิกเฉยเสีย ไม่คิดแสดงธรรมสอน
ประชาชน แต่พระกรุณามาเตือนพระหฤทัยให้ทรงปรารภถึงพุทธ-
เวไนยอันมีต่าง ๆ ที่สมควรได้รับประโยชน์อบรมไปโดยลำดับ จึง
ได้ทรงตั้งพระหฤทัยจะแสดงธรรม เรื่องนี้สื่อให้เห็นว่าพระองค์ทรง
เคารพในธรรมคือพระพุททธิกิจ จึงมิได้เสวยวิมุตติสุขเฉพาะพระองค์
ยังมีคำกล่าวที่ว่า พระองค์ได้ทอดพระเนตรเห็นอุปนิสัยของผู้ใด อยู่
ใกล้หรือไกลแม้เป็นผู้ชั่วร้าย เป็นเสด็จไปสั่งสอนผู้นั้น.

๒. ทรงประพาศิธรรมคือคุณความดีเป็นหลัก พึงเห็นในคราว
จวนจะปรินิพพาน ตรัสสอนภิกษุสงฆ์ว่า "ธมฺมทีปา ภิกฺขเว
วิหฺรต ธมฺมปฏิสุตฺรณา อนนฺตฺยสฺรณา" แปลว่า "ภิกษุทั้งหลาย
ท่านทั้งหลายจงอยู่มีธรรมเป็นที่พำนัก มีธรรมเป็นที่พึ่ง อย่ามีอย่างอื่น
เป็นสรณะ" ในที่อื่นมีเรื่องเล่าว่า ทรงพระพุทธานุชาตว่า คนไม่มี
ที่เคารพยอมอยู่ลำบาก. แต่พระองค์ยังไม่ทรงเล็งเห็นผู้อื่นว่าควรเป็น
ที่เคารพของพระองค์ พระองค์จึงทรงตั้งพระหฤทัยถือเอาพระธรรม
เป็นที่เคารพของพระองค์.

๓. ไม่ทรงฝืนอำนาจแห่งเหตุ พึงเห็นในคราวประทานพระ-
พุทธานุญาติให้มาตุคามอุปสมบทเป็นภิกษุณี เดิมพระองค์ไม่ประทาน
ภายหลังพระอานนทกราบทูลถามว่า สตรีเป็นภัพพบุคคลเพื่อจะบรรลู่

ธรรมพิเศษคุณบุรุษหรือหาไม่ พระองค์ตรัสรับ ท่านจึงกราบทูลขอ
เพื่อประทานพระพุทธานุญาต เฉลยท่านี้อเป็นเครื่องสาธก.

๑๓/๑๑/๕๓

ก. เมื่อพระตถาคตปรินิพพานแล้ว พระสาวกรูปไหนเป็นผู้ใหญ่
อยู่ในหมู่สงฆ์ ?

ข. พระมหากัสสปะ.

๘/๑๑/๖๐

ก. จงแสดงประวัติของพระมหากัสสปะ ผู้ที่เราเรารู้กันว่าเป็นหลัก
ในพระพุทธศาสนา เมื่อครั้งพระศาสดาปรินิพพานแล้ว ?

ข. พระมหากัสสปะ เป็นบุตรพราหมณ์ชื่อกปิละ ในเมือง
ราชคฤห์ เดิมท่านชื่ออปิผลิ เรียกตามโคตรว่ากัสสปะ มีภรรยาชื่อ
ภัททกาปิลานี เมื่อมารดาบิดาตายแล้ว มีความเบื่อหน่ายในฆราวาส
พร้อมกันออกบวชจำศีล วันหนึ่ง พระมหากัสสปะพบพระบรมศาสดา
ที่ได้ร่วมไทรที่เรียกว่า พุทฺตตกนิโครธ อันตั้งอยู่ในระหว่างเมือง
ราชคฤห์กับเมืองนาลันทาต่อกัน มีความเลื่อมใส แสดงตนเป็นสาวก
พระศาสดาก็ทรงอนุญาตให้อุปสมบท แล้วประทานโอวาท ๓ ข้อ
ท่านรับโอวาทแล้วบำเพ็ญเพียร ต่อมาก็สำเร็จพระอรหัต พระศาสดา
ทรงยกย่องว่ามีธรรมเครื่องอยู่เสมอด้วยพระองค์ และเมื่อพระพุทธ-
องค์เสด็จปรินิพพานแล้ว ท่านได้เป็นประธานบริหารพระศาสนา
และชักชวนภิกษุสงฆ์ให้ทำสังคายนาเป็นครั้งแรก.

๑๕/๑๑/๕๓-๘/๑๑/๖๐

ถ. ท่านเป็นเอตทัคคะในทางไหน ?

ต. ทางธุดงค์.

๘/๑๑/๖๐

ถ. พระสาวกนั้น หมายเอาเฉพาะท่านผู้ได้รับเอหิภิกขุ-
อุปสัมปทาหรือหมายเอาท่านผู้อื่นด้วย ? รู้ได้ด้วยอย่างไร ?

ต. หมายเอาท่านผู้อื่นด้วย. รู้ได้ด้วยเรื่องสุภัททปริพาชกได้
รับอุปสมบทแล้ว ได้สำเร็จพระอรหัตเมื่อคืนวันปรินิพพาน กล่าว
ในบาลีว่า เป็นสาวกองค์ที่สุคตครั้งยังทรงพระชนม์ พระสุภัททะนั้น
มิใช่เอหิภิกขุ ตรีสีให้พระอานนท์พาไปบรรพชาและอุปสมบท. แม้
อุบาสกก็เรียกว่าสาวกได้ รู้ได้ด้วยบาลีเอตทัคคะ มีอุทาหรณ์ว่า
ภิกษุทั้งหลาย สุทัตตคฤหบดี อนาคตปิณฑิกะ เป็นยอดแห่งอุบาสก
สาวกของเราผู้ทายก.

๘/๑๑/๖๐

ถ. การงานอันเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่พระศาสนาของพระมหา-
กัสสปะ มีอะไรเป็นขึ้นเป็นอันบ้าง ? ท่านทำอย่างไร ?

ต. มีการทำประณมสังคายนา. ท่านปรารภถึงคำอันสุภัททวุฒ-
บรรพชิตพูดเมื่อพระศาสดาเสด็จปรินิพพานแล้วได้ ๗ วันว่า พระองค์
ปรินิพพานเสียดีแล้ว พวกเราพ้นจากพระองค์ ไม่ต้องถูกบังคับ จะทำ
หรือไม่ทำอะไรก็ได้ตามปรารภณา ท่านประสงค์ไม่ให้พวกอธรรมวาที
จงเอาพระธรรมวินัยไปตามใจ จึงชวนพระสาวกทั้งหลายที่เป็นผู้รู้เข้า
กับเป็นสังฆสันนิบาต ๕๐๐ รูป ทำสังคายนาพระธรรมวินัยที่กรุงราช-

คฤห์ คือสอบถามถึงพระธรรมวินัยที่ทรงบัญญัติไว้บ้าง ถึงพระธรรมที่ทรงแสดงไว้บ้าง ต่อสาวกผู้รู้เห็น ออกชื่อในเรื่องว่าพระอุบาลีเป็นผู้วิสันนาพระวินัย พระอนนทเป็นผู้วิสันนาพระธรรม แต่น่าจะมีรูปอื่นด้วย ยกขึ้นปรึกษาในสังฆสันนิบาต ส่วนที่ฟังได้ยกขึ้นตั้งไว้เป็นแบบแผน ช่วยกันทั้งจำทั้งรักษาต่อมา สังคายนานี้ ท่านเริ่มทำในเดือนกลางพรรษาแห่งปีปรินิพพานนั่นเอง สำเร็จใน ๗ เดือน.

๘/๑๑/๖๐

ก. พระสาวกสงฆ์มีคุณอย่างไร ท่านจึงจัดเป็นรัตนะอย่างหนึ่งในรัตนะทั้ง ๓ ?

ข. พระสาวกสงฆ์มีคุณพ้นคนนาคจะกล่าวเฉพาะแต่ที่เป็นข้อใหญ่ใจความ คือพระพุทธเจ้าตรัสรู้พระธรรมและทรงแสดงธรรม ถ้าขาดผู้รู้ธรรมและรับปฏิบัติ ความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าก็จักไม่สำเร็จประโยชน์และพระสาวกสงฆ์นั้นเป็นกำลังใหญ่ของพระบรมศาสดา ในการช่วยประกาศพระธรรมวินัย ประดิษฐานพระศาสนาขึ้น เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนเป็นอันมาก ตลอดถึงชนผู้เกิดภายหลัง นับว่าเป็นบุรพการีรองพระศาสดามาของพุทธศาสนิกชน คุณบุรพการีของท่านผู้เป็นต้นวงศ์สกุล.

๑๑/๘/๖๖

ค. วรรณะ ๔ ต่างมีฐานะอันเป็นหน้าที่ของตน ส่วนพระพุทธเจ้ามีหน้าที่ทำอะไร ? ทรงทำได้กี่ปี ? ต่อจากสมัยแห่งพระองค์ ได้ใครเป็นหลักในพระศาสนา ? เพราะทำอะไร ?

ด. มีหน้าที่บำเพ็ญพุทธกิจโปรดเวไนยสัตว์ ๔๕ ปี. ได้พระ

มหากัสสปเถระเป็นหลัก. เพราะได้เริ่มรทำประณมสังคายนาซึ่งยังไม่มีตัวอย่าง ระเบียบอันนั้นก็ไ้เป็นเนตติตลอดมา.

๖/๘/๖๑

ถ. การประดิษฐานพระธาตุเจดีย์ มีประโยชน์อย่างไรบ้าง ?

ต. การประดิษฐานพระธาตุเจดีย์มีประโยชน์ กล่าวคือจะได้เป็นเครื่องเตือนใจประชาชนให้ระลึกถึงพระศาสดาของเรา นึกถึงความดีถึงคุณสมบัติส่วนพระองค์ และพระคุณที่ได้มีแก่ประชาชนเป็นอันมาก เป็นเครื่องที่จะช่วยให้พุทธบริษัทเจริญพุทธธานุสสติได้ง่ายขึ้น การระลึกถึงพระศาสดาของเราเป็นทางให้เราคิดจะเอาอย่าง คิดเดินตรมร่่องรอยของพระองค์ ดำเนินมีกล่าวไว้ว่า พระรูปหนึ่งกวาดวันอยู่เป็นนิตย์ ได้เห็นพระพุทธรูปที่มารนิรมิตระลึกถึงพระพุทธรเจ้าของเราแล้วเจริญวิปัสสนาได้สำเร็จพระอรหัต การประดิษฐานพระธาตุเจดีย์ มีประโยชน์ดังอธิบายมา.

๑๖/๓/๕๖

ถ. เมื่อพระพุทธรเจ้าปรินิพพานแล้ว ในตอนต้นมีพระสถูปเจดีย์สถานี่ตำบล ? ที่ไหนบ้าง ? ใครเป็นผู้สร้าง ?

ต. มีธาตุเจดีย์ ๘ ตำบล. คือพระเจ้าอชาตศัตรูทางสร้างที่กรุงราชคฤห์ ๑. กษัตริย์ลิจจวีทรงสร้างที่อัลลกะปปนคร ๑. โกลิยกษัตริย์ทรงสร้างที่รามคาม ๑. มหาพราหมณ์สร้างที่เวฏฐทีปกนคร ๑. มัลลกษัตริย์ทรงสร้างที่นครปาวา ๑. มัลลกษัตริย์ทรงสร้างที่นคร

๑. ที่ยังไม่มีตัวอย่างนั้น เพิ่งเคยร้อยกรองธรรมวินัย. ส. ป.

กุสินารา ๑. (รวม ๖) กับโมริยกษัตริย์ทรงสร้างอังคารสถูปที่นคร
ปีฬลวัน ๑. โทณพราหมณ์สร้างตุ้มพสถูปที่นครกุสินารา ๑. รวม
เป็น ๘ ตำบล.

๑๘/๑๑/๕๓-๒๕/๘/๖๘

๑. เจดีย์ที่สร้างเฉพาะพระพุทธเจ้ามีกี่ประเภท? อะไรบ้าง?
มีประโยชน์อย่างไร?

๒. ในชั้นต้นมี ๒ ประเภท พระสารีริกธาตุ ๘ ส่วน ซึ่ง
โทณพราหมณ์ได้แบ่งปันแล้ว ต่างเชิญไปประดิษฐาน ณ ที่นั้น ๆ เป็น
ธาตุเจดีย์ ตุ้มพเจดีย์ อังคารสถูป และสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล
เป็นบริโศกเจดีย์, ภายหลังพุทธศาสนิกบริษัทซึ่งมีความเลื่อมใสคิด
เห็นอำนาจแห่งประโยชน์ว่า การสร้างพระพุทธรูปย่อมเป็นเครื่อง
เตือนจิตให้ระลึกถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ จึงได้สร้างประดิษฐาน
ไว้เป็นปูชนียวัตถุ นิยมนามว่าอุทเทสิกเจดีย์ อนึ่ง วิญญูชนบาง
จำพวกสร้างพระสถูปบรรจุใบลานจารึก พระปริยัติธรรมประดิษฐาน
ไว้เป็นปูชนียวัตถุบ้าง จึงเกิดเป็นเจดีย์ขึ้นอีกประการหนึ่ง นิยมนามว่า
ธรรมเจดีย์ รวมเป็นเจดีย์ ๔ ประเภท เจดีย์เหล่านั้นมีประโยชน์
เพื่อเป็นเครื่องเตือนจิตพุทธศาสนิกชนให้ระลึกถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
แล้ว และเกิดศรัทธาปสาทะเจริญพุทธานุสสติเป็นอารมณ์ จะได้เพิ่มพูน
บำเพ็ญบุญจรรยาโดยสมควรแก่ปฏิบัติแห่งตน.

๓/๑๑/๖๐

๓. เจดีย์มีกี่ประเภท? กล่าวโดยชื่อต่างกันอย่างไร? เพราะ

เหตุไรจึงได้ชื่ออย่างนั้น ? พระพุทธรูปสงเคราะห์เข้าในเจดีย์ประเภทไหน ?

ด. เจดีย์มี ๔ ประเภท ๆ โดยชื่อต่างกันดังนี้ คือ ๑. ชาติเจดีย์ ๒. บริโภคเจดีย์ ๓. ธรรมเจดีย์ ๔. อุทเทสิกเจดีย์ ๆ เหตุได้ชื่ออย่างนั้นเพราะถือเอาตามวัตถุประสงค์ที่บรรจุและเจตนาของผู้สร้าง เช่นเจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ได้ชื่อว่าชาติเจดีย์, เจดีย์ที่บรรจุพุทธรูปบริโภคมีบาตรจีวรและบริวารพิเศษ มีธมกรกเป็นต้น ได้ชื่อว่าบริโภคเจดีย์, เจดีย์ที่บรรจุใบลานที่จารึกพระพุทธพจน์มีปฏิมาสมุปบาทเป็นต้น ได้ชื่อว่าธรรมเจดีย์, เจดีย์ที่สร้างไว้ประดิษฐานปูชนียวัตถุ เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจให้ระลึกถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ชื่อว่าอุทเทสิกเจดีย์ ๆ พระพุทธรูป สงเคราะห์เข้าในอุทเทสิกเจดีย์ประเภทนี้ด้วย.

๓ ธ.ก. ๒๕๑๗

ด. พระพุทธศาสนายังยืนสืบมาจนบัดนี้ ด้วยอาการอย่างไร ?

ด. พระพุทธศาสนายังยืนมาจนบัดนี้ด้วยบริษัท ๔ เหล่า มีพระเจ้าแผ่นดินเป็นอัครศาสนูปถัมภกช่วยกันบริหารสืบมา ด้วยอาการทำสังคายนาเป็นคราว ๆ และนับถือปฏิบัติสืบเนื่องมาโดยลำดับจนทุกวันนี้.

๑๑/๘/๖๖

ด. พระสาวกได้เป็นกำลังของพระศาสดาอย่างไรบ้าง ?

ด. พระสาวกได้เป็นกำลังของพระศาสดา ในเวลายังทรงพระชนม์อยู่ได้ช่วยประกาศพระศาสนา ในเวลาปรินิพพานแล้วได้ช่วยกันบริหารพระศาสนา และทำสังคายนาวางแบบพระธรรมวินัย.

๑๓/๑๒/๕๗

ถ. พระพุทธศาสนาที่เจริญหรือเสื่อม เพราะบุคคลประเภทไหน
ประพฤติดังไร ?

ด. พุทธบริษัทในพระพุทธศาสนานี้เองประพฤติดังพระธรรม-
วินัย พระพุทธศาสนาก็เจริญ หากประพฤตินอกพระธรรมวินัย พระ
พุทธศาสนาก็เสื่อม.

๒๔๖๓

ถ. อะไรเป็นเหตุอันหนึ่ง ซึ่งทำให้พระพุทธศาสนายั่งยืนหรือ
ทรุดโทรม ?

ด. การสังคายนาเป็นเหตุอันหนึ่งให้พระพุทธศาสนายั่งยืน และ
การไม่สังคายนาก็เป็นเหตุอันหนึ่งที่ทำให้พระพุทธศาสนาทรุดโทรม.

๒๔๖๖

ถ. เมื่อพระพุทธปรินิพพานแล้ว ท่านพระมหาสาวกองค์ใด
เป็นมหาสังฆนายกในเวลานั้น ? ท่านได้ทำกิจสำคัญอะไรที่ให้สำเร็จ
ประโยชน์เนื่องมาถึงพวกเราทั้งหลายจนบัดนี้ ?

ด. ท่านพระมหากัสสปะ ท่านได้ทำกิจสำคัญ คือท่านได้
ชักชวนพระอรหันต์พุทธสาวกให้รวมใจกันทำสังคายนา วางแบบแผน
พระธรรมวินัย ตั้งไว้เป็นหลักพระศาสนาเป็นครั้งแรก นับแต่
พุทธปรินิพพานล่วงมาได้ ๓ เดือน.

๒๑/๘/๖๕

ถ. เมื่อพระศาสดาปรินิพพานแล้ว พระสาวกได้นำพระศาสนา
มาด้วยอาการอย่างไร ? จงเล่าความพอเป็นสังเขป.

ต. เมื่อพระศาสดาปรินิพพานแล้ว สาวกทั้งหลายได้นำพระ
ศาสนาต่อ ๆ กันมา ด้วยอาการทำสังคายนา ร้อยกรองพระธรรมวินัย
ให้เข้าระเบียบ คือในชั้นต้นเมื่อสมเด็จพระทศพลปรินิพพานแล้ว
ได้ ๓ เดือน พระมหากัสสปะ ๑ พระอุบาลี ๑ พระอานนท์ ๑ เป็น
หัวหน้าพร้อมด้วยสงฆ์ ๕๐๐ รูป ประภทสุภักตภิกษุผู้บวชภายหลังแก่
เจระจาหยาบเข้าต่อพระศาสนาให้เป็นเหตุ กระทำสังคายนาที่เมือง
ราชคฤห์ ได้พระเจ้าอชาตศัตรูราชเป็นศาสนูปถัมภก ครั้งต่อมา
พระพุทธศาสนาล่วงได้ ๑๐๐ ปี พระยสกากัณทกบุตร ๑ พระ
เวตเถระ ๑ พระสัพพกามี ๑ พร้อมด้วยสงฆ์ ๘๐๐ รูป ประภท
ภิกษุวัชชีบุตรชาวเมืองเวสาลีเจระจาวัตถุ ๑๐ ประการ ซึ่งนอกจากพระ
ธรรมวินัยให้เป็นเหตุ กระทำสังคายนาที่วาฬุการามเมืองเวสาลี ได้พระ
เจ้ากาลาโศกราชเป็นศาสนูปถัมภก. ครั้นถึงรัชกาลพระเจ้าธรรมมาโศก
มหาราช พระพุทธศาสนาล่วงได้ ๒๓๔ ปี แต่ในที่บางแห่งกล่าวว่า
๒๑๘ ปี ซึ่งเป็นปีพระเจ้าโศกมหาราชเสวยราชสมบัติซึ่งยังไม่ถึงเวลา
พระโมคคัลลบุตรพร้อมด้วยสงฆ์ ๑,๐๐๐ รูปประภทพวกเดียริถีย์ผู้ปลอม
บวชในพระศาสนาให้เป็นเหตุ สังคายนาคราวนี้ทำที่โศการามเมือง
ปาฏลิบุตร ได้พระเจ้าโศกมหาราชเป็นศาสนูปถัมภก.

ครั้นกาลต่อมาพระพุทธศาสนาล่วงได้ ๒๓๖ ปี พระมหินทเถระ
พระอริน္ณูระ ๑ พร้อมด้วยสงฆ์ ๖๘,๐๐๐ รูป เป็นมาสันนิบาต ประสงค์
จะให้พระพุทธศาสนาตั้งลงในลังกาทวีป จึงพร้อมกันทำสังคายนา
ในถูปารามเมืองอนูราชบุรี การทำสังคายนานี้ได้พระเจ้าเทวานัมปิย-

ติสสะเป็นศาสนูปถัมภก. ครั้นถึงรัชการพระเจ้าวิภูคามินีอภัย พระพุทธศาสนากาลล่วงได้ ๔๕๒ ปี พระพุทธทศตเถระ ๑ พระติสสเถระ ๑ พร้อมด้วยพระสงฆ์ ๑,๐๐๐ รูป ประรภเห็นความเสื่อมถอยปัญญาของกุลบุตรเป็นเหตุ จึงพร้อมกันทำสังคายนานิมหาวิหารเมืองลังกา การทำสังคายนาคราวนี้ได้จารีกลงในใบลาน. พระพุทธศาสนาได้นำสืบ ๆ กันมาด้วยอาการอย่างนี้ และมีการบวชกุลบุตรให้สืบอายุพระพุทธศาสนาต่อมาจนถึงกาลทุกวันนี้.

๓/๘/๕๕

ถ. พระพุทธศาสนาสืบเนื่องมาจนบัดนี้ด้วยวิธีอย่างไร ?

ต. ด้วยวิธีที่พระสงฆ์สาวกผู้ใหญ่ มีพระมหากัสสปะเป็นประธานจัดการทำสังคายนา วางแบบแผนที่ถูกต้องลงไว้ในพระพุทธศาสนาเป็นครั้งแรก เพื่อให้บริษัททั้ง ๔ ศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติ ตาม เมื่อสิ่งใดไม่เป็นธรรมไม่เป็นวินัยเกิดขึ้นอีก ท่านก็ช่วยกันทำสังคายนาเป็นครั้งที่ ๒ และครั้งที่ ๓ เป็นลำดับกันมา เพื่อจะชำระสังคายนานั้นเสีย จนถึงเลือกคัดขึ้นจารึกไว้ในพระคัมภีร์ให้แพร่หลาย เพื่อเป็นแบบฉบับสืบต่อไป ทั้งจัดการส่งพระสงฆ์บางรูปที่มีความสามารถให้ไปประกาศพระศาสนาสั่งสอนประชุมชนในตำบลประเทศต่าง ๆ ให้เกิดความเชื่อความเลื่อมใสแล้วปฏิบัติตาม พระพุทธศาสนาสืบเนื่องมาจนบัดนี้ด้วยอาการอย่างนี้แล.

๑๕/๑๑/๕๕

ถ. พระศาสนาสืบเนื่องมาถึงพวกเราด้วยอาการอย่างไร ? จงแสดงมาโดยลำดับ.

ด. พระศาสนาสืบเนื่องมาถึงพวกเราด้วยอาการที่ท่านพระเถระ-
นุเถระพร้อมเพรียงกันชำระธรรมวาทีให้หมดสิ้นไป ร้อยกรองธรรม
วินัยให้ถูกต้องตามพระโอวาทไว้เป็นปทัสถานแห่งความประพฤติ เมื่อ
ถึงคราวอันควรก็จาริกเป็นตัวอักษรเป็นคราว ๆ มา สอดส่องถึง
ภูมิประเทศอันควรที่จะนำพระศาสนาไปประดิษฐาน เชื้อเชิญท่าน
ผู้มีปรีชาญาณให้เป็นประมุข และแนะนำให้กุลบุตรได้อุปสมบท
สืบอายุพระพุทธศาสนา.

๒๔๖๓-๒๕๐๘

ด. อย่างไรพระศาสนาจึงเป็นมาได้ยืดยาวถึงปานนี้ ? จงตอบ
เพียงสั้น ๆ.

ด. พระศาสนาเป็นมาได้ยืดยาวถึงปานนี้ เพราะสาวกผู้เป็น
ประธานในยุคนั้น ๆ เอาเป็นธุระสืบกันมา ก็อันท่านได้ทำเป็นสำคัญ
คือทำสังคายนาวางแบบธรรมวินัยไว้ เพื่อได้ศึกษาและปฏิบัติ.

๑๓/๑๒/๕๖

ด. ตั้งแต่พระพุทธเจ้าปรินิพพานมาแล้ว พระศาสดาคำเนินมา
ได้จนถึงบัดนี้ด้วยวิธีอย่างไร ?

ด. ตั้งแต่พระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว พระพุทธศาสดาคำเนิน
มาได้จนถึงบัดนี้ด้วยอาศัยบริษัท ๔ มีพระสงฆ์เป็นประธาน ช่วยกัน
ศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติตามพระธรรมวินัย เมื่อสังคายนาวางแบบ
ขึ้นมา ก็ช่วยกันทำสังคายนาคัดเลือกทำลายเสีย จดจารจารึกไว้
แต่พระธรรมวินัยที่แท้จริง เพื่อเป็นแบบฉบับสืบต่อไป และจัดการ

ส่งภิกษุไปตั้งเป็นหมู่คณะสั่งสอนประชาชนในคามนิคมและชนบท
นั้น ๆ ให้ได้ปฏิบัติตาม พระพุทธศาสนาดำเนินสืบต่อมาจนบัดนี้ได้ด้วย
อุบายอย่างนี้.

๑๒/๑๑/๕๘

ก. ใครเป็นผู้ริทำสังคายนาคราวแรก? ทำกันอย่างไร?

ข. พระมหากัสสปะ ปรารภถ้อยคำที่สุกัทัหะผู้บวชเมื่อภายหลัง
กล่าวหยาบหยามต่อพระศาสดา เมื่อครั้งเดินทางมาจากเมืองปาวา
เมื่อปรินิพพานแล้ว ๗ วันเท่านั้น จึงชักชวนกันว่าควรจะทำสังคายนา
สร้างหลักของพระพุทธศาสนาไว้จะได้เจริญตลอดกาลนาน พระสงฆ์
สาวกพร้อมใจกันเลือกพระมหากัสสปะให้เป็นหัวหน้าจัดการในเรื่องนี้
พร้อมด้วยพระอรหันต์ทั้งหลาย ๕๐๐ องค์ ทำที่เมืองราชคฤห์ พระ
เจ้าอชาตศัตรูเป็นศาสนูปถัมภก ปฏิสังขรณ์มหาวิหาร ๑๘ ตำบล
เป็นที่พักแล้ว ทูลความปรารภที่จะทำสังคายนา บรมกษัตริย์ทรง
อนุโมทนา และให้สร้างมณฑปใหญ่แห่งหนึ่งเป็นที่ประชุมกันทำ มี
บุจฉาและวิสัยนา พระมหากัสสปะเป็นผู้ถาม พระอุบาลีวิสัยนา
พระวินัย พระอานนทวิสัยนาพระธรรม. พระวินัยจัดเป็นปิฎก ๑
พระธรรมแยกเป็น ๒ ปิฎก คือสูตรตันตปิฎกและอภิธรรมปิฎก เมื่อทำ
เสร็จปิฎกหนึ่ง ๆ พระสงฆ์สาธยายพร้อม ๆ กัน แล้วทรงจำไว้.

๒๖/๓/๕๖

ก. สังคายนาพระธรรมวินัย คราวไหนได้ทำที่ไหน? และใคร
เป็นผู้ทำ เมื่อพระพุทธศักราชเท่าไร?

ต. ประถมสังคายนา ทำที่ถ้ำสัตตบถคฤหาซึ่งเวถารบรรพต
แขวงกรุงราชคฤ พระมหากัสสปะเป็นผู้ริเริ่มและเป็นประธาน ในปีต้น
พุทธศักราช ๓ เดือน ตั้งแต่พุทธปรินิพพานมา. ทศตสังคายนา
ทำที่เมืองเวสาลี พระเวฬุหรือพระสัพพกามีเถระเป็นประธาน เมื่อ
พุทธศักราชได้ ๑๐๐ ปี ทศตสังคายนา ทำที่อโศกราช กรุง
ปาฏลิบุตร พระโมคคัลลบุตรติสสเถระเป็นประธาน พุทธศักราช
ล่วงไปราว ๒๓๕. ต่อจากนี้เป็นแต่สังคายนาเฉพาะประเทศเช่นใน
ลังกา ไม่ควรยกขึ้นกล่าว.

๑๘/๑๑/๕๓

ต. ในการทำสังคายนาคราวหนึ่ง ๆ ฝ่ายภิกษุใครเป็นผู้ริเริ่ม
และฝ่ายฆราวาสใครเป็นผู้อุปถัมภ์ ?

ต. ในประถมสังคายนา ฝ่ายภิกษุ พระมหากัสสปะเป็นผู้ริเริ่ม
ฝ่ายฆราวาส พระเจ้าชาตศัตถุเป็นผู้อุปถัมภ์. ในทศตสังคายนา ฝ่าย
ภิกษุ พระยสะ บุตรกาคณทกพราหมณ์ ฝ่ายฆราวาส พระเจ้า
กาลาโศกมหาราช. ในตศตสังคายนา ฝ่ายภิกษุ พระโมคคัลลบุตร-
ติสสเถระ ฝ่ายฆราวาส พระเจ้าศรีธรรมมาโศกราช. ในจตุตถ-
สังคายนา ฝ่ายภิกษุ พระอรสิฐมหาเถระ ฝ่ายฆราวาส พระเจ้า
เทวานัมปิยติสสะ. ในปัญจมสังคายนา ฝ่ายภิกษุ พระพุทธตเถระ
ฝ่ายฆราวาส พระเจ้าวัฏฏคามินีอภัย.

๑๑/๘/๖๖

ถ. ของพรรณนาพระคุณของพระมหากัสสปเถระเจ้า ซึ่งมีแก่

พวกเราและไม่พ้องกับของพระเถระองค์อื่น ?

ด. พระมหากัสสปะมีพระคุณแก่พวกเรา เพราะท่านได้เป็นประธานแห่งพระสงฆ์รักษาพระศาสนาคราวหนึ่ง และในกาลของท่านได้ทำสังคายนาพระธรรมวินัยวางไว้เป็นแบบแผน ที่สืบเนื่องมาถึงพวกเราผู้เกิดในภายหลัง และท่านแสดงปฏิบัติไม่เห็นแก่ตัวอย่างเดียวของท่านไว้เป็นแบบอย่างแก่พวกเราด้วย.

๑๓/๑๑/๕๗

ด. ในหมุกฤษสาวกนั้นปรากฏว่า พระมหากัสสปะประกอบด้วยคุณ คือท่านชอบถือธุดงค์ ท่านเป็นผู้ริเริ่มและเป็นประธานในการทำประณตสังคายนา ทั้ง ๒ อย่างนี้ ควรเลื่อมใสอย่างไรเป็นยอดเยี่ยม ? โฉนจึงเฉลยอย่างนั้น ?

ด. เลื่อมใสอย่างที่ท่านเป็นผู้ริเริ่มและเป็นประธาน ในการทำประณตสังคายนาเป็นยอดเยี่ยม เพราะคุณข้อนี้ ได้เป็นประโยชน์แก่เวไนยนิกรทั้งหลาย ทั้งภุชงค์และบรรพชิตทุกจำพวก ตลอดกาลที่ยาว ผู้จะสมควรประพตธุดงค์ตามท่านได้ ก็ต้องเล่าเรียนให้รู้แบบแผนพระธรรมวินัยที่ตั้งอยู่ได้ด้วย การสังคายนา นั้นก่อน และปฏิบัติทางธุดงค์ก็มีแต่ภิกษุพวกเดียว ไม่ทั่วไปแก่คนทุกหมู่ จึงเลื่อมใสท่านในคุณข้อนี้เป็นอย่างยิ่ง.

๑๐/๑๑/๕๘

ด. พระศาสนาตั้งสืบมาด้วยอาการอย่างไร ?

ด. ตั้งสืบมาด้วยอาการทำสังคายนา วางแบบแผนแห่งพระ

ธรรมวินัยลงไว้และแนะนำสั่งสอนให้บริษัท ๔ ประพฤติตามนั้น เป็น
คราว ๆ มา.

๑๐/๑๑/๕๘

ถ. ทำสังคายนา มีประโยชน์แก่ศาสนาอย่างไรบ้าง ?

ต. มีประโยชน์อย่างนี้ คือ ๑. ได้กำจัดเสี้ยนหนามพระศาสนา
ให้สิ้นไป ๒. ได้จัดระเบียบวางรูปการณ์พระศาสนาให้ถาวร.

๒๕/๘/๓๕

ถ. การทำสังคายนา มีปรากฏบ้างหรือไม่ว่าพระพุทธเจ้าเคย
ทรงอนุมัติไว้ที่ไหน ?

ต. มี. เมื่อครั้งมัลลกษัตริย์เชิญเสด็จไปประทับอุพทกถคันฐา-
การสถาน. ทรงอนุมัติตามคำของพระสารีบุตร ที่แสดงแก่ภิกษุสงฆ์
ในสังคิติสูตร.

๒๔๓๑

ถ. การสังคายนาพระธรรมวินัยที่ท่านทำกันมาแต่ประณมสังคิติ
กาล ได้มาจากไหนหรือท่านริทำกันขึ้นเอง ?

ต. ท่านมิได้ริขึ้นเอง น่าจะดำเนินตามคำปรารภของพระสารีบุตร
เมื่อครั้งนิครนถนาฏบุตรทำกาลกิริยา สาวกแตกกระจัดกระจายกันด้วย
อำนาจลัทธิต ท่านจึงแสดงสังคิติสูตรจัดระเบียบธรรมไว้เป็นหมวด ๆ
และได้รับพระพุทธาณุมัติของสมเด็จพระศาสดา พระสารีบุตรนิพพาน
เสียก่อน พระมหากัสสปะเพิ่งมาจัดทำขึ้นเมื่อภายหลังแต่พุทธปรินิพพาน

จึงได้เป็นตัวอย่างทำกันต่อมา ดังนี้.

๑๔/๕/๖๗

ถ. พระศาสนาเพื่อออกมานอกชมพูทวีปแต่ครั้งไหน ? แผ่มาด้วยอาการอย่างไร ?

ต. พระศาสนาเพื่อออกมานอกชมพูทวีป แต่ครั้งทำสังคายนาครั้งที่ ๓ แล้วพระโมคคัลลิตบุตรพิจารณาเห็นเหตุว่า พระธรรมวินัยจะไม่เจริญในชมพูทวีป จึงส่งพระสงฆ์ไปประกาศพระศาสนา พระเถระทั้งหลายไปมากสายแต่หาปรากฏชื่อไม่ ปรากฏแต่สายพระมหินทเถระสายเดียวที่ไปลังกาทวีป เมื่อไปถึงแล้ว ท่านก็ได้สั่งสอนให้ชนทั้งหลายนับถือพระพุทธศาสนาเป็นอันมาก บางพวกได้สำเร็จมรรคผลก็มี ต่อมาท่านก็ได้ทำสังคายนา ร้อยกรองพระธรรมวินัยไว้เป็นแบบแผนในที่นี้อีก.

๑๖/๓/๕๖

ถ. พระพุทธศาสนา ได้แพร่หลายออกจากมัธยมประเทศ เมื่อพุทธศักราชล่วงแล้วได้เท่าไร ? ใครเป็นผู้จัดทำอย่างไร ? และนับแต่พุทธปรินิพพานกี่ปี จึงได้จารึกพระธรรมวินัยเป็นตัวอักษรลงในใบลาน ?

ต. พระพุทธศักราชล่วงแล้วได้ ๒๓๖ ปี ฯ พระโมคคัลลิตบุตรเป็นผู้จัดส่งพระเถระทั้งหลายไปประกาศพระศาสนาเป็นอันมากทั่วดินแดนอันใกล้เคียงกับมัธยมประเทศ ฯ นับแต่พุทธปรินิพพานได้

๔๕๐ ปี.

๒๐ ธ.ค. ๒๕๑๐

ถ. สังคายนานี้ได้ทำกันในชมพูทวีปกี่ครั้ง ๆ ไหนพุทธศักราช
ล่วงได้เท่าไร ? ต่อจากนั้นพระพุทธศาสนาที่สืบสายมาถึงประเทศเรา
นี้มาจากสายไหน ?

ต. สังคายนานี้ทำกันในชมพูทวีป ๓ ครั้ง ครั้งที่ ๑ พระพุทธ-
ศักราชล่วงได้ ๓ เดือน ครั้งที่ ๒ พระพุทธศักราชล่วงแล้วได้ ๑๐๐ ปี
ครั้งที่ ๓ พระพุทธศักราชล่วงแล้วได้ ๒๓๔ ปี ในสมัยต่อมาเกิดตติย-
สังคายนานี้ พระโมคคัลลีสบุตรได้ส่งพระเถระทั้งหลายไปประกาศพระ
ศาสนาทั่วดินแดนที่ใกล้เคียงกับชมพูทวีป พระมหินทเธรเจ้าได้ถูกส่ง
ไปประกาศพระศาสนาในลังกาทวีป ฝ่ายพระคัมภีร์ของเราได้สืบกัน
มาแต่แบบลังกาที่อ้างว่าสายพระมหินทเธรเจ้า.

๑๖/๑๑/๕๕

ถ. ได้ยินว่าในชั้นต้น พระธรรมวินัยท่านจำทรงนำสืบมาโดย
มุขปาฐะ เพิ่งมาจารึกเป็นตัวหนังสือ เมื่อพระพุทธศาสนายุกาลล่วงได้
เท่าไร ?

ต. ล่วงได้ ๔๕๐ ปี.

๔/๕/๖๖

ถ. เมื่อพระพุทธศาสนายุกาลล่วงไปได้เท่าไร จึงได้ทำสังคายนา
จารึกพระปริยัติธรรมเป็นอักษรลงในใบลาน ? ทำที่ไหน ?

ต. ตามพุทธประวัติเล่ม ๓ ว่า เมื่อพระพุทธศาสนายุกาลล่วง

ได้ ๔๕๐ ปี ณ อาโลกเจตสถานในมลัชชนบท ตามปัญจมสังคายนาวา
เมื่อ พ.ศ. ๔๓๓ ณ ดิศสมหาวิหาร. แต่สังคายนาคราวนี้เล่ากันมาว่า
ได้ทำในราชการแห่งพระเจ้าวฤฏคามินิอภัยครั้งที่ ๒ ถ้าเช่นนั้นต้องทำใน
ระหว่าง พ.ศ. ๔๕๒ ถึง ๔๖๓ ที่มหาวิหาร ในอนุราชบุรี.

๓/๑๑/๖๐

ถ. ตามเรื่องพระไตรปิฎกให้จารีกลงเป็นอักษร ในสังคายน
ครั้งไหน ?

ต. ในสังคายนครั้งที่ ๕.

๑๑/๘/๖๖

ด. จงหาหลักมาพิสูจน์ว่า พระพุทธศาสนาที่เป็นมาแล้วหรือ
ที่ตั้งอยู่เดี๋ยวนี้ และต่อไปข้างหน้าด้วยเหตุอย่างไร จึงบริสุทธิ์
บริบูรณ์ ?

ด. ด้วยมีผู้ประพฤติปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระองค์ ให้ดำรง
ถาวรมาได้ตลอดทุกวันนี้ ถ้ายังมีผู้ศรัทธาเลื่อมใสปฏิบัติตาม พระ
ศาสนาก็ยังไม่สิ้นสูญ คงปรากฏประดิษฐานอยู่ได้ ด้วยอาศัยกุลบุตร
สืบ ๆ ต่อกันทะนุบำรุงปฏิบัติตามใน ๓ กาล เมื่อสัทธิธรรมปฏิรูป
เกิดขึ้น พระสงฆ์ก็ช่วยกันชำระกำจัดเสีย ร้อยกรองพระธรรมวินัยที่
แท้จริงไว้เป็นหลักฐาน.

๑๓/๕/๖๖

ด. พระพุทธประวัติเกี่ยวกับการปฏิบัติพระธรรมวินัย อย่างไร
ท่านจึงเอามารวมไว้ในส่วนหนึ่งของการศึกษาแผนกนี้ ?

ต. เกี่ยวด้วยเป็นต้นเค้าแห่งการปฏิบัติ เป็นตัวอย่างวิธีดำเนินการในทางพระพุทธศาสนา เป็นอุบายนาให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระรัตนตรัย ให้ได้มีแก้ไขประพฤติปฏิบัติพระธรรมวินัย โดยไม่ต้องมีใครบังคับ ดังนี้ เป็นต้น.